III-642

INSTITUTUL DE FILOLOGIE ŞI FOLKLOR

OVID DENSUSIANU

Graiul
din
Ţara Haţegului

BUCUREŞTI
Atelierele grafice SOCEC & Co., Societate Anonimă
MCMXV

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BIBL. CENTR. UNIV.
M. „EMINESCU" IAȘI
GEOLOGIE-GEOGRAFIE
III-642

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Inv. 210
2.3
FAC. STIINTI IASI
LAB. DE GEOGRAFIE

GRAIUL
DIN
ŢARA HAŢEGULUI

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

D.3

INSTITUTUL DE FILOLOGIE ȘI FOLKLOR

OVID DENSUSIANU

Graiul

din

Țara Hațegului

189412
B.C.U. - IAȘI

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BUCUREȘTI

Atelierele grafice SOCEC & Co., Societate Anonimă

MCMXV

I. 3747
Biblioteca de Geologie-Geografie
T. III-642.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

D.3

Pentru cele mai multe ţinuturi ne lipsesc cercetări dialectale amănunţite şi de bună orientare filologică. Lucrările de pînă acum au urmărit mai mult să ne facă cunoscut teritoriul nostru linguistic în totalitatea lui, în ceea-ce-l caracterisează ca trăsături generale; numai rare ori am putut înregistra vre-o monografie bine informată asupra graiului din anumite localităţi, şi chiar regiuni dintre cele mai importante nu au fost explorate de aproape.

Unei asemenea regiuni e consacrată monografia de faţă. Pentru filolog, ca şi pentru istoric ori arheolog, Ţara Haţegului ofere un material dintre cele mai bogate şi prea puţin din el a fost publicat: o descriere, sumară, a particularităţilor fonetice proprii vorbirei din acest colţ al Transilvaniei ne-au dat G. Weigand, în *Jahresbericht des rumänischen Instituts, IV*, şi, pentru vre-o două localităţi, I. Popovici, în *Rumänische Dialekte, I;* cîteva texte în transcriere fonetică s'au tipărit de aceiaşi autori şi în culegerea pe care am dat-o împreună cu I. A. Candrea şi Th. Sperantia, *Graiul nostru, II;* singur

BCU IASI - FILIALA UNIVERSITY LIBRARY

lexicul ne era mai bine cunoscut din glosarele publicate de Ar. Densusianu, în *Revista critică-literară*, *III*, şi de A. Viciu, în *Glosar de cuvinte dialectale*.

Materialul ce se tipăreşte aici a fost cules în timpul unei călătorii pe care am făcut-o acum doi ani, şi în presentarea lui pe lîngă partea pur linguistică am avut în vedere şi interesul pe care-l poate oferi pentru folklor. In ce priveşte textele destinate a servi cercetărilor folklorice am urmat principiile pe care le-am expus în prefaţa la *Graiul nostru* şi în broşura *Folklorul: cum trebue înţeles*, principii ce cred că trebue urmate de acum înainte în orice culegere de texte populare.

Volumul acesta inaugurează seria publicaţiunilor „Institutului de filologie şi folklor“ a cărui înfiinţare, pe lîngă catedra de filologie romanică, am cerut-o acum doi ani. Subvenţiunea ce mi s'a acordat atunci mi-a permis să întreprind şi să tipăresc această lucrare, ce va fi urmată de altele, deşi „Institutul“ nu mai are recunoaşterea oficială, pentru că subvenţiunea i s'a suprimat anul trecut, probabil din precauţiunea de a nu se acredita părerea că şi filologia merită să fie încurajată dacă cineva vine la noi să i se consacre. Cînd am susţinut necesitatea întemeierei unui Institut pentru studii de limbă şi folklor am crezut că şi aceste studii erau îndreptăţite să primească un sprijin ce altor specialităţi — istoriei, arheologiei, etc. — li se dă de multă vreme cu o dărnicie ce a mers crescînd. Mi s'a părut, de altă parte, surprin-

zător că pentru studiul limbei romîne, pentru publicarea de cercetări, se acordă Universităţilor streine — din Viena, Leipzig, Paris — subvenţiuni de zeci de mii de lei, în vreme ce nu se dă cel mai mic sprijin celor care lucrează în ţară pe acest teren.

Cînd mi s'a încredinţat, în 1897, catedra de limba romînă dela Facultatea de litere am stăruit la Ministerul cultelor să se prevadă o sumă, foarte modestă, de o mie de lei, pentru tipărirea lucrărilor de seminar. Mi s'a refusat şi am publicat atunci pe propria-mi socoteală un *Anuar* al seminarului, ce s'a oprit însă la primul volum, fiindu-mi peste putinţă să înving cheltuelile anuale pe care o asemenea publicaţiune le reclama şi mai ales după extensiunea pe care voiam să i-o dau cu timpul. Ceva mai norocoasă un moment, iniţiativa pentru înfiinţarea „Institutului“ s'a izbit acum de aceeaşi lipsă de bunăvoinţă acolo unde alte iniţiative, atîtea solicitări ce nu pleacă din intenţia de a servi ştiinţa, primesc repede aprobarea şi nu li se refusă munificenţa oficială.

Dacă bugetar „Institutul“ nu mai există, el va continua să trăească prin activitatea pe care voesc să i-o imprim şi care nu se poate opri la acest prim semn de vieaţă. Voi continua, cu propriile mijloace, să tipăresc lucrările făcute sub auspiciile lui, pentru ca munca depusă în domeniul filologiei la Universitate şi în afară de ea să poată folosi mai bine celor ce vor veni de acum înainte şi vor fi poate mai norocoşi, vor avea să lupte cu mai puţine

greutăți îndreptîndu-se spre o știință ce e așa de puțin ținută în samă astăzi la noi.

In planul de activitate a „Institutului“ am căutat să fie cuprins pe o scară mai întinsă și folklorul, deși studiile de filologie ar fi fost suficiente să-l preocupe. Această alăturare a folklorului la filologie mi s'a părut necesară, pentru că în cercetările privitoare la producțiunile populare trebue să se introducă alt spirit decît cel care a stăpînit pînă acum. Culegerile și studiile de folklor se fac și astăzi fără pregătirea pe care o cer, cu o desăvîrșită lipsă de metodă, după un sistem cu totul învechit. Mai în urmă a început și Academia să publice o serie de monografii „Din vieața poporului romîn“, dar neîngrijirea cu care sînt redactate, lipsa de cel mai elementar spirit critic ce se trădează la fiecare pagină și indulgența prea mare cu care li se dă aprobarea tipărirei nu fac decît să adauge cîteva volume la atîtea altele de maculatură folkloristică ce s'au tipărit pînă acum.

Pregătirea științifică și în studiile de folklor e de așteptat să plece tot dela Universitate. Și deoarece nu avem pînă acum o catedră specială pentru aceste studii, cum investigațiunile de folklor se întîlnesc adeseori cu cele de filologie și cum, de altă parte, metodele riguroase ce se aplică în filologie pot să călăuzească și pe cei ce se ocupă cu folklorul, activitatea „Institutului“ va putea da o îndrumare mai bună și în această direcțiune.

FAC. STIINTI IASI
LAB. DE GEOGRAFIE

INTRODUCERE

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ȚARA HAȚEGULUI

ȚINUTUL ȘI LOCUITORII: ÎNSEMNĂTATEA LUI PENTRU ETNOGRAFIE ȘI FOLKLOR

Din drumul ce duce de pe valea Streiului spre Haţeg „pă su vińi“ — cum se zice în graiul locului — ori de pe coastele ce ascund Silvaşul se vede desfăşurîndu-se una din cele mai frumoase privelişti de poesie a pămîntului romînesc. De acolo poţi cuprinde cu ochii toată Valea Haţegului, cu înşiruirea-i maiestoasă de munţi peste care stăpîneşte vîrful Rătezatului, cu satele, cînd mai dese, cînd mai răzleţe, ce se pierd printre livezi şi lunci ori privesc de pe un deal strînse împrejurul turnului ascuţit şi alb al bisericei ce se înalţă parcă sfios să nu turbure armonia tabloului. Cu crestele lor conturate în linii blînde şi ridicîndu-se încet, încet, unele deasupra altora, munţii, priviţi de departe, nu au nimic din romantismul fantastic şi prea sălbatec al Elveţiei ori Norvegiei; sînt munţi ce par tovarăşi mai prietenoşi de vieaţă şi din ei se desprinde o seninătate, o armonie, ai putea zice clasică — de sigur că acei ostaşi romani ce au trecut pe aici acum două mii de ani îşi vor fi adus aminte de pămîntul Italiei cînd li s'a deschis dinaintea ochilor această vale ce avea să fie întîiul sălaş al neamului nostru dincolo de Carpaţi.

BCU CLUJ / BIBLIOTECA UNIVERSITY LIBRARY

Dacă te adînceşti mai departe prin munţi şi iai drumurile ce duc spre Lunca-Cernei şi Meria ori spre satele răsfirate de-a-lungul Jiului pînă la Cîmpul-lui-Neag, priveliştea pierde, prin unele locuri, din perspectivele luminoase şi văile strîmte tăiate de ziduri de stînci îţi amintesc vieaţa mai aspră de munte, vieaţa sihastră. Aici poţi vedea mai bine ce trebue să fi fost odată aceste ţinuturi, ce trai trebue să fi dus strămoşii celor care le stăpînesc astăzi.

Şi firea locului, şi felul de vieaţă al locuitorilor te opresc la gîndul că acest colţ al Ardealului n'a putut fi decît un cuib de păstori. Chiar acolo unde păstoritul e o îndeletnicire aproape părăsită, unde abia mai întîlneşti cîţiva proprietari de oi (nu mai multe de treizeci ori cincizeci), amintirile bătrînilor vorbesc de vremuri mai bune cînd păcurarii se suiau în munte cu turme bogate. Imprejurări neprielnice au adus decăderea păstoritului în cele mai multe sate şi prin unele părţi această prefacere nu e mai veche de cincisprezece ori douăzeci de ani (v. textele pe care le dăm mai departe din Densuş, Ştei, Vălioara). Numai prin cîteva locuri — Lunca-Cernei, Meria, Clopotiva, Petrila, Livezeni, Cîmpul-lui-Neag — vieaţa păstorească a mai păstrat ceva din caracterul ei străvechi, dar nici pe aici nu vezi turme numeroase de oi şi păcurari puţini mai pornesc primăvara la munte să petreacă acolo pînă la începutul iernei — păşunatul oilor se face mai mult prin locurile apropiate de sat, unde cîţiva ciobani le mînă dimineaţa şi le aduc îndărăt seara. A dispărut şi obiceiul de a pleca toamna cu oile prin alte locuri în căutarea păşunilor de iarnă — numai cîţiva Merieni se mai îndreaptă pe la Sf. Dumitru spre şesurile Bănatului, iar pe la Livezeni ori Cîmpul-lui-Neag transhumanţa a rămas numai ca o vagă amintire. Din toate aceste slabe urme ale

unui trecut depărtat răsare însă icoana vieţei ce s'a desfăşurat altădată prin aceste văi, vieaţă patriarhală de păstori[1].

In istoria Transilvaniei aceşti păstori au avut un rol însemnat în luptele ce s'au dat împotriva celor ce ameninţau hotarele ţărei. Mulţi dintre ei au luat parte la războaiele cu Turcii şi ca răsplată pentru vitejia lor regii Ungariei i-au ridicat printre nobili. Ei au format clasa „nemeşilor" hăţegani şi unii şi-au uitat cu vremea legăturile de sînge, trecînd la Unguri. Maghiarisarea cîtorva familii nemeşeşti apare în documentele din primele timpuri[2], dar cele mai de multe ori această înstreinare n'a mers mai departe decît adoptarea unor nume de botez ungureşti, ca Ianoş, Laţco, etc., ce contrastează cu numele curat romîneşti de Bucur, Vlad, etc. Amestecul de ungurisme în numele de familii nemeşeşti se vede de altfel şi azi (v. lista de nume pe care o dăm la lexic) şi ţi se pare foarte ciudat să le întîlneşti prin sate curat romîneşti.

Nemeşi sînt şi astăzi mulţi în Ţara Haţegului, la Băieşti, Livadia, Bar, Fărcădinul-de-jos, Ciula-mare, Silvaş, Toteşti, Clopotiva, Zăicani, Sălaşul-de-sus. Ei se mîndresc cu acest titlu şi cînd îi auzi vorbind te surprinde spiritul de separatism care-i mai stăpîneşte. Unul din ei, vorbind de satul lui, îmi spunea: „tot nemeşi curaţi or fost totdeauna, n'or fost streini, Rumîni şi Unguri, nime; noi nu ne mestecăm cu Rumînii" (v. textul CCXC; cf. CCXXXVIII). In mintea nemeşului distincţiunea de clasă

1. Documentele cele mai vechi ne spun că locuitorii Ţărei Haţegului îşi plătiau darea în oi, *Doc. Hurmuzaki*, II², 9, 358, ceea-ce arată iarăşi însemnătatea pe care o avea păstoritul la ei.

2. Mai multe s'au publicat în *Doc. Hurm.*, I²; II²,³; *A Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat évkönyve*, I, 60; II, 21; IV, 80 şi urm.

primează asupra celei de naționalitate. După judecata lui, „Rumîn“ e țăranul, iar el e înainte de toate „nemeș“. Spiritul satiric al poporului a știut să biciuească însă mîndria nemeșilor, mai ales cînd printre ei se văd unii scăpătați. Versurile ce se aud des prin Țara Hațegului:

Nemeș lamură,
Cu Țiganii seamănă

concretisează ironia Romînului hățegan față de cei ce se fălesc cu nobleța lor.

Separatismul acesta — ce se vede cu deosebire la sărbători, unde nemeșii joacă numai între ei și au taraful lor de lăutari — e totuși în scădere de cîtva timp. Prin căsătorii, familiile de nemeși se amestecă cu cele de țărani și prin unele sate portul, mai ales la bărbați, pierde încetul cu încetul din înfățișarea-i de altădată; pălăriile nemețești mici cu marginile aduse în sus abia se mai văd prin vre-o două sate, Fărcădinul-de-jos ori Totești.

In general portul nemeșilor se înfățișează astfel. Bărbații poartă cămașe scurtă încinsă cu brîu de piele și peste ea pieptar, crepat la mijloc ori înfundat, după cum e purtat de tineri ori de mai în vîrstă; peste pieptar aruncă un „căput“ scurt, iar la sărbători pun șubă albă (cei bătrîni), ori neagră (cei mai tineri); vara poartă pantaloni de pînză albă largi (cu „șipcă“, dantelă, la cei mai tineri, cînd se îmbracă de sărbătoare), iar iarna cioareci (albi la cei bătrîni, suri, „săini“, la cei tineri) cu înflorituri de șnur în partea de sus dinainte (înfloriturile acestea se purtau mai mult altădată, azi se văd mai rar); pălăria, mică, e înlocuită iarna cu căciulă (cei bătrîni poartă căciula turtită, iar cei tineri plecată pe o ureche); încălțămintea obișnuită sînt opincile ori cizmele (cei tineri poartă și

papuci). Femeile se îmbracă cu rochie şi blusă ori laibăr (de stofă mai scumpă ori de pluş la sărbători); peste rochie pun un şorţ lung, iar pe cap poartă „k'isk'in'eu", cîrpă; în zile de lucru se încalţă cu cizme, iar la sărbători cu papuci. Imbrăcămintea „nemeşoańelor" are astfel ceva cu totul orăşenesc.

Foarte variat este portul ţărănesc, şi mai ales la femei. Cel bărbătesc presintă şi el unele deosebiri, după regiuni, dar nu tocmai aşa izbitoare.

Incepînd dela Fărcădinul-de-sus, Tuştea, Densuş, în general în partea centrală a Ţărei Haţegului, îmbrăcămintea bărbaţilor e aceasta: cămaşe lungă, pînă la genunchi, cu mîneci strînse jos cu „pumnaşi" şi încinsă cu brîu lat de piele; pieptar cu diferite înfloriturí, peste el laibăr ori, la sărbători şi iarna, şubă albă lungă, cu „bîrnaş" (şnur) negru şi roşu pe margini şi încheiată la gît cu o baieră; cojoc, iarna ori la munte (pe vreme rea se poartă cu miţele în afară); pantaloni largi de pînză albă, vara, strînşi sub genunche cu o curea, iar în timpul iernei cioareci; pălărie mică (pînă nu de mult se purtau pălării cu marginea foarte lată; azi se mai poartă numai prin unele sate din partea răsăriteană şi de pe Jii: Petros, Coroieştii-de-Jii, Păroşi); iarna se poartă „căiţă" neagră („laie"), cum se zice prin aceste părţi la căciulă, deoarece acest cuvînt are cu totul altă accepţiune aici, înseamnă gluga ce se atîrnă de umăr (ori de „boată", pe spate, dacă se pune ceva mai greu în ea); ca încălţăminte se poartă opinci (cu călţuni de lînă albă şi obiele); unii pun la sărbători cizme. Spre Bănat, începînd dela Bucova, portul se schimbă întru cîtva: se poartă, la sărbători, laibăre (fără mîneci) cu multe înfloriturí şi, în loc de brîul de piele, „brăśir'e" de lînă în colori vii; cei mai tineri îşi învelesc

piciorul, deasupra opincei, cu obiele roșii vărgate. Pe Jii se poartă cămăși ceva mai scurte, pantaloni strîmți de pînză, cioareci, șubă albă (mai rar neagră, pe la Petrila, Livezeni) și, cînd dă frigul, cojoc și căciulă mare, albă ori neagră, cu fundul lat.

Ținînd samă de deosebirile după ținuturi, mult mai mari aici, portul femeilor se presintă astfel: ie cu „pui“ și ca cingătoare „brășir'e“, ori brîu de lînă; cătrință dinainte și „cătrînțoń“ dinapoi, numit prin unele locuri și opreg; la Meria, Poieni, Bucova și Băuțari opregul care înlocuește „cătrînțońul“ e, ca și în Bănat, făcut din fire roșii și groase ce cad ca niște ciucuri lungi; atît cătrința cît și „cătrînțońul“ sînt făcute din lînă de coloare închisă, spre Bănat însă, începînd dela Poieni, se poartă cătrințe în colori foarte vii și cu desenuri mari, ce le dau o înfățișare mai pitorească; pe Jii femeile bătrîne poartă iarna rochie de lînă neagră („burcă“) și cele tinere de lînă împestrițată („zavelcă“); peste ie se pune pieptarul ori laibărul; la sărbători și iarna se poartă șubă (albă ori cenușie deschis); încălțămintea obișnuită sînt, în zile de lucru, opincile și la sărbători cizmele (ori papuci); sub călțuni se pun „cioareci“ ce îmbracă piciorul dela gleznă pînă la genunchi ca o tureatcă de lînă. Ceea-ce diferențează cu deosebire portul este felul cum se îmbrobodesc femeile măritate. La Fărcădinul-de-sus, Tuștea, Densuș, Știei, Peșteana, Răchitova, Cîrnești, Clopotiva, Lunca-Cernei se poartă două coarne întoarse în sus și fixate îndărătul capului (ele variază ca mărime după vîrstă; nevestele tinere le poartă mai înalte); coarnele sînt făcute din sîrmă peste care se sucește lînă; o învelitoare mică de pînză brodată cu „pui“ și numită „șeapsă“ acopere coarnele și peste ele se pune „propoada“ (broboada) sau „k'isk'in'eul“; la Meria și uneori la Lunca-Cernei se poartă coarne întoarse în jos; cu

Biblioteca de Geologie-Geografie

FAC. ȘTIINȚE IAȘI
LAB. DE GEOGRAFIE

DENSUȘ

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

portul acesta femeile au o înfățișare foarte ciudată, mai ales cînd, în zile de lucru, umblă cu capul descoperit și nu pun nici „șeapsa". Dela Grădiște în jos spre Bănat se poartă numai o „șeapsă" rotundă pe conci, fără coarne (mai înainte se purtau și coarne la Grădiște). Pe la Pui și satele învecinate (Coroiești, Șerel, Uric, Hobița, Galați, Federi, Ohaba și în jos pînă spre Bănița) portul se schimbă iarăși: de partea stîngă și dreaptă a capului se pun niște adausuri de lînă îmbrăcată cu pînză, în formă de semicerc, și legate între ele cu o sforicică; peste acești „dălozi", cum le zice, se împletește părul și se pune broboada, ce mărește și mai mult cu cele două părți ce cad în jos dimensiunile capului. Dela Iscroni pînă la Cîmpul-lui-Neag se poartă „plet'eri", două cozi mari aduse de-a-stînga și de-a-dreapta și dînd capului aceeași înfățișare ca și „dălozii". La Livezeni în loc de doi „plet'eri" se poartă numai unul, la stînga; la Petrila nu se obișnuește decît broboada, fără „plet'eri" ori „dălozi"; pe Jii, fetele și nevestele pun în păr ori în broboadă niște ace cu gămălie numite „trămurici" (gămălia e prinsă de ac cu o sîrmă în spirală ce o face să tremure). Fetele poartă coada („t'ica") îndărăt; prin satele din spre Jii împletesc două cozi, una e lăsată pe spate, iar cealaltă e dusă pe tîmpla dreaptă și împreunată cu cea dindărăt (pe la Răchitova e același port și tot așa era mai de mult la Densuș); de obicei ele umblă cu capul descoperit sau pun „k'isk'in'eu"; la gît poartă „lăt'iţar" (colan de mărgele mărunte) și la sărbători salbă („baier"). Altădată purtau prin unele sate și fetele șubă; acum nu se mai obișnuește[1].

1. Pentru portul hățegan v. și S. Moldovan, *Țara noastră*, Sibiu, 1894, 63 și urm., dar descrierea nu se mai potrivește în unele părți cu portul de azi, schimbat în anii din urmă; cf. A. Viciu, *Glosar de cuvinte dialectale* (extr. din *Anal. Acad. rom.*), București, 1906, 9-10.

Varietatea portului țărănesc și schimbările ce s'au introdus în el mai în urmă lasă să se vadă că în Țara Haţegului s'au încrucișat mai multe curente, s'au suprapus mai multe straturi, și ne arată că țăranii nu au un spirit prea conservativ, cel puțin prin unele locuri. In vecinătatea Bănatului și Olteniei, această regiune a fost în chip firesc deschisă înrîuririlor și dintr'o parte și dintr'alta, cu toată isolarea ei aparentă în această extremitate a Ardealului[1]. Atingerile dese cu alții au atenuat la Hățegan spiritul exclusivist, refractar înnoirilor, așa de caracteristic în general locuitorilor dela țară; ele l-au făcut și mai sociabil, mai comunicativ. Constatarea aceasta o poți face mai ales în satele din partea apuseană, dela Haţeg spre Bănat. Prin locurile de tot muntoase — ca Lunca-Cernei și, cu deosebire, Meria — întîlnești firi mai aspre, mai închise; sălbătecia Merienilor e proverbială, dar și ei au început să se mai schimbe. Pe Jii se observă iarăși un spirit de rusticitate mai primitivă, lucru explicabil prin condițiunile de vieață de acolo. Pretutindeni de altfel, cum e de așteptat, țăranul se arată foarte reservat, cînd se găsește în fața unui strein. Teama că vii poate cu vre-o cercetare, vre-o execuție — cu „comișîia“, cum se zice — îl face să fie mereu bănuitor și dacă începe să vorbească, cuvintele stereotipe sînt: „trăim rău de tot“. Intr'un sat, amestecîndu-mă printre cîțiva țărani, îl văd pe unul din ei apropiindu-se repede

1. Contactul cu Țara-romînească s'a redus de sigur în timpurile mai nouă; altădată ținutul Haţegului avea dese legături cu Oltenia — mai mult chiar, amîndouă formau o unitate teritorială, cu vechi temeiuri istorice; amintirea acestor legături se păstrează pînă azi în părerea pe care am întîlnit-o la unii țărani că Ardealul începe dincolo de Jii; la Cîmpul-lui-Neag mi se spunea: „pe la Sibii, pe la Săliște, noi îi zicem Ardeal, aici îi zicem Jii“.

de o bătrînă şi şoptindu-i ceva; de-odată bătrîna, cu glas tare şi privindu-mă încruntată, îmi spune: „Domnule, la noi e sărăcie, nu se face nimic“. I se păruse că eram dintre cei ce vin „pentru dări“, şi teama de ele o făcea să mă întîmpine cu aceste cuvinte, ce de altfel nu erau întemeiate, pentru că cei din sat nu stăteau tocmai aşa rău.

Plîngerile constante ale ţăranilor că o duc greu — am însemnat cîteva şi în textele ce se tipăresc mai departe — au prin urmare şi pe aici o parte de exagerare. E adevărat că în anul acesta ele erau mai îndreptăţite, pentru că ploile, inundaţiile, stricase prin multe locuri semănăturile; dar chiar pe unde cîmpurile nu fusese pustiite n'am auzit decît tînguiri de sărăcie. Şi nu se poate spune că ţinutul Haţegului este dintre cele mai puţin darnice. Prin unele sate vieaţa se duce, într'adevăr, cu chin dintr'o zi într'alta, se vede că locuitorii luptă cu miseria, dar prin altele — nu tocmai aşa puţine şi nu numai de nemeşi, ci şi de ţărani — găseşti oameni cu dare de mînă. Cele mai bune venituri le dă agricultura. Păstoritul, în împrejurările de acum, nu poate fi un mijloc de îmbogăţire, şi acolo unde asigură mai bine traiul e ajutat de agricultură. Prin locurile unde condiţiunile de teren nu sînt tocmai favorabile pentru creşterea vitelor şi agricultură se caută ameliorări — la Meria se practică alternarea terenurilor: pe locurile unde s'a păşunat într'un an se pun în anul viitor semănături, şi invers. In cîteva sate, cu clima mai blîndă, se fac multe fructe („pomoroáźe“) — Densuşul e renumit în această privinţă — şi din ele se realisează uneori venituri destul de bune. Pe la Lunca-Cernei, Meria, Răchitova, Ştei, Clopotiva, mulţi îşi agonisesc vieaţa lucrînd în munte la tăiatul lemnelor — „la stînjini“ ori „la vercuri“, cum se zice — şi munca e relativ destul de bine răsplătită. Mai

puțin cîștigă cei care se ocupă cu arderea cărbunilor (de aceştia, „bocşeri“, se întîlnesc pe la Poieni şi Bar). Plata mai bună îi atrag pe unii la minele de cărbuni dela Lupeni şi Petroşeni, dar vieaţa de oraş îi deprinde să fie risipitori.

Dacă spiritul de iniţiativă ar fi mai desvoltat, şi pe acolo unde se vede sărăcie s'ar putea ajunge la o vieaţă mai bună. Romînul din Ţara Haţegului nu e atras spre comerţ; el nu e întreprinzător ca ţăranul din părţile Sibiului; de aceea dacă întîlneşti negustori romîni prin cîteva sate, ei sînt veniţi de aiurea, mai ales de pe la Sălişte. Obiceiul de a căuta aiurea cîştig, de a se expatria pentru cîtva timp — cum fac ţăranii din alte părţi ale Ardealului — n'a pătruns mai adînc în vieaţa Hăţeganului. Foarte puţini au venit prin Romînia şi numai de vre-o doi, trei am auzit că au luat drumul Americei; e adevărat că şi autorităţile fac de cîtva timp dificultăţi celor ce vreau să treacă graniţa. O causă de sărăcie e de altfel şi alcoolismul. Se bea mult vinars şi spirt, cu aceeaşi inconştienţă ca şi prin satele dela noi.

In ce priveşte starea culturală, ea aşteaptă încă multe îndreptări: şcoala nu-şi poate da toate roadele, fie pentru că cei mai mulţi nu pot profita de ea — şcoale sînt prea puţine comparativ cu populaţiunea —, fie din causa înstreinărei de sufletul romînesc pe care tot mai mult o impune regimul cunoscut de asuprire. Numărul neştiutorilor de carte e destul de mare, şi dintre cei care s'au dus la şcoală mulţi au părăsit-o după scurtă vreme, rămînînd cu cîteva foarte elementare cunoştinţe. Totuşi am întîlnit mai des decît ţi se întîmplă prin satele din Romînia tineri care-şi mai aruncă ochii pe cîte o carte — unii îmi spuneau, nu fără oarecare mîndrie: „ştiu eu cîntece de pe carte“, şi rămîneau foarte miraţi cînd nu le preţuiam

destul această superioritate şi le ceream să-mi spună alt ceva. Cîţiva sînt abonaţi la ziare şi dela aceşti cărturari ai satului se mai instruesc şi ceilalţi. Unii, chiar dintre bătrîni, au vagi cunoştinţe istorice şi povestesc de Romani ori de Daci. Păcat că împrejurările nu-i lasă pe mai mulţi să se împărtăşească din cultură, cînd şi-ar putea-o însuşi aşa repede cu mintea ageră pe care o arată cînd stai de vorbă cu ei [1].

Interesante sînt unele obiceiuri şi credinţe pe care le întîlnim în Ţara Haţegului.

La 1 mai se pune la poartă un arbore subţire şi înalt (mai ales stejar), numai cu cîteva frunze în vîrf (la casele unde e fată mare se pun şi flori); arborele acesta, numit „arminden", se ţine la poartă pînă se face cea dintîi pîne din grîul nou; se ia atunci de „să žărue" cu el cuptorul şi pe urmă se aruncă în foc. Pentru obiceiul de a pune „armindenul" se dă următoarea explicaţie fantastică: cînd Evreii au vrut să omoare pe Christos, li s'a spus că au să-l găsească unde vor vedea un arbore la poartă; s'a pus însă arborele la toate casele, aşa că Evreii nu l-au putut găsi (v. LII) [2].

Ziua de 1 mai coincide la Densuş cu „nedeia". Prin „nedeie" se înţelege în Ţara Haţegului ziua cînd se serbează hramul bisericei din sat; se face slujbă la biserică şi pe urmă începe petrecerea, la care-şi dau întîlnire ţărani din satele vecine. In alte părţi „nedeia" se serbează

1. Pentru condiţiunile de vieaţă, starea culturală, etc. se pot găsi mai multe amănunte în cartea D-lui Iacob Radu, *Istoria vicariatului greco-catolic al Haţegului*, Lugoj, 1913.

2. O variantă, pe care n'am auzit-o însă, e publicată de Hasdeu, *Etym. magnum*, II, 1710; cf. S. Fl. Marian, *Sărbătorile la Romîni*, III, 290.

la Paşti, la Sf. Petru, Sf. Ilie, etc. — numai la Densuş se ţine la întîi mai, şi alegerea acestei zile chiar pentru hramul bisericei pare că ascunde o urmă de cult păgîn.

O reminiscenţă de păgînism — un fel de cult al Penaţilor adaptat la creştinism — pare să se fi păstrat şi în obiceiul de a-şi alege fiecare casă un sfînt protector; mai multe case au astfel ca patron pe Sf. Dumitru, Sf. Nicolae, etc. şi fiecare ţine sărbătoare la ziua sfîntului ales; preotul vine de face slujbă şi pe urmă „se pune praznic“ (v. XLIX, LI).

In legătură cu vieaţa agricolă e de relevat obiceiul ce se practică după ce se sfîrşeşte secerişul. Cîteva fete fac o cunună de flori şi spice, iar un flăcău o pune pe cap şi toţi secerătorii pleacă spre sat cîntînd; în fruntea lor merge flăcăul. Inainte de a ajunge în sat unul din secerători se duce să vestească sosirea lor, iar oamenii le ies în cale şi aruncă apă pe flăcăul ce vine cu cununa. Pe urmă se duc cu toţii la casa celui pentru care au secerat şi flăcăul îi dă cununa (v. XLV).

De vieaţa păstorească e legată superstiţia că nu trebue să se lucreze în anumite zile, la „Ziua-ursului“ şi la „Ziua-lupului“; cea dintîi se ţine cînd începe postul Sf. Mării, la 1 august, cea de a doua la Sf. Andrei. Cine lucrează atunci are pagubă la „mară“, îi mănîncă vitele ursul ori lupul. Tenacitatea cu care se serbează încă prin multe locuri aceste zile arată ce însemnătate a trebuit să aibă altădată păstoritul în Ţara Haţegului.

O datină curioasă este „strigarea peste sat“: în seara din spre Joi-mari cîţiva flăcăi se adună pe un deal, iar pe alt deal se strîng alţi flăcăi şi cei dintîi strigă: „auzi, măre, auzi?“; iar aceştia le răspund: „ce ţi-i, măre, ce“? Cei dintîi încep atunci să spună cîte ceva despre cutare om din sat, să povestească vre-o întîmplare, şi în chipul acesta

se dau în vileag unele lucruri — e ca un fel de cronică a satului în care satira se amestecă de multe ori cu trivialitatea (v. LXVI, CXII)[1]. Datina e însă pe cale să fie părăsită.

De amintit în sfîrșit un alt obicei ce se întîlnește prin aceste locuri. Dacă moare într'o familie tatăl, pentru ca, după credința populară, să nu moară copiii care rămîn, neamurile se înțeleg să aleagă dintr'o altă familie „un tată jurat", cum i se zice. Cînd se îmmormîntează tatăl, copiii stau de o parte a groapei, iar de cealaltă parte stă cel hotărît să le fie „tată jurat"; peste groapă se frînge un colac și jumătate din el rămîne la copii, jumătate la tatăl jurat. Cineva poate „să-și prindă peste groapă" și „frate jurat"; aceasta se obișnuește cînd se întîmplă să moară un frate „zîlatic" ori „lunatic", adică născut în aceeași, zi ori în aceeași lună cu cel care rămîne; superstiția că s'ar putea să moară și acesta face pe părinți să-i aleagă din altă familie un frate jurat. Infrățirea se face la groapa fratelui mort și în același chip ca la tatăl jurat (v. XVIII)[2].

---

1. Cf. S. Fl. Marian, *Sărb. la Romîni*, II, 286; obiceiul, cum e descris acolo, de a se rostogoli de pe deal o roată îmbrăcată cu paie aprinse nu mai există azi, după informațiile ce mi s'au dat; se mai păstra la Ciula, dar a dispărut și acolo.

2. Obiceiul, de altfel rar, există și aiurea, cu unele deosebiri: S. Fl. Marian, *Immorm. la Romîni*, 359. — Despre alte obiceiuri, credințe, etc. din Țara Hațegului, v. indicele de lucruri pe care-l dăm la sfîrșit. Unele din ele au mai fost descrise și de alții; cf. S. Fl. Marian, *Immorm.*, 99, 319; *Insectele*, 41, 155, 163; T. Burada, *Datinele Românilor la îmmormîntări*, 25, 27, 35; Hasdeu, *Etym. magnum*, 1062, 1108, 1181, 1544, 1652; *Gazeta Transilvaniei*, 1893, n-rele 142-3; material folkloric interesant din Țara Hațegului, utilisat în parte de Marian, s'a păstrat printre manuscrisele lui I. P. Reteganul (azi la Academia română); reproducem din el la sfîrșitul volumului, în apendice.

In ce privește literatura populară, genul cel mai bine representat e, cum se înțelege dela sine, cel liric.

Textele pe care le tipărim arată bine bogăția acestui gen și din cîteva doine inspirația populară răsare mai vie și mai artistic reliefată. Durerea celui înstreinat, chinul nostalgiei n'au fost poate niciodată mai bine exprimate în graiul popular ca în versurile:

Și mai lin, dorule, lin,
Că pe ici e loc strein;
Și mai rar, dorule, rar,
Că pe ici e loc amar.

Suferințele pe care zi cu zi le îngrămădesc în suflet asupririle din partea streinului, suferințele atîtor frați ai noștri, sînt plastic redate în doina:

Fost-am tînăr ca vinarsul,
Dar m'a 'mbătrînit necazul;
Fost-am tînăr ca și vinul,
Dar m'a 'mbătrînit streinul.

Poesia „naționaliștilor“ rămîne în urma acestor versuri țărănești ce condensează așa de bine sentimentul de jale al celor apăsați și ne amintesc, fără retorism, atîtea tragedii ale vieței noastre.

Foarte numeroase sînt colindele și ele au păstrat bine caracterul original, nu au suferit acele alterări care în alte părți le-au coborît la ceva artificial și nu s'au introdus în ele acele amestecuri de fantasie burlescă pe care le vedem în colindele din Moldova. La aceasta contribue în mare parte împrejurarea că obiceiul colindatului își mai păstrează prin Țara Hațegului solemnitatea de altădată și versu-

rile care „se lerue“ la naşterea Domnului se menţin într'o atmosferă de patriarhal creştinism (printre colindele ce le publicăm de remarcat în special aceea de sub n-rul LXVII). Cu colindatul umblă numai cei mai tineri, de pe la doisprezece ani pînă la vîrsta de însurătoare, şi în grupuri de cîte patru, cinci ori şase. Colindatul se începe de cei mai mici pe la 10 seara, iar cei mai mari încep să umble prin sat numai după miezul nopţei, pînă dimineaţa. Toţi colindătorii sînt îmbrăcaţi în haine de sărbătoare, purtînd fiecare cîte o „boată“ ciobănească. Cînd merg pe la case încep să colinde la uşe primele versuri şi apoi se opresc; dacă li se deschide, intră în casă şi gazda îi pofteşte să şadă; dacă nu li se deschide, e semn că nu sînt primiţi şi pleacă mai departe. Colindătorii se împart în două grupuri, cînd încep colinda; grupul întîi spune cîteva versuri, cu refrenul „Dai Domnului, Doamne“; aceleaşi versuri sînt reluate de grupul al doilea, pe cînd ceilalţi tac, şi în felul acesta, alternativ, se colindă pînă la sfîrşit. In timpul cînd se cîntă colinda toţi stau cu capetele apropiate unii de alţii, ca într'o cucernică reculegere şi urmărind cu atenţie melodia. Colindătorilor nu li se dau bani, ci vinars, carne de porc şi un colac, anume făcut, în formă de covrig, dar ceva mai mare. Unul din colindători adună vinarsul într'un „buriu“, altul pune colacul pe boată şi al treilea adună carnea în glugă. A doua zi de Crăciun toţi se adună la unul din ei, împreună cu rudele lor, şi se ospătează, iar ce mai rămîne împart între toţi. Uneori flăcăii invită şi fete din sat, aduc un fluieraş şi ospăţul se termină cu joc.

Dacă la doine şi colinde alăturăm strigăturile — „chiotiturile“, cum sînt numite — din care răsare spiritul satiric şi humorul, foarte vii şi la ţăranul din aceste părţi, în

aceste genuri se resfrînge mai bine bogăția poesiei populare din Țara Hațegului.

Relativ sărac e genul epic. Balade se aud mai des prin satele din vecinătatea Bănatului, unde literatura de acest fel e, cum se știe, mai bine representată. O constatare pe care am făcut-o e că unele balade, ca *Miorița*, tind să se transforme în colinde și basme (v. CCXXXII, CCCXL), ceea-ce arată puțina vitalitate pe care o are poesia epică în această regiune.

Literatura în prosă apare în aceeași măsură ca și în alte părți, cu tradiții, legende, basme și snoave (basmul pe care-l dăm sub n-rul XXXI e interesant că amintește legenda lui Polyphem).

GRAIUL

Dîndu-se situațiunea ei geografică, Țara Hațegului e de așteptat să presinte din punct de vedere al limbei varietatea de elemente pe care am constatat-o mai sus cu privire la port, obiceiuri, etc. Graiul e într'adevăr departe de a fi omogen și cercetarea lui ne descopere mai multe curente linguistice cu particularități ce ne amintesc pe cele din Bănat, centrul Transilvaniei și Oltenia.

In general putem distinge două regiuni principale, bine diferențiate prin unele fenomene: regiunea apuseană dela Fărcădin la Meria și Băuțari, și regiunea răsăriteană, dela Hațeg la Cîmpul-lui-Neag. In fiecare din aceste două regiuni întîlnim, de altfel, cîteva zone linguistice care se disting prin unele caractere proprii: în regiunea apuseană, începînd dela Poieni și Bucova, graiul se apropie mai mult de cel din Bănat; de altă parte, în cîteva localități, Silvaș, Sălaș și Nucșoara, vorbirea se aseamănă sub unele

raporturi cu cea din regiunea răsăriteană, iar la Meria dialectul presintă particularităţi ce nu se întîlnesc în alte sate; în regiunea răsăriteană unitatea relativă este de asemenea întreruptă în cîteva locuri prin infiltraţiuni dialectale venite din părţile Sibiului.

După cum se va vedea din expunerea ce urmează, diferenţierile acestea dialectale erau altădată mai puţin pronunţate şi unele din ele par să fie cu totul nouă. Cercetarea materialului linguistic ne va arăta tot odată că graiul hăţegan presintă o sumă de fenomene interesante.

FONETICĂ [1]

ACCENTUL

1. In vorbirea din Ţara Haţegului accentuarea unor cuvinte diferă de aceea pe care o întîlnim în alte părţi; astfel accentul cade pe silaba ultimă în: *acoló;* pe penultimă în: *án'in* (se zice şi *arín,* la Petrila şi Hobiceni-Uricani), *biboľíţă, mădúhă, poľíţă, príer* şi *pr'ęér, ráboş* = *răboj;* pe antepenultimă în: *áripă, curcúbătă, žọávină (=jivină);* vocativele masculine în *-le* sînt rostite de multe ori cu un accent secundar pe terminaţiune, *domnuľé;* avem probabil aici o urmă din epoca în care *-le* era un sufix pronunţat cu accent secundar [2].

VOCALE ACCENTUATE

2. *A* presintă în graiul dela Meria un fonetism particular, fiind transformat în *å: cåpră, cåsă* (cf. 7, 13, 14, 24);

1. Pentru transcrierea sunetelor, v. explicaţiunile pe care le dăm mai departe, la începutul textelor.

2. Cf. *Histoire de la langue roumaine,* I, 244.

alături de *å* se aude şi *ą*, dar mai rar. Pronunţarea cu *ą* se întîlneşte şi la Lunca-Cernei, dar nu în vorbirea tuturor: *cąpră, cąsă.* — 3. *Î* resultat din *a*+*n* urmat de *e* se păstrează pretutindeni astfel; intercalarea lui *į* între el şi consoana nasală e necunoscută: *cîn'e, pîn'e.* — 4. Precedat de *ş, ž, a* apare ca *ę* după ce a trecut mai întîi la *e: širišęr'; žęl'e, stăžęr.* — 5. De relevat înlocuirea lui *a* cu *ię* în forma *ięşt'e=aşchie* (ea apare însă rar, deoarece se întrebuinţează mai des *ţandură*); schimbarea aceasta fonetică e datorită probabil înrîurirei slave, în special celei sîrbeşti, ce a lăsat numeroase urme în Ţara Haţegului, ca şi în Bănat: sub influenţa fonetismului sîrbesc, unde *a* iniţial e redat de multe ori prin *ja*, în loc de *aşt'e* s'a zis **ţaşt'e*, iar acesta a devenit pe urmă *ięşt'e.* — 6. Pentru *ę* din *t'ęie=cheie, tăięr'e*, v. 9, 16.

7. *Ę* este de obicei diflongat în *ie: fier, miel, piept;* în pronunţarea unora elementul al doilea al diftongului se apropie de *ę: fięr, mięl, piępt;* prin cîteva locuri se întrebuinţează şi formele nediftongate: *fer, mel, pept;* pronunţarea aceasta, pe care am constatat-o la Densuş şi în alte cîteva sate, nu este totuşi consecuentă: cei care pronunţă *pept* zic totuşi *miel*, după cum alţii rostesc *mel*, dar *piept.* Cu privire la *ę .. a (ă)*, de relevat fonetismul particular al formei *mirlă*, alături de care apare şi *m(i)erlă;* cea mai întrebuinţată e forma dintîi. La Meria *ia*, resultat din *ę .. a (ă)* e rostit *iå: iårbă*, iar pentru *a* provenind din *e* precedat de *ş, ţ* avem *å: şådă, ţåră.* — 8. După *ş, ţ, z* găsim pe *e* (<*ie*) trecut la *ă: şăd; ţăs; Dumn'ezău; ă* se menţine şi cînd silaba următoare conţine *i: şăzi; ţăşi; Dumn'ezăi.* — 9. *Ę .. e* apare ca *(i)ę .. e: fięr'e, mięr'e (fęr'e*, etc. unde se zice *pept);* pl. lui *fer* este *f(i)ęră, fiară.* Precedat de *ş, ţ, z*, trece la *ę: şęd'e, şępt'e, şęrpe, zęšę*, etc. *(şasă* a evoluat

altfel în urma prefacerei lui *e* final în *ă* după *s);* prin unele părți *ę..e* e schimbat în *ę..e* și după *r* inițial: *ręśę*, alături de *r'ęśę* (acesta mai des întrebuințat). — 10. Pronunțarea mai veche a lui *e* ca *ę* după *r* inițial în forma *r'ęu* am auzit-o la Meria și Băuțarul-de-jos, dar numai la vre-o doi bătrîni (cf. 20). — 11. *E*+*m*+cons. e reflectat prin *î* în *împ.* — 12. *E*+*n* apare ca *in* în forma *t'inăr* (*tînăr* e cu totul necunoscut); după *ț* avem *in* trecut la *în: țîn, țîn'i, țîn'e.*

13. *Ę* după labiale și cînd în silaba următoare nu se află o vocală palatală e schimbat în *ă* chiar acolo unde în limba curentă avem, prin analogie, *e: ęubăsc, lovăsc, primăsc* (rar de tot se aude *ęubesc*, etc.); *e* este trecut la *ă* și în forma *băznă*. Dinaintea unei silabe conținînd *a*, *ă*, diftongul *ęa* resultat din *e* este uneori conservat, alteori redus la *a: fată, męasă* și *masă, pară, pęană, pęată* (la Meria pentru *a* avem *å: fåtă, måsă*, și *ęå* pentru *ęa: pęånă*); inconsecuența aceasta e datorită analogiei: formele cu *ęa* sînt refăcute după plural *(męasă, pęană* după *męsă, pęn'e)*, pe cînd în altele s'a păstrat fonetismul normal *(ęa>a);* în *cămęșă*, *ę* se explică prin faptul că această formă derivă din *cămęșe* și *ę* s'a păstrat chiar după ce *e* final a trecut la *ă* sub influența lui *ș* precedent, ca în *șir'ęșă* (cf. 16, 27); în forma *întrabă* avem trecerea lui *ęa* la *a* după *tr* (cf. 25). — 14. *Ę* trece la *ă* după *s*, *ș*, *ț*, *z*, *ž: săc; tușăsc; îmulțăsc; păzăsc; služăsc; ă* se păstrează și cînd în silaba următoare se găsește *i: săși, tușăș'i*, etc. După aceleași consoane, *ęa*, resultat din *e . . a (ă)*, se reduce la *a: sară*; *tușască*; *îmulțască*; *zamă*; *služască* (graiul din Meria presintă aici, ca și aiurea, *å* în loc de *a: sårå*, etc.). — 15. De notat trecerea lui *e* la *ă* după *st* în *răstău* și *stărp;* în forma feminină a acestuia *ęa* resultat din

e.. ă s'a redus la *a: starpă;* un alt exempln de *ęa>a* este *măstacăn=mesteacăn.* — 16. Pretutindeni *ę.. e* apare ca *ę.. e: fęl'e, l'ęzę, vęrd'e;* acest *ę* se menține și cînd *e* din silaba următoare a fost înlocuit cu alt sunet: *męsă, męră, pęră* (comp. *cămęșă*): în unele părți *ę* a evoluat spre *ie;* particularitatea aceasta se observă în special după labiale; la Densuș, Grădiște și Cîmpul-lui-Neag am notat: *piętă, piętș'e; vorbiętș'e; loviętș'e, poviestă, viestă; mietă, mietă;* pronunțarea aceasta e însă mai mult individuală. După *s, ș, ț, z, ž* în loc de *e* găsim *ę: sęmn'e; tușęș'e; îmulțęș'e; păzęș'e; služęș'e.* — 17. *Ę*+*n*+cons. e redat prin *în* și nu prin *in* în forma *stînzę* (refăcut prin analogie după *stîng*). — 18. Pentru *en* de origine slavă de relevat forma *arindă= arîndă* și fonetismul particular pe care-l presintă *panzin'e =painjine, păianjen.*

19. *I* trece la *î* cînd se găsește după *s, ș, ț, z, ž: găsî, sîtă; beșîcă, ieșî, șî; cuțît, puțîn; auzî, tîrzîu, ziua; služî.* — 20. O urmă de vechia pronunțare a lui *i* cînd urma după *r̄* inițial s'a păstrat în *r̄iḑ'e,* pe care l-am auzit la Meria și Băuțarul-de-jos, dar numai la vre-o doi bătrîni. — 21. *I* slavic apare ca *ǫa* în *žǫavină=jivină* (schimbarea aceasta a lui *i* în *ǫa* e neexplicată; forma normală ar trebui să fie *živină,* cum se zice în Bănat).

22. *O* inițial apare și nealterat și schimbat în *ǫo: om* și *ǫom, opt* și *ǫopt;* chiar în același sat ți se întîmplă să auzi pe unii rostind *om,* pe alții *ǫom;* pronunțarea cu *o* e totuși mai răspîndită decît cea cu *ǫo.* — 23. În loc de *ǫa,* resultat din *o.. a (ă)* prin unele locuri se rostește *ǫ: tǫtă* CCLV.

24. *Diftongi.* Diftongul *au* se pronunță ca *ao* în *aor, taor.* La Meria primul element al diftongului trece la *å: cåut;* o formă curioasă ce se aude tot acolo e *k'euc=cauc,*

cu înlocuirea neexplicată a lui *au* cu *eu*. — 25. Diftongul de origine slavică *ea* e conservat în *pomeană* (dar şi *pomană* XLIX), *veadră* alături de *vadră* CCXXXI (sau poate *ea* se explică în acelaşi fel ca la *measă*, *peană*, cf. 13); *trabă* presintă trecerea lui *ea* la *a* după *tr*. Presenţa lui *e* în *ţepen*, forma curentă în loc de *ţeapăn*, este datorită analogiei: după pl. *ţepen'i* s'a refăcut sing. *ţepen;* se zice însă, dar foarte rar, şi *ţapăn* (XXII). *Ea* s'a redus la *a* după *st* în *stag* şi după *şt* în *buştan* LXXXII.

VOCALE ATONE

26. *A*. La Meria *ă* protonic apare în vorbirea celor mai mulţi *a*: *căldură*, *pădur'e;* uneori *ă* e pronunţat în aşa fel în cît abia se distinge de *a*. Sporadic *ă* se întîlneşte şi prin alte locuri, aşa că el trebue să fi fost altădată mai răspîndit; urme de această pronunţare am găsit, mai ales la cîţiva bătrîni, în Lunca-Cernei, Densuş, Cîrneşti, Grădişte, Bucova, Livezeni, Uricani. — 27. *Ă* final precedat de *ş*, *ž* nu apare ca *e: uşă; coaţă;* cum reiese din ceea-ce am constatat mai sus (13) pronunţarea mai veche a fost *uşe*, *coaţe*, aşa că *ă* e resultat din alterarea lui *e* după *ş*, *ž* şi nicidecum din trecerea directă a lui *a* aton la *ă*. — 28. Forma *măstacăn* presintă în silaba întîi fonetismul mai vechi; păstrarea lui *ă* se datoreşte reducerei lui *ea* din silaba a doua la *a*, aşa că asimilaţiunea *ă—ea>e—ea*, întîmplată aiurea (în regiunile unde avem *mesteacăn)*, nu a mai putut avea loc. — 29. *Ă* este păstrat în *răsîpi* (rostit şi *rîsîpi*). In *băżocură*, *băżocuri* găsim fonetismul normal, cu *a* trecut la *ă*. Adverbul *mai* e pronunţat de unii *măi*, din causa întrebuinţărei lui ca aton în frasă. — 30. *Î* resultat din

a+*n* a trecut la *i*, sub influenţa lui *e* din silaba următoare, în *inźęr'ęşt'e* CXCIV.

31. *E* iniţial trece de obicei la *ie: ieram;* se rosteşte şi *eram*, dar mai rar. — 32. După labiale găsim tratamentul normal *(e>ă)* în: *băznos* (der. din *beznă*, cf. 13), *curcubătă, păstă (*rar *pestă* CCLXXVIII*), vipără*; avem în schimb *e* şi nu *ă* în formele: *beşîcă*, *beut*, *beutură*, *galben* (dar şi *galbin*); cu totul isolată e forma *bărbec* LIX; la Meria *ă<e* după labiale în silabă protonică e pronunţat adeseori ca *ą: bątrîn, pątrund'e;* se zice de asemenea *pą=pe* (cf. 26). — 33. *E* se schimbă constant în *ă* cînd urmează după *s, ş, ţ, z, ž: săcară, săcur'e, ąasă; aşăza, şăzui*; *braţă, ţăsut*; *vęrză=verze*; *žăgui* (la Meria *ă* se rosteşte, ca în alte casuri, şi ca *ą: sącur'e, şązui*); cu totul necunoscut e analogicul *frasin*; se zice *frasăn* ori, mai des, *frasîn*; trecerea lui *e* la *ă* se observă şi cînd în silaba următoare se găseşte o vocală palatală: *săn'în, săśęra*; *înţăl'ęźę*, etc. — 34. Prefacerea lui *e* în *ă* se mai întîmplă după unele grupuri consonantice, ca *st, tr, spr: ţestă, mestăca, păstă, stăžęr, ustăn'i; d'intră, întră, întrăba* (rar *întreba*), *trăbui* (după care s'au refăcut formele de ind. pres. *întrăb, trăbe*), *trămura, trăžî (*şi *trežî); unsprăzęśę*. Nu constatăm, în schimb, trecerea lui *e* la *ă* în *cr'epa*. — 35. *E* apare de obicei ca *ę* cînd e precedat de *ś, ź: śętat'e, źęnunt'e*. — 36. După *t', d', n', l', r'* şi în special la sfîrşitul cuvintelor *(bat'e, vęd'e, bin'e, cal'e, car'e), e* apare în rostirea celor mai mulţi cu o nuanţare specială ce-l apropie întru cîtva de *ę;* tot astfel e rostit cînd urmează după un *i (fiie, ţiie);* transcrierea acestui *e* cu *ę*, cum obişnuesc unii dialectologi, este însă nepotrivită, pentru că pronunţarea lui nu este aşa de apropiată de *ă* ca în *şępt'e, zęśę* etc.; de altfel diferenţa de pronunţare între *e* din *bat'e*, etc. şi cel din forme ca

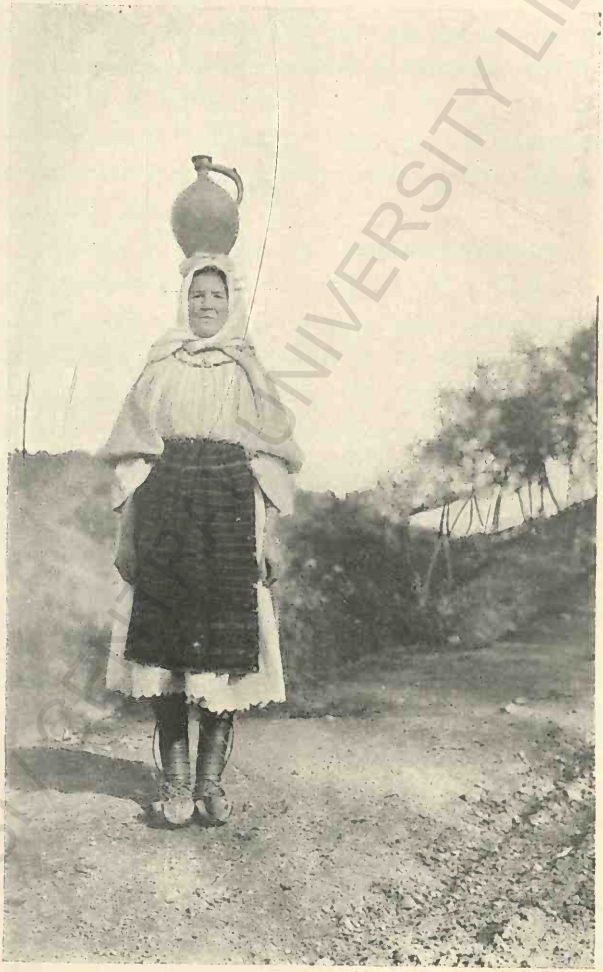

DENSUŞ

BCU IAŞI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ape, lume este unecri aproape imperceptibilă.—37. *I* resultat din *e* (>*ă*) înainte de *n* în forma *sprînceană* a trecut la *i* sub influența lui *ea* din silaba următoare: *sprinșeană;* se zice însă și *sprînșeană.* — 38. Un cas isolat de *e*>*ă* după *n* e *năr*od=*nerod* (poate și presența lui *r* a favorisat această schimbare).—39. Sporadic se observă trecerea lui *e* aton la *i*, ca în prep. *d'ila* (aton în frasă); aceeași schimbare se constată, în silabă posttonică, în cuvintele proparoxitone: *soaril'e,* rostit astfel aproape peste tot (comp. *broașt'ile* CCLXXIII, *l'emn'ile* XXXIV).

40. *I* apare ca *e* în *menun'e, (a să) menuna, menunat.*— 41. In aceleași condițiuni ca la *i* accentuat, adică după *s, ș, ț, z, ž,* avem *î*>*î: sîmbriie; răsîpi; roșîie, ușîl'e; d'inți; ogrăzîl'e, cožîl'e.* Trecerea la *î* se observă și după grupul *tr: strîca, strîga,* după care s'au refăcut formele de ind. pres. *strîc, strîg,* etc. — 42. *I,* devenit *i,* se păstrează în general după *ș, ț, z, ž;* uneori însă nu se aude în pronunțare: *ieș, fraț, amiaz, což.* — 43. *I* n'a trecut la *e* în forma *d'isaźi* (comp. bulg. *disagi*).

44. In loc de *î* avem *o* în *corbaș=cîrbaci;* diferența de fonetism se explică prin aceea că *corbaș* e împrumutat din sîrb. *korbač* ori ung. *korbács,* pe cînd *cîrbaci* e turcescul *gyrbač.*

45. *O* este păstrat în forma *îngreoña.*—46. Găsim *u* și nu *o* în: *cunl'in'i, cutrupi, durmi, înfluri* (și *înflori*), *îngrupa, murar', urbel'e* (der. din *orb*), *uspăț, uspăta;* tot așa se explică poate și *ustăn'i,* deși e posibil ca *u* să reproducă de-a-dreptul fonetismul slavic (vbulg. *ustati, ustana*).

47. *Diftongi.* Diftongul *au* s'a redus la *o* în conjuncția *o* ce nu poate fi decît mai vechiul *au;* tot *o,* resultat din *ău*<*au,* găsim în *cota=căuta* (mai rar *căta;*

comp. *lodat* CLXXI); acelaşi fonetism apare în *Poșin'eșt'i*, cum se rosteşte de unii în loc de *Păușin'eșt'i*. — 48. *E̯a* este redus la *e* în *precurați* CXCIV; *deasupra* apare deasemenea redus la *d'esupra*. — 49. Prin întrebuințarea lor ca atoni în frasă *doară* şi *oare* (=*ori*) au devenit *dor* şi *ore*. — 50. Pentru reducerea lui *i̯u* la *i* de amintit numele proprii *Śil'işoara*<*Śiul'işoara* (Ciula mică), *Id'ita*=*Iudita*. — 51. *I̯e* e redus la *i* în *izîtură* LXVI.

Vocale în hiat

52. Hiatul *ea* final e păstrat ori redus la *e̯*. De relevat următoarele casuri particulare: alături de *re̯a*, *re̯* se aude, mai rar, *re̯* (Ohaba-Ponor, Hobiceni-Uricani), *ră* (Densuş, Răchitova, Poieni); în loc de *cure̯a* se zice peste tot *cură;* în forma *sta* s'a produs reducerea lui *e̯a* la *a* după *st* (cf. 15); dacă întîlnim şi *ste̯a*, *ste̯*, acestea par să fie refăcute după pluralul *ste̯l'e*, *ste̯l'e*.— 53. O formă interesantă e *scupi̯a*=*scuipa;* se vede aici fonetismul normal, în sensul că *ia* s'a păstrat fără metatesa primului element al hiatului dinaintea lui *p*; acest fonetism s'a generalisat pe urmă şi la formele de ind. pres. *scupi*, *scupie*, care au înlocuit pe *scuip*, *scuipi*, *scuipă*, care represintă desvoltarea normală. — 54. In hiatul *o̯uă*, *o* are valoarea de *o̩* deschis: *do̯uă*, *no̯uă*, *vo̯uă;* un fonetism special presintă *rau̯ă* ce se aude prin unele părți (Densuş, Grădişte), alături de *ro̯uă*. — 55. Hiatul *uă* e redus la *o* în *lom*, *lo*, *loseș*=*luăm*, *luă*, *luășeși*. Intre *u* şi *ă* avem epentesa lui *h* în *mădúhă*. — 56. In *strin*, forma cea mai răspîndită, vocalele în hiat *(ă, i)* s'au redus la *i;* se aude însă şi *străin* (mai ales pe Jii). — 57. Un fonetism curios este acela pe care-l presintă *aure̯a*, *n'icăuri* (formele constante în loc de *aiurea*, *nicăeri*), cu căderea lui *i̯* între *a*

(ă) şi *u;* reducerea hiatului e datorită de sigur întrebuinţărei acestor forme ca atone în frasă, dar ne-am fi aşteptat mai curînd să constatăm dispariţiunea lui *u* după *i* şi nicidecum a acestuia din urmă *(aiurea* s'a redus într'adevăr în alte părţi la *airea* şi *nicăiuri* a devenit chiar în limba curentă *nicăiri).*—58. De amintit, în sfîrşit, formele *cr'ę(i)er (crę(i)er),* rostit astfel peste tot (iar nu *crier*), şi *nour* alături de *nor.*

Asimilaţie, disimilaţie, epentesă, metatesă, sincopă, contaminaţie

59. Asimilaţie. — *Ă—a>a—a: magar, primavara* CCCXIII. — *Ă—ęa>e—ęa: căprăręaţă>căprereaţă* (Densuş, Răchitova). — *Ă—o>o—o: zăcon>zocon* (Densuş); *ă* nu e asimilat cu *o* în *năroc, năroi,* singurele forme cunoscute.— *Ă—u>u—u: răsuroń>rusuroń; cutrumurat* CCLXXXIX (în acesta din urmă avem de a face mai mult cu o pronunţare individuală).—*E—i>i—i: cunt'in't;* *înt'iiat* XXXI; *vin't* CCLXXXIX; *vin'isor,* der. din *vînăt* (se zice însă şi *vin'esor*). In *tri<trii<trei* asimilarea lui *e* la *i* a fost favorisată de întrebuinţarea acestui cuvînt ca aton în frasă; *trei* e rar întrebuinţat. — In *ĉepĉel* (Petrila)=*căpcea* se poate să avem un alt cas de asimilaţiune *(ă—e>e—e),* dar se poate tot aşa de bine ca *e* din prima silabă să represinte fonetismul mai vechi, deoarece acest cuvînt derivă din turc. *kepčé.*— *Ă* a trecut la *o, u* sub influenţa asimilatoare a labialei în: *fomęie* (forma cea mai răspîndită; spre Jii se zice şi *fămęie), polomidă = pălămidă, ponă = pănă* CCLXXVIII, *pordosît* CCXXI, *postaie=păstaie, tropoi* LXVIII, *voiagă* (alături de *văiagă*); *humbar=hambar;* în *rumîn'ea* CXXXI, CCV avem mai mult o pronunţare individuală; *d'imica=dumica*

nu presintă trecerea lui *i*, *e* la *u* în contact cu *m*, ci numai asimilarea lui *e* la *i* următor *(demica>d'imica)*.

60. Disimilaţie. — Pe lîngă forma *biserică*, ce se aude mai ales pe Jii, se întrebuinţează şi *beserecă (beserică)*, cu *e* nedisimilat în *i* sub influenţa lui *ę* următor. Prin disimilaţia *e—e>i—e* se explică *dipă*, resultat din *de+pe> di+pe*, cu schimbarea mai tîrzie a lui *e* în *ă* după *p*.

61. Epentesă. — Intercalarea lui *ă* între *sc* şi *l* se observă în *ięscăl'e* şi în forma toponimică *Miscăl'ęa* (cf. 97). — *Vărăbęl'e*, ce se aude destul de des (la Densuş, Lunca-Cernei, Meria, etc.) în loc de *vrăbęl'e* pare să presinte şi el epentesa lui *ă*, dar se poate să fie influenţat de ung. *vereb*. — Un cas de epentesa lui *i* e *Hiristos* XXXII, LII, LXVII, LXXVIII.

62. Metatesă. — Singurul exemplu de relevat e *bîrnaş* (cu totul rar e *brînaş;* l-am notat la Hobiceni-Uricani).

63. Sincopă. — *Ă* s'a sincopat în *astară<astăsară*. — Sincopa lui *i* se observă în formele *aurl'ęa* (Meria)=*aiurilea* şi *ărpi* CCXXXII. *I* s'a păstrat în *d'ir'ęzę, dir'ept* şi derivatele lui (numai excepţional apare forma sincopată: *dr'ęapta* LXVII, CCCLXXXIX). — Alături de *źnapăn* apare şi forma mai veche, fără sincopa lui *i*, *źînapăn*.

64. Contaminaţie. — Forma *luntra=întra* care s'ar părea că presintă *î>u* nu este alt ceva decît o contaminare a lui *întra* cu *luntru=lăuntru;* de altfel nu apare decît în versuri. — De remarcat că *d'etor'* păstrează fonetismul vechi, fără să fi suferit contaminarea cu *da*.

CONSOANE

65. *P, B, F, V, M* rămîn nealteraţi dinaintea lui *i*, *ie* în regiunea apuseană, dela Haţeg la Meria şi Băuţari

(numai în cîteva sate pe care le indicăm mai jos se rostește cu labialele alterate; asupra formei *tśiper'*, *t'iper'*= *piper*, v. mai jos). In partea răsăriteană, dela Sub-Cetate (Orlea) pînă la Cîmpul-lui-Neag, *p* apare constant alterat în cuvintele *k'ept (k'eptar')*, *k'ępt'en (k'eptăna)* și *k'iper'*; în unele locuri, ca la Sîntă-Mărie și în cîteva sate pe Jii, se zice și *t'ept*, *t'ępt'en*, *t'iper'*; tot cu *k'* sînt pronunțate aceste cuvinte la Silvaș, care aparține geograficește regiunei apusene. Alterarea labialelor nu se oprește însă aici; în graiul din cîteva sate la răsărit de Hațeg și de pe Jii ea se întîlnește și în alte casuri; nicăeri însă pronunțarea nu este absolut consecuentă; în unele cuvinte găsim *(p)k'*, *(b)g'*, etc., în altele *p*, *b*, etc.; de altă parte, se observă deosebiri între pronunțarea celor mai bătrîni și a celor mai tineri. Fonetismul se presintă astfel prin aceste părți: la Fizeș, Federi, Ohaba-Ponor se zice: *ări(p)k'i* (am auzit însă și *ăripi*, la Ohaba-Ponor), *(p)k'atră*, *(p)k'ęrsăcă* (dar *picor*); *al(b)g'ină*, *(b)g'et*, *vor(b)g'esc* (dar *bin'e*); *f(i)er*, *f(i)erb*, *fiu* (la Federi și Ohaba-Ponor se aude și *știer*, mai ales la cei bătrîni; cei care pronunță astfel zic totuși *fiu;* la Ohaba-Ponor o țărancă îmi spunea: „*ftier* zîc n'emn'eșî, Rumîn'i zîc *știer*“); *viespe*, *vin*, *vis* (dar la Federi și Ohaba-Ponor *žiespe*, în vorbirea celor bătrîni, alături de *vin*, *vis*); *(m)ńel*, *(m)ńercuri*, *(m)ńiie*, *(m)ńirlă;* la Șerel: *mńel*, *mńercuri* (dar *piatră; albină; fier; viespe*); la Crivadia: *aripk'i*, *pk'atră*, *pk'ęrsăcă* (dar *picor*), *răsîpk'i; albg'ină*, *bg'et*, *vorbg'esc* (dar *bin'e*); *fier*, *fierb*, *fiu; yierme*, *yin; mńel*, *mńercuri*, *mńiie;* la Merișor: *(p)k'atră*, *(p)k'ęrsăcă* (dar *picor*); *(m)ńel*, *(m)ńercuri* (celelalte labiale sînt nealterate); la Bănița: *aripk'i*, *pk'atră* (însă *picor*); *yiiață*, *yiespe* (dar *vin*, *vis*); *mńel*, *mńercuri*, *mńic*, *mńirlă* (*b*, *f*, *v* sînt nealterați); la Petrila: *pk'atră*, *pk'ęrsăcă*, *pk'icor* (dar și *picor*); *bg'et*, *vorbg'i*

(dar *bin'e*); *șțerbe*, *șțerbin'e* (dar *fiu*, *fičor*); *žțer=vier*, *žțespe* (dar *vin*, *vis*, *viță*l); *mńel*, *mńercuri*, *mńirlă;* la Livezeni: *ări(p)k'i*, *(p)k'atră*, *rîsî(p)k'i* (dar *pičor*); *(b)g'et*, *gră(b)g'i*, *vor(b)g'i* (dar *bin'e*); *k'er*, *k'iu* (dar mai des *fțer*, *fiu*); *mńel*, *mńic*, *mńirlă* (*v* e nealterat*);* la Iscroni, Coroieștii-de-Jii, Vîlcan, Păroșeni, Lupeni: *amńaz*, *mńel*, *mńirlă* (celelalte labiale sînt nealterate; la Lupeni și Păroșeni se zice totuși *pk'atră*, *pk'ęrsăcă*); la Hobiceni-Uricani și Cîmpul-lui-Neag: *mńel*, *mńez*, *mńirlă*, se zice însă *mic*, *miie*, așa că alterarea pare să aibă loc numai dinaintea lui *ie* (celelalte labiale rămîn neschimbate). In regiunea apuseană labialele sînt alterate la Sălașul-de-sus, Sălașul-de-jos și Nucșoara: fonetismul se presintă aici astfel: la Sălașul-de-sus și Sălașul-de-jos: *k'ept*, *k'ept'en*, *pk'atră*, *stupk'i* (dar *pičor*); *albg'ină*, *vorbg'i* (dar *bin'e*); *amńaz*, *mńel*, *mńirlă* (*f*, *v* rămîn neschimbați); la Nucșoara: *k'ept*, *k'ept'en*, *pk'atră*, *pk'išor* (dar și *pišor*); *albg'ină*, *bg'et*, *zbg'iš=bici; žțer=vier*, *žțerme*, *žțespe* (dar *vin*, *vis*); *amńaz*, *mńel*, *mńercuri* (*f* este nealterat). Constatările pe care le-am făcut cu privire la alterarea labialelor ne duc la conclusiunea că acest fenomen este ceva accidental în graiul din Țara Hațegului și nu poate fi decît o infiltrațiune din regiunile limitrofe. Altădată, Țara Hațegului a trebuit să fie, ca și Bănatul, un teritoriu dialectal unitar în ce privește fonetica labialelor, adică pretutindeni se rostia *piatră*, *albină*, etc.; cu vremea însă în regiunea răsăriteană a pătruns, din părțile învecinate ale Sibiului, pronunțarea cu labialele alterate, propagîndu-se, în slabe radiațiuni, pînă în regiunea apuseană (la Nucșoara și Sălaș). La această prefacere dialectală trebue să fi contribuit cu deosebire trecerile de păstori din comitatul Sibiului și așezările lor prin cîteva sate; păstori sibieni se întîlnesc și astăzi pe valea Jiului (v. CCCI) și de

sigur că altădată veniau mai mulți. Cu alte cuvinte, constatăm în graiul din Țara Hațegului, în cadru mai mic, ceea-ce s'a întîmplat și aiurea: suprapunerea dialectului cu labialele alterate peste dialectul cu labialele conservate. Fusiunea aceasta linguistică s'a efectuat în Țara Hațegului în proporții deosebite, pentru că, după cum am văzut, alterarea labialelor are prin unele locuri o extensiune mai mică decît prin altele, și regiunea unde o găsim mai pronunțată este tocmai aceea care a fost mai expusă înrîurirei din părțile sibiene. Rămîn de sigur neexplicate — ca și în alte casuri de amestecuri dialectale — unele particularități, ca păstrarea pretutindeni a lui *b* în *bin'e*, cum și presența aproape peste tot a formei *picor*, pe cînd *alg'ină* ori *k'atră* au pătruns adînc în grai. Tot neexplicată rămîne isolarea formelor *k'ept*, *k'epț'en*, *k'iper'* pe un teritoriu relativ întins și chiar acolo unde nu mai găsim nici o altă urmă de alterarea labialelor; și ce este mai surprinzător e presența lui *tśiper'*, *t'iper'* în regiunea apuseană, pentru că într'adevăr astfel e pronunțat *piper* acolo (cf. CLXXVIII, CXCV); aici se pare că ne găsim în fața unui cas special de alterare a lui *p*, deoarece prefacerea lui în *k'*, *t'*, *tś* în aceste cuvinte nu poate fi streină de presența lui *p* următor; de ce cu toate acestea *p* nu este alterat și în alte forme ce presintă aceleași condițiuni fonetice (ca *pipăi*, ș. a.) și pentru ce se rostește *tśiper'*, *t'iper'* chiar acolo unde nici un alt cuvînt (nici chiar *piept*, *pieptene*) nu apare cu *p* schimbat în *k'*>*t'*, *tś* — iată alte puncte ce rămîn nelămurite. — 66. In cîteva localități (Fizeș, Șerel, Ohaba-Ponor, Crivadia, Merișor, Bănița, Lupeni, Hobiceni-Uricani) *v* inițial urmat de *u* sau *o*, în cuvinte ca *vulpe*, *vultan*, *volbură*, e pronunțat ca *h*: *hulpe*, *hultan*, *holbură*. — 67. *V* e păstrat, netrecut la *h*, în forma *vîrzob*.

68. *T*, *D* urmați de *e*, *i* sînt alterați pretutindeni; alterarea are ca punct de plecare iotacisarea acestor consoane și ea apare în unele părți mai înaintată decît în altele; în regiunea răsăriteană ea s'a oprit la fasele *t'e*, *d'e; t'i*, *d'i: t'ei*, *bat'e; d'es*, *vęd'e; t'inăr*, *noat'in; d'int'e*, *l'ind'ină;* în cea apuseană pe lîngă *t'e*, *d'e; t'i*, *d'i* găsim fasele mai nouă *tśe*, *dźe; tśi*, *dźi: tśei*, *batśe; dźes*, *vędźe; tśinăr*, *noaiśin; dźintśe*, *l'indźină*. Cu privire la condițiunile în care apar *tś*, *dź* în această din urmă regiune avem de observat că prin mai multe sate așezate la apus de Hațeg (Fărcădin, Tuștea, Densuș, Știei, Pești, Teșteana, Totești, Lunca-Cernei, Meria) pronunțarea aceasta se aude mai des în vorbirea celor tineri, pe cînd în vorbirea celor bătrîni se păstrează *t'e*, *d'e*, etc. (o diferențiere absolută în acest sens nu există totuși: *t'e*, *d'e* se întîlnesc citeodată și în vorbirea celor mai tineri, după cum unii bătrîni rostesc *tśe*, *dźe*); dacă înaintăm mai spre Bănat deosebirea aceasta aproape dispare, așa că pe la Bucova și Băuțari mai toți pronunță *tś*, *dź*. Resultă de aici că *tś*, *tź* sînt în graiul din Țara Hațegului o infiltrațiune din Bănat și această infiltrațiune, variînd în intensitate după regiuni, s'a propagat prin unele părți numai în timpul mai nou, cum reiese din deosebirile pe care le-am constatat între pronunțarea celor mai bătrîni și a celor mai tineri. Altădată fonetismul general în Țara Hațegului trebue să fi fost acela cu *t'e*, *d'e; t'i*, *d'i;* dela o vreme unitatea aceasta s'a pierdut prin introducerea, în apus, a pronunțării cu *tś*, *dź*[1]. De remarcat, de altă parte,

1. Trecerea lui *te*, *de; ti*, *di* la *t'e*, *d'e; t'i*, *d'i* pare să fie destul de veche; într'un document din 1457 găsim într'adevăr scris *Kryvagye*= Crivadia *(Doc. Hurm.*, II², 90; comp. *Krivagai*, la 1482, *ibid.*, 273, și

că *t'*, *d'* şi *tś*, *dź* presintă nuanţări deosebite după condiţiunile speciale de accent în care se găsesc. In silabă accentuată iotacisarea lui *t*, *d* este mai pronunţată decît în silabă posttonică; deci *t'ei*, *d'es* nu sînt absolut identici în această privinţă cu *bat'e*, *vęd'e* (diferenţa aceasta nu se aude de sigur în vorbirea tuturor; am distins-o însă la unii destul de clar; n'am putut totuşi ţinea samă de ea la transcrierea textelor, pentru că e greu, cum se ştie, să redai nuanţele de fonetism cele mai subtile). *Tś*, *dź* apar în pronunţarea unora cu deosebire în silabă accentuată dinaintea diftongului *ęa*, pe cînd în silabă posttonică ori dinaintea lui *e*, *i* se aude *t'*, *d'*: deci *bătśęa*, *vedźęa*, dar *cart'ęa*, *bad'ęa; t'ei*, *d'es;* de altă parte, alţii rostesc *bătśęa*, *cartśęa*, *vedźęa*, *badźęa*, *tśei*, *dźes*, dar *poat'e*, *vęd'e*. Fonetismul acesta, determinat de accent, îl poţi constata uneori destul de bine în rostirea versurilor: cînd accentul ritmic cade pe o silabă de obicei neaccentuată, cum se întîmplă de atîtea ori în poesia populară, şi această silabă cuprinde *t'*, *d'*, pronunţarea acestora se schimbă în *tś*, *dź* (comp., de exemplu, în textul LXXXII: *Sue-tśe în dźęal şî cîntă*, alături de: *Frunză vęrd'e l'euştśęan*). Oricît de complicate s'ar părea particularităţile acestea de pronunţare a lui *t*, *d*, ele pot fi totuşi explicate. Intr'adevăr, dacă accentul, cum am constatat, joacă un rol în alterarea lui *t*, *d*, această alterare

---

Pogyer, la 1447, care pare să fie în loc de *Fegyer*=Federi, *ibid.*, I². 741); chiar alterarea mai înaintată a lui *t* spre *tś* pare să resulte din forma *Barbatzest*, atestată la 1495, *ibid.*, II², 367 (o mărturie neîndoioasă despre *d'i* trecut la *dźi* prin părţile din apropierea Haţegului găsim în *Lengene*, *Lengyina*, *Lenczena*, atestate la 1466, 1497, 1515, *ibid.*, II², 170, 387; II³, 234; *Lengene*, etc. e numele localităţei de azi *L'indźina*, din ţinutul Pădurenilor, şi *dź* corespunde lui *d'i*, numele acesta derivînd din sl. *lędina*).

ne-o putem representa astfel: atît *t* cît şi *d* urmaţi de *e, i* au trecut la *t', d'* mai întîi în silabă accentuată *(t'ei, d'es; t'inăr, d'inte);* mai tîrziu schimbarea s'a produs şi în silabă atonă *(bat'e, vęd'e; noat'in, l'ind'ină);* evoluînd mai departe, *t', d'* au devenit *ts, dz* întîi în silabă accentuată şi dinaintea lui *ęa (bătsęa, vedzęa),* pe urmă şi dinaintea lui *ęa* în silabă posttonică şi a lui *e, i* în silabă accentuată *(cartsęa, badzęa; tsei, dzes; tsinăr, dzint'e),* şi — ca ultimă fasă — dinaintea acestor din urmă vocale în silabă posttonică *(batse, vędze; noatsin, l'indzină).* De notat că alterarea lui *t* nu s'a produs în cuvintele *sta, stęa (stę), stărp (starpă), măstacăn, ięstă, păstă;* în cele două din urmă nealterarea se explică astfel: *ięste, pęste* au fost schimbaţi în *ięstă, păstă* prin trecerea lui *e* la *ă* după *st,* şi odată această trecere întîmplată nu s'a mai putut produce alterarea lui *t; stărp* arată şi el că trecerea lui *e* la *ă* s'a întîmplat înainte de a se produce alterarea lui *t;* în *starpă* şi *sta* nu s'a produs de asemenea iotacisarea lui *t* din causă că *ęa* s'a redus de timpuriu la *a* după *st* (asupra lui *stęa, stę,* cf. 52). Un fonetism particular constatăm în formele *g'ęzęt, g'int'e,* rostite astfel la Bucova şi Băuţari în loc de *d'ęzęt, d'int'e;* tot *g'* în loc de *dz* avem în *g'isazi* CCXVII. — 69. Pentru *d*+*ę, ę* găsim *z;* numai la Lunca-Cernei, Meria, şi Băuţarul-dejos am întîlnit, mai ales la bătrîni, urme de pronunţarea cu *dz* (şi chiar în cuvinte streine: *cucurudz*). — 70. Un cas isolat de înlocuirea lui *t* cu *d* este *dăun'e=tăun.*

71. *N, L* urmaţi de *e, i* şi *r* urmat de *e* se schimbă în *n', l', r': n'egru, n'ime; l'emn, l'ingură; păr'ęt'e (r* se aude ca *r'* şi dinaintea lui *i: per'i,* dar pronunţarea aceasta e mai rară şi deosebirea între *ri* şi *r'i* e de multe ori aproape imperceptibilă). De observat că *n'* apare pe un domeniu ceva mai întins decît *l':* prin satele aşezate în partea

de jos a Jiului pronunţarea cu *l'* pierde din teren; la Iscroni, Hobiceni-Uricani şi Cîmpul-lui-Neag am auzit pe unii rostind *lemn*, dar *n'egru* (se zice însă şi *l'emn*); de altfel şi aiurea am remarcat aceeaşi esitare: la Federi am notat cînd *lemn*, cînd *l'emn*. Cu privire la iotacisarea acestor consoane avem de observat, ca şi la *t*, *d*, că ea e în general mai pronunţată în silabă accentuată *(l'emn, l'ingură; n'egru, n'ime; părę'le)* şi e ceva mai slabă în silabă posttonică *(val'e, căl'i; śińe, in'imă; tar'e).* — 72. *N* dinaintea lui *i* în hiat este păstrat (atît în elementele latine, cît şi în cele streine): *cuń, întîń, lupoańe, muşuroń, putrigań, rîńe, tămîńe, vińe; cloańe, l'ipiń, pustîń, steń, tăńer'*; găsim *ń* şi în cuvintele *śimpoń, vătrań*, dar aici el nu este etimologic, pentru că formele primitive sînt *śimpoi, vătrai* (ung. *csimpoly*, sîrb. *vatralj*); intercalarea lui *ń* se explică probabil astfel: *śimpoi, vătrai*, cum a trebuit să se zică altădată şi în Ţara Haţegului, au părut anomali prin terminaţiunile *-oi, -ai;* pentru că acestor terminaţiuni în alte casuri le corespundea în graiul din aceste părţi *-oń, -ań*, terminaţiunile acestea au fost introduse şi în *śimpoń, vătrań;* e, cu alte cuvinte, o falsă reconstruire fonetică, cum se întîmplă şi alte ori cînd straturi dialectale deosebite vin să se amestece (fenomenul trebue să ni-l reprezentăm într'adevăr astfel: cei din Ţara Haţegului, venind în atingere cu Romîni din alte părţi care rostiau *cui*, pe cînd ei ziceau *cuń*, li s'a părut că *śimpoi, vătrai* sînt anomali şi i-au schimbat în *śimpoń, vătrań).* De relevat că în loc de *întîń, vińe* unii zic, dar mai rar, *întîi, viie; întîi* pare să fi pătruns prin influenţa şcoalei şi a vorbirei cărturarilor sau poate prin amestecul cu locuitori veniţi din alte părţi: în acelaşi fel trebue explicat şi *viie*, deşi aici se poate să fi intervenit şi altă împrejurare; forma aceasta am auzit-o la Hobiceni-Uricani, pe unde

nu cresc vii; putem presupune atunci că forma dialectală *viñe* a căzut cu timpul în desuetudine prin aceste locuri și cuvîntul a fost reluat mai în urmă cu fonetismul nedialectal, așa cum a fost auzit dela alții. Alte două cuvinte care se îndepărtează dela fonetismul normal sînt *încuța* și *d'escuța;* acestea sînt rostite pretutindeni astfel și lipsa lui *ń* e surprinzătoare. Ea se poate totuși explica; în Țara Hațegului formele obișnuite pentru a exprima noțiunile de „încuia" și „descuia" au fost *înt'eța* și *d'est'eța=încheia, descheia;* formele acestea sînt încă curente prin unele locuri; dela o vreme (și se pare că nu tocmai așa de mult) fie prin vorbirea celor veniți de aiurea, fie prin școală, s'au introdus formele *încuța* și *d'escuța;* prin unele părți acestea se întrebuințează alături de *înt'eța* și *d'est'eța*, dar în alte părți se zice numai *încuța, d'escuța*, și în general se observă precumpănirea pe care o iau cele din urmă asupra celor mai vechi. Un cuvînt, de origine streină, care se aude de asemenea fără *ń* este *baże* (cu înțelesul de „mină, carieră"); trebue să presupunem că cuvîntul s'a impus cu acest fonetism din regiunile unde *n* cade dinaintea lui *i* în hiat: *baże* pare într'adevăr să fie importat în Țara Hațegului prin numeroșii lucrători la mine veniți din alte părți. — 73. *R* inițial a mai păstrat prin unele locuri, în vorbirea celor mai bătrîni, o urmă de vechea lui pronunțare, ca *r̄: r̄îd'e (r̄ȩd'e), r̄ău (r̄'ęu);* pronunțarea aceasta am întîlnit-o la Meria, Răchitova, Densuș și Băuțarul-de-jos, dar și la bătrîni foarte rar; *r̄* este însă relativ slab, nu cu aceeași intensitate de vibrațiune ca în alte locuri (în special în Țara Oașului și sporadic în Bănat[1]); totuși deosebirea între acest *r̄* și cel medial *(car'e, cară)* este destul de visi-

1. La Mehedica, după cum îmi comunică D. Candrea.

bilă şi poate fi uşor observată de oricine e deprins cu cercetările fonetice.—74. Forma *miştotă* <vbulg. *ništeta* presintă înlocuirea lui *n* cu *m*, fără să putem precisa ce a determinat acest fonetism; poate totuşi *miştotă* s'a introdus întîi în regiunile unde pronunţarea alterată a labialelor se întîlnia cu pronunţarea obişnuită *(mńel=miel)* şi în loc de *n'iştotă* s'a zis *miştotă*, crezîndu-se că aceasta e forma corectă. — 75. *N* a căzut în forma *slăină*, rostită astfel mai peste tot (isolat e *slăn'ină* CCCXX), cum se rosteşte *făină* şi nu *fărină* ori *făn'ină*.

76. *C* urmat de *e*, *i* apare ca *ś (śer', śinśi)* în regiunea apuseană, dela Fărcădinul-de-jos pînă la Meria şi Băuţari; excepţie fac Sălaşul şi Silvaşul, unde se rosteşte *ĉ;* de altă parte, chiar în cîteva sate unde se pronunţă *ś*, unii bătrîni rostesc *ĉ* sau un sunet apropiat de el; fonetismul acesta l-am remarcat sporadic la Densuş şi Toteşti. Pronunţarea cu *ś* pare deci să fie şi ea o infiltraţiune dialectală relativ mai nouă şi, ca atare, propagată din Bănat[1]. *Ś* nu mai apare în regiunea răsăriteană, dela Haţeg, Sub-Cetate, Ciopia, pînă în jos la Cîmpul-lui-Neag; aici se rosteşte *ĉ: ĉer', ĉinĉi;* totuşi prin unele sate din partea de jos a Jiului se aude cîteodată şi *č: čer', činči;* isolat am constatat această pronunţare la Livezeni, Coroieştii-de-

1. O dovadă că *ś* nu este extrem de vechi în Ţara Haţegului găsim în documente; formele *Chula, Danch, Munchel, Stanchiul, Vanchia* pe care le întîlnim la 1404, 1409, 1412 *(Doc. Hurm.*, I², 433, 464; *A Hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat évkönyve*, II, 22, 23, 24, 25, 27, 28) nu pot fi cetite decît cu *č: Ciula, Danci, Muncel, Stanciul, Vancea;* dacă *č* ar fi avut valoarea de *ś* în această epocă, pronunţarea aceasta ar fi lăsat unele urme în documente: cum *ś* este apropiat de *ş* s'ar fi scris uneori, după ortografia ungurească, *Sula*, etc. (cum găsim *S(y)erel=Şerel, Doc. Hurm.*, I², 593; II², 366).

Jii, Hobiceni-Uricani şi Cîmpul-lui-Neag. — 77. *K* din elementele streine dinaintea lui *e, i* apare cu acelaşi fonetism ca şi *k'* resultat din *cl*+*e, i* latin: *k'ip, t'ip, ts'ip*, etc. (cf. 83).—78. *C* s'a păstrat în *călbează*, nefiind înlocuit cu *g*.

79. *G* urmat de *e, i* este schimbat în *ź: źer, źinźiţe*. La Cîmpul-lui-Neag am găsit însă şi urme de pronunţarea cu *ǧ;* o bătrînă rostia *ǧană, ǧer* şi auzind pe un băiat pronunţînd *źană* i-a zis: „nu să zîce aşă, nu vorbi ca Buhan'i" (Buhani, ca şi Gugani, e termenul de batjocură pe Jii pentru ţăranii din partea de sus a Ţărei Haţegului). Pronunţarea aceasta se aude şi la Silvaş; ea a fost probabil pînă nu aşa de mult mai întinsă, şi singure aceste slabe urme s'au păstrat pînă azi[1]. — 80. *G*+*e, i* din cuvintele streine e pronunţat ca *g'* resultat din *gl*+*e, i* latin: *g'ilău, d'ilău, dźilău* (cf. 84).

81. *J* latin apare pretutindeni ca *ź: źoi, źug*. In formele de origine slavă *ž* este menţinut: *stînžin;* foarte rar, în loc de *ž* se pronunţă *ź* şi în aceste forme *(viźuliia* CCCXXXVI; *năcăźî* CCCXXXVII).

82. *H* a căzut în forma de origine ungurească *mară* <ung. *marha* (cu totul rar e *marhă* CCIC). Corespunzător lui *h* slavic, cînd se găsia la sfîrşitul cuvîntului şi cînd în limba generală a fost schimbat în *f*, avem *u: prau* = *praf* (asupra lui *vîrv*, cf. 94).

83. *Grupuri consonantice.* Grupul latin *CL*, devenit

1. Cu privire la schimbarea lui *ǧ* în *ź* trebue să facem aceeaşi observaţie ca şi la *č*>*ś:* ea nu poate fi extrem de veche; în orice cas era necunoscută în secolul al XV-lea, cum resultă din forma *Hacsadsel* atestată la 1453, *Doc. Hurm.*, II², 23, care trebue cetită *Hăţăgel* şi nu *Hăţăźel;* pronunţarea cu *ź* o găsim confirmată numai mai tîrziu, la începutul sec. al XVIII-lea; astfel întîlnim formele *zălojit* şi *Benjescul* în documente dela 1700, 1732, Iorga, *Studii şi doc.*, XII, 219, 222.

chi, a trecut în cea mai mare parte a regiunei apusene (dela Fărcădinul-de-jos la Meria și Zăicani) la *tś*: *otśi*, *întśina;* alături de *tś* se aude și *t'* (fonetismul mai vechi) în vorbirea celor mai bătrîni: *ot'i*, *înt'ina;* la Densuș, Toteşti și Grădiște am remarcat de mai multe ori rostirea aceasta la cei bătrîni, pe cînd cei tineri rostesc *tś*. La Silvaș și Sălaș s'a păstrat pronunțarea veche *(ok'i*, *ink'ina)* și aceeași pronunțare se aude în apropiere de Bănat, la Poieni, Bucova și Băuțari. In regiunea cu *tś (t')* e de relevat fonetismul particular pe care-l presintă două forme, pluralul lui *rărunt'e* și *zęnunt'e;* se zice *rărunți*, *zęnunți;* presența lui *ț* se explică astfel: în epoca în care se rostia pretutindeni prin aceste părți *rărunt'e*, *zęnunt'e*, la plural s'a zis *rărunți*, *zęnunți* și aceste forme s'au păstrat și după ce *rărunt'e*, *zęnunt'e* s'au transformat în *rărunțe*, *zęnunțe*. In regiunea răsăriteană (dela Hațeg pînă la Cîmpul-lui-Neag) *tś* este cu totul necunoscut; pronunțarea obișnuită este cea cu *k': ok'i*, *înk'ina;* prin unele sate și mai mult individual se aude și *t' (ot'i*, *înt'ina);* așa la Sîntă-Mărie, Petrila, Livezeni, Hobiceni-Uricani și Cîmpul-lui-Neag. — 84. *GL* latin, devenit *ghi*, presintă o evoluție paralelă cu a lui *cl:* apare ca *dź* unde *cl* a devenit *tś: dźiață*, *undźie;* tot așa întîlnim *d'* în vorbirea celor bătrîni care pronunță *t'* pentru *k': d'iață*, *und'e*. La Silvaș, Sălaș, Poieni, Bucova și Băuțari se păstrează *g': g'iață*, *ung'e*. In regiunea răsăriteană avem tot *g'*, ori sporadic *d'* (în vorbirea celor care pronunță *t'* în loc de *k').* — 85. Pentru grupul *BL* avem de amintit forma *staŭ* <STABULUM, alături de care se zice și *staur* (Cîmpul-lui-Neag); căderea lui *l* se explică prin faptul că forma resultată normal *staul* a fost considerată ca articulată și din ea s'a refăcut ca formă nearticulată *staŭ;* tot printr'un fenomen de morfologie a resultat *staur*, în

care nu trebue să credem că avem de a face cu trecerea lui *l* la *r:* pluralul lui *staŭ* fiind *staurĭ*, din acesta s'a refăcut pe urmă sing. *staur.* — 86. *MP* este păstrat în *rumpe*, dar mai des se zice *rupe.*—87. *MB* s'a redus la *m* în forma *poroabă* „porumbrea“ al cărei fonetism e obscur și în alte privințe (se pare totuși că a fost influențată de sîrb. *golub* și alte forme înrudite ca înțeles, *coroambă*, etc.)[1]. — 88. Grupul *MN* e conservat, nu trecut la *un*, în *scamn*, forma obișnuită prin aceste părți. *MN* în silabă atonă s'a redus la *m* în *Sî-Micorĭ* (<*Sîm-Nicoară*); aceeași reducere se observă în *camiță*<*camniță*, *dumęata*, *Dumezău*, pronunțați astfel deseori. — 89. *VN*, *CN(GN)*, *BN* și chiar *HN* sînt schimbați deseori în *mn: ibomn'ic; omnă*<*ocnă*, *pomn'i*<*pocni; trămn'i* (comp. sîrb. *trgnuti*), *gramn'ic*<*grabnic.* — 90. Grupurile *TR*, *PR*, *VR* pierd de obicei pe *r* în cuvintele întrebuințate ca atone în frasă: *cătă*, *d'int'un*=*dintr'un*, *înt'un*=*într'un*, *pęa*=*prea*, *pin*=*prin*, *vęa*=*vrea* XXXI. — 91. Grupul *NCT* e redat prin *mt* în *Sîmt (Ion)* CCXVIII. — 92. *ND* s'a redus la *n* în *un'e*=*unde*, din causa întrebuințărei lui ca aton în frasă. — 93. Inlocuirea lui *HT*>*ft* cu *șt* în *oșta*=*ofta* se datorește unui fenomen de morfologie slavică (trecerei lui *-t-* la *-št-* în formele de present).

Asimilație, disimilație, protesă, epentesă, metatesă, aferesă, apocopă, contaminație

94. Asimilație. — Asimilarea *d'—ź*>*ź—ź* s'a întîmplat în *źęźęt*<*d'ęźęt*, pronunțat astfel (de unii și cu sincopa lui *ę*) la Densuș, Știei, Clopotiva, Pui, Iscroni, Hobiceni-Uricani, Cîmpul-lui-Neag; pe lîngă *źęź(ę)t* se zice și *źęșt*

1. Cf. Candrea-Densusianu, *Dicț. etimol.*, 398.

ŞTEI

GRĂDIŞTE

BCU MASK CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

(Ciula, T'oteşti, Sîm-Petru, Sălaş, Uric, Livadia-de-coastă, Livezeni); în alte părţi se rosteşte cu *d'* neasimilat, *d'ęźęt* (Răchitova, Lunca-Cernei, Meria, Poieni, Nucşoara, Petrila), *d'ęşt* (Silvaş, Sîntă-Mărie, Ciopia); la Bucova şi Băuţari se zice *g'ęźęt* (cf. 68). Asimilarea *d'—ź>ź—ź* se observă şi în *źęźęra<d'eźera*, formă ce se aude pe unde se rosteşte şi *źęź(ę)t*. — *K* a fost asimilat cu *ĉ* în *ĉepĉel* (Petrila), resultat din **kepĉel* (cf. 103). — *V* apare asimilat în *b* sub influenţa iniţialei în *bibol<bivol*. — In forma *vîrv <vîrf* s'a produs asimilarea lui *f* cu *v* iniţial. *Popti< pofti* se explică prin asimilarea lui *f* sub influenţa lui *p* precedent. — *Trezî, trăzî* arată înlocuirea lui *z* cu *ź*, datorită unei asimilaţiuni întîmplate întîi la pers. a 3-a de ind. pres.: *trezęş'e>trežęş'e*. — Nu constatăm asimilarea lui *z* cu *ş* în *veştezî*. — In *micu'el* s'a păstrat *c*, nefiind asimilat de *t'*.

95. Disimilaţie. — *N—n* este disimilat în *r—n* în forma *g'euroańe*, resultată din *g'eunoańe* = *ghionoaie*. — *N* nu este disimilat în *r* în *mănunt*. — *R—r* a trecut la *r—l* în *gr'eluş<gr'eruş (gr'euruş)=greerus* şi la *l—r* în *cîlpător'<cîrpător'*, *vîlşior* (der. din *vîrv*) XIX. — Dacă reducerea lui *amiazăzi* la *amiazi* e datorită unei disimilaţiuni şi nu sincopei lui *ă* e locul s'o amintim aici; *amiazi* este relativ rar întrebuinţat, păstrîndu-se încă bine *amiazăzi*.

96. Protesă. — Protesa lui *h* s'a produs în pronumele demonstrative *hăsta, hasta; hăla, haia;* deoarece prepunerea lui *h* nu apare, ca în alte regiuni dialectale, unde ea se explică prin influenţă slavă, şi în cuvinte ca *harc, harmăsar*, etc. (cu totul isolat e *huriţ* CXXVI), trebue să presupunem că în *hăsta, hăla*, etc. protesa e datorită unor cause speciale; ea se explică probabil în felul următor: *h* s'a intercalat întîi în legături sintactice ca *omu ăsta>omu hăsta; omu ăla>omu hăla*, printr'un fenomen analog ace-

luia pe care-l întîlnim în *măduhă* (cf. 55); din această legătură sintactică *h* s'a transmis și la celelalte forme ale pronumelui demonstrativ, zicîndu-se *hăș'ța*, *hăța* și, la formele feminine, *hasta, hața*. Cu alte cuvinte am avea de a face la origine cu o epentesă întîmplată în condițiunile sintactice arătate și nicidecum cu o protesă propriu zisă. Dela *hăstălant*, etc. *h* s'a transmis pe urmă și la forma simplă *alt* (comp. *halta* LVIII). Destul de frecventă e protesa lui *d* în forme ca *d-altar*, *d-ascult*, *d-în*, *d-o*, etc., dar ea se observă numai în versuri.

97. Epentesă. — Un exemplu de epentesa lui *c* în grupul *sl* ne ofere *țęscăl'e*, o formă curioasă în loc de *țęsl'e*, dar care se explică ușor: prin intercalarea lui *c* între *s* și *l* a resultat **țęscl'e* și mai tîrziu între *c* și *l* s'a produs epentesa vocalei *ă*. Un fenomen analog întîlnim în numele toponimic *Miscăl'ęa*<**Miscl'ęa*<*Mislęa*. Epentesa lui *c* n'am constatat-o însă nicăeri în *slab*, *slăină*, *slobod* (în alte regiuni dialectale se știe că acestea au devenit *sclab*, *scläninä*, *sclobod*). — In forma *primbură* (alături de *primură*) s'a produs intercalarea lui *b* după *m*. — Epentesa lui *n* o constatăm în *pond'ială*, rostit astfel peste tot și *zmînșęle* CCI. — In loc de *n'ęmeș* se zice în unele locuri (Livezeni, Ohaba-Ponor) *n'ęmn'eș;* se pare însă că nu avem de a face propriu zis cu o epentesă a lui *n*, ci cu o falsă reconstruire fonetică în legătură cu alterarea labialelor: forma aceasta apare unde se zice *mńel* în loc de *mięl*, așa că sub influența acestei pronunțări *n'ęmeș (n'ęmięș)* a fost schimbat în *n'ęmn'eș*, crezîndu-se că aceasta trebue să fie forma normală.—Intercalarea lui *m* se observă în *boambă*, ce se rostește astfel pretutindeni în loc de *boabă*, și în *bomboańe (=boboane* „farmece"). — In *zadră*, *bundră* (Meria) constatăm intercalarea lui *r*.

98. Metatesă. — Singurul cas de relevat este *milźoc* rostit astfel aproape peste tot.

99. Aferesă. — Un cas de aferesă silabică este forma *tucă = tătucă*, întrebuinţată în exclamaţia *măi tucă!* şi proprie graiului din Meria.

100. Apocopă. — Tot în graiul dela Meria se observă reducerea prin apocopă silabică a câtorva forme, mai ales în exclamaţii: *(măi) frâ, tâ=(măi) frate, tată*; *(măi) Io, Mi, Şt'e=(măi) Ion, Mihai, Ştefan.*

101. Contaminaţie.—Forma *răspas*, care în partea a doua cuprinde pe *spaţ*<SPATIUM, presintă înlocuirea lui *ţ* cu *s* sub influenţa lui *pas*. — *Răstînd'i* XXXIV, în loc de *răstigni*, se explică prin contaminarea acestuia din urmă cu *(în)tinde*. — Sub influenţa lui *bănat* forma *pănăta* a devenit *bănăta*. — Inlocuirea lui *v* cu *b* în *bihor'el*, *bihori* XIX (der. din *vifor*) e probabil şi ea datorită contaminărei cu un alt cuvînt, dar n'am putea spune care anume.

MORFOLOGIE

SUBSTANTIVUL

102. Declinaţiuni.—Treceri dela o declinaţiune la alta s'au întîmplat în mai multe casuri. Dintre substantivele masculine au trecut dela decl. în *-u* la cea în *-e*: *an'in'e* (dar şi *an'in*), *bălaur'e*, *fagur'e*, *grangur'e*, *mascur'e*, *măstacăn'e* şi *măstaśin'e* (alături de *măstacăn*), *mugur'e*, *spin'e*; treceri inverse găsim în: *berbec*, *purec*, *şoarec*, *mir*. — La substantivele feminine constatăm schimbarea de declinaţiune în formele: *dragostă* (dar, mai rar, *dragoste* CCXCII, CCXCVI), *oastă*, *povestă*, *śinstă*, *vestă*, *zestră*; schimbarea de declinaţiune e datorită aici unui fenomen de fonetică: *e* după *st* a trecut la *ă* (cf. 15) şi în urma acestei transformări fone-

tice toate aceste substantive s'au confundat cu cele de decl. în *-a;* alte exemple de metaplasmă sînt *d'ioacă*=*găoace* (dar și *d'ioaśę*), *sănună* (alături de *sănun'e*), *salcă* (isolat întîlnim și *salĉie*, cum e în textul CCCXVIII, dar forma obișnuită e cea dintîi). — Cu privire la neutre, de notat formele *călcîn'e*, *cun'e*, ce se aud, dar foarte rar, în locul lui *călcîń*, *cuń* (comp. *scaun'e* CCXXXI).

103. Genul.—De genul masculin sînt substantivele *vîrv* și *tîmp.* — În loc de *briceag* se zice *brîśęagă* și alături de *cînt'ec* se întrebuințează *cînt'ecă;* tot așa *harîng* și *harîngă.*— In *ĉepĉel* (Petrila)=*căpcea* schimbarea de gen s'a produs în urma refacerei formei de singular, prin analogie, după cea de plural, *ĉepĉęle.*

104. Singularul și pluralul.—Substantivele masculine derivate cu sufixele -ARIUS, -ORIUS au păstrat la singular terminațiunea mai veche *-ar', -or': murar', păcurar'; învățător'.* — Forma *pas* e înlocuită cu *paș*, refăcută după pl. *paș;* tot după plural e refăcut sing. *măstașin'e* și *călăr'eț'e* pe care de altfel nu l-am auzit decît la Băuțarul-de-jos (CCXX). — Vechiul singular feminin *sor* se mai păstrează prin unele locuri, în unele expresiuni, ca *ie sor cu ięl;* obișnuit se zice însă *soră.* — Pe lîngă *stęa* (cf. 52) se întrebuințează *stęaușă;* tot așa *n'eaușă* alături de *n'ęa.* — In loc de *brazdă* pretutindeni se zice *br'ęazdă*, refăcut prin analogie după pl. *br'ęzd'e;* o formă analogică este și *pupeză.* — Alte forme particulare de sing. sînt: *mięlă, zălă*, refăcute după pl. *mięl'e, zăl'e* și *ięscă*, o formațiune nouă de sing. resultată din pl. *ięscăl'e* care am văzut prin ce transformări fonetice a resultat din *ięsl'e* (cf. 61, 97). — Neutrele derivate cu sufixele -ARIUM, -ORIUM păstrează vechia terminațiune *-ar', -or': brăśinar', cuptor';* găsim *-r'* și în forma *śer'*, dar aici nu e etimologic, ci transmis

prin analogie. — *Capăt* este înlocuit pretutindeni cu *capet*, refăcut după pl. *capeț'e*.

La formele masculine de plural terminaţiunea *-i* dispare uneori după *ţ, z, ş: fraţ, braz, urş;* aceste forme se aud însă relativ rar, pronunţarea mai răspîndită fiind cea cu *-i*. — *Măstacăn* are ca formă de plural *măstaśeń'i*. — O formă curioasă este *vîrşi* (pl. lui *vîrv*); presenţa lui *ş* se explică însă prin influenţa morfologiei slave. — La feminine se observă cîteodată, ca şi la masculine, pierderea lui *-i* după *ţ, z, ş: părţ, prăz, cămeş*. — După *ţ, z, s* şi *r* terminaţiunea feminină de plural *-e* trece la *-ă: feţă, buză, meşă, d'ieră (ghiare), mară* (pl. lui *mară*= *marhă*), *peră, şioară;* tot *-ă* în loc de *-e* apare după *st: n'evestă*. — Prin analogie cu alte substantive, *a* din temă se schimbă la plural în *e: br'ezd'e, d'ieră, gr'epe* = *grape*. — *Casă* are pluralul în *-i: căşi* şi *căsi*, iar *stînă* şi în *-e* şi în *-i: stîne, stîn'i*. — Pluralul lui *cale* şi *vale* este *căl'i, văl'i* şi *căi, văi*. — De relevat pluralul *primăvări*, în loc de *primăveri*. — Substantivele neutre terminate în *-ţ, -s, -ş, -r* formează pluralul în *-ă: braţă; oasă; oraşă; cară, f(i)eră, hotară, izvoară, meră, ogoară, şiopoară, topoară*. — Pluralul cîtorva neutre nu e format, ca în alte părţi, cu *-uri*, ci cu *-e: conśe (=conciuri), tăie (=tăuri);* tot aşa pentru *śecău* avem *śecăie*.

ARTICOLUL

105. Articolul *-l* nu se aude decît rar şi pe cît am putut constata numai în vorbirea celor ce ştiu carte. — La plural, *-i* trece la *î* după *ţ, z, ş: fraţî, brazî, urşî*. — La gen.-dat. sing. al substantivelor feminine constatăm schimbarea lui *-ii* în *-î(i)* după *ţ, z, ş: părţî(i), prăzî(i),*

cămęşî(i̯). — Gen.-dat. lui *mai̯că*, *mui̯că* sînt *mai̯k'ii̯*, *mui̯k'ii̯*; tot aşa formează gen.-dat. şi numele de persoane în *-că: Mărişk'ii̯*. — La numele proprii masculine articolul de gen.-dat. este *lu: lu Pătru* (de relevat că se zice şi *lu Crăśi̯un*, iar nu *Crăś̯unului̯*). — Articolul *śel=cel* se întîlneşte rar; forma obişnuită e *h(ă)l*, etc. (cf. 111).

ADJECTIVUL

106. Superlativul absolut se formează deseori cu *tar'e: tar'e frumos*, *tar'e bun*. — Pentru formele adjectivelor posesive şi demonstrative, v. mai departe pronumele. De amintit că adj. posesiv *său̯* este foarte rar întrebuinţat (îl găsim însă, bine înţeles, în legăturile obişnuite *tat(ă)-său̯*, *mă-sa*); l-am observat mai des în versuri şi în vorbirea ştiutorilor de carte; cineva îmi spunea: „*său̯* zîc numa domn'i; noi zîśęm *lui̯* şî *lor*“ (*seu̯* CCXXXI pare mai mult o formă artificială datorită rimei).

NUMERALELE

107. Cardinale. — Relevăm numai formele care presintă unele particularităţi; cîteva din ele ne sînt de altfel cunoscute din studiul foneticei. Pe lîngă *un*, *ũ* se întrebuinţează *on*, *õ;* forma feminină pentru *doi̯* este *dǫu̯ă*, *dǫo;* alăturĭ de *trei̯* se zice, mai des, *tri;* avem pe urmă: *şasă*, *şępt'e*, *(u̯)opt*, *nǫu̯ă* şi *nǫo*, *zęśę* (*zęśę*), *unsprăzęśę*, *doi̯sprăzęśę* (*dǫu̯ă-*, *dǫosprăzęśę*), *trisprăzęśę* (*trei̯sprăzęśę*), *patrusprăzęśę*, *śin(śi̯)sprăzęśę*, *şa(să)sprăzęśę* şi *şai̯sprăzęśę*, *op(t)sprăzęśę*, *nǫu̯ă-*, *nǫosprăzęśę* (cu dosebire în vorbirea celor mai tineri se aud formele scurtate: *unspręśę*,

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

doispręsę, *trispręsę*, *paspręsę* și *paispręse*, *șinspręsę*, *șaspręsę* și *șaispręse*, *șapspręsę*, *optspręsę* și *obspręsę*, *nouă-*, *nǫospręsę)*, *dǫuăzęși*, *șin(și)zęși*, *șa(să)zęși*, *sept'ezęși*; în loc de *nǫuăsprăzęsę*, se zice deseori *dǫuăzęși fără unu*.

108. Ordinale. — Alături de *întîń* apare *întîi* (cf. 72); formele de masculin pentru celelalte numerale sînt: *al doil'ea*, *al tril'ea (al treil'ea)*, etc., iar cele de feminin: *a doua*, *a triia (a treia)*, etc.; la feminin găsim uneori introduse și formele cu *-lęa* dela masculin: *a doilęa zî* II.

PRONUMELE

109. Personale. — Pentru persoana întîi avem *ięu* și *iău*; forma atonă de dativ este *îm (îm spun'e)* și *m(i)*; o particularitate a graiului hățegan este întrebuințarea lui *m'* în loc de *mi* în construcțiuni ca *m' o dat*, *m' o spun'e*= *mi-o dat*, *mi-o spun'e* (se zice însă și *mi-o dat*, etc., dar mai rar). La plural forma de dativ e *nǫuă*, *nǫo*. — La persoana a doua avem dat. sing. *ție*, *(î)ț*, *(i)z*, dat. pl. *vǫuă*, *vǫo*.—Persoana a treia e *ięl (iăl)*, *ia*, pl. *ięi*, *ięl'e*, *ięl'e*.

110. Posesive. — La persoana întîi avem: *al mieu (miău)*, *a mea (me)*; *ai miei*, *al'e mel'e*; *al nost*, *a noastă*; *ai noșt'i*, *ale noastă (noaș'e)*. — La persoana a doua: *al tău* (foarte rar *teu* CCXXXI, CCXXIV, refăcut după *tea*), *a tea (te)*; forma *tea* e refăcută după *mea)*; *ai tăi*, *ale tel'e*; *al vost*, *a voastă*; *ai voșt'i*, *ale voastă (voaș'e)*. — Pentru forma de persoana a treia, v. ce am spus mai sus (106) cu privire la *său*.

111. Demonstrative. — Formele obișnuite sînt:

masc. *(h)ăsta*, *(h)ăstuia*; pl. *(h)ășt'ia*, *(h)ăstora*.

fem. *(h)asta*, *(h)ăș'ea* (la Densuș am auzit, la bătrîni, și forma *aș'iia)*; pl. *(h)aș'ea* și *(h)eș'ea*, *(h)ăstora*.

masc. *(h)ăla* și *(h)ala*, *(h)ăluța*; pl. *(h)ăța*, *(h)ălora*.
fem. *(h)ața*; *(h)ăl'eța*; pl. *(h)al'ța* și *(h)ęl'ța*, *(h)alora*.

Pe lîngă acestea se întrebuințează formele cu *a-*: *ahăsta*, *ahasta*; *ahăla*, *ahața*.

Formele compuse cu *alant* sînt: *(h)ăstălant*, *(h)astalantă*; *(h)ălălant*, *(h)ălalant*, *(h)ațalantă*.

112. Nedefinite. — De notat: *n'ime*, gen.-dat. *n'imunuț*; *tăt*, *tătă*, pl. *tăț*, *tăt'e* (se aude, mai rar, și *tot*, *toată*); *acar-șin'e*, *acar-še* și *batăr-șin'e*, *batăr-še*=„oricine, orice".

VERBUL

113. Conjugări.—Schimbări de conjugare constatăm la verbele: *scria*, *găta* (așa peste tot, și nu *găti*), *apipăța* XXXI, *îmbun'i* CCXXXIII; *spoveda* LXXVIII pare să fie o formă artificială, introdusă din causa rimei.

114. Presentul indicativului. —La conjugarea I-îi foarte deseori singularul e format fără *-ez*, *-ezț*, *-ęază*: *șin*, *șin'ț*, *șină* (=*cinez*, etc.); *lucru*, *lucri*, *lucră*; comp. *să úspătă* LXIX. — Tot așa, la conjugarea a IV-a nu găsim în multe casuri terminațiunile *-esc*, *-eșt'ț*, *-ęșt'e*: *cutrop*, *cutropț*, *cutrǫape*; *suc*, *sușț*, *sușę* (=*sucesc*, etc.); tot așa: *amet*=*ameț esc*; comp. *înfrûnd'e* CCLXXIV, CCCXVI; *prînd'e* CXCIV. — La verbe ca *ved'ęa*, *cr'ęd'e*, *prind'e*, *rîd'e*, *scǫal'e*, *trimęt'e*; *auzî*, ete., persoana 1-îi sing. se termină totdeauna în *-d*, *-t*, și nu în *-z*, *-ț*: *văd*, *cred*, *prind*, *rîd*, *scot*, *trimet*, *aud*. — Persoana 1-îi și a 2-a sing. a verbelor *rămîn'ęa*, *țîn'ęa*; *pun'e*, *spun'e*, se termină în *-n*, *n'*: *rămîn*, *rămîn'ț*; *țîn*, *țîn'ț*. — La verbele care conțin în temă un *a*, trecut la infinitiv în *ă*, indicativul present e modelat adeseori după

infinitiv, adică apare cu *ă* în loc de *a: găt, găți; împăc, împăși; împărt, împărți, împărțe; răzim, răzimi, răzimă; săr, sări, sărțe;* alături de *răsărțe* întîlnim *răsęrțe* XXXVI; LXX. — Pentru pers. 1-îi sing. a lui *vinde* pe lîngă *vînd* se întrebuințează *vind* (refăcut după *vinzi, vindțe*).

115. Presentul subjonctivului.—Persoana a 3-a sing. și pl. a verbelor *vedțea; crțedțe, prindțe, rîdțe, scoațe, trimețțe; auzî*, etc. apare peste tot cu terminațiunile *-dă, -tă* și nu *-ză, -ță: să vadă; să crțeadă, să prindă, să rîdă, să scoată, să trimeată; să audă.* — Verbele *rămînțea, țînțea; punțe, spunțe; venți* au persoana a 3-a sing. și pl.: *să rămînă, să țină; să pună, să spună; să vină.*

116. Imperfectul indicativului.—Persoana a 3-a pl. apare cînd cu *-u*, cînd fără: *cînta(u), zîșea(u).* — Cu înțelesul de imperfect găsim formele perifrastice: *o fos făcînd, s'or fost uițînd* CLXXXIX.

117. Perfectul simplu.— Sînt necunoscute formele vechi *aleș, duș, spuș, ziș*, etc.; în locul lor apar *aleșęi, dușęi, spușęi, zîșęi*, resultate din confundarea perfectelor mai vechi în *-ș* cu cele mai nouă în *-șęi;* formele acestea se aud destul de des, la Densuș, Răchitova, Grădiște, Poieni, Băuțari, Ohaba-Ponor, Șerel, Băiești, etc. — La Hobiceni-Uricani, se mai întîlnesc formele vechi de perfect *feĉi, feĉe, feĉeră*, dar numai în vorbirea cîtorva bătrîni și numai la pers. 1-îi, a 3-a sing. și a 3-a pl.[1]. — De relevat forma *dusă-sără* LXXVIII, în versuri, o formațiune artificială după

1. Aceste urme de perfect vechi al lui *face* s'ar mai păstra, afirmă Viciu, *l. c.*, 11, și la Iscroni; nu le-am auzit decît la Hobiceni-Uricani și nu se întrebuințează decît numai în casurile indicate, cum mă asigură și D. Nicolae Zugravu, care a avut bunătatea să-mi comunice mai multe informațiuni cu privire la graiul de pe Jii, pentru care îi exprim mulțumirile mele aici.

duśęvăți̯ (tot acolo *lorăsără*, refăcut, pentru rimă, după *dusăsără*).

118. Perfectul compus.—La persoana a 3-a sing. şi pl. auxiliarul este *o*, *or*: *o zîs*, *or zîs*.

119. Mai-mult-ca-perfectul. — Pe lîngă formele obişnuite în *-săm*, etc. se întrebuinţează des cele perifrastice, cu *am fost*, etc.: *am fost spus*, *am fost lu̯at*.

120. Viitorul. — Formele auxiliarului sînt: *oi̯*, *ii̯* *(îi̯)*, *o (va)*, *om*, *iț (îț)*, *or*.

121. Condiţionalul. — Vechiul condiţional construit cu *vrea* se mai păstrează prin cîteva sate (Densuş, Ștei, Tuştea, Toteşti, Merişor); *vrea* s'a redus uneori la *vęa* şi rămîne invariabil la toate persoanele; comp. *d'e nu vęa răspund'e*, *să vęa 'ntîmpla* XXXI.

122. Imperativul. — După negaţiune s'au conservat la persoana a 2-a pl. formele în *-r'eț*: *nu dar'eț*, *nu faśęr'eț* (numai în versuri acest imperativ apare şi în frase afirmative: *vă dareț* LXVIII). — O formă curentă este *duśęvăți̯*, cu intercalarea pronumelui între terminaţiune şi temă.

123. Participiul. — La verbul *a ved'ęa* pe lîngă *văzut* se întrebuinţează şi *văst*.

124. Pentru cîteva verbe rămîn de relevat formele particulare pe care le presintă. Avem astfel:

Fi: *sînt* şi *(î)s* (se aude des şi forma cu dativul pronumelui, *mi-s*: *i̯ău̯ mi-s sărac)*, *(i̯)eșt'i̯*, *(i̯)ęstă* şi *(î)i̯*, *sînt'em*, *sînt'eț*, *sînt* şi *(î)s*; *(i̯)eram*, etc.; la perf. simplu pe lîngă *fuşęi̯* se zice *fuşęi̯* (cf. 117).

Cură (cur'e)=curge: *cură (cur'e)*; *cur'ęa*.

Bęa: *beu̯*, *bei̯*, *bęa* şi *bę*; *să bęa (bę)* şi *să bęi̯e*; *beui̯*; *beut*.

Da: *ded'ei̯ (dăd'ei̯)*, *d'id'eși̯ (dăd'eși̯)*, *d'ęd'e* şi *d'ęt'e (dăd'e, dăt'e)*, *să d'ęa* şi *să d'ęi̯e*.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Lua: ĭau şi *ĭeu, ĭei, ĭa, luăm (lom), luaţ (loţ), ĭau* şi *ĭeu; l(u)oseĭ, l(u)oseşi, l(u)o.*

Merźe, mai des *mer'e: merg*, etc., *mer, meri* (rar *mei*), *mer'e, mer'em, mer'eţ, mer; să merg, să meargă; mers.*

Mînca: mînc, etc., rar *mănînc*, etc.

Pitula: pitól, pitól'i, pitoálă.

Ploĭa: ploaie.

Pul'ea: poś, rar *pot* CCCLX.

Scupĭa=scuipa: scupi, etc. (cf. 53).

Źura: źor, źori, źoară.

ADVERBE

125. Pe lîngă unele forme speciale însemnăm şi pe acelea care presintă ceva particular în fonetism: *acú* (şi *acum, acuma*), *ad'inoarea, a-mînă, amintren'ea, a-mun'e, astară (=astăsară), aurea (=aiurea), aurlea, d'e-abieluţa, baş* „tocmai“, *cumgod'e* „negreşit, de sigur“; *d'eaf'el'ea* „degeaba“, *d'e loc* „îndată“, *ie* „da“, *îmbiu* „în belşug“, *înk'â* (Meria) „încolo“, *încău* (Meria) „încolo“, *mint'en'i, mint'enaş, n'icăuri (=nicăeri), n'iśe* (şi *n'iśi, n'iś*), *niścind, oţîrucă, oţîruşcă, pea (=prea), şúhan* „niciodată“, *tomnaşi.*

PREPOSIŢII

126. Singurele forme de relevat sînt: *cătă, d'ila* (mai rar *d'ela*), *d'ingă (=de lîngă), d'int', întră (=între), înt', păstă* (rar *pestă*), *pin=prin, pingă (=pe lîngă), pintru* (rar *pentru*), *su=supt.*

CONJUNCŢII

127. De semnalat păstrarea formei vechi *ore* alături de care apare, mai rar, *ori;* în aceeaşi funcţiune se între-

buinţează *o<au* (cf. 47); alternanţa „ori... ori“ e exprimată şi prin *t'ir(i)... t'ir(i)*.

DERIVAŢIUNEA

128. Sufixul *oń*, *-o̯ańe* se înîlneşte des în derivarea substantivelor: *băşioń, uspăşioń, măzăroń, śepoń; căloń* (foarte deseori *-oń* e adăugat şi la numele proprii: *Il'ioń, Lăzăroń, Tomoń*, etc.); *băşio̯ańe, n'emeşo̯ańe, lupo̯ańe, urso̯an'e; fundo̯ańe;* uneori *-oń* apare şi ca sufix adjectival: *gălbenoń, n'egroń; prădoń.*— Ca formaţiuni cu sufixul *-at'ic* de notat: *lunat'ic, zîlat'ic, rumînat'ic.* —Schimbări de sufixe constatăm în *mărăşiun'e=mărăcine; măśio̯ică=măciucă; beţîc, beţîh* (alături de *beţît*, refăcut după pl. *beţîţi*, cf. pag. 53), cu *-îc, -îh*, poate sub influenţă slavică[1]. — Foarte bogate sînt derivatele diminutivale, cum se poate vedea din glosarul pe care-l dăm la urmă, unde sînt înregistrate şi alte derivate substantivale ori adjectivale pe care credem inutil să le mai amintim aici. — Prefixul *stră-* apare în *strămior, străvătuţ*. — Cu privire la derivaţiunea verbală ne mărginim să amintim forma *zăuita*, formată cu prefixul slavic *za-* (după sîrb. *zabiti, zaboraviti*); cîteva din verbele compuse cu *în-* în limba curentă apar fără acest prefix: *puşca, tîln'i, tîmpla, vet'i* (se cunosc însă şi formele *întîln'i, întîmpla, învet'i*). — Derivaţiunile pronominale şi adverbiale au fost amintite mai sus (112, 125).

LEXIC

Ca material lexical graiul din Ţara Haţegului ne ofere mai multe forme interesante, printre care unele cu

1. Pentru schimbarea lui *-ik* cu *-ih* în slavică, cf. Miklosich, *Vergleich. Gramm.*, II, 288.

totul necunoscute în alte regiuni. Inregistrăm pe acelea a căror origine pare evidentă, grupîndu-le după provenienţa lor[1].

Elemente latine:

Beșt'ęa <*BESĪCELLA < VESĪCA; *Beţît* <*BĬBĬTĪCIUS (cf. 128)[2]; *calcă* <CALCEM; *dărîna* <*DERĒNARE <RĒN[3]; *fiulare* <*FĪBULARIA; *im, imos* <LĪMUS, LĪMOSUS; *împroora* <*ĬMPERRORARE <ROS; *încău* <ĬN ECCUM HOC; *mucǫare* <MŪCOR, -OREM; *nămaie* <ANĬMALIA; *natu* (în expr. *tot natu*) <NATUS; *ǫară* <*OVARIA; *pănăta* <*POENITARE; *preveșt'i* <*PERVIESCĪRE <VIESCĔRE; *primez* <PERMĔDIUM; *răspas* <*răs*+*spaţ* (cf. 101), acesta din urmă din SPATIUM; *sănun'e* <*SALONEM; *stramă*, postverbal din *străma* <*EXTRAMARE <TRAMA; *stur* <STYLUS; *ţăst* <TĔSTUM; *zmicura* <*EXMĪCULARE <MĪCA.

Tot de origine latină sînt şi cuvintele următoare a căror etimologie trebue urmărită mai de aproape.

Buf (întrebuinţat de obicei la plural, *bufi*) şi *bufoń* „tufă". Amîndouă aceste cuvinte derivă din tema onomatopeică BUFF- ce a trebuit să existe în latina vulgară pentru că o găsim la basa multor verbe şi substantive romanice cu înţelesul de „a sufla" şi „umflătură[4]". Din înţelesul din urmă se explică şi cel pe care îl presintă *bufi*, *bufoń:* deoarece o tufă seamănă cu o ridicătură, cu o umflătură, BUFF- a putut uşor evolua spre înţelesul propriu formelor romîneşti. O semnificaţiune apropiată de cea din

---

1. Pe lîngă formele ce le dăm în glosar, vom ţinea samă şi de acelea care au fost publicate de alţii: Ar. Densusianu, *Glosar din Ţara Haţegului*, în *Rev. critică-literară*, III, 84-94, 119-123, 153-173; A. Viciu, *l. c.*

2. Candrea-Densusianu, *Dicţ. etim.*, 155.

3. Cf. *Rev. cr.-lit.*, V, 107.

4. W. Meyer-Lübke, *Rom. etym. Wörterb.*, 1373.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

romînește întîlnim de altfel în abruzz. *boffę* „ciuffo di erba“, și în terminologia botanică BUFF-, împreună cu derivate ale lui, apare în mai multe regiuni romanice: mil. *boff*, *boffanella* „leontodon taraxacum“; sav. *bofa* „festuca ovina“ (înțelesul acestor forme e derivat și el din cel primitiv, de „umflătură)“; comp. și nprov. *boufanello* „petit fagot de sarments de vigne trop court pour être liés en faisceaux“. O evoluțiune semantică analogă aceleia pe care o presintă *buf* constatăm în forma *buhaș* „tufă, arbust“, derivat din tema slav. *buch-*: rus. *buhnitĭ*, slov. *buhniti* „a se umfla“.

Cętoasă, întrebuințat numai în expresiunea *vręme cętoasă* „vreme liniștită“, presupune o formă *QU(I)ETOSA, derivată din QUIETUS; deoarece cu același înțeles se zice *vręme înțęată* legătura între *cętoasă* și *înțęată* nu poate fi pusă la îndoială și, prin urmare, nici aceea dintre forma dintîi și QUIETUS.

Picuĭ „pisc“ presupune o formă latină *PĪCCULEUS,-UM, din tema PĪCC- ce apare în domeniul romanic cu înțelesul de „vîrf de munte“ [1].

Două alte cuvinte care derivă de sigur din latină, dar greu de explicat, sînt *gîrgălot (gîrgălod, gîrgăloz)* „gîtlej, mărul lui Adam“ (comp. ar. *gărgal*, *gărgălan*, *gîrgînar* „gîtlej“) și *grumul'eu (grumud'eu)* „ridicătură de pămînt, movilă“. Cel dintîi presintă o asemănare surprinzătoare cu vit. *gargarozzo*, *gargalozzo* „gîtlej“ și cu alte forme romanice înrudite ce presupun o temă latină *GARG-[2] (francesul dialectal *gergelot*, în graiul din Bournois, apare chiar cu înțelesul al doilea al formei romînești, acela

1. Cf. Meyer-Lübke, *l. c.*, 6495.

2. Cf. *ibid.*, 3685; *Rom. Forsch.* XIV, 429; la formele citate de Meyer-Lübke și Zauner se pot adăuga următoarele: Sillano *garga-*

de „mărul lui Adam“) [1]. Plecînd dela o temă GARG- ce ar corespunde gr. γαργαρεών (biz. γάργαρος) „omuşor“, tot nu este uşor de explicat cuvîntul romînesc în ce priveşte terminaţiunea (tot aşa de obscure ca derivaţiune sînt şi cele mai multe din formele romanice aparţinînd acestei familii). *Grumul'eu (grumud'eu)* nu poate fi isolat de ar. *grumur* cu acelaşi înţeles şi derivînd din GRUMULUS [2]; şi de data aceasta terminaţiunea nu este însă clară; admiţînd chiar că *grumul'eu* e resultat prin disimilaţiune din **grumur'eu*, rămîne neexplicată adăugarea lui *-eu*; poate cuvîntul s'a încrucişat cu altul de origine streină, dar nu vedem care ar fi acesta (încrucişarea cu alte forme pare să reiasă şi din înlocuirea lui *-l-* cu *-d-* şi s'ar putea ca alterarea aceasta fonetică să fie datorită influenţei lui *grămadă* sau mai curînd a sîrb. *gromada)*. In orice cas, originea latină a acestui cuvînt ni se pare neîndoioasă, pentru că în nici o limbă streină nu întîlnim vre-o formă care să-i corespundă (sîrb. *grumen* „grămadă“, cu toată asemănarea de înţeles, nu poate fi luat în consideraţiune).

Elemente slave:

Babură<sîrb. *babura; bădîn*<sîrb. *badanj* (comp. ung. *bödöny); băl*<vbulg. *bělŭ; baş*<sîrb. *baš*; *boată*<sîrb. *bota*; *bucl'ie*<sîrb. *buklija*; *bufar*<vbulg. *bukvarĭ*, sîrb. *bukvar; bui*<sîrb. *bujati; cămiş*<sîrb. *kamiš; cărabă*<sîrb. *karabe; cîtov*<sîrb. (bulg.) *čitav* (cu schimbare de sufix întîmplată ori în romîneşte ori în slavă, deşi singură forma

---

nozzę, urb. *gargarozz*. Castro dei Volsci *gargarozzę*, Castellinaldo *gargarè;* Vosges *gargolet*, Grand' Combe *gergulot*, bourg. *gargelot, gargijó, gargañol;* prov. *gargason;* din tema *GARG- Meyer-Lübke derivă pe *beregată*, ceea-ce este cu desăvîrşire imposibil.

1. Ch. Roussey, *Glossaire du patois de Bournois*, Paris, 1893, 143.

2. Candrea-Densusianu, *l. c.*, 771.

cu *-av* e cunoscută azi); *cobașă*<sîrb. *kobača; cotovi*<sîrb. *gotoviti; crîmpi*<vbulg. *krąpiti* (atestat numai în compusul *sŭkrąpiti*; comp. *krąpĕti); duș*<vbulg. *duchŭ* ori sîrb. *duh; golumb*<vbulg. *goląbŭ; gost*<sîrb. *gost; hală*<sîrb. *ala; ic*<vbulg. *ei, jei* sau sîrb. *ja, eja*; *înk'å* (Meria)<sîrb. (cr.) *ća*+*în*[1]; *mișotă*<vbulg. *ništeta; mîrzî*<sîrb. *mrziti* (sau poate vbulg. *mrzĕti*); *năsăd'i*<sîrb. *nasedati; n'ed'ęic*<vbulg. *nedĕlja* ori sîrb. *nedelja; obr'ęžę*<sîrb. *obrežje; oglăvii*< vbulg. *oglavije* „cap, cunună"; înțelesul romînesc („curele la îmblăciu") se explică din noțiunea primitivă: „ce se pune la cap, la vîrf"; comp. slov. *oglav* „căpută"; vbulg. *oglavŭ*, sîrb. slov. *oglav, oglavlije* „căpăstru"; *opac*<sîrb. *opak; plegn'it*<sîrb. *pregnuti; plęt'er*<sîrb. *pleter; podrum*<sîrb. *podrum; postavă*<sîrb. *postava; priboi*<sîrb *priboj; răscol*<vbulg. *raskolŭ; rud'iță*<sîrb. *rudica; sęcĭuri*<vbulg. *sĕčĭ; somin*<sîrb. *somin; stîrmină*<vbulg. *strŭmina* sau sîrb. *strmen; śęapsă (śęap-*

1. De relevat că forma *k'ą* apare și în istro-romînă. Concordanța aceasta între graiul din Meria și dialectul istro-romîn merită să fie relevată pentru că pare să confirme și ea ceea-ce se poate constata pe altă cale cu privire la originea istro-romînei (cf. *Histoire de la langue roumaine*, I, 339, unde am arătat că Istro-Romînii nu pot fi decît o ramură desfăcută din grupul daco-romîn, că ei au trebuit să se coboare spre Istria din Bănat și sud-vestul Transilvaniei). S'ar putea, de sigur, admite că *k'å* s'a introdus în istro-romînă din croată într'o epocă mai nouă, dar prezența aceleiași forme în graiul dela Meria ne autorisează mai curînd să presupunem că serbo-croatul *ća* a pătruns într'o epocă veche în graiul romînesc din Bănat și sud-vestul Transilvaniei și de aici l-au dus Istro-romînii, iar pe vechiul teritoriu s'a păstrat pînă azi numai la Meria. Dacă ținem samă că și într'un alt punct (prefacerea lui *a* accentual în *å*) istro-romîna se întîlnește cu graiul din Meria, nici prezența în amîndouă regiunile a unei forme așa de caracteristice cum e *k'å* nu pare să fie datorită unei simple întîmplări.

MERIA

MERIA

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY
FAC. STIINTE IASI LAB. DE GEOGRAFIE

ță)<sîrb. *čepca, čepac; šerin*<sîrb. *čerjen; šivil*<sîrb. *čivit; t'it'i*<sîrb. *kititi; trămn'i*<sîrb. *trgnuti; ul'ei*<vbulg. *ulij*, bulg. *ulej; vlastă*<sîrb. *vlast; vran'iță*<sîrb. *vratnice; zăcon*<sîrb. *zakon; zgod'i*<sîrb. *zgoditi; zmoa-t'ic*<sîrb. *smotak; zogon'i*<sîrb. *zagoniti; žăg*<vbulg. *žegŭ, žăgui*<vbulg. *žegovati; žîgăriță* <sîrb. *džigerica.*

De aceeași origine sînt cuvintele următoare, deși nu găsim în slavă prototipurile exact corespunzătoare.

Bîrzeică „sanie mică", derivat din vbulg. *brŭzŭ* „iute".

Burhuic „căpiță" corespunde rut. *oborih, oboroha*, rus. *boroh*, cu același înțeles[1].

Camiță<vbulg. *kamina*+*-iţa* (comp. ung. *kemence).*

Cl'iant „stîncă ascuțită", din tema *kălŭ* cu înțelesul de „ascuțit"; comp. rut. *klanci* „dinți de lup", sîrb. *kaljak, kaljac* „dinte de cal"[2] (pentru evoluția semantică, comp. fr. *dent* „stîncă ascuțită").

Corcan „corb"; comp. bulg. *krokon*, slov. *krokar* „corb"[3].

Costr'emc „mohor" se înrudește cu *costrei*, dar terminațiunea e neexplicată[3].

Cozașă „bube, vărsat"; comp. sîrb. *kozice* și slov. *kozica* „vărsat".

Dornă „vîrtej de apă, bulboană", din tema *dor-* cu înțelesul de „a smulge, a despărți"[5]; comp. vpol. *dura (=dora)* „spărtură, gaură" și slov. *predora* „loc inundat" (pentru formațiune, comp. vbulg. *vlŭna* „val")[6]. Numele rîului *Dorna* din Bucovina e de sigur același cuvînt.

---

1. Cf. E. Berneker, *Slav. Etym. Wörterb.*, 73.
2. Cf. *ibid.*, 660.
3. Cf. *ibid.*, 620.
4. Cf. *ibid.*, 595.
5. Cf. *ibid.*, 214.
6. Miklosich, *Vergleich. Gramm.*, II, 117.

Drîgl „lemnul cu care se scormonește focul în cuptor“ din tema *dîrg-*, cu înțelesul de „a smulge, a sgăria, a rade“ [1].

Găd'in'eț „sărbătoare ce se ține pentru ca, după credința poporului, să nu mănînce vitele lupul ori ursul“ <bulg. *gadina*+*-eț*.

Gai, alăturat pe lîngă „cocoș“, înseamnă „cocoșul care, după credința poporului, cîntă sub cloșcă la trei zile“; forma aceasta trebue pusă în legătură cu vbulg. *gajati* „a croncăni“ și rus. *gaj* „sgomot, strigăt“ (*gaj* apare de altfel în rusește compus cu *voronŭ*: *gajvoronŭ* „corb, cioară“).

Hudubă „colibă, bordei“, pare să cuprindă în partea întîi pe vbulg. *chudŭ* „mic“, dar nu-l putem identifica cu derivatul acestuia *chudoba* ce apare în rut. și pol. cu înțelesul de „sărăcie“; se poate mai curînd să fie compus cu o formă sîrb. **duba*<*dupsti*, *dubem* „a săpa“ (comp. *dubo-dolina* „vale“, *udubiti* „a adînci, a cufunda“, și bulg. *dŭlb* „cufundătură, adîncitură“)[2].

Kîčeră „deal“ e o formă interesantă pe care o întîlnim foarte des și în toponimie, ca nume de dealuri[3]; ea trebue pusă în legătură cu sîrb. *kičer*, *kičelj* „vîrf de munte“, care la rîndul lui se înrudește cu diferite forme slave derivînd din tema *kič-* *(kik-)*: vbulg. *kyčiti se*, sîrb. *kičiti se*, *kičeljati se*, rus. *kičitĭ sja*, rut. *kičiti sja* „a se îngîmfa“, vbulg. *kyčenije* „mîndrie, îngîmfare“, rus. *kičenĭ* „om mîndru, îngîmfat“, sîrb. *kičeljiv* „mîndru, îngîmfat“[4]; înțelesul primitiv dela care pleacă toate aceste forme pare să fie acela de „țeapăn, tare, ce stă drept“; semnificațiunea de „deal“ se poate de altfel explica și din noțiunea de „a se umfla“ cuprinsă

1. Berneker, *l. c.*, 254.
2. Cf. *ibid.*, 250.
3. *Marele dicționar geografic al Rominiei*, II, 359.
4. Berneker, *l. c.*, 677.

în formele amintite cu înțelesul de „a se îngîmfa“ (comp. lat. *tumulus* față de *tumeo*). Cuvîntul romînesc presupune o formă slavică **kičera*[1] (pentru formațiune, comp. ceh. *kučera*, rus. *kyčeri*<*kuk-*[2]).

Mătcă „bățul cu care se bate untul în putinei“; stă de sigur în legătură cu vbulg. *męsti*, *męta* „a mișca“, sîrb. slov. *mesti* „a bate untul“; comp. slov. *medčlo*, sîrb. *mećavica* „făcăleț[3]“.

Motcă „jurubiță“; din tema *mota-* cu înțelesul de „a mișca, a suci“; comp. rus. *motŭ* „jurubiță[4]“.

Ploscă „căpiță de fîn“, din vbulg. *ploskŭ* „lat“ (pentru înțeles, comp. sîrb. slov. *plast* „căpiță“ față de vbulg. *plastŭ* „lat“)[5].

Pricoiță „scoarță, țol“; pare să fie derivat din vbulg. *krovŭ* „acoperemînt“ (*priçoiță* ar fi resultat în acest cas din **pricroviță*); comp. vbulg. *prikrovŭ* „acoperemînt“.

Șioacă „deal“; comp. bulg. sîrb. *čuka* „deal, vîrf stîncos“, sîrb. *čuk*, bulg. *čukara (čokara)*, *čukla*, *čukan* „deal“, sîrb. slov. *čok* „buștean“[6].

Torișt'e „țarc“; comp. sîrb. *tor* „țarc“; o formă corespunzătoare celei romînești găsim numai în slovenă, *torišče* „culcuș, strat“.

---

1. *Kičeri* apare de altfel ca nume toponimic în Croația, *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, IV, 943.

2. Berneker, *l. c.*, 637.

3. Miklosich, *Etym. Wörterb.*, 189.

4. *Ibid.*, 203.

5. Derivarea din *ploscă* (de rachiu), cum o admite H. Dumke, *Jahresb. des rum. Inst.*, XIX-XX, 96 („eigentl. „Art flacher Holzflasche“, die Ploska aus bulg. *ploska*“), este inadmisibilă din punct de vedere semantic.

6. E. Berneker, *l. c.*, 159; cf. *Arch. f. slav. Phil.*, XXXIV, 385

Țuțuluș „dulap, scrînciob“; comp. sîrb. *cucati* „a legăna pe genunchi“.

Văiagă (voiagă) „piuă“, din vbulg. ori sîrb. *valjati* „a suci, a învîrti“; comp. bulg. *valjavica*, *valevica*, sîrb. *valjalica*, *valjarica* „pînă“.

Elemente ungurești:

Acar<akár; arădui<eredni; baĭ<baj; batăr<bátor; beușag (biușag)<bövség; biriș<béres; biș'ului<becsleni; bitanc<bitang; bocșă<bogsa; boglă<boglya; bolind<bolond; buduroń<bodrány; căliscă<kalicka; cărigă<karika; cart<kart; făcău<fakó; d'iurui<gyúrni; fel'el'eat<felelct; fel'elui<felelni; feș'i<festeni; foal'ĭ<fattyú; fogaș<fogas; găbănaș<gabonás; hămeșag<hamisság; harîng(ă)<harang; heĭ<hely; hibă<hiba; hud'iam<ugyan; îmbiu<bö, compus cu *în; înș'elui<csalni*, compus cu *în-; iosag<jószág; k'efe<kefe; k'isk'in'eu<kezkenö; ocoș<okos; păl'ilat<patyolat; pîrlău<paroló; procator<prókátor; pup<púp; sălău<szálló; sovoiș<szilvaiz; șuhan<soha; șęcău<csákó; șingătău<csengetö; șipcă<csipke; t'ecărău<tekerö; t'ecări, t'ecărui<tekerni; t'ind'eu<kendö; tolșer'<tölcsér; uiagă<üveg; vind'ic<vendeg; žăler'<zsellér; žilip<zsilip.*

Pentru cîteva cuvinte nu putem hotărî dacă sînt împrumutate din ungurește ori din sîrbește; astfel *dudă* (sîrb. ung. *duda); peșin'e* (sîrb. *pečenje;* ung. *pecsenye); pogan* (sîrb. *pogan;* ung. *pogány*).

O formă care nu se știe de unde a pătruns în graiul hățegan e *farĕ* „neam“; ea corespunde bulg. *fara*, neogr. φάρα, alb. *farε*, dar este greu de presupus că a fost împrumutată din bulgărește; deoarece ea reapare în aromînă *(farĕ)* se poate ca să fi fost adusă la nordul Dunărei de colonile aromîne care s'au așezat prin aceste părți, cum

s'a întîmplat şi cu alte forme din dacoromînă care trădează o proveniență sud-dunăreană[1].

De origine turcească sînt *căpşea*<*kepčé; zăgărea*< *zagharé,* iar printre elementele germane (pătrunse mai ales prin industrie şi comerț), putem aminti *lăițar*<*Leiter*, *verc*< *Werk.*

Din punct de vedere semantic avem de observat că unele forme se abat dela întrebuințarea curentă, fie că păstrează nuanțe de înțeles dispărute azi în alte regiuni, fie că au primit accepțiuni speciale; asemenea forme sînt: *baier* „salbă" (comp. megl. *baier di mărdzeli*, ar. *bair di mîrdzeali); barbă* „bărbie" (cu același înțeles în băn. megl. ir.); *căşiulă* „glugă"; *cr'ed'ință* „logodnă"; *cur'e* „a alerga"; *cutrupi* „acoperi"; *cont'in'i* „opri, împiedeca"; *dărîma* „a tăia crengile"; *d'est'cia* „descuia"; *gîndac* „şoarece"; *încr'ed'ința* „logodi"; *înl'esn'i* „eftini"; *in'eca*, în expr. ca: *a 'n'ecat ursu vaca* „a năvălit ursul la vacă s'o sugrume, s'o omoare"; *înt'eia* „încuia"; *l'esnă* „eftin"; *mistreț* „amestecat, împestrițat"; *omel'e (d'e n'eaue)* „troian"; *omorî* „a stîlci în bătaie" (înțelesul acesta se explică prin influența lui *ucide* care în limba veche era întrebuințat cu aceeași semnificațiune); *păr* „lînă"; *t'iar* „limpede": *pin t'iar săn'in* XXXIX; *veac* „vreme rea, ploioasă" (comp. sîrb. *godina* „vreme rea", alături de vbulg. *godŭ* „vreme"); *verză* „buruieni ce se dau la vite".

Cu privire la circulațiunea cuvintelor de relevat că forme ca *adînc, afla, repede* sînt aproape necunoscute, în locul lor se întrebuințează *afund, găsi, iut'e*; tot astfel în loc de *gît, spate* se zice de obicei *guşă, grumaz, circă*;

1. In aromînă *fară* e împrumutat din alb. ori neogr.; asupra originei longobarde a acestui cuvînt, v. G. Meyer, *Etym. Wörterb.*, 100; Berneker, *l. c.*, 279; *Arch. f. slav. Phil.*, XXXIV, 54.

în loc de *cioban* în cele mai multe părți se zice *păcurar'*; *cioban* se aude prin partea de jos a Jiului, unde se vede că el a fost introdus din Romînia prin păstorii care au trecut dincoace.

TOPONIMIE

Lăsînd la o parte numele de localități mai cunoscute și care sînt date de orice hartă a comitatului Huniedoarei — asupra unora din ele vom insista mai departe — în lista ce urmează înregistrăm pe acelea pe care le-am culeș în cursul cercetărilor (în special nume de munți, dealuri, părae, etc.)[1]. In această înregistrare am ținut samă numai de formele toponimice mai caracteristice, acelea care presintă mai mult interes dintr'un punct de vedere ori altul. De sigur că și din materialul pe care-l dăm lipsesc unele forme ce ar fi meritat să fie semnalate — numele ce se dau atîtor locuri nu le poți ușor afla în timpul limitat al unei călătorii de cercetări; oricum, și acest material aduce cîteva elemente nouă pentru studiile de toponimie.

Ableu, părău (Lunca-Cernei).
Altan, cîmp (Vălioara).
Apa Muțăst'iului (Băiești).

Bălturii (Densuș).
Băn'eș, cîmp (Silvaș).
Banśea, părău (Densuș).
Băruțu, vale (Băuțari).
Bilugu, munte (Hobiceni-Uricani).
Bîrhan'ele, cîmp (Băiești).
Bîrśean, deal (Răchitova).
Bîrzol'ea, părău (Răchitova).
Bistra Mogului, părău (Clopotiva).
Boca, părău (Grădiște).
Bordu ăl mar'e, stîncă (Ohaba-Ponor).
Bordu dże Greși: „crac dże muntśe; o fos stînă dże oi“ (Densuș).
Bor'escu, munte (Clopotiva).

1. Unele din ele sînt însemnate și în hărțile Statului major austriac; oricît de amănunțite ar fi aceste hărți, indicațiunile lor nu sînt totdeauna suficiente; lista pe care o dăm cuprinde mai multe nume care lipsesc acolo.

Braia, părău (Bărbăteni).
Branu, munte (Clopotiva), deal (Crivadia), cîmp (Grădişte).
Brătońa, deal (Clopotiva).
Bucul'iśca, stînă (Clopotiva).
Bucura, munte (în regiunea Rătezatului).
Bufońi, deal (Densuş).
Bulzu, stîncă (Ştei, Băieşti, Ohaba-Ponor).
Butu, munte (Cîmpul-lui-Neag).

Caprafoi, munte (Băuţari).
Capu Pleşîi, munte (Uric).
Capu Troianului, cîmp (Sîntă-Mărie).
Carafost, deal (Meria).
Ĉiocîrl'iu, munte (Livezeni).
Ĉiuĉiava, culme (Hobiceni-Uricani).
Cl'ianţu Bubăraţîi, stîncă (Clopotiva).
Cl'iaţu, munte (Clopotiva).
Coasta Burului (Răchitova).
Coasta lu Dric (Răchitova).
Codźin, deal (Densuş).
Cómana, părău (Băuţari).
Conśiota, deal (Răchitova).
Coposu, munte (Clopotiva).
Corna, vale (Băuţari).
Cr'emen'i (Densuş).
Cucuiu Bulac, deal (Clopotiva).

D'ealu lu Bută (Cîmpul-lui-Neag).
D'ealu Mătuşońilor (Ohaba-Ponar).
D'ealu Rîgl'ii (Federi).
Dîlma, deal (Densuş).
Dîlma cu braz (Cîmpul-lui-Neag).
Dîlma frunţîlor (Livadia-de-coastă).
Dîlma icoan'ii (Merişor).
Dîlma mare (Cîmpul-lui-Neag).
Dîlma mărului (Uric).
Dîlma naltă, deal (Livadia-de-coastă).
Dol'ea, părău (Băuţari).
Drașcovu, părău (Grădişte).
Drîcu Cornuţălului (Băniţa).
Drîcu Gruńeţului (Băniţa).
Drîcu lu Băr, cîmp (Băniţa).
Drîcu lu Prodan (Băniţa).
Drîcu Păd'in'ii (Băniţa).
Drîcu Ploşt'in'ii (Băniţa).
Drîcu Şod'ii (Băniţa).
Drîcu Tărn'iţîi (Băniţa).
Dźealu Borśii (Grădişte).
Dźealu Bun'iilor (Clopotiva).
Dźealu Tśiuşului (Densuş).
Dźimieză, deal (Răchitova).

Făişor, părău (Băuţari).
Faiu, munte (Băuţari).
Faţa Crovului, munte (Clopotiva).
Faţa Ţarului, munte (Cîmpul-lui-Neag).
Faţa Man'ii, deal (Densuş).
Faţa Radźeşului, munte (Clopotiva).
Faţa Runcului, deal (Vălioara, Clopotiva).
Faţa surupată, deal (Clopotiva).

Floruşu, deal (Densuş).
Fometśescu, deal (Băuţari).
Frasîna, deal (Băuţari).
Frîncu, munte (Clopotiva).
Furcătura Clopotśivii.
Furcătura Grădźiştśii.

Găvăn'il'e, deal (Densuş).
Găvuri, munte (Cîmpul-lui-Neag).
Glîmboşen'i, părău (Meria).
Godźen'i, munte (Bucova).
Gol'eş, cîmp (Silvaş).
Grohotśea, locul cu urmele vechi ale cetăţei (Grădişte).
Gropanu, munte (Bucova).
Grumbul'eu, delușor (Hobiceni-Uricani).
Grumul'eu, delușor (Băieşti).
Gruńeţă, deal (Băieşti).
Gruńu (Boiţa).
Gruńu babii (Lunca-Cernei).
Gruńu Borśii (Răchitova).
Gruńu lu Bolovan (Ciulamare).
Gruńu lu Ştefan (Lunca-Cernei).
Gruńu mar'e (Livadia-de-coastă).
Gruńu mic (Livadia-de-coastă).
Gruńu mut (Cîmpul-lui-Neag).
Gruńu răşîn'ii (Livadia-de-coastă).
Gruńuri (Răchitova).
Gugu, munte (Clopotiva).

Hálînga, cîmp (Poieni).

Igaşu, deal (Vălioara).
Izvoru Buţîi (Cîmpul-lui-Neag).
Izvoru Frîncului (Clopotiva).

K'iĉera, deal (Merişor, Ohaba-Ponor, Petrila, Livezeni).

La Oşăl, ţarină (Vălioara).
La Preluc, deal (Clopotiva).
La Tîrsă, deal (Vălioara).
Lazuri, munte (Băuţari).
Lolma, stînă (Clopotiva).
Lunca ĉerboańii (Ohaba-Ponor).

Măgúra, deal (Coroieşti, Băieşti, Pui, Livezeni).
Măgúra albă (Lunca-Cernei).
Măgúra zîmbrului (Rîu-de-mori).
Măl'i, vale (Răchitova).
Măşcaş, rîu (Lunca-Cernei).
Măşcăşălu, părău (Răchitova).
Maşcu, deal (Poieni).
Micota, deal (Băuţari).
Micuşa, munte (Clopotiva).
Miloia, munte (Ştei).
Mîn'ea, deal (Băuţari).
Miscăl'ea, munte (Lunca-Cernei).
Muşat, munte (Lunca-Cernei).
Muşata, cîmp (Silvaş).

N'egoi, rîu (Lunca-Cernei).
N'etśişu, munte (Clopotiva).

Ogăşel'e, deal (Meria).
Orn'iţăl'e, deal (Vălioara).

Padźeş, deal (Răchitova).
Părău Cópilo (Vălioara).
Părău cu bordu (Băuţari).
Părău furn'icos (Densuş).
Părău Furului (Hobiceni-Uricani).
Părău Tśiśerii (Vălioara).
Părăźinosu, stînă (Clopotiva).
Pătruşa, izvor (Răchitova).
Pel'eaga, munte (spre Răţezat).
Piatra Ţorgovanului, munte (dela Răţezat spre graniţă).
Piatra Suhului (Clopotiva).
Picuiu, munte (Clopotiva).
Pîrloaźe, deal (Livadia-de-coastă).
Piśin'eaga, vale (Clopotiva).
Pl'eşa, deal (Ştei), munte (Cîmpul-lui-Neag).
Pl'isopu, munte (Băuţari).
Ploşt'ina, cîmp (Băieşti, Răchitova).
Poiana Bętśii (Densuş).
Poiana Mînźîl'ii (Lunca-Cernei).
Poien'el'e Cătuşîi (Densuş).
Porumb'ei mari şi ńiči, munţi (Federi).
Praveţ, deal (Răchitova, Federi).
Pr'edźeśelu, munte (Clopotiva).
Priba, deal (Poieni).
Prihodźiştśea, deal (Ştei).
Primezu, deal „hotărîş cu Sturu şî cu Śioaca Bolvunului" (Băuţari).
Răstovean, părău (Cîmpul-lui-Neag).
Rîu şăs (Clopotiva).
Rodomira, vale (Băuţari).
Rodor'easa, părău (Băuţari).
Róvina, „cîmp umedos" (Toteşti, Băieşti); Róvin'i (Grădişte).
Rud'ele, munte (Merişor).
Runc, cîmp (Vălioara), deal (Băuţari); Runcuri, cîmp (Merişor).

Sacu, munte (Clopotiva).
Săl'ia, pădure (Grădişte).
Sămaru, cîmp (Sîntă-Mărie).
Şărpoańa, părău (Hobiceni-Uricani).
Şasa, şes (Băieşti).
Şaua lu Crai, munte (Vîlcan).
Şcomn'işu, deal (Grădişte).
Scorila, munte (Clopotiva).
Scóruta cu apă, munte (Cîmpul-lui-Neag).
Scóruta sacă, munte (Cîmpul-lui-Neag).
Seĉiuri, munte (Hobiceni-Uricani); Seśi, deal (Răchitova).
Şeicu, deal (Silvaş).
Şiclodanu, deal (Grădişte).
Şîglău, munte (Hobiceni-Uricani).
Silha, munte (Ohaba-Ponor).
Slătinoara, părău (Băuţari).
Slăveiu, doi munţi (în regiunea Răţezatului şi Parîngului).
Sl'ima n'emn'eşîlor, deal (Livezeni).

Sl'ivuț, cîmp (Silvaș).
Șogia, stîncă (Merișor).
Șohodol, vale (Uric, Lupeni).
Stărminosu, deal (Petrila), vale (Hobiceni-Uricani).
Șt'ęvia, munte (Uric).
Știna Idovatului (Clopotiva).
Stîna Slăvii (Clopotiva).
Stîrna, deal (Băuțari).
Stîrn'işoara, deal (Băuțari).
Stráun'ile, munte (Cîmpul-lui-Neag).
Sturu, munte (Băuțari, Clopotiva).

Śerăt, deal (Răchitova).
Śertśeșu, cîmp (Grădiște).
Śioaca Bolvunului (Băuțari).
Śioaca Copil'ețului (Băuțari).
Śioaca lu Bălun (Clopotiva).
Śioaca lu Măn'er' (Clopotiva).
Śioaca Sidźimir (Clopotiva).
Śiordacu, deal (Răchitova).

Tăbărîștśea, cîmp (Grădiște).
Tămaș, deal (Livadia-de-coastă).
Tarn'iță, deal (Știei).
T'ecan, deal (Hobiceni-Uricani).
Țîfla mar'e, deal (Clopotiva); Țîlfa, deal (Lunca-Cernei).
Tomęasa, munte (Clopotiva).
Topliță, vale (Cîmpul-lui-Neag).
Tśisa, deal (Grădiște).
Tśiśiora, deal (Poieni).
Tśitśiiana, deal (Lunca-Cernei).
Tul'işa, munte (Hobiceni-Uricani).
Tușt'ioru, părău (Hobiceni-Uricani).
Tusu, părău (Hobiceni-Uricani).
Țuțurău, părău (Băuțari).

Văcar'ęa, munte (Galați, Cîmpul-lui-Neag).
Val'ęa Copil'ețului (Băuțari).
Val'ęa Cr'eșîi (Densuș).
Val'ęa Kelțîi (Răchitova).
Valęa L'eii (Băiești).
Val'ęa lu Bai (Băiești).
Val'ęa Qan'ii (Densuș).
Val'ęa Totśii (Densuș).
Val'ęa Vălămir (Hobiceni-Uricani).
Vîlsęa, părău (Răchitova).
Vîrșiovor'elu, vale (Băuțari).
Vîrvu Dabului (Băuțari).
Vîrvu Măgúrii (Răchitova).
Vîrvu Tśiśerii (Vălioara).
Vîžu, părău (Răchitova).
Voievodu, deal (Petrila).

Zăpod'ia, munte (Ohaba-Ponor); Zăpozi, părău (Băuțari).
Zlata, munte (Clopotiva).

Žîgóru, munte (Merișor).
Žîgor'elu, munte (Merișor).

Źęmănar'ęa, munte (Livezeni).
Źemen'iță, părău (Băuțari).
Źugu, munte (Uric).

Să examinăm mai de aproape cîteva din aceste forme, relevînd particularităţile pe care le presintă şi căutînd să lămurim originea lor.

Printre cele de provenienţă latină, o particularitate interesantă din punct de vedere fonetic găsim în forma *Găvuri̯;* constatăm aici intercalarea lui *v* între vocalele în hiat *ău (Găvuri̯* nu poate fi, într'adevăr, decît o alterare dialectală, în loc de *Găuri̯);* fonetismul acesta pare să fi fost cunoscut şi în alte regiuni, pentru că în ruteană găsim, ca împrumut din romîneşte, *gavora (gavra)*[1], ceea-ce lasă să presupunem că Rutenii au împrumutat acest cuvînt dela noi rostit *gavură*. Forma *Dźimi̯ęză* pare să fie compusă din *dźe* şi *ami̯azi̯;* ca denumire toponimică ea se explică prin aceea că a fost dată unui loc, unui deal, unde păstorii se odihniau cu vitele la amiazi. *Furcătură* şi *Văcar'ęa* au la basă formele latine *FURCATURA şi *VACCARIA; cel dintîi e cunoscut şi în Bănat[2]. *Runc,* foarte răspîndit şi aiurea în toponimia noastră, presupune un *RUNCUS, derivat postverbal din RUNCARE „a plivi"[3]; numele acesta s'a dat locurilor de pe care s'a tăiat pădurea pentru a le face cultivabile. *Źugu* ca nume de munte lasă să presupunem că şi în daco-romînă *jug* a avut înţelesul de „munte, şir de munţi", ca şi ar. *ǧug*, înţeles propriu şi lat. JUGUM[4]. Asupra lui *Bufońi̯, Grum(b)ul'eu̯, Picui̯u, Primezu, Sturu,* cf. 53, 54; cu privire

1. Candrea-Densusianu, *l. c.*, 720.

2. Candrea-Densusianu, *l. c.*, 696.

3. Existenţa lui *RUNCUS în latina vulgară e confirmată şi de it. *Ronco* ce apare foarte des în toponimie; cf. *Arch. glott.*, IX, 411; *Supplementi periodici all' Archivio glottologico*, V, 163-4; *Scritti vari di filologia [in onore di E. Monaci]*, Roma, 1901, 166.

4. Cf. Candrea-Densusianu, *l. c.*, 913; JUGUM apare şi în Italia ca nume de munţi, de dealuri; cf. *Arch. glott.*, IX, 420; *Suppl.*, V, 150.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

la *Sturu* e de observat că introducerea lui în toponimie a plecat dela înţelesul de „stîlp“ pe care l-a avut *stur;* numele acesta s'a dat unei stînci, unui munte ce se înalţa ca un stîlp.

De origine slavă sînt numele următoare:

Bîrzoleţa (vbulg. *brŭzŭ* „iute“)[1]; *Bistra* (vbulg. *bystrŭ;* sîrb. *Bistra*)[2]; *Branu* (vbulg. *braní* „luptă“; bulg. sîrb. *brana* „apărare“; *Bran* a însemnat, prin urmare, „loc de apărare“); *Ĉiuĉiava* (sîrb. *čučav* „mic“); *Glîmboşeni* (vbulg. *gląbokŭ* „adînc“; comp, sîrb. *Glĭbočani*[3]); *Goleş* (vbulg. *golŭ* „gol“; sîrb. *Goleš*[4]); *Hálînga* (vbulg. *chaląga* „gard“; sîrb. *haluga* „pădure deasă“, deseori şi ca nume toponimic[5]); *Ornițăle* (sîrb. *ornica* „pămînt arător“); *Ostrov* (vbulg. *ostrŭ* „ascuţit“[6]); *Padżeş* (sîrb. *padež* „cădere“, *Padež*[7]); *Pleşa* (vbulg. *plěšĭ* „chelie“; slov. *Plěša*, sîrb. *Pleš*[8]); *Ploștina* (vbulg. *ploskŭ* „lat“; sîrb. *ploština* „pămînt umed“[9]); *Prihodżiștśea* (vbulg. *prihodište* „sosire“); *Rudele* (vbulg. sîrb. *ruda* „metal“; sîrb. *Ruda*, *Rudo*[10]); *Sohodol* (vbulg. *suchŭ* „sec“ +*dolĭ* „vale“; sîrb. *Suhodolĭ*[11]); *Tăbărîștśea* (vbulg. *taborŭ* „castru“; sîrb. *Taborišće*[12]); *Topliţa* (vbulg. *toplŭ* „cald“; bulg. sîrb. *Toplica*[13]);

1. Cf. Miklosich, *Die slav. Ortsnamen aus Appellativen*, în *Denkschr. der Akad.*, phil.-hist. Cl., Wien (XXI, XXIII, 1872, 1874), II, 149.
2. *Ibid.*, 150.
3. *Ibid.*, 161.
4. *Rječnik*, III, 251.
5. *Ibid.*, III, 561.
6. Miklosich, *l. c.*, 211.
7. *Srpski etnografski Zbornik*, XV, 808.
8. Miklosich, *l. c.*, 216.
9. *Ibid.*, 216.
10. *Srpski etnogr. Zbornik*, VIII, 1039; XII, 417.
11. Miklosich, *l. c.*, 242.
12. *Ibid.*, 246; *Glasnik*, Belgrad, LX (1885), 181.
13. Miklosich, *l. c.*, 247.

BCU IASI

Vîlśea (vbulg. *vlŭkŭ* „lup"; comp. sîrb. *Vlîčij gromî, trînî*[1]); *Zăpodʹia* (vbulg. *zapodŭ* „adăpost"; sîrb. *zapod* „terasă"); *Zlata* (vbulg. *zlato* „aur"; sîrb. *Zlata*[2]). Pentru *Kʹiêera (Tśiśera, Tśiśiora), Sęčiurį, Sęśį*, cf. 56, 58.

Tot de origine slavă, dar derivînd din nume de persoane, sînt formele: *Braia* (sîrb. *Braja*[3]); *Brătoña* (sîrb. *Bratoña*[4]), *Drașcovu* (comp. sîrb. *Draškovo kopito*[5]); *Godźeńį* (comp. sîrb. *Goden*[6]); *Maștu, Măștasu* (comp. sîrb. *Maško*[7]); *Micușa* (sîrb. *Mikuša*[8]); *Miloia* (sîrb. *Miloje*); *Miscălʹea*, cf. § 97 (comp. sîrb. *Mislo*[9]); *Pătrușa* (sîrb. *Petruša*); *Priba* (sîrb. *Priba*); *Slăveiu* (sîrb. *Slavej*)[10].

De origine ungurească par să fie: *Fizeș* (ung. *Füzes*); *Śertśeșu* (ung. *Csertés*); *Silha* (ung. *szikla* „stîncă"; comp. *Sihla* în județul Neamț); poate tot ca o formă ungurească trebue considerat *Fărcădźin* (ung. *Farkasdin*[11]).

Dela Pecenegi derivă numele *Pišinʹeaga*.

Dacă trecem la localitățile pe care nu le-am dat mai sus, asupra originei lor ajungem la următoarele constatări.

De origine slavă sînt: *Bănʹița* (sîrb. *Banica*[12]); *Brʹea-*

1. Miklosich, *l. c.*, 255.
2. *Ibid.*, 261.
3. *Rječnik*, I, 581.
4. *Ibid.*, I, 606.
5. *Srpski etnogr. Zbornik*, XV, 799.
6. *Rječnik*, III, 234.
7. *Ibid.*, VI, 513.
8. *Ibid.*, VI, 664.
9. *Ibid.*, VI, 765.
10. Asupra acestor trei din urmă, cf. *Rad jugosl. Akad.*, LXXXII (1886), 84, 99, 130.
11. J. Jekelfalussy, *A Magyar Korona országainak helységnévtára*, 108, 160, 190.
12. *Rječnik*, I, 173.

zova (vbulg. *brěza* „mesteacăn"; comp. sîrb. *Brezova*, cr. *Brezova gora*[1]); *Bucova* (vbulg. *buky* „fag"; comp. sîrb. *Bukova gora*[2]); *Crăguiş* (vbulg. *kraguj* „vultur"[3]); *Crivad'i̯a* (vbulg. *krivŭ* „pieziş, strîmb"; comp. sîrb. *Krivaja*[4]; terminaţiunea *-ad'i̯a* e datorită probabil influenţei numelor toponimice în *-adia*); *Grădźiştśe* (bulg. *gradište* „întăritură", sîrb. „ruine", ca nume toponimic foarte răspîndit la Slavi); *Ohaba* (vbulg. *ochaba* „proprietate scutită de anumite dări, proprietate de veci"[5]); *Orl'e̯a* (vbulg. *orĭlŭ* „vultur"; comp. sîrb. *Orlija*[6]); *Rătśitova* (vbulg. *rakyta* „răchită"; comp. sîrb. *Rakitova*[7]); *Sl'ivaş* (vbulg. *sliva* „prun"[8]); *Tuştśe̯a*, probabil din tema *tusk*[9] cuprinzînd noţiunea de „întunerec"; comp. sîrb. *tušta* în expr. *tušta i tma* „nenumărat de mulţi", unde *tušta* şi *tma* înseamnă propriu zis „întunerec", înţeles de care a fost asociat acela de „mulţime nenumărată, zeci de mii" (ca în vbulg. *tĭma*); sîrb. *natuštiti se, stuštiti se* „a se întuneca"; *Tuştśe̯a* a trebuit deci să însemne „loc întunecos"; *Vîlcan* (vbulg. *vlŭkŭ* „lup"). *Peştśe̯ana* pare să fie tot de origine slavă (vbulg. *pěsŭkŭ* „nisip", sîrb. *peščan* „nisipos"; comp. sîrb. *Peštan*[10]).

Cîteva forme sînt derivate din nume de persoane, aşa: *Băi̯eşt'i̯* (din *Bai*, cf. 75); *Boi̯ţa* (sîrb. *Bojica*[11]);

1. Miklosich, *l. c.*, 146.
2. *Ibid.*, 149.
3. *Ibid.*, 187.
4. *Ibid.*, 188.
5. Cf. I. Bogdan, *Convorbiri literare*, XL, 295.
6. Miklosich, *l. c.*, 209; *Srpski etnogr. Zbornik*, XV, 808.
7. Miklosich., *l. c.*, 224.
8. *Ibid.*, 234.
9. Miklosich, *Etym. Wörterb.*, 365.
10. *Srpski etnogr. Zbornik*, XV, 336.
11. *Rječnik*, I, 516.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Coroieștĭ (din *Coroi* ori *Corui*); *Puĭ* (sîrb. *Puja*[1]); *Totșeștși* (din *Totea*); *Zăicanĭ* (din *Zaic*, nume de familie nemeșesc[2]).

Toponimia Țărei Hațegului cuprinde, cum se vede, un contingent însemnat de forme slave. Elementul slav a fost aici tot așa de numeros ca și în alte regiuni ale teritoriului nostru. In mase mai compacte Slavii au ocupat ținutul care se întindea dela Hațeg spre Băuțari și spre Pui, cum reiese din numărul mai mare de sate cu denumiri rămase dela ei așezate prin aceste părți *(Bucova, Breazova, Grădiște, Slivaș, Orlea, Crivadia*, etc.*)*. Mai rari au fost așezările slave pe valea Jiului: singura localitate mai însemnată ce apare aici cu nume slav este *Vîlcan*. De altfel și elementul romînesc a fost mai puțin numeros prin aceste părți și numele satelor ne arată că el s'a așezat treptat, treptat și relativ tîrziu de-a-lungul Jiului. *Petroșeni, Livezeni, Bărbăteni, Coroieștii-de-Jii, Păroșeni, Hobiceni-Uricani* își derivă numele dela satele *Petros, Livadia, Rîul-bărbat, Coroiești, Păroși, Hobița, Uric* din apropiere de Pui și Hațeg; *Lupeni* poate să fie de asemenea derivat din *Valea-Lupului*, lîngă Uric, dacă nu e mai curînd o traducere în romînește a localității apropiate *Vîlcan* (asemenea traduceri

1. *Rad*, LXXXII, 84; cf. I. Radu, *l. c.*, 292.

2. Cf. I. Radu, *l. c.*, 342. — Rămîn nelămurite: *Hațeg* (care pare totuși să fie unguresc; Hasdeu, *Etym. magnum*, II, 2083, îl pune în legătură cu *hățiș*, dar nici originea acestui cuvînt nu e cunoscută; pentru diferitele forme sub care apare acest nume în documentele mai vechi, cf. D. Csánki, *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*, Budapesta, 1913, 45, 58), *Ciula, Densuș* (cf. I. Radu, *l. c.*, 190; pentru formele mai vechi, cf. D. Csánki, *l. c.*, 84), *Știei, Piclișa, Hobița, Clopotiva, Băuțari, Șerel, Ciopia, Bar* (poate stă în legătură cu sîrb. *Bar=Antibarium;* două sate din Serbia poartă același nume, cf. *Srpski etn. Zb.* VIII, 323), *Federi, Iscroni, Meria* se poate să fie derivat din *mieriu* „albastru" (cf. I. Popovici, *Rum. Dial., I*, 11).

de nume streine găsim deseori în toponimie). In cîteva din aceste sate de pe Jii se păstrează pînă azi tradiţia că cei care le-au întemeiat au venit din spre Strei [1].

Numele de origine ungurească am vîzut că sînt foarte rari şi unele chiar îndoioase. Elementul unguresc a fost deci foarte redus şi numai în apropiere de Haţeg găsim urme de existenţa lui ceva mai veche.

Din cercetarea toponimiei reiese prin urmare că alături de Romîni au trăit în Ţara Haţegului numeroşi Slavi, că şi unii şi alţii au fost elementul precumpănitor în acest colţ al Transilvaniei.

NUME DE PERSOANE

Dintre numele de persoane ne mărginim să semnalăm pe cele mai caracteristice. Pentru cele mai răspîndite n'am crezut necesar să indicăm localitatea unde apar; numele nemeşeşti le-am deosebit de celelalte printr'un asterisc.

Nume de botez

Adam (Densuş, Lunca-Cernei, Băieşti).
Afin'iia (Lunca-Cernei).
Afin'iţa (Meria).
Agl'iţa (Lunca-Cernei, Meria).
Al'ion (Lunca-Cernei).
Andron'ică (Băuţari).
Anguţ (Grădiştе).
An'isia (Densuş).
An'iţa.
Ant'i (Meria).
Anumiia (Meria).
Anuţa.
Apăl'ina (Densuş, Pîclişa, Lunca-Cernei, Meria).
Aptşen'iie (Lunca-Cernei).
Armiie.
* Aržoca (Toteşti).
* Băjuţ (Toteşti).
Bal'int (Lunca-Cernei).
* Borişca (Toteşti, Băieşti).
Božîţa (Densuş).
Brănuţ (Pîclişa).
Brînduşa (Băuţari).

1. Aceste strămutări nu par să fie prin unele locuri mai vechi decît secolul al XVIII-lea; cf. I. Radu, *l. c.*, 32, 138, 167, 186, 287, 335.

URIC

BCU LIBRARY

Bucur (Băuţari, Hobiceni-Uricani).

Călăruţa (Silvaş).
Cândătśiia (Densuş, Lunca-Cernei).
Cătśinśea (Lunca-Cernei, Meria).
* Clari (Toteşti).
Cătuţa.
* Costa (Băieşti).
Crăśiun (Densuş, Ştei, Răchitova, Lunca-Cernei, Băuţari).
Crăśiuna (Densuş).
Cr'eşt'ina (Silvaş).
Crina (Băuţari).
* Crişca (Toteşti).
Cumbriia (Lunca-Cernei).

Dal'ida (Grădişte).
Danśi (Băuţari).
Dănuţ (Pui).
Domnosîie (Băuţari).
Drăgostîn (Băuţari).

* Fărcaş (Băieşti).
Fica (Lunca-Cernei).
Fira.
Fironda.
Firiśel (Băuţari).
Florinca (Densuş).

Gruia (Pîclişa, Grădişte).

* Hanăş (Toteşti).

Ianăş.
Icon'iia.
Id'ita.
* Il'işca (Toteşti).

Iosov.
Iov (Densuş, Lunca-Cernei).
Iovan.
Ioviţă (Lunca-Cernei, Băuţari).
* Ioża (Silvaş, Toteşti, Băieşti, Livadia-de-Coastă).
Istafiu (Lunca-Cernei).
Istodźie (Băuţari).
* Işván (Toteşti).

* Lăpădat (Lunca-Cernei, Băuţari).
Lăpăduş (Lunca-Cernei).
Lăpăduşa (Lunca-Cernei).
Lăpăduţa (Densuş).
* Lascu (Livadia-de-coastă).
Lăscuţ (Lunca-Cernei, Toteşti, Grădişte).
L'evie (Răchitova).
* Loioş (Toteşti).

Măgdăl'ina (Densuş, Răchitova).
Mărgărinta (Băuţari).
Mărinca (Densuş, Lunca-Cernei).
* Mărişca (Silvaş, Toteşti, Băieşti).
Medrea (Clopotiva).
Mezîn (Răchitova).
Miclău (Băuţari).
Mihuţ (Lunca-Cernei, Toteşti, Băuţari).
Mîndruţ (Lunca-Cernei, Băuţari).
Mitoi (Meria).
Mitu (Lunca-Cernei, Meria).
Moisuc (Meria).

* Nandra (Băieşti).

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Nandru (Băuțari).
N'esia (Băuțari).
N'etă (Răchitova, Lunca-Cernei).
N'icula (Densuș).
N'isu (Densuș).
Noia (Băuțari).
Nuță (Densuș).

Opriță.

Pălădźiia (Răchitova).
Păluț (Meria).
Pănt'il'iie.
Pascu (Lunca-Cernei, Meria).
Păscuț (Meria).
Păscuța (Densuș, Meria).
Pătruța (Cîrnești, Poieni).
Păun'iță (Băuțari).
Pen'iță (Lunca-Cernei).
Petca (Băuțari).
Pon'ța (Pui).
Probažie (Lunca-Cernei, Meria).

Răduța (Grădiște).
Rafila (Lunca-Cernei, Meria).
Romon'iță (Lunca-Cernei, Meria).
Rus (Livezeni).
Rusa (Pui).
Rusalim (Densuș, Lunca-Cernei, Meria, Băuțari).
Ruža (Lunca-Cernei, Meria, Grădiște, Băuțari).

Samfiu (Băuțari).
Șămoilă, Șomoilă.
* Șărbu (Totești).
* Șărica (Totești).
Scumpina (Poieni, Băuțari).
Semen'ica (Băuțari).
Sîla (Pui).
Sîmedru, Simedru (Răchitova, Lunca-Cernei, Meria, Băuțari).
Simeria (Băuțari).
Sîmidora (Pui).
Sîmihai (Pui).
Șîmodźie (Lunca-Cernei, Meria).
Sîmt(ș)ioana (Băuțari, Pui).
Sîmtșion (Băuțari).
Sîmza (Băuțari).
Sîmziana (Lunca-Cernei, Meria, Pui).
Sin'efta (Pui).
Sin'ețstșie (Răchitova).
Solomiia.
Solovistru (Meria).

Tămaș (Pui).
T'iron (Pîclișa).
Trăndăfir (Lunca-Cernei, Băuțari).
Trăndăfira (Densuș, Lunca-Cernei, Băuțari, Pui).
* Treža (Băiești).

Umbrița (Meria).
Ursîca (Lunca-Cernei).
Ursu (Hobiceni-Uricani).

Vidu (Băuțari).
Viguța (Lunca-Cernei, Pîclișa).
Vindźer'eana (Băuțari).
Vița (Lunca-Cernei).
Voin (Răchitova).
Voina (Grădiște).

* Źîga (Silvaş, Toteşti, Băieşti, Livadia-de-coastă).
* Źofi (Toteşti).
Źiurźi (Lunca-Cernei, Meria).

Nume de familie

Adămoń (Ştei).
Agl'išer' (Băuţari).
Alboń (Băuţari).
Al'exăndroń (Grădişte).
Al'exoń (Grădişte).
Al'ion (Băuţari).
Andraş (Răchitova).
Andrăşoń, Andr'eşoń, Andrişoń (Tuştea, Peşteniţa, Lunca-Cernei).
Andriş (Răchitova).
Andźeloń (Toteşti).
* Arbélt (Livadia-de-coastă).
Armioń (Densuş, Ştei, Grădişte).
Artan (Lunca-Cernei).
Aviţă (Răchitova).
Avrămoń (Răchitova, Clopotiva).

Băbău (Clopotiva).
* Baį (Băieşti).
Bălcan (Şerel).
* Băl'icâ (Toteşti, Băieşti).
*Bălt'ean (Livadia-de-coastă).
Ban (Răchitova).
Bănčilă (Pui).
Bănśean (Densuş).
* Băra (Livadia-de-coastă).
Băran (Lunca-Cernei).
Bărăştśean (Ştei).
Bărbăt'ean (Merişor).
Bărbesc (Toteşti).
Bărboń (Ştei, Răchitova, Lunca-Cernei, Pîclişa).
Baş (Pui).
Bec (Pui).
Becúş (Pui).
* Bel'ia (Rîul-alb).
Berna (Pui).
Beserican (Grădişte).
Biba (Răchitova).
Bîrc (Pui).
Bíriş (Pîclişa, Pui).
Bîrl'ea (Pui).
Bîrsăsc (Toteşti).
Bîrşîlă (Băuţari).
Bistran (Ştei).
Bîtan (Şerel).
Bl'entśea (Hăţăgel).
Bobîlcă (Tuştea).
Boįer (Densuş).
Boiśean (Densuş).
Boldźea (Băuţari).
Boran (Băuţari).
* Bóśiat (Clopotiva).
Bota (Pui).
Brăilă (Ştei, Răchitova, Pîclişa).
Br'eben (Pui).
Bucl'et (Hobiceni-Uricani).
Bucur (Pui).
Budaśi (Pîclişa).
Bugar' (Băuţari).
Bulzan (Hobiceni-Uricani).
Burd'ea (Petrila).

Căl'ean (Pui).
Calotă (Hobiceni-Uricani).
Căpeţ (Merişor).

Căreman (Hobiceni-Uricani).
Cătăl'ină (Răchitova).
Cătănoń (Ștei).
* Ĉeuță (Livadia-de-coastă).
Ĉimpońer' (Hobiceni-Uricani).
* Cînda (Clopotiva).
Ĉiocăn'ilă (Pui).
Ĉiot (Pui).
* Ĉiura (Silvaș).
Coandrăș (Hobiceni-Uricani).
Cocolbea (Șerel, Ohaba-Ponor).
Corui (Grădiște).
* Coșei (Silvaș).
* Costa (Băiești).
Coțoi (Ciula).
Coțolan (Lunca-Cernei).
Crăĉiun (Pui), Crăśiun (Lunca-Cernei).
Crai (Răchitova).
Crașovan (Grădiște).
Crăśiun'el (Densuș).
Crișovan (Grădiște).
Cristur'ean (Densuș).
Curtśean (Grădiște).

Dăbîcan (Răchitova).
Dăbuśean (Răchitova).
Dăioń (Densuș, Ștei).
Dăl'in'esc (Grădiște).
Dănău (Nucșoara).
Dancĉi (Merișor, Hobiceni-Uricani), Danśi (Densuș, Răchitova).
* Dăncĉișor (Livadia-de-Coastă).
Dăncĉiuț (Pui).
Dănśesc (Răchitova).
Dăvidoń (Densuș).
D'espa (Hobiceni-Uricani).
D'in'ea (Hobiceni-Uricani).
Dobirĉean (Hobiceni-Uricani).
Dobr'ei (Pui, Lupeni).
Dodoacă (Hobiceni-Uricani).
Drădźin (Clopotiva).
Drăgăn'esc, Drămn'esc (Ștei).
Dragotă (Pui, Merișor).
Drăgotśesc (Ștei).
Dușă (Cîmpul-lui-Neag).
Dźin'ișoń (Densuș, Ștei).
Dźioń (Densuș).

Făgaș (Hobiceni-Uricani).
Fălăitaru (Densuș).
* Fărcaș (Băiești, Livadia-de-coastă).
Filan (Clopotiva).
Firiza (Hobiceni-Uricani).
Floroń (Totești).
Foarśe (Clopotiva).
Fona (Totești).
Fuier' (Hobiceni-Uricani).

* Gabăr (Livadia-de-coastă), Gabor (Sălaș).
Găvriloń (Bucova), Grăviloń (Răchitova).
Șergan (Lunca-Cernei).
Șiorșioń (Tuștea, Bucova).
Șiura (Răchitova).
Golășĉie (Meria).
Groșan (Densuș).
Grozoń (Peșteniță, Lunca-Cernei).
Grumul'esc (Pîclișa).
Gur'ean (Răchitova).

* Hălmaži (Băiești).
Hamz (Cîmpul-lui-Neag).

Hărțăg (Nucșoara).
Hern'ța (Pui).
Hibáis (Grădiște).
Hiči (Hobiceni-Uricani).
* Hina (Silvaș).
Hoalgă (Șerel).
Hobičan (Uric).
Húlpači (Merișor).

Ieceboń (Densuș, Răchitova, Poieni).
Ienășăse (Pîclișa).
Ienășoń (Lunca-Cernei).
Iencoń (Răchitova).
Il'incoń (Densuș).
Il'ioń (Densuș, Ștei, Răchitova).
Ionuț (Răchitova).
Iorgoń (Densuș, Răchitova).
Iosîvoń (Lunca-Cernei).
Iovăn'esc (Lunca-Cernei).
Iovesc (Pui).
Ișfăn'esc (Lunca-Cernei).
Iștšioń (Lunca-Cernei).
Ișván (Merișor).
Ivanc (Pîclișa, Clopotiva).

* Kendźereși (Totești).

* Lada (Rîul-alb, Totești).
Lăpădźean (Meria).
Lăpužan (Lunca-Cernei).
Lăscoń (Densuș, Ștei, Grădiște).
* Lăslău (Rîul-alb).
Lăzăroń (Densuș, Lunca-Cernei, Meria).
L'el'eșan (Răchitova).
L'el'iuga (Merișor).
L'eved'ean (Galați).
L'ihoń (Clopotiva).
Luncan (Merișor).
* Macra (Silvaș).
Măgduț (Răchitova).
Man'i (Șerel).
Man'iul'esc (Cîmpul-lui-Neag).
Mărcău (Hobiceni-Uricani).
Mărcoń (Densuș).
Mărgărintoń (Peșteniția, Pîclișa).
Mărgău (Clopotiva).
* Mărilă (Totești).
Mărioń (Lunca-Cernei).
Măsloșan, Mesloșan (Densuș, Răchitova).
Mașiovan (Băuțari).
* Măt'išoi (Rîul-alb).
Medrea (Pîclișa, Clopotiva).
Merian (Lunca-Cernei, Băuțari).
Merințoń (Lunca-Cernei).
Mezîncă (Pui).
Mezîn'esc (Răchitova).
Miclăoń (Lunca-Cernei).
Miclăușan (Merișor).
Miclăușoń (Lunca-Cernei).
Micșa (Ștei).
Mîcser'iu (Hobiceni-Uricani).
Micșoń (Densuș, Ștei).
Mihăiasă (Băniția, Cîmpul-lui-Neag).
Mihăiloń (Băuțari).
Mihuțan (Pui).
Mihuțoń (Pîclișa).
Mîndroń (Răchitova).
Mîrșáv (Totești, Hobiceni-Uricani, Cîmpul-lui-Neag).
Mîrza (Băuțari).
Mitoi (Băuțari).
Moca (Fărcădin).
Moisoń (Lunca-Cernei, Grădiște).

Moʒoatcă (Cîmpul-lui-Neag).
Murar' (Lunca-Cernei, Toteşti).
Murg (Hobiceni-Uricani).
Muşa (Toteşti).
Muscan (Densuş).

* Nandra (Silvaş, Toteşti, Băieşti).
Nasta (Băuţari).
N'edźeloń (Băuţari).
N'egoi (Răchitova).
N'eicoń (Răchitova, Lunca-Cernei).
N'eidoń (Lunca-Cernei).
N'icula (Răchitova).
Nodźea (Densuş).
* Nopcêea (Silvaş).
Novac (Răchitova, Pui).

Obr'ežan (Băuţari).
Ocol'işan (Pîclişa).
Olăr'esc (Vălioara).
On'eașă (Coroieştii-de-Jii).
On'esc (Răchitova, Lunca-Cernei).
On'ica (Răchitova).
Onuţ (Merişor).
Opîrl'esc (Răchitova).
Oprişoń (Lunca-Cernei).
Oproń (Grădiște).
Opruţ (Băuţari).

Păl'ean (Fărcădin).
Pănăt'iie (Pui).
Pănt'il'iie (Hobiceni-Uricani).
Pănţoń (Lunca-Cernei, Meria).
* Para (Silvaş).
Păscoń (Ştei, Lunca-Cernei, Pui).
Păscotśesc (Răchitova, Lunca-Cernei, Meria).
Pătroi (Merişor).
Pătruc (Pîclişa).
Pătruesc (Ohaba-Ponor).
Pau (Pui).
Păveloń, Păvăloń (Densuş, Pîclişa, Clopotiva, Lunca-Cernei).
Pelan (Pui).
Pet'ea (Pui).
Petriş (Răchitova).
Pipău (Densuş, Ştei).
Plavea (Şerel).
Pól'iță (Băuţari).
Pon'ea (Pui).
Poroabă (Pui, Uric).
Pr'ežban (Densuş, Ştei, Lunca-Cernei, Meria).
Prip (Silvaş).
* Prodan (Livadia-de-coastă).
Prunaş (Fărcădin).

Raca (Băuţari).
Răd'ilă (Uric).
Rădoń (Tuştea, Grădiște).
*Răvîk'a (Livadia-de-coastă).
Rus (Ohaba-Ponor, Merişor).
Ruză (Merişor, Hobiceni-Uricani).

Săbeşan (Densuş).
Sălăşan (Răchitova, Meria).
Şăndroń (Ştei, Lunca-Cernei).
Şandru (Hobiceni-Uricani).
* Şărban (Toteşti).
Şauca (Vîlcan).

Scorobętśe (Răchitova, Meria).
Sîmedroń, Sumedroń (Răchitova, Grădişte, Băuţari).
Simon'esc (Băuţari).
Sócaśi (Pîclişa).
Şotîngă (Pui).
Staic (Hobiceni-Uricani).
Stănămir'esc (Lunca-Cernei).
Stanśi (Cîmpul-lui-Neag).
Stănśioń (Grădişte, Băuţari).
Stoi (Hobiceni-Uricani).
Stoia (Clopotiva).
* Stoica (Silvaş).
Stoicoń (Densuş, Ştei, Meria).
Stoicuţa (Rîul-Alb).
Străuśioń (Densuş, Ştei).
Stroia (Meria).
Ştśefoń (Răchitova, Lunca-Cernei).
Ştśirban (Băuţari).
Suĉi (Merişor).
Susan (Răchitova).

Śęroń (Lunca-Cernei).
Śiorogar' (Clopotiva).
* Śiúloi (Toteşti).

Tabără (Cîmpul-lui-Neag).
Talpeş (Băuţari).
Tămaş (Răchitova).
Tămăşîlă (Băuţari).
Tămăşloń (Ciula).
Tărhat (Hobiceni-Uricani).
Tărn'iţoń (Lunca-Cernei).
Tăşală (Răchitova).
Ţebęan (Ciula-mică).
T'iĉer'ęan (Merişor).
*Ţîncora (Livadia-de-coastă).
Tod'ęa (Hobiceni-Uricani, Cîmpul-lui-Neag).
Todoń (Peşteniţa, Grădişte, Poieni).
Todźer'esc (Răchitova).
Tóltśiş (Băuţari).
Tomoń (Densuş, Răchitova, Clopotiva).
Toroancă (Merişor).
Trîmbiţoń (Grădişte).
Tśeboń (Grădişte).
Tśęrl'ęa (Răchitova).
Tul'ęa (Lunca-Cernei).

* Udręa (Băieşti).
Udroń (Densuş, Pîclişa, Bucova).
Ular' (Pîclişa).
* Ungur (Livadia-de-coastă).

Văgăun (Hobiceni-Uricani).
Văran (Băuţari).
Văsîl'ioń (Densuş, Băuţari).
* Veg (Toteşti).
Vida (Grădişte).
Vin'er'ęan (Răchitova).
Vinţăl'er' (Pui).
Vîrtopęan (Răchitova, Lunca-Cernei).
Vîrvesc (Pîclişa, Băuţari).
Vîrvoń (Peşteniţa).
* Viţan (Băieşti).
Viţoń (Lunca-Cernei).
Viţon'esc (Lunca-Cernei),
* Vlăd'islav (Livadia-de-coastă).
Vlaic (Cîmpul-lui-Neag).
Vlăicoń (Densuş, Răchitova, Lunca-Cernei).
Voinoń (Clopotiva).
Vuc (Clopotiva, Băuţari).

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Vurlîc (Iscroni).

Zăvoi (Băuțari).
Zepa (Știei, Lunca-Cernei, Meria, Băuțari).
Zgîrșea (Grădiște).

Žărcău (Băuțari).
Žuglă (Șerel).
Žura (Pîclișa).

Žurcoń (Clopotiva).
Žurma (Densuș).
Žurmoń (Densuș, Lunca-Cernei).
Žuroń (Lunca-Cernei).

Źemănar' (Lunca-Cernei).
Žurźoń (Densuș, Lunca-Cernei).

Cu privire la aceste nume avem de făcut următoarele observațiuni.

Printre cele de botez întîlnim nume biblice, ca *Adam*, *Armiie* (=*Ieremia*), *Eva*, cu forma diminutivală *Vița*<*Evița* (sîrb. *Evica*), *Idita* (=*Iudita*, cf. § 50), *Iov*, *Leviie*, *Rafila* (=*Rahila*); derivate din nume de sărbători sînt: *Crășiun*, *Crășiuna*, *Pascu*, *Păscuț*, *Păscuța* (<*Paști*), *Probažie* (<*Proboženi'ie*), *Simedru*, *Simidora* (*Sînta Minodora*), *Simihai*, *Simtsion*, *Simtsioana*, *Simziana*; dela Sîrbi sînt împrumutate: *Aptšen'iie* (sîrb. *Jevtimije*, *Jevtan*), *Božița* (sîrb. *Božica*[1]), *Căndătsiia* (sîrb. *Kandaćija*[2]), *Costa* (sîrb. *Kosta*), *Cumbriia* (sîrb. *Kumrija*), *Gruia* (sîrb. *Gruja*), *Icon'iia* (sîrb. *Ikonija*), *Ioviță* (sîrb. *Jovica*), *Mihuț* (sîrb. *Mijuc*[3]), *Nicula* (sîrb. *Nikula*[4]), *Pălădziia* (sîrb. *Peladija*[5]), *Pănt'iliie* (sîrb. *Pantelija*), *Petca* (sîrb. *Petka*[6]), *Rus* (sîrb. *Rus*[7]), *Ruža* (sîrb. *Ruža*), *Voin* (sîrb. *Vojin*); de origine

1. *Rad*, LXXXII, 107.
2. *Ibid.*, 83.
3. *Ibid.*, 126.
4. *Ibid.*, 84.
5. *Ibid.*, 84.
6. *Ibid.*, 147.
7. *Ibid.*, 77.

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ungurească sînt: *Anți* (ung. *Anti*), **Clari* (ung. *Klári*), **Fărcaș* (ung. *Farkas*), *Ianăș* (ung. *János;* comp. sîrb. *Janeš*[1]), *Ilișca* (ung. *Juliska*), **Ioza* (ung. *Jósa*), *Iștvan* (ung. *István*), *Lascu* (ung. *Lackó;* comp. sîrb. *Lacko*), **Loioș* (ung. *Lajos*), *Mărișca* (ung. *Mariska*), *Nandra* (ung. *Nándor*); numele mai rar *Hanăș* e germ. *Hans*.

Numele de familie sînt derivate de multe ori din cele de botez cu ajutorul sufixului *-oń* (cf. § 128): *Adămoń*, *Alboń*, *Armioń*, *Ilioń*, etc.; sufixul se adaugă la numele de bărbați, și numai într'un singur cas îl vedem pus pe lîngă un nume de femeie: *Mărioń*. In locul sufixului *-escu* constatăm că pretutindeni se întrebuințează *-esc*: *Bărbesc*, *Bîrsăsc*, *Dălinesc*, etc. De origine sîrbească sînt numele: *Băran* (sîrb. *Baran*[2]); *Brăilă* (sîrb. *Brajilo*[3]); *Despa* (sîrb. *Despa*[4]); *Dobrei* (sîrb. *Dobrej*[5]); **Macra* (sîrb. *Makra*[6]); *Micșa* (sîrb. *Mikša*[7]); *Mușa* (sîrb. *Muša*[8]); *Raca* (sîrb. *Raka*[9]); *Stoia* și *Stroia* (sîrb. *Stoja, Stroja*[10]); *Vuc* (sîrb. *Vuk*); de origine ungurească: *Andraș* și *Andriș* (ung. *András, Andris*); **Fărcaș* (ung. *Farkas*); **Gabăr* (ung. *Gábor*); *Giura* (ung. *Gyura*); **Lăslău* (ung. *László*); *Dzinișoń* e ung. *Dénes* + *-oń*.

---

1. *Rad*, LXXXII, 103.
2. *Ibid.*, 89.
3. *Ibid.*, 115.
4. *Ibid.*, 71.
5. *Ibid.*, 99.
6. *Ibid.*, 84.
7. *Ibid.*, 152.
8. *Ibid.*, 84.
9. *Ibid.*, 85.
10. *Ibid.*, 85.

BCU IASI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

NUME DE ANIMALE

Cum numele de animale, mai ales cele de oi şi de capre, presintă interes pentru cine urmăreşte problema păstoritului, însemnăm aici pe acelea care ni s'au părut mai caracteristice (cele bine cunoscute şi de aiurea, ca *Boian, Suran, Lunaia, Mărţaia, Miercana, Źoiana, Vir'eana, Simbol'ea, Dumana*, etc. n'am crezut necesar să le înregistrăm).

Oi

Băla.
Bazăreа („pestriţă pă obraz“).
Br'ezaia.
Briza.
Bucălaia.
Bumbica.
Burgiia („cu coarn'ele d'ir'ept'e“).
Buzur(e)a („cu n'egru pingă buză“).
Buzurica.

Căprina.
Căprioara.
Cărbuna („cu capu n'egru“).
Căşul'ina (albă).
Cîrmaśea.
Coad'eşa.
Coana.
Colţuna.
Corbiţa.
Cornuta.
Dăruţa.
Dorînga.
Druga.
Drugoańa.

Floar'ea.
Fumura.

Griva.
Gul'eruşa („albă la grumaz“).

Hórişa.

Iepura.

Lăcrămuşa.
Laia.
Lăiţa.
L'ibra („numa la bot laie, încolo albă“).

Macoşa.
Mărcuşa.
Mărźela.
Mărźica.
Mazărea.
Mura.
Muscur(e)a.

N'emeşoańa.

Oacăşa, Oak'işa.
Otśela, Otśila („oacăşă, otśeluşă pingă otśi“).

Pălăriia („cu capu n'egru“).
Păpuca.
Păpuşa.
Pasărea.
Peaga („n'eagră la coadă“).
Popica.
Porumba.
Potîrnica.
Preut'easa.

Solomiia.
Şopîrla.

Stogoșa.
Șuta.
Șerboańa („cu coarn'ele dusă pă cîrcă, pătul'e").

Țoloaba („cu lîna pînă źos").

Varoșa („gălben'ioară pă nas").

Źiolźiora.

Capre

Albina.
Albușa.
Ard'eica.

Băluța.
Bet'ița.
Brăd'eana („cu capu roșu").
Brăśir'ea („cu briu păstă ia").
Brăţar'ea.
Brîndușa.
Briza.
Brumița.
Brumura.

Căpen'eaga.
Căprioara.
Cărămida.
Cărbuna.
Cîrl'ibușa.
Cocoana.
Colțuna.
Cornuta.

Drana.

Fironda.
Floar'ea.
Florica.
Fumura.

Gălben'iśea.
Golana.
Golumba.

Iepura.
In'ela.

L'ebăda.
L'ibra.
L'izera („pestriță pă gură").

Mangul'ița.
Mărźela.
Mierla.
Murga.
Muscur(e)a.

N'egrușa.
N'emțoańa.

Ok'ink'iava.

Păpușa.
Pasărea.
Porumba.
Pr'esura.
Prija.
Puica.

Rîndun'ica.
Roșîca.
Sălămîzdra.
Sămen'ica.
Scînt'eia.
Sprînceea.
Șuta.
Șioaba („cu un corn la val'e și altu la d'eal").

Toampa.

Ursoańa.

Vioara.

Zăbr'ela.
Źămișca („cu capu roșu").
Źiolźia.
Źiolźiora.
Źucur'eia.

Țapi

Bărbeśi.
Blożu.
Buzuru.

Coconu.

N'eamțu.

Oacășu.

Șutu.

Boi

Bodor, Bodol.
Bodoș.

BCU CLUJ / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Bodu.

Caiľ'ęa.

Daru.

Fiscu.
Flor'ęa.

Ịambor.

Mișca.
Moža.
Možar.

Paịcu.

Rend'ịa.

Śend'ịa.

Vaci

Băla.
Boța.
Bud'ịiana.

Bužoara.

Căprioara.
Cerbol'ęa.

Dăruța.

Floar'ęa.

Goruța.

L'ịoaca.
Logožana.

Murguța.

Pădur'ęana.
Porumba.
Prịiana.

Ruža.
Ružîța.

Sălana.
Sáot'ęa.
Suraịa.

Cîni

Băloi.
Bălu.
Bíric.
Bozdoc.
Bucălaị.
Bud'ịu.
Burcuș.
Burlac.

Fiscu.
Floran.
Flor'ęa.

Grivu.
Guźęa.

Haịduc.

Hen'er.

Labeș.
Lăbuịcă.
Lobonț.

Mozoc.
Murăș.
Must'eța.

Pintănog.

Socol.
Sultan.
Șioban.

T'igl'iș.
Toboc.

Urseị.

Vodă („cîn'ele mai mar'e").

Zăgan.

Cățele

Florinca.

Griva.

L'ęaha.
L'ęana.

Vidra.

Printre formele citate de relevat *Brumura, Buzur(e)a*, derivate cu sufixul *-ura*, ca *Fumura* (<* FUMULA [1]); formele

1. Candrea-Densusianu, *l. c.*, 676.

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

slave: *Pęaga*, din vbulg. *pěgŭ* „pestriț“; *Tǫampa* din vbulg. *tąpŭ* „ciunt, trunchiat“; acesta poate fi de altfel și ung. *tompa* [1], după cum ungurești sînt și numele de boi și cîni *Bodor*, *Burcuș*, *Ļambor*, *Lobonț*, *Mișca*, *Moža*, *Paicu*, *Rędl'ia*, *Śędl'ia*, din ung. *bodor* „creț“, *Burkus* „Prusian“, *jámbor* „blînd“, *loboncos* „cu părul sbîrlit“, *Miska*, *Mózsa*, *pajkos* „svăpăiat“, *rendes* „cuminte“, *csendes* „liniștit“ [2].

1. Corespunzător lui *tąpŭ* avem în romînește *tîmp*, dar același cuvînt putea da și *tǫampa*, deoarece constatăm și în alte casuri, foarte rar e adevărat, că *ą* vbulg. a fost redat cu *ǫa*; cf. *Romania* XXXIII, 78.

2. De origine ungurească sînt și unele nume ce se dau cailor; nu le-am amintit în lista de mai sus, pentru că nu presintă nimic mai deosebit; relevăm numai *Bek'ar*, *Pișta*, *Śinoș*, din ung. *betyár*, *Pista*, *csinos*.

BCU Iași / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

TEXTE

B.C.U. IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

In transcrierea sunetelor am întrebuinţat următoarele semne:

ạ=*a* închis.
ą=sunet intermediar între *a* şi *ă*.
â=sunet intermediar între *a* şi *o* deschis.
ę=*e* deschis.
ę=sunet intermediar între *e* şi *ă*.
ę=semivocala *e*.
i̥=sunet intermediar între *i* şi *î*.
i̯=semivocala *i*.
ọ=*o* deschis.
ǫ=semivocala *o*.
u̯=semivocala *u*.
y=sunetul resultat din palatalisarea lui *v* dinaintea lui *i*, *i̯*.
t'=*t* palatalisat *(tĭ)*.
tś=sunet resultat din palatalisarea lui *t* şi apropiindu-se de *č (ce)*.
d'=*d* palatalisat *(dĭ)*.
dź=sunet resultat din palatalisarea lui *d* şi apropiindu-se de *ǧ (ge)*.
ś=sunet intermediar între *s* şi *ş*.
ž=*j*.
ź=sunet intermediar între *z* şi *j*.
n'=*n* alterat sub influenţa lui *i*, *ĭ*.
ń=sunetul resultat din *n* urmat de *i̯* şi pronunţat ca *gn* frances şi italian.
l'=*l* alterat sub influenţa lui *i*, *ĭ*.
r'=*r* alterat sub influenţa lui *i*, *ĭ*.
r̄=*r* pronunţat cu o vibraţiune mai intensă, ca un *rr*.
č=*c* dinaintea lui *e*, *i*.
ĉ=sunet apropiat de *č*, dar pronunţat cu o slabă articulare dentală (spre *tś*).
k'=*k* alterat sub influenţa lui *i*, *ĭ*.
g'=*g* *(ɡ=gh)* alterat sub influenţa lui *i*, *ĭ*.
ɡ=*g* *(gh)* dinaintea lui *e*, *i*.
ǧ=*g* dinaintea lui *e*, *i*.
h'=*h* alterat de *i*, *ĭ*.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

TEXTE

I

La noi trăim răŭ dźe tot acuma; anu ăsta nu s'o făcut cucuruz; avem năroc că n'e pică dźin Rumîn'ija, aduśę cu văgonu. Cumpără omu cu mierţa, plătśeştśe doi zloţ şî doŭăześi dźe criţari mierţa.

Fărcădźinu-dźe-sus — Pătru Pîrv, 52.

II

Ie adźevărat c'o murit Vlaicu? L-am văzut zburîn cu măşîna la Haţăg anu trecut. O zburat cătă Su-Śętatśe; dźela Su-Śętatśe o luat-o aşă roată şo ven'it iar la locu dźe un'e o plecat. A doilea zî o făcut zboru cătă Orăştśiie; hăla o fos mai frumos.

Fărcădźinu-dźe-sus — Acelaşi.

III

Cît îi lumęa şî Ardźęalu
Nu-i fişior ca Fărcădźęanu:
Ţîn'e fata pă źęnuntśe
Şî mintśe la mii şî sutśe
Ca să-l lasă s'o sărutśe.

Fărcădźinu-dźe-sus — N'icolae Păl'ęan, 23.

IV

Părăuţ, apă domęală,
Bun ven'it îm fac la męară,

Că cîn vin fetśiță̦l'e
Să l'e maśin grîn'el'e
Nu ia̦u vamă dźila i̦el'e,
Numa buză supțîr'e̦l'e.

Fărcădźinu-dźe-sus — Același.

V

Mă sculai d'e d'imin'e̦ață̦,
Flo̦ar'e izmă cr'e̦ață̦;
Mă duse̦i în śe̦a grăd'ină,
Găsîi mîndra d-adurmită;
Cum să fac s'o pomen'esc?
Flori d'e l'emn domn'esc.
Dăt'e murgu cu pișioru,
Flo̦ar'e d'e bužoru,
Ș'o pomen'i d'intr' odată,
Flo̦ar'e d'e muşcată.
Dacă, bad'io, nu mă cr'ezi,
I̦eș afară d'e mă vezi,
Că d-asta-i mîndru̦ța vo̦astă,
Flo̦ar'e d'i pă co̦astă,
C'o cunosc d'i pă cătrînță̦,
Flo̦ar'e d'e mlăd'iță̦,
Că-i cu păru gălben'ior,
Flo̦ar'e d'e bužor.

Găurișe̦a — Tofil Moca, 40.

VI

— Ado, mîndro, vin să be̦u,
Vin'e to̦amna și t'e i̦e̦u.
— Dacă vinu i̦ău l-oi be̦a,
Oi lu̦a pă cîn'i-oi vre̦a.

Sl'ivașu-d'e-źos — Pătruț Crișan, 32.

VII

Încêluit-o, 'nc̦eluit,
Un fic̦ior d'e corturar'
P'o fată d'e ginărar'.

Grăi fata către ieĭ:
— Măi, bărbat'e, dragul meu,
Un ţî sîn căsile tăl'e?
— Uĭt'e źos pă prundur'eĭ'e,
Să văd doo fumur'eĭ'e,
Acolo-s căsile meĭ'e.
Nora 'n casă că tuna:
— Bună sara, soacra mea.
— Firę-ai, noră, sănătoasă
Cît ţî-i vorba d'e frumoasă.
Ia, maică, corfa pă mînă
Mei în sat după făină
Şî fă la bărbat d'e cînă.
Luo nora corfa pă mînă,
Mearsă 'n sat după făină.
Rupsă fat' a blăstăma:
„Oi, d'in căsi 'mpărăt'eşt'i
Şăd în corturi ţîgăn'eşt'i".

Sl'ivaşu-d'e-źos — Acelaşi.

VIII

Satu s'o mai noit oţîrucă, da nu sîn t'impi bun'i. Cîn n'avem bucat'e n'avem să mai noim o casă. În alţ an'i să mai făśea bucat'ele, anu ăsta nu s'or făcut n'iśę prun'e, n'isę męră, d'e loc. N'avem śę să dăm la 'mpărăţîie; astăz o loat notarăşu vit'ele şî l'i-o dus la Haţăg.

Tuştśea — Aron Il'ijan, 47.

IX

Pintru badźea nalt ca stagu
Źoară satu că m-i dragu.
N'iś iăŭ nu feleluesc,
Că-l sărut un îl întîln'esc.

Tuştśea — Mărişca Ģiorģioń, 25.

X

Pintru tśin'e, pui drăguţ,
N'iś sara nu mă dźesculţ,

N'iś sara, n'iś dźimin'ęaţa
Pintru śin'e-m pun viiaţa.

Tuştśęa — Aceeaşi.

XI

Frunză vęrdźe călăpăr,
Am un badźe mic şî băl;
Mor fętśele după ieęl.
Şî ieęl mǫar'e după fętśe,
Da nu mǫar'e după tătśe,
Mǫar'e numa după min'e,
C' amîndoi am trăit bin'e.

Tuştśęa — Aceeaşi.

XII

Am auzît că beserica hasta a nǫastă ar fi fos făcută d'e neşt'e ur'ieşi; śę şt'iu ieęu cît'e mii d'e an'i or fi d'ę-atunśęa! Beserica am pomen'it-o tăt aşă; s'o strîcat oţîră; t'inda o fos coper'ită cu prăşt'ilă şî iera śer'in'i d'e piatră. Îm beserică o fost îngrupat un t'ist cătăn'esc, împărăt'esc, şî or ven'it neşt'e cătan'e cu cărţi ş'or luat neşt'e ǫamen'i ş'or săpat ş'or scos neşt'e ǫasă şî li-or învăluit în hîrt'iie şî s'or dus cu ieęl'e.

Dînsuş — Ion Il'ioń, 71.

XIII

Casa-Sfîntului e vęt'e tar'e. Zîśę c'o fost un copil şî o mers şî o mînat boi la plug. Căldură o fos cam căldură ş'o mînat boi cam înśet ş'o luat un răstău d'e l'emn d'ila źug şî l-o 'mplîntat îm br'ęazdă. Cînd o 'ntors br'ęazda, răstău o 'nverzît. Tată-său o cunoscut că copilu ie śeva mar'e. Da copilu nu s'o mai văzut. Ieęl s'o dus în cl'ianţ, o făcut casă cu briśęaga ş'o trăit acolo ca un sfînt. Sl'ivăşęn'i l-or văzut şî li s'o părut că-i ǯǫavină şî l-or puşcat. Şî după haia o ven'it śin'eva d'in Ţara-rumîn'ęască şî l-o cumpărat, da boi nu-l putśęau duśę, s'o fos rupînd caru, Ş'o pus omu dǫo vaśi slabe la car în locu boilor şî ǫamen'i s'or

mirat cum d'e-l poat'e duśę cu vaśile. Ṣî omu hăla l-o dus în Ṭara-rumîn'ęască ṣî l-o îngrupat acolo. Ṣî d'e cînd o cumpărat pă Sfîntu, Ṭara-rumîn'ească s' o 'mbogăṭît ṣî hasta ó sărăśit.

Dînsuṣ — Acelaṣi.

XIV

La t'ip, am pomen'it un zîd îm patru păr'eţi, part'ęa d'e cătă drum iera scobită, iera o căṣiţă; acolo să zîśę că iera o icoană.

Păm întu o fos nopśesc [al familiei Nopcea]; cînd o trecut la Forcoṣ l-o spart.

Dînsuṣ — Acelaṣi.

XV

Ban'i nu-i bag îm bancă, că dacă vin'e o rebel'iie nu mai vez n'imic.

Ie-ţ o bucată d'e pămînt: tr'ec lupi, tr'ec Turśi, Tătari ṣî pămîntu tăt rămîn'e.

Dînsuṣ — Acelaṣi.

XVI

Ieṣu d'e iel sîn bot'ezat, d'e popa Vizant'e. Cîn o ven'it d'ila Măśeṣu atunśęa am născut ieṣu. Vizant'e iera om mar'e, ţepen ṣî iera om tar'e bun, nu suduia niścînd.

Dînsuṣ — Acelaṣi.

XVII

Păstă beseręca asta or trecut doo potopuri, um potop d'e foc ṣî um potop d'e apă, ṣî beseręca tăt o rămas, s'o stîns lumęa tătă ṣî ia tăt o rămas. Beseręca nu-i făcută d'e oameni d'e 'ṣt'ia. Or fost neṣt'e oameni năvarn'iśi, mari, grozn'iśi; or pus căldar'e d'e mămăl'igă aiśi cînd or făcut beseręca ṣî or trimes o fată după sîtă în ţară ṣî pînă o fert căldar'ęa o ṣî ven'it cu sîta; ṣî ia o găsît pă cîmp un om cu plugu ṣî cu doi boi ṣî l-o luat fata în ṣurţ cu plug,

cu boi, cu tăt, și l-o adus la tată-său. Și tată-său o zîs așă, că „lasă-l, draga tat'ii, că ahăia moșt'en'esc pămîntu d'e-acu 'naint'e".

Dînsuș — Solomija Il'incoń, 70.

XVIII

Tată źurat e cîn moar'e la śin'eva și prind'e păstă groapă un alt tată, ca să fiie bin'e, să nu moară car'e rămîn'e, copii. Să 'nțăl'eg d'e măi 'naint'e n'eamurile că pă śin'e să prindă tată. La groapă copii stau tăți d'e o lături și tatăl źurat stă d'incolo, ș'apăi rup un colac, și źumătat'e rămîn'e la tata źurat și źumătat'e la copii.

Să prind'e și mamă źurată, ca cum prinzi tată, dacă moar'e mama; prind'e pă śin'e le plaśe. Dacă moar'e frat'e, ore soră, apăi prind'e frat'e și soră păstă groapă. Să t'iamă frat'e źurat, ore soră źurată. Asta să faśe dacă să tîmplă ca hăl car'e moar'e să fiie zîlat'ic, ore lunat'ic, născut tăt d'int' o lună și d'int' o zî cu hăl d'e rămîn'e, înt' o źoi, înt' o marț, cum să zgod'ește. Ițău încă am avut un copil la Stret'en'iie și 'nt' o źoi și dup' aia am avut fata pă car'e o am, și tăt în luna ahaia și iar înt' o źoi. Ala o mur'it și fata o prins frat'e źurat pă crîsn'ic, pă hăla l-am popt'it ș'o fos d'e măsură la copilu miău.

Dînsuș — Aceeași.

XIX

Dacă o mur'it ore mamă, ore soră, apăi să cîntă: „mama mę și draga mę, da nu-ț par'e, mamă, r'ęu că m'ai lăsat sîngură și n'am, mamă, pă n'ime, n'iśę milă nu măi am iău pă lume"? După o soră să cîntă așă: „da nu-ț par'e, soră, r'ęu c'ai lăsat copii miśi, pustîńi în lume?" Dacă moar'e un źun'e să duc noo fiśiori după brad d'e-l aduc d'ela munt'e, îl împuie frumos cu cuțît'ele și-l propt'esc pă casă pînă-l îngroapă, ș'apăi un'e-l îngroapă îl pun la capu mortului. Pă drum fet'e și neviestă cîntă după brad:

Brad înśet'inat,
D'e un ț-ai tunat?
D'in vîlśior d'e munt'e
La petri mărunt'e,

D'ela izvoară r'eși
La cîmpuri săși.
Și pînă bradu l-or tăiat
Tăt or fluerat;
Șept'e fiș'or'ei d'in sat
Cu șept'e topoară
Tăt or dat
Pînă l-or tăiat,
Pînă jos l-or pus;
Tăt așă i-or spus
Că pă brad îl aduc
La l'ină fîntînă
Îm milźoc d'e grăd'ină.
Și dacă l-or adus
Un'e că l-or pus?
D'e lături d'e sat,
La trup d'e bărbat,
Trup să putrezască,
Șet'ină vet'iască.
T'in'er'el voin'ic,
Ție nu ț-o plăcut
N'evastă d'e sat,
Și ție ț-o plăcut
N'evastă d'e munt'e.
T'in'er'el voin'ic,
La n'evasta te:
În loc d'e mărźel'e
Zmoatăc d'e in'el'e;
T'in'er'el voin'ic,
La n'evasta te:
În loc d'e păt'ilat
Șet'ină d'e brad.

Cîn îl bagă 'n groapă să mai cîntă ș' amintren'ea:

T'in'er'el voin'ic,
Roagă-t'e, mai roagă,
D'e noo zîdari
Ție să-ț zîd'ească
Și ție să-ț lasă
Noo zăvreluiși;

Pă una să-ț vină
Doru d'ela taica,
Pă una să-ț vină
Doru d'ela maica,
Pă una să-ț vină
Doru d'ela fraț,
Pă una să-ț vină
Doru d'ela surori,
Pă una să-ț vină
Izvor'el d'e apă,
Pă una să-ț vină
Izvor'el d'e lapt'e,
Pă una să-ț vină
Raza soar'elui,
Și pă una să-ț vină
Bihor'el d'e vînt,
Să t'e bihor'ești'i,
Să nu putrezăști'i.

Dînsuș — Aceeași.

XX

D'e rînză

Rînză puturoasă,
Rînză l'ipișioasă,
Rînză umflășioasă,
Rînză gramnică,
Rînză cu spure,
Rînză cu faśeri,
Rînză d'in d'e d'eot'i,
Rînză d'e noozeși și noo d'e feliuri,
Nu źund'ia,
Nu săźęta,
Și t'e 'ntoarśe,
Rînză, la loc,
Că iău pă t'in'e t'e mărturisăsc
D'in gura me,
D'in l'imba me,
Măi vîrtos d'in Dumezău.

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Biblioteca de Geologie-Geografie

FAC. ȘTIINȚI IAȘI LAB. DE GEOGRAFIE

Șî t'e 'ntoarśę, rînză, la loc,
Cum să 'ntoarśę soar'ele pă śer',
Șî pupu 'n foc,
Șî fata 'n źoc.

Dînsuș — Aceeași.

XXI

D'e d'eot'i

Amin, amin,
Cozmá d'e amin,
Ieș d'e d'eot'i
D'in capu [cutărúia],
D'in cap,
D'e după cap,
D'in șel'e,
D'intră șel'e,
D'in in'ima lui,
D'in maiu lui,
D'in creeri capului,
D'in fața obrazului,
Că [cutar'e] nu t'e poat'e purta,
Nu t'e poat'e sălta;
[Cutar'e] să rămînă curat,
Luminat,
Ca arźintu curat,
Ca aoru străcurat,
Cum Dumezău l-o lăsat.

Dînsuș — Aceeași.

XXII

Consu să faśę d'in drot; pă drot să pun'e fuior și păr, lînă; strînźi țapăn cu mîna pă drot, pă la coarn'e îngrăd'ini cu acu ș'apăi i gata. Pot să gat doo înt' o zî. La consęle d'e n'evastă t'inără să fac coarn'ele mai mari, la muier'e o țîră după n'evastă, mai bătrînă, să fac coarn'ele mai źos și la car'e e d'e tăt bătrînă să fac mai źos.

Numa iău și cu nora mę lucrăm consę; pin sat'ele heșt'ea vin tăt'e muierile d'e cumpără d'ela noi.

D'e cîn o fi arăduit portu hăsta nu șt'iu, așă am pomen'it.

Car'e să traźę pă conș îi zîșę śeapță, să faśę d'in źiolźi, d'in pînză; coasăm cu acu, cu rud'iță. La hęl'e t'in'ere să faśę cu pui mari și cu roșu mult, la hęl'e bătrîn'e cu pui miśi și cu rud'iță înt'isă.

Dînsuș — Aceeași.

XXIII

Cîn o greșît Adam ș'o gustat d'im pomu hăl oprit o rămas os la gîrgăloț, și la Eva o rămas os d'ipă cap, și d'e-aia o rămas la tăț bărbați osu d'inaint'e și la fomei în grumaz, în dos.

Dînsuș — Aceeași.

XXIV

„Sclipită cart'e văzui
Și foart'e dragă t'e avui,
Da păst' a noastă 'mpreunar'e
Iest' o voie și mai mar'e,
Foart'e tar'e hotărășt'e
Și dragosta n'i-o cont'in'ęșt'e".
Și mîndruț' așă zîșę,
Că: „lasă, bad'io, iău văd bin'e
Că ție nu ț-i d'e min'e,
Și dară iău încă m'oi duśę
Și m-oi săpa o groapă miie,
Tristă groapă d'e veśiie".
Și bad'ea iei așă zîșę:
„Ba nu, nu, mîndruța mę,
Înt'ind'e mîna și mă iartă,
D'e ț-am fos drăguț v'odată,
Ș'aplęacă-t'e și mă sărută
Și t'e du și t'e măr'ită".
Și drăguț' așă zîșę:
„Însoară-t'e dumęata,
Să văd iău pă șin'e-i lo,
Că d'e-i lo una mai bună
Să trăeșt'i cu ia o lună,

Şî d'e-i lo una mai r'e
Să trăeşt'i traiu cu ia,
Să t'e bată Dumezău
Cum t'e blăstăm, bad'e, iău,
Să śimpăveească murgu tău,
D'im pişioar'e să śimpăveească,
D'e pămîn să t'e trînt'ească,
Mîna stîngă să-ţ scrint'ească,
Ha d'ir'eaptă să ţ-o rupă,
Să porţi frîu cu d'inţî
Şî să śeri ca muţî
Şî să vin'i şî 'n satu miău
Că t'i-oi milui şî iău
C'o cožîţă d'e mălai
Uscată d'e noo an'i,
Şî n'iś aia nu ţ-oi da
Pînă nu t'i-oi întrăba
Că fostu-ţ-am iău dragă, or ba".
Şî bad'ea aşă-i zîśe:
„Taśi, mîndro, nu mă 'ntrăba,
Că m-eşt'i dragă ş'acuma,
Numa n'o vrut maica".

Dînsuş — Aceeaşi.

XXV

Cînd cîntă cucu d'imin'eata omu-i bucuros, nu i să 'ntîmplă n'imica r'eu. Dacă l-o auzît la amiaz, tăt îi bin'e că-l aud'e. Da cîn sfint'e soar'ele ş'aud'e cucu, atunśi moar'e śin'eva, ore d'in casă, ore un n'eam bun.

Dînsuş — Aceeaşi.

XXVI

Dacă faśe omu aţă dumin'eca, dacă suśe 'm pălmi aţă, pă aţa haia să duc vîrcolaśi şî mîncă soar'ele.

Dînsuş — Aceeaşi.

XXVII

Źugastru ie l'emn bun să facă mert'eşugu la car, śe să strîcă: źug, rudă, ácar-śe.

Dînsuş — Aceeaşi.

*

XXVIII

Zîșę că umblă neșt'e fęt'e așă în vînt, sus, și dacă tr'ęșę păstă om îi ia vlasta d'in trup și rămîn'e olog. La fęt'ele hal'ęa le zîșę fęt'ele frumoasă, Șoiman'ele.

Cîn vrę să ploaie și să ved'er'ează și d'e o lături și d'e alta apăi atunșęa zîșę că să bat Vîlvele.

Dînsuș — Aceeași.

XXIX

D'e cîn sînt žăndari în sat nu pę lasă să să facă săzători, pintru că ișę că să bat fișiori și să tîmplă furături în sat, ș'apăi ieși dau vina pă fișiori.

Dînsuș — Aceeași.

XXX

Culcă-t'e tu, puiule,
Că buna t'e l'ęagănă.
Hai tu, dulcă,
Și m-o culcă;
Hai tu, somnu,
Ș'o adormi-u.

Dînsuș — Aceeași.

XXXI

Um bătrîn o avut tri fișiori și i-o mînat cu oile la munt'e și l'i-o spus: „măi fișiori, vă duśeț cu oile la munt'e acu; d'i-o strîga șin'eva la voi nǫapt'ęa, să nu răspund'eț".

S'o 'ntîmplat c'o strîgat nǫapt'ęa un om: „măi fișiori, mă primiț la voi la foc"? Hăl mai mic păcurar' o zîs: „tășeț, nu răspund'eț, că tata o spus să nu răspund'em la n'ime".

A doua nǫapt'e o strîgat iar: „mă păcurari, mă primiț la foc la voi?" Hăl milźoșin o zîs: „să-l primim la foc, că nu n'i-i frică". Și o spus să vină. Ș'o ven'it.

Ș'o ven'it un om mar'e, mar'e, c'on ot'i în frunt'e. Ș'o spus să taie doi berbeși car'e-s mai mari. Ieși or tăiat, că

l'i-o fos frică d'e iel. Și î-o fript berbeși în frigări. Și i-o mîncat.

A doilea, i-o luat cu oi cu tăt, cu cîn'i cu tăt, cu stîna 'ntr'eagă și i-o trecut înt' alt munt'e și i-o băgat înt' o șetat'e. Și cîn s'or băgat, o zîs „bună sara“ Hăl mai mar'e cătă urieș. Urieșu o zîs că „bun i fi pă sară“. Hăl milźoșin păcurar' o zîs și iel că „bună sara“. Urieșu o spus că „bun i fi pă mîn'e sară“. Hăl mai mic o zîs iarăș cîn o tunat înluntru că „bună sara“. Urieșu o spus că „bun i fi pă poimîn'e sară“.

S'o 'ntîmplat s'o făcut noapt'e. Urieșu i-o băgat înluntru, în curt'e, cu oi și cu cîn'i, cu tăt. Ș'o 'nt'iiat curt'ea pă păcurari ș'o apipăiat car'e-i mai gras întră păcurari, să-l baźe 'n căzan să-l mînșe. Și hăl mai mar'e o fos mai gras și pă hăla l-o prins și l-o băgat în căzan. Cîn o fos fert, l-o scos și l-o pus pă masă și l-o mîncat. O ven'it vr'emea ș'o luat și pă hăl milźoșin și l-o băgat și pă iel în căzan. Hăl mai mic o luat unsoar'e cu raina d'i pă hăl milźoșin d'in căzan și o zîs cătă urieș că „scoală-t'e, că acu o fi fiartă carn'ea“. Cînd o d'est'is ot'i, hăla o turnat unsoar'e cu raina în ot'i. Urieșu s'o sculat ș'o dat cu mîn'ile în ușă; ușa s'o spart și păcurar'u hăl mic o scăpat întră oi. D'e loc o tras pelea d'i p'um berbește ș'o tras pelea pă iel. Urieșu o cotat după păcurar' să-l prindă. Acu nu l-o aflat, că iel o fost îmbrăcat îm pelea d'e berbec. Urieșu o slobozît poarta atunși năpoi să slobodă oile pă rînd, ca să găsască păcurar'u hăl mic. Dară păcurar'u hăl mic o fost îmbrăcat îm pelea d'e berbec și tomnași pă iel o pus mîna mai întîi și l-o țîpat afară. Păcurar'u o și grăit cînd o aźuns afară: „Doamn'e, mulțumimu-ț că și d'e-aișea am scăpat“. Urieșu atunșea o spus: „nu fii năcăzît, că pă t'in'e t'e șinst'esc c' on in'el“. Păcurar'u o spus: „nu mă mai apropii șuhan ca să mă prinzi“. Urieșu o spus: „nu trăbe să t'e apropii, că țîp jău in'elu“. L-o țîpat și l-o luat și în źeźt l-o băgat. Da așă s'o strîns in'elu c'o aźuns la os. Și in'elu o 'nșeput a vorbi, o spus: „haidă, orbule, hai că-s aișea“. Și urieșu s'o dus d'ipă iel și s'o dus pîn' o dat d'i-o omnă mar'e. Atunșea în haja n'o măi putut să să baźe. O scos brișta ș'o tăiat źeźtu cît o țînut cu in'elu ș'o țîpat in'elu cu źeźt cu tăt pă apă. Ș'o spus in'elu: „hai, orbule, hai, că-s aiși“. Orbu s'o dus ș'o dat în apă și s'o 'n'ecat.

Păcurar'u hăl mic o rămas și s'o dus ș'o luat oile iar înăpoi și cîn'i lui și s'o dus acas la tata lui, ș'o întrăbat tata lui: „un'e-s hăia doi păcurari“ ? Ieł o spus: „o ven'it un om mar'e c'on ot'i în frunt'e ș'o strîgat la noi că-l primim la foc. Noi l-am primit și o și mîncat doi berbeśi și pă hăi doi păcurari“. Și tata o spus: „vez că voi n'aț ascultat śe-am spus, că d'e nu vęa răspund'e nęapt'ęa nu să vęa 'ntîmpla n'iś un reu“.

Dînsuș — Pătru Văsil'ioń, 38.

XXXII

D'escînt'ec d'e vit'e

Să uită omu, car'e ie reu la dușI, să uită prost'ęșt'e, și sînźęle să strîcă, să năsăd'ęșt'e în vită pintru aia, ș'atunśi trăbe d'escîntat:

Bubă albă,
Bubă n'ęagră,
Bubă vînătă,
Bubă gramn'ică,
Nu cęaśę,
Nu răscęaśę,
D'in carn'ęa vit'ii 'năpoi t'e 'ntęarśę.
Cu nęo topęară t'e tăiem,
Cu nęo bărzi t'e bărduim,
Cu nęo sfręd'ele t'e sfred'el'im,
Cu nęo mături t'e măturăm,
Ca d'in carn'ęa vit'ii 'năpoi să t'e 'ntorśi,
Și 'm mar'ęa roșîie t'i-om țîpa,
Acolo să lăcuieșt'i,
Să pănzin'eșt'i
Ca pánzin'ile.
D'im pămînt o eșît buba,
Îm pămînt să să baźę
Și d'in carn'ęa vit'ii 'năpoi să să 'ntęarcă.
L'eac d'in gura męa să fiie,
Mai vîrtos d'in Dumn'ezău,
Să-i aźut'e, să-i tr'ęacă;

Nemeş din BĂIEŞTI

BCU IAŞI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

L'eac d'in gura mea,
Mai vîrtos d'in Domnu Hiristos,
Să-i aźut'e, să-i tr'eacă;
L'eac d'in gura mea,
Mai vîrtos d'im Maica Pr'eśestă,
Să-i aźut'e şî să-i tr'eacă.
D'escînt'ecu am d'escîntat,
La Dumn'ezău n'e-am rugat.

Dînsuş — Acelaşi.

XXXIII

Ierba-vîntului ie bună să să afume cu ia.

Î'eoşt'eanu, ala-i bun pintru goangă mică d'e muşcă vit'ele. Îl pisăzi şî-l meşt'eśi cu oloi şî unźi vita pă su foale şî pă cîrcă.

L'eod'ean, ie bun să t'e afumi d'e vînturi turbat'e şî d'e duhu reu.

Tămîńa ie bună să t'e afumi pintru guturar'.

Dînsuş — Acelaşi.

XXXIV

Colindă

Coleа sus, mai d'in sus,
Scrisă-i mar'e mănăstir'e,
Scrisă-i cu noo d-altar'e;
D-în d-altar'u śel mai mar'e
Slujba sfîntă
Śin'i-o cîntă?
Cîntă-m noo popi bătrîn'i
Şî cu noo d'ieśei.
Slujbă sfîntă
Śin'e-ascultă?
Ascultă Maica Domnului
C'on fiuţ micuţ îm braţă.
Pînă slujba d-asculta
Gr'ele lacrămi răvărsa,
D'e gr'ele ca petrile
Şî d'e mari ca merăle,
D'e arzul'ii ca focurile.

Fiu d'in gură îm grăia:
„Maică, pînă slujba d-ascultaș
Gr'ele lacrămi îm răvărsaș".
Maică d'in gură-m grăia:
„Vr'ere-aș, fiule, să mor,
Să nu măi văd śe-m văd,
Că pim pădur'ea d'e brăd'et
Noo meșt'eri žîdoveșt'i
Tot śiopl'esc și bărduiesc,
Țîe cruśe d'e-ț croiesc,
D'e pă t'in t'e răstînd'esc".
Fiu d'in gur' așă-m grăia:
„Lasă-i, maico, lasă-i, drago,
Că ieși pă min d'e m' or răstînd'i,
Iău tar'e i-oi ped'epsî:
I-oi petri ca petrile
Și i-oi l'emn'i ca l'emn'ile.

Dînsuș — Același.

XXXV

Ește pă śer' luśeafăru d'e cătă sară. Luśeafăru d'e zîuă îi zîśe Boian. Mai este caru cu patru boi, este găinușa cu opt pui, este rariția, este toaca la miezu nopții, o aud'e cocoșu gai și atunśi toț cocoșî cîntă d'ipă iel și oaia aud'e și scutură cu capu și faśe cu clopotu: tonc, tonc! Cocoș gai ie hăla car'e cîntă su clocă la tri zîle.

Dînsuș — Același.

XXXVI

Colindă

D'inaint'ea śestor curți
Crescut-or doi meri,
Nalț și amenunaț,
D'e vîrșor asămănaț,
D'e milźoaśe ca doi fraț.
D'in vîrșoru merilor
Cîntă-m doo turtur'ele;
D'ila val d'e turtur'ele

Ardu-m doo lumin'ele,
D'in șeștă doo lumin'ele
Pică-m doo picur'ele,
D'in hel doo picur'ele
Faše-mi-s'un fered'eu
D'e să scaldă Dumn'ezău,
Dumn'ezău cu soțul său.
Tot să scaldă și să 'ntrabă:
Še-i mai bun p' aśest pământ?
Še-i mai bun ca bou bun?
Că răvarsă br'eazdă n'eagră
Să răser'e grîu roșu.
Iar să scaldă Dumn'ezău,
Dumn'ezău cu soțul său.
Tot să scaldă și să 'ntrabă:
Še-i mai bun p' aśest pământ?
Še-i mai bun ca vaca bună?
Că-ț aduše prînz și șină,
Prînz și șină
Pă hod'ină.
Iar să scaldă și să 'ntrabă:
Še-i mai bun p' aśest pământ?
Še-i mai bun ca oaia bună?
Că 'ncălzeșt'e și 'ndulșeșt'e.
Iar să scaldă și să 'ntrabă:
Še-i mai bun p' aśest pământ?
Se-i mai bun ca calu ăl bun?
Că t'e duše și t'e-aduše,
Cîn gînd'eșt'i
Atunși sosășt'i.
Še-i mai bun ca omu ăl bun?
Că mîn'ecă
Și 'ntun'ecă
Pă la dalbe d'e beșereși
Cu făcl'ii și cu lumin'i.

Dînsuș — Același.

XXXVII

Lapt'ele să ia așă d'ila vită că vin'e un strigoń și pun'e sar'e în drumu iei și vita tr'eše păstă sar'e și dă lapt'e la a lui vită.

Dînsuș — Același.

XXXVIII

La Andr'ei să 'mpărt'e păgubile pă an și tăț lupi hăun'e cătă Dumn'ezău ca să le d'ea și lor păstă an śe să mînśe. Zîśe c'or fost mulț păcurari la un loc și um păcurar' o spus că iel să suie înt'un l'emn să hăun'e și iel ca lupi. Ș'un lup bătrîn, șt'iop, o hăun'it și iel mai la urmă că śe să mînśe păstă an. Dumn'ezău o spus să mînśe păcurar'u hăl di-o hăun'it ca lupi. Păcurar'u s'o coborît d'in l'emn și s'o dus la hăia păcurari și s'o culcat; lupu o ven'it și l-o luat pă păcurar' d'e pișior și l-o tras d'ila val d'e foc și l-o mîncat. Pintru aia l-o mîncat c'o potrivit ș'o hăun'it ca lupu.

Dînsuș — Același.

XXXIX

Colindă

S'o lăudat, s'o lăudat
Un dalb d'e păcurar'
Că iel ar'e atîța berbeśei
Cîț îs cornuțăi
Ș' atît'ea mielușele
Cît'e-s vior'ele.
Un'e le vără?
În vîrșî munțîlor.
Stau oilor:
În śercu lun'ii;
Focu oilor:
Raza soar'elui.
Un'e le adăpa?
In vadu Dunării.
Dunărea-m zîśea:
„Dalb d'i-um păcurar',
Nu țî-i țîe frică
Că iău ț-oi 'n'eca
Frunt'ea oilor
Cam pă zumătat'e,
Cam p' a tria part'e“?
Dalb d'i-um păcurar'
D'in gură-m grăia:

„Nu m-i miję frică,
Că jău că mi-ș am
Doi berbeși mai băli
Cu coarn/e d/e-arźint,
Răzimă 'm pămînt,
D/in coarn/e trozn/esc,
Oile porn/esc
L/in pin t/jar săn/in
La l/ină fintînă,
D-un/e jarba-m cr/eșt/e
Îm patru să 'mplet/eșt/e,
În șinși să 'neunun/eșt/e,
Oaja m-o plivești/e".
Col/inda o col/indarăm
Și la gazdă n/i-o 'nt/inarăm.

Dînsuș — Același.

XL

Zîșę că d/ila Zăican/i o ven/it un car d/e nărozi, gușăți, și s'o d/escărcat caru la Șt/ei și s'o umplut satu d/e nărozi. Și nărozî s'or ujtat pă śer/ ș'or văzut stęlele ș'or zîs că hęle mari íz domn/i hăi mari și hęle d/e milźoc hala-i n/imișugu, și hęle mai miśi hęlęa-s Rumîn/i.

Dînsuș — Același.

XLI

Colindă

Plimbă-să Pătru pin raj,
Cu n/imeni nu să 'ntîln/ęa,
Numa c'on tajcă d/ę-avęa.
Tajcă d/in gură grăja:
„Pętre, Pętre, fiul mjău,
Fă-m și mije loc în raj".
Pătru d/in gură-m grăja:
„Pă cum, tajcă, faśę-ț-aș?
Pîn ț-aj fost pă śaja lume
Birău mar/e fostu-ai,
L/eźi strîmbe țînutu-ai,
Sufletu spurcatu-l-aj,

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Loc d/in raị perdutu-l-aị".
Plimbă-să Pătru pin raị,
Cu n/imenị nu să 'ntîln/ẹa,
Numa c'o maịcă d/ẹ-avẹa.
Maịcă d/in gură-m grăịa:
„Pẹtre, Pẹtre, fiul mịău,
Fă şî mịie loc în raị".
Pătru d/in gură-m grăịa:
„Pă cum, maịco, faśẹ-ţ-aş?
Pîn ţ-aị fost pă śaịa lume
Crižmăriţă fostu-ţ-aị,
Uịeźị gọale datu-l/ẹ-aị
Şî plată 'ntr/ẹagă śẹrut-o aị
Şî sufletu spurcatu-l-aị
Şî loc d/in raị perdutu-l-aị".
Şî plimbă-să Pătru pin raị,
Cu n/imenị nu să 'ntîln/ẹa,
Numa c'o soră d/ẹ-avẹa.
Soră d/in gură-m grăịa:
„Pẹtre, Pẹtre, frat/e Pẹtre,
Fă-m şî mịie loc în raị".
Pătru d/in gură-m grăịa:
„Pă cum, soro, faśẹ-ţ-aş?
Pîn ţ-ai fost pă śaịa lume
Fată mar/e fostu-ţ-aị,
Fet/iịa strîcatu-aị,
Sufletu spurcatu-l-aị,
Loc d/in raị perdutu-l-aị".
Ş'o 'nt/inăm cu sănătat/e.

Dînsuş — Acelaşi.

XLII

Colindă

Lăudat, s'o lăudat,
Mar/e boer/ẹasă
Că ịa că mi-ş ar/e
D-o fică frumọasă,
D/e frumọasă mar/e
Soaţă 'n lume n'ar/e,

D/e 'nțăl/eaptă śe-i
Ca zîna d/in śer/,
Mulți pă ia o śer,
Mulți d/im mult/e părți;
Mai vîrtos o śer
Tri inși d/in tri părți.
Draga maica iei
D/in gură-m grăia:
— Da tu, fica mea,
D/intr' aśeșt/ia tri
Pă car ț-ai iubi?
— Șî jău m-aș iubi
Un dalb d/e păcurar/.
Da nu l-oi iubi,
Că s' o d-ustăn/i
În strungă śăzîn,
Oi mult/e mulgîn,
Caș duls/e strîngîn.
Șî jău m-aș iubi
Un țîfraș
D-Unguraș.
Da nu l-oi iubi,
Că s'o d-ustăn/i
La masă śăzîn
Cu peana scriin,
Ban/i mulți numărîn
Șî la min/e-aducîn.
Șî jău m-aș iubi
Un fiu mic d/e 'mpărat,
Cît/e-i trăbuia
Tăt/e le-aș avea
În ladă 'nlăcrat/e,
D/e maică croit/e,
D/e fică gătat/e.
Col/inda o col/indarăm
Șî la gazdă n/i-o 'nt/inarăm.

Dînsuș — Același.

XLIII

Hai, mîndro, să n/e iubim,
C' amîndoi n/e potrivim

Șî la ot/i șî la spriśęn/e
Șî la buză supţîrăle,
Ca doi porumbęi la pęn/e.

Dînsuș — Același.

XLIV

Strunga car/e să fas/ę la măsuratu oilor, la Șerman, să t/iamă roscol. S'adună păcurari la un loc, sara, bagă toat/e oile acolo. L/e mulg sara, atunśi la noi să zîśę că l/e petr/ec. Fiiest/ecar/e om îș mulźę oile în vasu lui, a doua zî la amiazăţ. După śę l/e gată cu mulsu măsură lapt/ele. Cînd înśepe măsuratu îș fac toţ scamn, sapă groapă, șî stau acolo pînă-i vin/e oaia ș' o mulz/ę. Cînd înśep să mulgă toţ să roagă lu Dumn/ezău, zîc „Tatăl nostru" șî unu d/intră păcurari să bagă cu tămîńe pintră oi ș'apăi puşcă asupra oilor. Apăi d/ipă aia prind a mulźę. Car/e ar/e lapt/e mai mult hăla măsură mai întîń; măsură lapt/ele cu hărag, o boată d/e alun śioplită îm patru dunźi, îi mai zîśę și ţanc. Pun/e cuţîtu, sîmśeaua, în faţa lapt/elui șî faśę crestături pă hărag. Al doilea, al treilea, al patrulea tot așă faśę pă hărag. Tot natu măsură pă hărag cît i să vin/e, măsură cu un bît șî-l śioantă cît îi măsura lui șî-l bagă în cură șî-l ţîn/e pînă-l t/iamă păcurari la brînză. Atunśi capătă fiiest/ecar/e treizęśi șî śinśi d/e lapţi mai mult d/ecît a avut ięl la măsură.

Dînsuș — Vizantă Văl/ean, 42.

XLV

Cîn să gată cu sęśerea atunśi strînźę flori șî spiśę d/e grîu, șî doo fęt/e, or trei l/e fac cunună. Cînd ie gata o pun/e pă cap un fiśior ș'apăi pleacă cu toţî, fiśioru mer/e 'n frunt/e, merg cîntînd. Vin/e unu 'naint/e d/e faśę șt/ir/e să iasă oameni în calea lui cu apă să-l ud/e. Ș'apăi cînd vin/e fiśioru oameni ţîpă apă pă ięl. Șî pă urmă să duc cu toţî la casa stăpînului șî fiśioru dă cununa la stăpîn șî stăpînu-l śinst/eșt/e.

Dînsuș — Același.

XLVI

Colindă

Colęa źosu, maĭ d'in źos,
Ĭęstă um pat mar'e d'e brad,
Dar îm pat śin'e-ĭ culcat?
Culcat dragu Dumezău,
D'e mi-ș doarme somnu-ăl gr'eu.
Rîndun'ęa d'-incă-m ven'ęa,
Pă tată mi-l pomen'ęa,
Tatăl d'in gură-m grăĭa:
„Rîndun'ęa fă-ț cuĭbu tău
D-îm podu săraculuĭ,
Să t'e n'ingă n'eilę,
Să t'e ploaĭe ploile,
Să t'e bată vînturile,
Ca pă źun'e gîndurile,
Ca pă źun'e d'e 'nsurat
Șî fată d'e măritat".
Colęa susu, maĭ d'in sus,
La curțîle T'iviĭeĭ
Beau boerĭ țărieĭ,
Beau boerĭ șî-m prînzăsc
Șî pă T'iva o tomn'esc.
Cîn fu źoĭ pă lîngă sară
Pă T'iva m-o cred'ințară;
Vin'erĭ boala o lovi,
Sîmbătă T'iva muri,
Dumin'ecă pă la prînz
Cuscri T'iviĭ că-m sosăsc.
Ĭęsă maĭca T'iviĭeĭ,
D'e lacrămĭ d'ę-abęa zăr'ęa,
D'e suspin'ĭ d'ę-abęa grăĭa:
„Cuscrilor, voĭn'iśilor,
Duśevăț cu Dumezău,
Că T'iva męa moartă-ĭ în casă,
Pă covoară d'e mătasă".
Mir'e dacă-m d-auzęa
Păstă poartă s'arunca
Șî d'in graĭ așă-m grăĭa
Cătă maĭca T'iviĭeĭ:

„Cr'eapă ziolzi în doo foi
Și n'e 'ngroapă p'amîndoi,
Pă T'iva s'o d-îngrupaț
D-în t'inda beserișii,
Că d'in ia va răsări
V'o trei fir'e d'e trei feluri:
Unu-i fir d'e foajomfir,
Unu-i fir d'e ružmalin.
Pă min'e să mă 'ngrupaț
L' altar'u beserișii,
Că d'in min va răsări
V'o trei fir'e d'e trei feluri:
Unu-i fir d'e firomsfînt,
Unu-i fir d'e trandafir“.....
Și aśeia mari creșt'eau,
Păstă d-altar' să 'mplet'eau,
Ca să-m vadă lumea toată
C'aia-i dragostă curată
D'int'un fiu și d'int'o fată.
Ș'o 'nt'inăm cu sănătat'e.

Dînsuș — Același.

XLVI

Hăi bătrîn'i spun că urbet'ele o băgat coada în corabia lu Noie un'e o ros-o gîndaśi, să nu vină apa în corabie. D'e-atunśi o rămas cu coada śioantă. Zîc că nu-i bin'e să-l omori, îi păcat mar'e.

Corbu zîc c'o fost alb cum îi n'eaoa și l-o trimes Noie să vadă c'o săcat apa. Și corbu o dat păstă hoiturі și n'o mai ven'it năpoi. Ș'atunśi l-o blăstămat Noie să rămînă peana lui cum îi in'ima lui, că Noie iera năcăzît tar'e că corbu n'o mai ven'it.

Dînsuș — Același.

XLVII

Bătrîn'i spun că în vremile vet'i o fost mai multă mară, oi, vaśi, și păcurari nu furau un'i pă alții, ierau oamen'i mai bun'i, post'eau, nu mîncau frupt îm postu Doamn'ii, și miercurea, și vin'erea.

Dînsuș — Același.

XLVIII

D'inaint'e vręme o fost aşă că fiiecar'e avęa dǫozęśi, patruzęśi d'e oi, ori capre, ori vaśi, cum era d'e gazdă, şî pintru alęa făśęa la um păşuşoń numa o zî d'e lucru. Acu plăt'esc pintru dǫo vaśi dǫozęśi şî patru d'e zloţi ca să mînc o l'ingură d'e lapt'e. Pintru o capră plăt'eşt'i ob l'ibre pă vară; pintru o ǫaie plăt'eşt'i un zlot şî dǫozęśi la munt'e.

Dînsuş — Pătru N'istor'esc, 55.

XLIX

Îm postu lu Crăśiun pă la Sfintu N'icolae, la Sîm-Micori, e Andreiu, Zîua-lupului. Dacă să 'ntîmplă să lucri în zîua haia atunśi ęstă pagubă îm mară, vin'e lupu şî omǫară marăle, ori să 'ntîmplă alt'e hęlęa, v'um bet'eşug în om. Sărbătǫar'ęa hasta o fost aşă d'e cînd îi lumęa.

La Sîm-Micori faśęm stoln'ic, părint'ele vin'e acasă şî služęşt'e masa, şî d'ipă śę plęacă părint'ele pun'em prînz înaint'e la ǫamen'i săraśi, car'e să zgod'ęşt'e. Numa cam cît'e treizęśi d'e căsi fac pomana hasta, aşă cum s'o lăsat d'in tată 'n fiu, că uni pun Arhand'elu, Vin'eręa mar'e, Sîm-Medru, Ved'en'iia.

Dînsuş — Acelaşi.

L

Sărbătǫar'ęa Ursului să ţîn'e a doua zî după lăsar'ęa postului d'e Zîua-Dǫamn'ii. Îi mai zîśę Macovei. Să ţîn'e iară pintru vit'e, pintru oi, pintru vaśi, că le strămută rău ursu la munt'e. D'e cînd am răsărit iău am pomen'it zîua asta că o ţîn'em. În tát'e părţîle p' aiśęa să ţîn'e zîua asta.

Dînsuş — Acelaşi.

LI

Arhand'elu să ţîn'e la dǫozęśi şî śinśi novembăr. Ęstă obiśer'u tăt ca la Sîm-Micori, vin'e popa şî băgăm ǫamen'i la masă.

Vin'eręa mar'e vin'e îm patrusprăzęśę optobăr; e tăt aşă.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Ved'en'iịa vin'e la śinśị zîle după śẹ lasă post d'e Crăśịun. Tăt o formă sîn tọat'e.

Sîm-Medru îl pun şẹpt'e căsị; Vin'erẹa mar'e śinśị căsị; Arhand'elu treịzẹśị şî v'o patru; Sîm-Micorile treịzẹśị; Ved'en'iịa dọo căsị.

Dînsuş — Acelaşi.

LII

La Armind'en să adună tăt satu d'e faśẹ n'ed'eịa; vin şî ọamen'ị d'int' alt'e părţị. N'ed'eịa stă dọo zîle. În zîụa 'ntîńa fomeịa d'ela fiịecar'e casă gată prînzu pintru n'ẹamurị şî pintru tăţị pă car'e-ị aduśẹ Dumn'ezăụ acasă. A doọa zî tăt aşă. În zîụa d'intîń mẹr'em la besẹrică, un'e ţîn'e popa službă, faśẹ službă frumọasă, să bagă la opt şî ţîn'e pînă la unsprăzẹśẹ. După službă părint'ele porn'ẹşt'e în sat cu diịeśiị şî cu crîsn'icu şî să 'mpărt în sat, crîsn'icu taịe d'in stoln'ic žumătat'e la fiịeşt'ecar'e casă, şî haịa mẹr'e la părint'ele. Pă urmă după śị-o plecat părint'ele, crîsn'icu, băgăm n'ẹamurile la masă. D'ela dọo pînă la un śẹas după mịezu nopţîị să faśẹ petr'ecan'ịe, źọacă şî să maị bat, că źocu fără bătaịe nu ịęsă niśịodată. A doọa zî tăt aşă, da părint'ele nu maị vin'e. D'e cîn s'o săd'it satu o fos n'ed'eịa d'e Armind'en. L'emnu la pọartă să pun'e sara şî a doọa zî e praznicu. După l'emnu hăsta să sămn'ẹază armind'enu. L'emnu să pun'e pintru Domnu Hiristos. Cînd or cotat să-l omọară Žîdovi, Hiristos o zîs că acolo să-l caụt'e un'ị-o fi ţogu la pọartă. Numa Hiristos o pus ţog la tọat'e căsile, la ţara 'ntr'ẹagă, şî Žîdovi nu l-or găsît.

Dînsuş — Acelaşi.

LIII

Am petrecut ĉinĉị popị, or trecut şî ịẹụ tăt am rạmas. Am fos bot'ezat d'e popa Bož; după ịẹl o ven'it popa Vizantă d'in Măĉeụ. Pă popa Bož l-or scos sạt'en'i nu şt'iụ d'e ĉe. Cîn or ven'it Unguri am fuźit la pạdur'e; am stat v'o lună; după ĉe s'or spart m'am întors. Pă popa Vizantă Unguri l-or cạzn'it pintru că fiĉịoru luị, Ben'i, o fos prebun şî cînd or ven'it Unguri or avut ĉịudă pă ịẹl d'e haịa.

Dînsuş — Dumitru Andrioń, 102.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

LIV

Ļaca colo 'n Cod'in era vińe mar'e; atunśi era trei n'ęamuri d'e strugur¡: n'egri, pă urmă cu bọamba măi măruntă, lunźi, apăi cu bọamba mar'e, îi zîśęa ploapă. S'o stîrpit d'e dọoześi d'e an'i vin'ia vęt'e, s'o pus vin'e d'in alt'e ţări şî numa fişpanu măi ar'e vin'e.

Dînsuş — Ion Fălăiţaru, 69.

LV

Măi d'e mult or fos călọańe în tăt'e căsile, da acu l'i-o spart, o făcut ploatăn'e. Călọańele nu erau bun'e, afumau în casă rău, nu put'ęai să ţîn'i casa albă; ploatăn'ele sîn măi bun'e, dau căldură ţępenă.

Dînsuş — Acelaşi.

LVI

Îi zîśę spin'e muscăn'esc pintru că or fost Muscan'i p'aiśi şî d'ę-atunśi or rămas spin'i hăşt'ia.

Dînsuş — Acelaşi.

LVII

Śiricu păsărilor ie la lăsar'ęa postului d'e Paşt'i, lun'i. Muerile şăd, nu lucră, ca să nu mînśę păsările cîn'epa, grîu.

Dînsuş — Maria Clep, 35.

LVIII.

Un om o adus, acu v'o patru an'i, neşt'e l'ęmn'e d'ela pădur'e, ca astăz o fost, şî patru oi i l'i-o omorît ursu. D'ę-atunśi nu mai lucră ca azi, că-l mîncă şî pă ięl.

O muięr'e s'o dus după l'ęmn'e şî haltă muięr'e i-o zîs:

— Nu męr'e după l'ęmn'e că t'e mîncă ursu.

— Las să mă mînśę.

Ļa s'o dus după l'ęmn'e ş'apăi o ven'it ursu ş'o sărit la ļa s'o omọar'e.

Dînsuş — Aceeaşi.

LIX

Un fiș̦or o fos păcurar' ș'o mers după l'ęmn'e să ducă la stînă. S'o întîln'it c'o urșoańe, ca 'n zîua d'e az, ș'o dat un spin'e la urșoańe 'n calcîń. Urșoańa s'o dus la fiș̦or să-i școată spin'ele, ș'apăi lui i-o fos frică că-l mîncă. Ia l-o luat atunși cu mîn'ile d'i după cap și s'o pus pă cîrcă ș'o arătat la călcîń. Ș'apăi iel o văzut că șe-i, o luat cuțîtu ș'o tăiat oțîră în călcîń la ia ș'o scos un spin'e mar'e, și după haia s'o dus la stînă iară 'năpoi, și urșoańa i-o spus să vină iar acolo 'n locu ăla a doa zî. Ș'atunșea iel s'o dus acolo iară și ia o ven'it c'um bărbec și l-o trînt'it acolo źos. Dup' aia s'o dus iar la stînă și urșoańa i-o spus să nu să culșe la noapt'e. Și cînd o fost îm put'er'ea nopțîi or auzît păcurari cîn'i. Iel o sărit și s'o dus la ia; iacă vin'e la iel cu o oaie, și o luat oaia d'ela ia ș'apăi s'o dus și nu s'o mai întîln'it.

Dînsuș — Aceeași.

LX

Codrul'e, codruțul'e,
Codrul'e umbruțul'e,
Codrul'e, mărija ta,
Mă rog nu t'e supăra
Că m-i da o cr'eangă mije
Să m-o pun îm pălărije.
Haj, bad'jo, să n'e jubim
C'amîndoj n'e cumpăn'im
Și la ot'j și la sprînșen'e,
Ca doj porumbej la pen'e.

Dînsuș — Aceeași.

LXI

Astă noapt'e am visat
Că bad'ea ın'o sărutat.
M'am sculat ș'am pipăit,
Da n'imica n'am găsît,
Numa doru in'imij
Scris în fața perin'ij.

Dînsuș — Aceeași.

LXII

Fi-ţ-ar, băd'iţă, păcat
C'asară t'e-am aşt'eptat
Cu sină
Şî cu lumină
Şî cu dor d'ela in'imă.
Dacă văzui că nu vin'i
Puseĭ doru căpătîń:
Doamn'e, răŭ mă hod'in'ii.

Dînsuş — Aceeaşi.

LXIII

— N'evastă cu bărbat mic,
Ia-l cu fun'ea d'e gît
Şî t'e du cu ieĭ la tîrg,
D'e vez tîrgu śe ţ-o da;
D'int'un creiţar' nu-l lăsa;
D'e ţ-o da tîrgu un zlot
Dă-l cu fun'e, cu tot.
— Ba d'ecît să-l daŭ c'un zlot
Mai bin'e l-oi fermeca
Să-m păzască cîn'epa.

Dînsuş — Aceeaşi.

LXIV

Trei fir'e d'e cîn'epă,
Vină, bad'io, sîmbătă
Că mă găsăşt'i sîngură,
Că bărbatu-l mîn la moară,
Soacră-mea traźe să moară,
D'e-aş şt'i bin'e c'ai călca-o
Singură aş preved'ia-o
Cu lumină
D'e slăină
D'int'o scroafă mortăśină.

Dînsuş — Aceeaşi.

LXV

— Măi muiér'e, măi n'evastă,
Śe-i la noi pă la fer'eastă?
— Măi bărbat'e, nu fii prost,
C'ahăla-i cîn'ele nost.
— Muiér'e, nu fii bolundă,
Că cîn'ele n'ar'e bundă.
— Măi bărbat'e met'el'eu,
Ala-i cu cožocu tău.

Dînsuș — Aceeași.

LXVI

La Źoi-mari să suie mai mulț fișiori înt' o coastă și d'e haia latur'e iar înt' o coastă. Așt'ia zîc d'e aișea:

— Ia, auz, măr'e, auz!
— Śe ți-i, mărio, śe?
— O porunśit Eva la Pătru că să-i facă o izîtură să-i bată apa în ușă s'o spiel'e d'e śenușă.

Dînsuș — Ion Măstăcăn'ean, 50.

LXVII

Colindă

N'imerit-o,
Pogorît-o
Dumezău
Cu soțul său
Păstă vii,
Păstă moșîi,
D-înt'un corn d'e oraș mar'e,
D-îm milźocu satului,
La casa bogatului.
La fer'eastă s'abăt'ea
Și d'in gur' așă-m grăia:
— Gata-i prînzul, om bogat?
— Gata-i, gata-i, nu-i d'e voi,
Și-i d'e domn'i mai mari ca voi".
Să luară
Și-m zburară
Păstă vii,

NUCȘOARA

COROIEȘTII-DE-JII

LIVEZENI

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Păstă moşîi,
D-înt'un corn d'e oraş mic,
D-îm milźocu satului,
La casa săraculuį.
La fer'eastă s'abăt'ea:
— Gata-į prînzul, om sărac?
— Gata-i, gata-i, da-į puţîn.
Haį, cu tăţîi să-l prînzîm.
Dacă nu n'į-om sătura
La drag Domn n'į-om prumuta".
Să luară
Şî-m zburară
Păstă vii,
Păstă moşîi,
D-înt' un loc aşă frumos,
Un'e o născut Hiristos.
Domnu d'in graį îm grăįa:
— Uįt'e, Pętre, 'n stînga męa,
Spun'e-m, Pętre, śe-į ved'ea.
— Įăų s'ę văd îmbătrîn'esc:
Văd casa bogatului
D-îm milźocu Įadului
Tăt arzîn şî 'nflăcărîn,
Para la vatră bătîn".
Domnu d'in graį îm grăįa:
— Uįt'e, Pętre, 'n dr'eapta męa,
Spun'e-m, Pętre, śe-į ved'ea.
— Įăų śę văd întin'er'esc:
Văd casa săraculuį
D-îm milźocu Raįului
Cu fer'eşt'ile d'eşt'isă,
Pă masă făclįi aprinsă,
Ş'un păhar d'e d-aur'el,
În toarta păharuluį
Scrisă-į raza soar'eluį,
În fundu păharuluį
Scrisă-į luna
Cu lumina".
Ş'o 'nt'inăm cu sănătat'e
Pă la gazdă, pă la toat'e.

Dînsuş — Sion Dăįoń, 18.

LXVIII

Colindă

Maica Sfîntă să preumblă,
Umblă 'n sus şî umblă 'n źos,
Că ie t'impu răcoros
Ş'o ven'it vręmęa să nască,
Ca să nască Fiul Sfînt,
Fiul Sfînt p'aśest pămînt.
Maica Sfîntă să duśęa
Pînă la Moşu Crăśiun
Şî d'in gur' aşă-m grăia:
— Bună sara, Moş Crăśiun,
Lasă-mă înluntru să tun.
— Io înluntru nu t'i-oi lăsa,
Du-t'e 'n stava cailor
Sau în ięsca boilor.
Maica Sfîntă să duśęa
Şî d'in gur' aşă-m grăia:
„Staţ, voi cai, d'ę-a tropoi
Şî vă dar'eţ a sufla,
Ca să nască Fiul Sfînt,
Fiul Sfînt p'aśest pămînt".
Cai 'n sama nu pun'ęa
Şî mai tar'e tropoia,
Maica Sfîntă-i blăstăma:
„Fir'ę-aţ voi, cai, blăstămaţ,
D'e min şî d'e Dumezău
Şî d'e drag fiuţul meu;
Voi, cai, să n' aveţ saţ
Pînă 'n zîua d'e Ispas,
Ş'atunśęa numa un śęas".
Maica Sfîntă să duśęa
Pînă 'n ięsca boilor
Şî din gur' aşă-m grăia:
„Staţ voi, boi, d'a rumega
Şî vă dar'eţ a sufla
Ca să nască Fiul Sfînt,
Fiul Sfînt p'aśest pămînt".
Boi 'n sama o pun'ęa,
Fiul Sfînt că şî năşt'ęa,

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Maica Sfîntă-i alduia:
„Fir'ę-aț voi, boi, alduiț
D'e min și d'e Dumezău
Și d'e drag fiuțul meu;
Voi, boi, să fiț sățuiț
Pînă 'm prînzu śęl micuț".
Ș'o cîntăm
Ș'o colindăm
Și la gazdă n'i-o 'nt'inăm.

Dînsuș — Același.

LXIX

Peț'itori vin și peț'ăsc fata și dacă s'or înț'ăl'es fac cred'inț'a ș'apăi păstă trei săptămîn'i să cunună, fac uspăț'u. Uspăț'u să faśę întîńi, dumin'ecă, la fată și pă urmă, lun'i, la fiśior, cu t'erfari, oamen'i pă car'e i-o t'iemat mir'ęasa, și cu ți'emători, cu cuseri mirului.

La uspăț cîntă:

Dulśe-i gura la mir'ęasă
Ca și boamba d'e śir'ęașă;
Dulśe-i gura mirului
Ca boamba strugurului.

Mir'ęasă, dragă mir'ęasă,
Tăt'e gîndurile l'e lasă
Și-ț apucă gîn d'e casă,
Gîn d'e casă, d'e bărbat,
Dacă Dumezău l-o dat.

Lun'i sara rămîn'e miru cu mir'ęasa. Źoi e cal'ęa premar'e, vin socri mirului, nănașî și surorile și veśin'i car'e-i t'iamă și să úspătă pînă după miezu nopț'ii.

Dînsuș — Sofia Il'incoń, 37.

LXX

Colindă

Colęa sus, mai d'in sus,
Sîn doi nalț, amenunaț,
La milźoaśę ca doi fraț,

Sus în vîrșî merilor
Ardu-m doo lumin'ele,
Pică-m doo picur'ele,
Șî să faș-un fered'eu
D'e să scaldă Dumezău,
Dumezău cu soțu său.
Tot să scaldă șî să 'ntrabă:
„Śe-i mai bun p' aśest pămînt?
Śe-i mai bun ca vaca bună?
Că-ț aduśe prînz șî śină,
Prînz șî śină
Pă hod'ină.“
Iar să scaldă șî să 'ntrabă:
„Śe-i mai bun p' aśest pămînt?
Śe-i mai bun ca boul bun?
Că răvarsă br'ezdă n'eagră
Șî răser'e grîul roșu.“
Iar să scaldă șî să 'ntrabă:
„Śe-i mai bun p' aśest pămînt?
Śe-i mai bun ca oaia bună
Śe 'ncălzeșt'e șî 'ndulśeșt'e?“
Iar să scaldă șî să 'ntrabă:
„Śe-i mai bun p' aśest pămînt?
Śe-i mai bun ca calul bun?
Că t'e duśe
Șî t'e-aduśe:
Un gînd'eșt'i
Acolo sosășt'i“.
Iar să scaldă șî să 'ntrabă:
„Śe-i mai bun p' aśest pămînt?
Śe-i mai bun ca omul bun?
Că mîn'ecă
Șî 'ntun'ecă
Pă la dalbe d'e beseriśi
Cu făcli și cu lumin'i“.
Trăndăfir verd'e 'n fer'eastă,
Rămîn'i gazdă sănătoasă;
D'ila noi cu colinda,
D'ila domn'i cu prémînda.

Dînsuș — Ion Zepa, 25.

LXXI

Cîn n'e strînźęm pintru craį n'e adunăm cît'e opt, cît'e zęśę; n'e 'mbrăcăm cu ţoale albe, înśinşi cu curăle; pă cap lom śęcăįe d'e hîrt'iįe; treį să 'mbracă craį, unu înźęr, unu cătană, altu Irod, altu popă ş' altu păcurar', şî doį duc śę căpătăm pă la căsį. Cînd aźunźęm la casă męr'e cătana 'naint'e şî 'ntrabă dacă n'e sloboad'e; n'e faśę cu mîna: „ven'iţ, mă". Dacă întrăm în casă, cîntăm. Întîńį înśep să cînt'e craį tăţ treį şî cîntă aşă:

În oraş în Viflaim
Ven'iţį, creşt'in'į, să-l ved'em,
Că aiśį n'i s'o născut
Domnu śęl fără 'nśęput.

Pă urmă vorbięşt'e Melkior, dup' aįa Valtezar şî dup' aįa Gaşpar; įęl cîntă aşă:

O, Iroad'e împărat'e,
Să trăeşt'į cu sănătat'e;
O, Iroad'e, śę gînd'eşt'į
Spre śęle dumn'ezăeşt'į?
Că t'e ştiu įău bin'e
Că tu la maţă eşt'į cîn'e.
Noį aiśęa zăbovim,
Am męre, calęa nu şt'im.

După Gaşpar vorbięşt'e înźęru, apăį popa, păcurar'ul.

Dînsuş — Acelaşi.

LXXII

Dźe dźeotśį

Plecă pă cal'e,
Pă cărar'e,
Să 'ntîln'i cu Morońi 'n cal'e.
Sînźęle i-l beură,
Putśęr'ęa į-o luară,
In'ima į-o mîncară.

Mărturisăsc dzin limba mea
Să ieși
Dzin capu lui,
Dzin fața obrazului,
Dzin cl'ețeri capului,
Dzin trupu lui,
Să rămînă curat
Ca poala Sîntsii Mar'ii curată.

Dînsuș — Anuța Armioń, 52.

LXXIII

Dze dragostă

Dze dragostă să faśę marț sara, cu pęptsen'i hăi dze lînă și cu găină n'ęagră. Tse duśi la o mujęr'e și mujęr'ęa dzescîntă cu pęptsen'i și cu găina. Tse dzezbraśi îm pęl'ęa goală și dzescîntă. Să sorośęștse așă:

Să tse duśi, găină,
La noo hotară,
Să tse duśi, să-m aduśi pă [cutar'e];
Să tse duśi, găină,
Că cu pęptsen'i tse 'mpung
Și cu găina tse cînt;
Să tse duśi la noo hotară
După [cutar'e],
Mije să m-o aduśi.

Dînsuș — Aceeași.

LXXIV

Dze spurc

Spurcu je cîn tse ja așă pin źęźętse, pin pišioar'e, cu źundźiuri.

Spurc spurcat,
Spurc cu źundźiuri,
Spurc cu faśeri,

Spurc dźe nǫozęśi̯ şî nǫo dźe fel'i̯uri̯,
Nu źundźi̯ar'eţi̯,
Nu 'nţăpar'eţi̯,
Nu cǫaśeţi̯,
Nu dźescǫaśeţi̯.
Tu spurcule, 'năpoi̯ tśe 'ntǫarśę,
Spurc dźe ami̯az,
Spurc în dźesară,
Spurc dźin răsăr'it,
Spurc dźin apus.

Dînsuş — Aceeaşi.

LXXV

Trăim cam rău̯; apăi̯ cum să nu trăim rău̯, că nu să fac bucatśele?

Bărbatu mi̯ău̯ o mur'it dźe patrusprăzęśę an'i̯, copilu mi l-o omorît ursu. Aiśęa sus la pădur'e s'o dus cu vitśele ş'o eşît ursu la męră şî l-o 'ntîln'it şî i̯-o băgat dźi̯ęrăle pin umere şî l-o omorît. Pă copilu mi̯ău̯ îl tśema Pascu, născut în zîu̯a dźe Paştśi̯, şî l-o omorît în zîu̯a dźe Vin'ereạ mar'e. Am rămas numa cu dǫo fętśe, pă una am măritat-o, da nu şęd'e cu bărbatu, că-i̯ uriśi̯os. Ha mai̯ mică i̯e la domn'i̯.

Dînsuş — Aceeaşi.

LXXVI

În zîu̯a dźe Aźun să strîng copii, l'e zîśę pizărăi̯; umblă pin sat, să duc pă la căsile ǫamen'ilor şî l'e dă męră, pęră, nuśi̯, crei̯ţari̯, śin'e śę ar'e. Şî i̯ęi̯ cîntă:

Bună zîu̯a lu Aźun,
Că-i̯ mai̯ bun' a lu Crăśi̯un.

Dînsuş — Aceeaşi.

LXXVII

Mulźi̯ lapt'ele în găl'ęată, îl străcuri̯ în śi̯ubăr; după hai̯a baźi̯ t'i̯agu; după hai̯a cruśeşt'i̯, faśi̯ cruśę cu cuţîtu d'e l'emn, ca să i̯asă zăru desupra, ahai̯a-i̯ străd'i̯aţa; ş'apăi̯

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

după haia baźi mîna 'n iel, îl sparźi d'e-abieluța; dup' aia-l așăz iar cu mîna în fundu śiubărului; d'e-acolo baźi iar cuțîtu 'n śiubăr și-l cr'epi iară îm patru, ș'atunśi-l scoți d'e-acolo și-l pun'i în străcătoar'e.

Dînsuș — Armiie D'in'išoń, 27.

LXXVIII

Colea sus, mai în sus,
Sus la curt'ea śea domn'ească
Hiristos śină la masă.
Hiristos gătă cu śina,
Miarsă su pom în grăd'ină,
Supt un pom mar'e 'nflorit,
Florile l-or cutrupit,
Iarbă verd'e l-o 'ngrăd'it.
Vin'e un stol d'e porumbele,
Cu glasu d'e înźer'ele,
Și cîntară și cîntară,
Cîn îm fu și murg d'e sară
Źos pă pom să d-alinară,
Raua sfînt' o scuturară
Și pă drag Domnu cătară
Și pă față
Și pă brață
Și pă dos și pă d-obraz.
Nu-l putură pomen'i.
Lorăsără,
Dusăsără.
Vin'e, vin'e Sfînt-Crăśiun
Cu găl'eata d'e-a-d'ir'eapta,
Cruśea sfîntă 'm mîna stîngă,
Și din grai așă-m grăia:
„Scoală, Doamn'e, nu durmi,
Că d'e cînd ai adurmit
Multă lume-o păgîn'it;
Śei mai miśi n'eboț'ezați,
Śei mai mari n'ecununați,
Śei bătrîn'i n'espovedați".
Domn d'in somn să pomen'ea,
Luo găl'eata d'e-a-d'ir'eapta,

Cruśca sfîntă 'm mîna stîngă
Și bîtu d'e źud'ecată,
Ș'apucă pin lumca toată.
Śei mai miśi m-i bot'eza,
Śei mai mari m-i cununa,
Śei bătrîn'i m-i spoveda.
Întoarśe-t'e, cruśc, 'm masă,
Rămîn'i, gazdă, sănătoasă!

Dînsuș — Vizant'e Lăscoń, 12.

LXXIX

Iău mă duc, codru rămîn'e,
Plînźe frunza după min'e.
După min nu plîngă n'ime,
Că n'am făcut niś un bin'e,
Dar d'i-oi fi făcut v'un rău
Traźe mi l-oi sîngur iău.

Dînsuș — Același.

LXXX

Lasă-mă, doamn'e, să zac
Îm brațăle cui m-i drag,
Să mă 'ntr'ebe d'i śe zac.
Iău nu zac d'e boală gr'ea,
Și zac d'e in'imă rea.
Lasă-mă, doamn'e, să mor
Îm brațăle cui m-i dor.

Dînsuș — Același.

LXXXI

Cucule, peană galbenă,
Iău mă culc, tu mă l'eagănă,
Și mă l'eagănă frumos
Să nu pic d'in l'eagăn źos.
Cucule, ot'iuț d'e peșt'e,
Iău mă culc, tu mă trăźeșt'e.

Cucule cu pęana sură,
Mută-ț cuibu d'ila șură,
C'o ven'i pasărea bęată
Și ț-o strîca cuibu 'ndată.

Dînsuș — Același.

LXXXII

Frunză vęrd'e l'euștśęan,
Cîntă cucu 'nt' un buștan.
Iăț zîc cucului să tacă,
Ięl să sue sus la cr'ęangă
Ș'așă cîntă d'e mă sacă.
Cucule, pasăre mîndră,
Sue-tśe în dźęal și cîntă;
Pă śin'e-i avęa măn'iie
Cîntă-i cum m-ai cîntat miie.

Dînsuș — Același.

LXXXIII

Pasăre galbenă 'n śioc,
Răț m-ai cîntat d'e năroc.
D'e ț-ar pica śiocu tău
Pă cum ai cîntat d'e răț,
Că toat'e zîlele męle
M-ai cîntat să-m fiie ręle,
Și că toț an'i ai miei
M-ai cîntat să-m fiie răi.

Dînsuș — Același.

LXXXIV

Cîn să sînźęră oaia, pun'i ur'ęt'ęa p' o bęată d'e alun și crest'ezi ur'ęt'ęa și cură sînźęle răț; și dup' aia dai cu bęata păstă ur'et'i și-i baźi sînźę 'n gură și-i faśi cruśę 'n cap.

D'e călbęază îi dai piatră vînătă și cu tśisăliță. Ię un feli d'e călbęază, să tśiamă vlașt'i; asta vin'e d'in apă, d'in tăie; vlașt'i sîn nișt'e vięrmi miși și supțîri, întră 'm plămîn'i; călbęaza întră 'm mai.

D/e căpiiat să 'ntoarśę aşă cărigă şî umblă tot sîngură. Dacă o baţi în şept/e d/imin/eţi cu mătura păstă cap apăi îi tr/eśę.

Dînsuş — Acelaşi.

LXXXV

Cîntśecu bradului

Brad înśetśinat,
Dźe un ţ-ai tunat?
Dźela vîr dźe muntśe,
Dźela oi măruntśe,
Dźela loc petros
La loc mlăştśinos.
Pă tśin/e tśi-or tăiat
Noo fişioraş
Tot c' on toporaş;
Toţ or dat odată
Pîn tśi-or pus în vatră.
Tśin/er/el voin/ic,
O nu-ţ par/e rău
Dźe lume cu soar/e,
Ape mergătoar/e?
Tśin/er/el voin/ic,
Ia ieş pîn' afară
Dźe-ţ vez n/evasta-r/e,
Naltă şî brădoasă,
Ca tśin dźe frumoasă;
Naltă şî supţîr/e,
Ca tśin/e la fir/e.

Dînsuş — Tśina N/istor/esc, 19.

LXXXVI

Cîntśec la mort

— Bună zîua, soţule,
Mulţămieştśe-m dźe-i putśca.
— Ba, iău nu-ţ pośi mulţămi,
Că sîn gata dźe-a porn/i;

Că am pus pișioru 'n scară
Și mă duc dzint' asta țară,
Și am pus pișioru 'n culme
Și mă duc dzint' asta lume.
Miie Dumezău m-o dat
Um păhar dze beutură,
Așă beutur' amară
Ca să ies dzint' asta țară;
Numa odată am gustat
Și gura mi s'o 'ncl'eștat.

Dînsuș — Aceeași.

LXXXVII

Frunză verdze dze susai,
Tsinără mă măritai
Și rea soacră căpătai,
Ședze 'n vatră
Și to latră
Și zîșe că nu-s bărbată.
Io încă mă măn'iiai
Și la seșere pl'ecai;
Sășerai cît sășerai,
Sășerai pîn la prînzor
Doo clănii ș'um pișior.
Toatse soacrăle ven'eau
Cu prînzu pă la nurori,
Numa a mea nu ven'ea.
Mă duseĭ la rîndun'ea:
„Rîndun'ea dzin țara mea,
Spun'e tu la maica mea
Să-m strîngă țol'iță1e,
Să l'e strîngă, să l'e-aprindă,
S'aźungă para 'n śer',
Să să vadă păstă țări,
Să vadă măicuțăle
Să nu-ș dzea ficuțăle
Cum m'o dat maica pă min'e
Dup' un cîn'e dze Rumîn,
Dze fricăă să-i zîc župîn,

Da ʒupîn dracu ị-o zîśę,
Că n' ar'e mălaị să mînśę,
N'iśę paịe să să culśe,
N'iśę strînsură la şură
Cît să ịa um puị în gură.

Dînsuş — Aceeaşi.

LXXXVIII

Frunză verdźe dźin izlaz,
Să ştśiị, mîndro, că tśe las,
Nu tśe las că eştśị urîtă,
Şî tśe las că eştśị bolundă.
Tśę-am văst asară pă lună,
Mîndro, cu altu' dźe mînă,
Şî v'am văzut în sărat
P' amîndoị la sărutat.
Nu ţ-am spuş ịo, mîndro, ţîị
Să porţ floar'e dźe col'iie,
Să-m fiị dragă numa miie?
O purtaş cît o purtaş,
Măị pă urmă o ţîpaş
Şî loseş floar'e dźe brad
Să fiị dragă la 'nsurat,
Că 'nsuratu-ị om fălos,
Ịubieştśę lucru frumos,
Tśe ịubieştśę şî tśe lasă
Şî tśe faśę fără casă.

Dînsuş — Aceeaşi.

LXXXIX

Să cîntă la Apă-botśează

Îm marźinęa rîuluị,
La apa Ịordanuluị,
Vedźeţ lucruri menunatśe,
Dźe toţ sfinţî lăudatśe.
Astăz Cristos i 'n Ịordan
Să botśează pă Ioan;

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Astăz şî Sfîntu Ioan
Vin'e cătră Iordan.
Şî dacă să apropiia
Domnu Cristos îi grăia:
„Lasă, Ioane, şî cutśează
Şî vină dźe mă botśează".
Atunśi Ion o cutśezat
Şî mîna o rîdźicat
Şî pă iel l-o botśezat
În Iordanu śel curat.

Dînsuş — Aceeaşi.

XC

Păcurar' la oi am fost,
Oil'e nu mă cunosc;
Iău mă ţîn că-s păcurar',
Feţ'el'e-m zîc căldărar'.

Dînsuş — Sîmt'en'ia Vălśel'ean, 19.

XCI

Mă duśei să tr'ec la Olt,
Brudari-m śerură zlot
Şî pă mîndra mea d'e tot;
Da d'ecît să dau un zlot
Şî pă mîndra mea d'e tot,
Iău mai bin mă bag pin Olt,
Că Oltu-i o apă l'ină,
Mă tr'eśe 'n ţară străină.

Dînsuş — Aceeaşi.

XCII

Mă mînă mama la pînză,
Mă suii îm pod la brînză,
Mă uitai pintră pond'el'e
Să văd iţăl'e cum mer'e;

Văd la sulu d'inăpoi
Patruzęși d'e lăturoń,
Și la sulu d'inaint'e
Dracu l'e mai ţîn'e mint'e.

Dînsuș — Aceeași.

XCIII

Tăt mă mustră bărbatu
Că mă iubesc cu altu ;
Iău mă zor, iel nu mă cr'ęd'e
Și cîn iubesc nu mă vęd'e.
D'e m'oi iubi cu altu
Să n'am part'e d'e dracu,
D'e m'o găsî vinovată
Iău trăbuesc spînzurată
În casă d'e pătrînză,
Fun'ia d'e tăeţă,
Ș'un cocoș hoher' să-m fie,
Trei plăsint'e mărturiie
Ș'o fęl'e d'e vin soţîie.

Dînsuș — Sofia Frenţ, 23.

XCIV

Cîn eram iău zun'elaș
Mer'ęam sara pin oraș
Tăt cîntîn și fluerîn;
Mîndrel'e mă auzęa,
Fer'eșt'il'e-m d'eșt'id'ęa,
Lumin'il'e l'ę-aprind'ęa
Și pă nume mă strîga:
„Vină, voin'isę, la noi,
Că bărbaţî nu-s cu noi,
ıs în ţarină la boi".
Dar dacă mă d-însurai
Merseі sara pin oraș,
Tăt cîntîn și fluerîn;
Mîndrel'e mă auzęa,
Fer'eșt'il'e l'e 'nt'id'ęa,

Lumin'il'e l'e stînźęa
Și d'in gur' așă-m grăia:
„Nu vin'i, voin'iśel, la noi,
Că bărbații-s toț cu noi,
Nu-s în țarină la boi".

Dînsuș — Aceeași.

XCV

— Trandafir, miros frumos,
Śę veștă-m aduśi d'in źos?
— Io-ț aduc o veștă bună,
Că bad'ęa zaśę d'i-o lună,
Da nu zaśę d'e bet'eag,
S' o 'nsurat și nu-i ie drag.

Dînsuș — Aceeași.

XCVI

— Un t'e duśi tu, mîndra męa?
— Iău mă ducu la izvor
S'aduc apă 'nt' un ulśior,
Și să mă fac măi, măi, măi
Și drăguță la fărcăi.
— Floriśică d'ę-a d'e spin'e,
Tar'e m-i poftă d'e t'in'e.
— Ia, pun'e-ț tu pofta 'n cuń,
Parcă n'iśi n' aud śę-m spun'i;
Iău pă bad'ęa nu l-aș da
N'iśi pă opt ca dumęata.

Dînsuș — Aceeași.

XCVII

Floriśică d'in poiană,
Milă m-i d'e biata mamă,
Și m-i milă și nu prę,
Că i-o fos gurița rę.

Lasă, maico, că-i ved'e
Cum o fi în urma mę,
Că-i mînca şî nu-i avę.

Dînsuş — Ludovica Zepa. 19.

XCVIII

Frunză verd'e călăpăr,
Maico, doi fisiori mă śer,
Unu-i n'egru, unu-i băl,
Dup' ăl băl, maico, m' aş duśę,
Că i-o fos gurița dulśę,
Gurița şî strugur roşu,
Strugur roşu ruźin'it,
Şî śin'e n'i-o d'espărțît
Fiie-i moart'ea d'in cuțît,
N'aibă loc n'iśi îm pămînt,
N'iśi cruśę la copîrşău,
N'iśi năroc la Dumn'ezău,
Cum n'am avut, bad'io, iău.

Dînsuş — Aceeaşi.

XCIX

Frunză verd'e măr durduc,
Hai, bad'io, să t'e sărut;
D'e cîn nu t'ę-am sărutat
Buzăl'e mi s'or zvîntat.

Dînsuş — Aceeaşi.

C

Frunză verd'e foaie moal'e,
Mărită-t'e, fată mar'e,
Mărită-t'e, n' aşt'epta,
N' aşt'epta năd'ęžd'ęa mę,
Că năd'ęžd'ęa d'ila min'e
I ca frunza d'e supțîr'e.
Frunză verd'e mărăśiun'e,

Am auzît şî şt'iu bin'e
Că t'e 'nsori, mă laş pă min'e.
'Soară-t'e cu Dumn'ezău,
Că miie nu-m par'e răŭ,
Numa in'ima mă doar'e
După gura dumital'e.

Dînsuş — Aceeaşi.

CI

Oamen'i p' aişi sînt îngrupaţ în d'etorii, d'in prişina dărilor şî procatorilor. N'avem proptă d'ila n'ime. Dările or cr'escut d'e nu le mai poţi plăt'i; d'int'un zlot hăi mari or făcut treizeşi, să-ş cr'ească sîmbriile lor.

Dînsuş — Ianăş Stăn'esc, 62.

CII

Colindă

Sup şeru dźe răsăr'it,
Sup şel cîmp verdźe 'nflor'it,
Nu m-i cîmpu dalb dźe flori,
Şî m-i cîmpu dalb dźe oi.
Da la oi şin'e-m şădźę?
Şădźę dragu Dumezău
C'on topor îmbărburat
Şî c'on floier ferecat.
Cîn dźin fluieră trăźę
Mii dalbe dźe oi porn'ę.
Mior'iţa d-otśeşę
Ia dźin gur' aşă-m grăia:
„Dal'el'e, stăpînu nostu,
Cum n'ę-ai vărat astăvară
Iern'ează-n'e ş'astă iarnă,
Că bun dar că ţî-i avę,
La Crăşiun on codru bun,
La Păscuţă
O meluţă,
La Ispas
Un bruş dźe caş".
Iel dźin gur' aşă-m grăia:

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

„Fiie că jău să vă las,
Să mă tun în źos la ţară,
Źos la ţară, la stobor,
Că m-i voia să mă 'nsor".
Trăndăfir verdźe 'n fer'eastă,
Rămîn'i, gazdă, sănătoasă.

Dînsuş — N'icu Lăzăroń, 18.

CIII

Cîn am fos mic am fos la oi ş'o ven'it o lupoan'e ş'o sărit la min'e şî ieu eram c'un zbiśi mic şî atîta or fos ţîţăle pă ia dźi-or dat pă vatră. Şî am curs după lupoańe şî odată n'am mai găsît-o.

Dînsuş — Ion Źurmoń, 16.

CIV

Traźe cucu cu coada
Pă un'e s'o dus badźea;
Traźe cucu cu codźiţa
Pă un'e s'o dus bădźiţa.
Traźe, mîndro, cu źana
Pîn' oi treśe Peştśeana;
Traźe, mîndro, cu źen'iţa
Pîn' oi treśe Peştśen'iţa.

Dînsuş — Acelaşi.

CV

Tot am zîs: „mă duc, mă duc",
Şî mîndra nu m'o crezut,
Dar acu mă poatśe credźe,
Că mă duc, nu mă mai vedźe.

Dînsuş — Acelaşi.

CVI

Oile, mînśe-le lupi,
Cîn mă văd apucă bufi;

Oile, mînșę-le prada,
Cîn mă văd apuc' ograda.

Dînsuș — Același.

CVII

Năcăzît ca min'e nu-i
Numa puiu cucului
Cîn îl lasă mama lui
În fundoańa Cloșului,
Fără ăripi, fără pen'e,
Ar zbura n' are putșere.

Dînsuș — Același.

CVIII

Primăvara cînd înfrundże
Gura cucului s' audże;
Cîntă, cușe,
Nu tșe dușe,
Că la noi i apa dulșe.

Dînsuș — Același.

CIX

Păcurar' cu oi băluță,
Capătă-ț, badźio, mîndruță;
Dże nu ț-î fi căpătat
Vin la min că ț-am lăsat.

Dînsuș — Eva Văsîl'ioń, 22.

CX

— Bădźița cu oile
I mor dże drag mîndrele.
— Pot să moară, că nu-m pasă,
Că ca ițele măi am șasă.

Dînsuș — Aceeași.

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CXI

Șt'iu ara, șt'iu cosî și șt'iu tot'e hełea pă lume, numa scrisore nu șt'iu și cînd o ven'i mort'ea nu șt'iu.

La oi am fost șapt'e an'i, am fos păcurar'. Aveam o sută treizeși d'e oi, acu numa șinzeși; le dușeam la Gropan'i. Atunșea am umblat pă un'e am vrut; am fos slobod pîm munții hășt'ia; acu n'i-o oprit. Dacă vedzeam că vin'e să le măsurăm primăvara, apăi n'e strînzeam șapt'e, opt ortași, unu d'in Peșt'en'ița și unu d'in Cîrn'eșt'i și unu d'in Dînsuș ș' apăi n'e un'eam și hotăram zîua cîn să plecăm îm munt'e tăț odată. Plecam pă la Armind'en și la Sîntă-Măriie ven'eam acasă, și oile le țîn'eam acasă, le dam fîn. Acu oile nu mai merg așe d'epart'e; am merze, da nu n'e lasă.

Șt'ei — Pătru Drăgot'esc, 66.

CXII

La Zoi-mare cît'e șasă zun'i înt' un dzeal și alț șasă în alt dzeal să adună sara d'ila noo pîn la doisprăzeșe și strîgă:

— Auz, măre, auz?

— Șe țî-i, măre, șe țî-i?

Apăi, răspund'e așe, că la Simion „să fașem pod d'e aramă cu stîlpi d'e balegă, să le fiie d'e rumegat".

Șt'ei — Același.

CXIII

Ielele, oile mele,
Puseți gîndu să vă las
Pînă 'n dalba primăvară,
Să mai ies pi la livez,
Un'e-m vin fet'e d'e Greși.
Vin'e fata șeai frumoșă,
Care-i cu cosîța groșă,
S'o duc domnă curților,
Mamă bună prunșilor.

Șt'ei — Același,

CXIV

Lasă-mă, domn'e, să-m cînt,
Să-m mai treacă d'e urît;
D'e urît nu more n'ime,
Numa śin'e n' are zîle.

Șt'ei — Același.

CXV

Bat'e, domn'e, pă mîndra,
Cum bat'e vîntu frunza,
Și pă față și pă dos
Pînă și-o doboră zos.
Iubiește-mă, mîndra mea,
Pînă-s în grăd'ina tea,
Că dac' oi treśe 'nt' a mea
M' i iubi și iău n' oi vrea.

Șt'ei — Același.

CXVI

Mă 'nsurai, losei muiere,
Losei muma mamii mele;
D'e 'ncălțată:
Înhărbelată,
Și d'e 'nśinsă:
Nu baș strînsă.

Șt'ei — Același.

CXVII

Păsăruică, păsăr'e,
Spun'e la mîndruța me
Să śin'e, să nu m' aștśeptśe,
Că și iău dor am śinat
Înt' un căpețăl dże sat,
Cu trei murguț dże furat:
Unu-i sur ca soarile,

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Unu-i n'egru ca corbu,
Unu-i roşu ca focu.
Pintru trei murguţ dźe furat
Staŭ legat,
N'eźudźecat
La festúngu dźin Bălgrad,
In tśemn'iță su pămînt,
Un'e nu batśe n'iś vînt.
N'iśę vîntu, n'iśę soar'e,
Numa feră pă pişioar'e.

Siula-mar'e — Mihai Tămăşloń, 21.

CXVIII

Frunză verdźe trei alun'e,
Să asculţi, cucule, bin'e
Şî să ştśii, pasăre mîndră,
Iăŭ dźe mîndra n' am dobîndă,
Că-i tśinără, frumuşę,
Şî li-i drag la mulţ dźe ia,
Şî mă tśem că să mărită
Şî rămîn'e gura friptă.
Pînă cînd s'o mărita
Tot miie gura m-o da.
— Spun'e-m, dragă mîndra mę,
Zîśę-ţ maică-ta śeva.
Că śę m-ai dat guriţa?
— Maica mę n'imic nu zîśę,
Că ştśiie că-i gură dulśę,
Guriţa şî buzăle,
C' alęa-s moi ca frunzăle.

Siula-mar'e — Acelaşi.

CXIX

Hoi, ţup,
Că n' am să 'mbuc,
N'iś la moară n' am să duc,
N'iśę 'n straiţă n' am băgat,
N'iś acasă n' am lăsat.

Siula-mar'e — Acelaşi.

CXX

L'ęlęa, bat' o stęlele,
Ș-o beut fuiȯar'ele
Șî-ș bę șî pȯalele.

Șiula-mar'e — Același.

CXXI

Uiuiu, c' așă mă tșiamă
Iępurele bun dźe zamă,
Iępurȯaica dźe friptură,
Nana n'ar'e d'inț în gură
Ș'o rămas fără măsęle,
Că i-or picat dźe albęle.

Șiula-mar'e — Același.

CXXII

Du-tśe, du-tśe, dorule,
Du-tśe, călător'ule,
Legănat pă vînt dźe sară
Ca s' aźunźi la min'e 'n țară,
C' am avut și iău odată
O drăguță dźezmirată:
Dźi-o trăi, iei să tśe 'ntśin'i,
Iar dźe m-i mîndruța mȯartă,
Dorule, să-i plînźi la pȯartă
Șî dźin lacrămile tăle
Să răsară vior'ęle,
Pă dźe lături dor și żęle.

Șiula-mar'e — Același.

CXXIII

Frunză vęrdźe ș'o nuia
Așă zîśę maica mę:
— Taśi, copile, nu oșta;
Satu-i mar'e, fętśe-s multśe,
Una șî tu-i căpăta.

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

— Frunză vẹrdze dźe sălśẹ,
Taśi̯, mai̯că, nu zîśẹ-aşa;
Śer'u-i̯ mar'e, stẹle-s multśe,
Şî mai̯ mari̯ şî mai̯ măruntśe,
Dar ca luna
Nu-i̯ n'iś una,
Dźe mar'e şî luminọasă
Şî ca mîndra dźe frumọasă.

Śi̯ula-mar'e — Acelaşi.

CXXIV

Cîn o murit tata m'am dus la mọară să-l botśez; am pus boi 'n car şî saśi la źug. Mọara n'o fost acasă, o fos după fraźi̯ pă cọastă. Am pus corbaśi̯u 'năintśẹa boilor şî m'am dus după mọară ş'am adus-o acasă. Cîn am ven'it am găsît un l'emn mar'e 'năintśẹa boilor, corbaśi̯u 'n vîrvu lui̯ şî m'am suit după corbaśi̯ ş'am găsît o pasăre şî s'o băgat în gaură; am băgat mîna după i̯a şî n' o 'ncăput; m'am băgat i̯ău̯; n'am mai̯ eşît dźẹ-acolo; m'am dus acasă după topor ş'am dat cu toporu ş'am perdut toporu 'm pẹn'e ş'am dat foc la pẹn'e ş'o ars toporu ş'o rămas codoriştśẹa.

Śi̯ula-mar'e — Acelaşi.

CXXV

Dragu m-i plugu şî boi
Şî mîndruţa d'in război̯,
Şî m-e drag a trăi bin'e
Cu omu d'e omen'ii̯e.

Boi̯ţa — I̯osov Mihăesc, 50.

CXXVI

Or fost neştśe domn'i̯, unu dźela Peşta şî unu nu ştśiu̯ dźe un'e, şî or săpat îm pămînt ş'or găsît neştśe ọasă dźe huri̯eş şî l'i̯-or dus cu i̯ei̯. Numa ọasă or găsît, alta nu.

Văl'iọara — Ion Olăr'esc, 52.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CXXVII

Vitśele noaştśe nu să duc la muntśe, păşun'ează ín hotaru nost, şî oi şî capre. În vremile vetśi l'e duśea îm muntśe; dźe v'o dooześi dźe an'i nu l'e mai duc, am cumpărat păşun'e, avem hotaru nost. Plătśim cîtśe o l'ibră dźe dărăb.

Văl'ioara — Acelaşi.

CXXVIII

Oi, săraca mîndra mea,
Cum rămîn'e sîngură,
C'un copil mic lîngă ia.
Şî lasă, mîndro, nu fii 'ntristată,
Că trei an'i îm trec ca mîn'e
Şî iară, mîndro, vin la t'in'e.

Văl'ioara — Aron Stănśesc, 20.

CXXIX

Bărbatśe, bărbatu meu,
Ie cîn'epa şî m-o vindźe,
Şî m-o vindźe mai cu preț,
Că iău lun'ea nu lucrez,
Marța țîn dźe sărbătoar'e,
Mercur'ea capu mă doar'e,
Źoi i źoia verdźe,
Vin'er'ea să şedźe,
Sîmbătă-i Sîmbăta morții,
Dumin'ecă lucrăm cu tății.

Văl'ioara — Aron Flor'esc, 27.

CXXX

Śetat'ea or făcut-o neśt'e fet'e d'e urieş şî fet'ele helea or fost neśt'e fet'e aşă d'e mari cît or trecut d'ela Śetat'e pîn la Răt'ezat, pîn' or fiert o căldar'e d'e mămăl'igă, şî aşă or fost iele, aşă d'e țepene, c'or luat patru boi în cătrînță, cu plug şî cu boi şî cu tot, şî s'or dus cu iei la tata lor

acasă ; şî tata lor cînd o văzut s'o mienunat ş'o întrăbat d'e un'e-s ahăja. Ęele or spus : „iacă, tată, am găsît vermul'eţî ăşt'ja spărgîn pămîntu". Tata o spus că să-i ducă iar năpoi la locu lor, că d'e az înaint'e aja or moşt'en'i pămîntu.

Rătśitova — Trăndăfir Tomoń, 28.

CXXXI

Şt'iie-mă Dumiezău
Cu śę amar îm trăiesc jău,
Cu amar şî cu năcaz
Şî cu lacrămi pă obraz,
Şî d'e lacrămi nu bag sama,
Şî bag sama d'e obraz,
Că rumîn'e fript şî ars.

Rătśitova — Acelaşi.

CXXXII

Astăvară fui la oi
Cu mîndra cu poale noi;
Astăvară fui la vaśi
Cu mîndra cu poale larźi.
Măi, mîndruţo, mîndro dragă,
Numa gura tę m-i dragă
Şî primura d'e su barbă;
Primura să fiię-a tę,
Guriţa să fiię-a mę.

Rătśitova — Acelaşi.

CXXXIII

Cîn eram d'e nu jubęam
Mă culcam, mă hod'in'ęam,
Dar acu d'e cîn jubesc
Mă culc, nu mă hod'in'esc.

Rătśitova — Acelaşi.

CXXXIV

Cîn vin'ị, badźio, pi la noị
Pun'e hărănźel pă boị
Să tșę-aud dźila războị,
Șî cîn vin'ị, badźio, cu caru
Pun'e hărănźel pă Daru.

Rătșitova — Săveta Tășală, 25.

CXXXV

Frunză verdźe dźe săcară,
M-o trimes badźęa dźin țară
Cîrpă albă 'mpăturată
Să maị șăd v'o treị an'ị fată,
Dar jău ị-am trimes năpoị
Cîrpă albă toată florị,
Că doară maị sîn fișiorị.

Rătșitova — Aceeași.

CXXXVI

Jău pă dźeal, badźęa pă vale,
Jău nu ștșiu că șę gînd ar'e,
Ar'e gînd să mă jubească,
Ore vręa să mă căzn'ească.

Rătșitova — Aceeași.

CXXXVII

Păcurar' la oị fușęị,
Pă n'imic mă aleșęị,
Numa cu lupi dźe mieị,
Niș ahăja nu-s aị mieị.

Rătșitova — Aceeași.

CXXXVIII

Cînd jeram jău cotîngan
Purtam boata cu șiocan,

Șî dacă mă însurai
Dădzei boata pă mălai,
Pă mălai, pă laptśe dulśę,
Să dau la copii să mînśę.

Rătśitova — Aceeași.

CXXXIX

Doamn'e, ră m-i in'ima,
Cum o fi ș'a lu bad'ea.
Cîn îi bad'ea năcăzît
Ļău îl cunosc pă pășît,
Că-i pașu micut'el
Șî năcazu-i după ieł.

Rătśitova — Maria On'esc, 39.

CXL

Pintru bad'ea cîn'ele
Nu mai gat minśiun'ile,
Minśiun'ile l'i-oi găta
Cîn m'oi duśę la bad'ea
Șî cu ieł m'oi cununa.
Măi, băd'iţo, puiule,
Nu cręd'e minśiun'ile,
Că minśiun'ile nu-s bun'e,
Numa d'e-s d'e urišiun'e.

Rătśitova — Aceeași.

CXLI

Pă dźealu cu simin'icu
Cum fluieră voin'icu!
Fluieră că-i supărat,
Că tată-so l-o 'nsurat
Ș'o luat fată dźe bogat,
Dźe bogat cu șasă boi.
„Aia, taiccă, nu-i dźe noi,
Tună 'n casă, ieș' afară
Cu mîna la in'imoară,

Dar'ę-ar Dumn'ezău să moară,
Să mă 'nsor a doa oară,
Să iau una mai săracă,
Cîn i-oi da palma să tacă
Și și-oi zîșę tot să facă".

Rătśitova — N'etă Ban, 29.

CXLII

Mă duseį pin zmeurar',
Mă 'ntîln'iį c'um păcurar'
Blăstămîn la maică-sa
Că dźi śę nu l-o 'nsurat
Pîn' or fos fętśele miśį;
Dacă fętśe s'or mărit
Foartśe tar'e s'or scumpit:
Păr'ętśęa dźe hăle miśį
C'o sută și doį fin'iśį;
Păr'ętśęa dźe hăle marį
C'o sută și treį criţarį;
Păr'ętśęa dźe hăle guşatśe
C'o sută și trei obięle.

Rătśitova — Același.

CXLIII

Ardźe para focului
Dźin tufa mohorului;
Para ardźe, nu să stînźę,
Mîndra suspină și plînźę.
— Taśi, mîndră, nu suspina,
Că la toamnă įău tśi-oi lua.
— Măi, bădźiţo, badźęa mięu,
Pîn la toamnă-į vręme lungă,
Nu să ştśiie śin s' aźungă,
Pîn la toamnă ie o cale,
Putśem muri orișîcare.

— Mă, mîndruţo, mîndra męa,
Ţău atunśi pă tśin tśi-oi lua
Cîn maica ta o sămăna
Trei fire dźe mac îm prag,
Dźe-i vedźęa că macu cr'ęştśe
Să mai traźi, mîndro, năddźeźdźe,
Dźe-i vedźęa că macu sacă
Du-tśe 'm Murăş şî tśe 'n'ęacă.

Rătśitova — Ģiorģe Tśerlęa, 34.

CXLIV

Fuseį slugă la Hîždău
Şî služîį p'um bîzdîgău;
Trecuį la Rătśitova
Şî-m furară l'ingura
Şî n'avuį cu śe śina.

Rătśitova — Acelaşi.

CXLV

Cîn fuseį copil dźi-o lună
Furaį śęapa dźin cunună;
Cîn fuseį copil dźi-un an
Furaį calu dźim poįvan;
Cîn fuseį copil dźe doį
Furaį cai d-amîndoį;
Cîn fuseį copil dźe treį
Furaį fięră dźin cośiį;
Cîn fuseį copil dźe patru
Lăsaį bou dźezlegat
Şî-l tăjaį pă hălălantu;
Cîn fuseį copil dźe śinśi
Îm făcuį opinśi;
Cîn fuseį copil dźe şasă
Îm făcuį şură şî casă;
Cîn fuseį copil dźe şęptśe
Făcuį cămară cu tr'ęptśe:
Cîn fuseį copil dźe opt
Rădźicaį cuptor'u tot;

Cîn fuseį copil dźe nouă
Furaį cloca dźi pă ouă;
Cîn fuseį copil dźe zęśę
Furaį oaia ș'um berbęśę.

Rătśitova — Acelaşi

CXLVI

Strădźiata ie aia car'e ieșă pă desupra în căldar'e cîn pun'į căldar'ęa pă foc cu tśęagu; vin'e ca caşu; mulźi laptśele, îl baźi în căldar'e şî dup' aia baźi tśęagu şî dup' aia pun'į pă foc şî-l strînźi şî-l baźi în străcătoar'e şî dup' aia pun'į zăru pă foc şî dup' aia ferbe şî ieșă urdă ș'o străcuri.

Lunca-Śern'ii-dźe-źos — Dumitru Žuroń, 24.

CXLVII

Sîn v'o patru stęle la un loc, la alęa le spun'em căruț; dup' aia ęstă rariţa, car'e sfintśe dźimin'ęaţa, aia-į dźin trei; dup' aia vin'e cocoşu, śinśi stęle la un loc; dup' aia vin'e sfrędźelu, alęa-s doo la un loc; una dźin hęle doo îi zîśę „staoa śiobanului".

Lunca-Śern'ii-dźe-źos — Acelaşi.

CXLVIII

Cîn pleacă cu oile, la Dźerman, după Paştśi, atunśęa duśęm pă popa să facă służbă, pă oi, faśę sîştan'ie, stropeştśe cu apă păstă ięle; pă urmă să duc la muntśe.

Lunca-Śern'ii-dźe-źos — Acelaşi.

CXLIX

Dźe bubă (la oi)

Buba bubelor,
Puiu śiumelor,
Nu coaśę,
Nu răscoaśę,
Tu, bubă, 'năpoi tśe 'ntoarśę.

Lunca-Śern'ii-dźe-źos — Acelaşi.

PETROS

BĂUȚARI

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ISCRONI

BCU CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CL

O ven'ıt veacu ş'o strîcat tot. N'i-o 'n'ecat pămîntu. P'un loc în'eacă cu apă, p'un loc nu put'em lucra — cu Dumn'ezău nu n'e put'em sfăd'i. Numa iarbă d'e păscut vit'ele s'o făcut; cucuruzu ie numa d'i-o palmă.

Noi cu vercurile avem năroc. Iarna lucrăm la stînzîn'i; lucrăm şî noapt'ea pă lună. Un'e-i locu rău plăt'eşt'e mai scump, un'e-i bun mai l'esnă; plăt'eşt'e d'ila trei pînă la şasă coroane. În doo zîle faşi un stînzîn.

Lunca-Śern'ii-dże-sus — Işvan Bărboń, 51.

CLI

Cînd or ven'it Unguri am auzît c'or tunat călăr'eşt'e pă Coasta-Siorii şî i-or bătut săt'en'i d'e-ai noşt'i, l'i-or dat pă pele. Or aprins beşereca şî casa popii; or cotat după pribun, după Ianăş Zepa. Or aprins şi-o avut popa tot.

Lunca-Śern'ii-dże-sus — Acelaşi.

CLII

Păcurar' cu mult'e oi,
Mută-ţ strunga lîngă noi,
Lîngă noi, lîngă zavoi,
Că bună-i iarba d'e oi
Şî gropan'ele d'e noi:
Gropan'ele-s afund'e
Şî n'eaoa pîn la źenunt'e.

Lunca-Śern'ii-dże-sus — Dumitru Bărboń, 47.

CLIII

Şî m-i drag crizma 'm pădur'e,
Beau la vin şî mînc la mur'e,
D'e să traźe să mă 'mbet
Numa l'emn'ele mă văd,
L'emn'ele şî petrile.

Lunca-Śern'ii-dże-sus — Acelaşi.

CLIV

Pi la noi, pi la păduri
Mer fet'ele după muri,
Mă duseți și ieu cu iele,
Mă duseți să-m tai nuiele;
Niși-o nuia nu tăiai,
Pînă mîndră-m căpătai:
Pă mîndra o țîn d'e drag,
Nuiaoa o pun în gard.

Lunca-Șern'ii-dże-sus — Simion Ienășoń, 50.

CLV

Șin'e mînă boi bin'e
Bea la birt și mai rămîn'e;
Șin'e mînă boi rău
Tr'eșe pingă făgădău
Și spun'e că-i vinarsu rău,
Dacă nu-s ban'i în žascău.

Lunca-Șern'ii-dże-sus — Același

CLVI

— Cîntă puiu cucului
D'im miźlocu codrului
S'așă cîntă d'e frumos
D'e și frunza pică źos.
Cîntă, cuśe,
Nu t'e duśe,
Că vara vin'i,
Vara t'e duși;
Mă mir iarna śe mănînși.
— Mănînc mugur'e d'e fag
Și cînt codrului cu drag.

Lunca-Șern'ii-dże-sus — Același.

CLVII

Odată, nu șt'iu pa śe vremi, or fost hoți d'estui în sătu nost. Sa duśea pim Bănăt și pin tăt'e lăturile și

p'acolo furâ ei. Am auzît d'in hei bătrîn'i că ascund'eâ furăturile şî umblâ cu mărăle şî furâ pe la Crivin'i, su Rusca.

Meria — Gjorge Zepa, 56.

CLVIII

Îi d'e mult vremea: Văl'ea-Bâbii i s'o zîs aşe pintru că erâ o bâbă şî locu i l-or luât a noşt'i; iâ o fo slâbă şî nu put'eâ ţîn'eâ locu: s'o dus în hâ lume; cum să-l ţînă o bâbă d'i-o sută d'e ân'i? Acu oamen'i nu trăesc atîta, n'iśi śinześi d'e ân'i. Cum să trăiască? S'o 'ngreunât tăt'e hăl'ea. D'ipă śe bâba s'o pustîńit în hâ lume săt'en'i noşt'i or ţînut pământu, şî âz îl ţîn a noşt'i.

Meria — Acelaşi.

CLIX

Trăim tăt d'in stînzîn'i şî d'in vit'e. Avem păşun'e frumoasă, numa că śe luom d'i pă iâ dăm la d'etorii. Mără avem: boi, vâśi, oi, câpre; să mai cumpăn toat'e, că pă toat'e l'i-or cuprins d'etoriile.

Meria — Acelaşi.

CLX

Aiśi n'ime nu şt'iie cărt'e, n'iś mic, n'iś mâr'e; nu-i învăţător', că moar'e d'e foame în sărâśiia hâsta. N'iś cînd nu s'o pomen'it să fiie şcoală, n'iś nu s'o pomen'it v'un om învăţât; în ălt'e sât'e s'o pomen'it.

Meria — Acelaşi.

CLXI

Tolobońu să faśe d'in śioar'eśi; îl tăem pă măsură şî-l coasăm cu âcu şî-l trâźem îm piśior.

Meria — Acelaşi.

CLXII

N'âm fost cu oile n'icăuri îm Bănât, âm auzît numa că sa duc Merien'i cu ieł'e p'acolo, sa duc cînd or gătât fînu. L'e duc p'acolo sa l'e scoată dzin iarnă, că n' âu notreț; p'acolo locu-i mai varâtsic. Sa duc și păstă Murăș, la Bâștsea și sa 'ntorc la Sîn-Ziorz.

Meria — Ion Golașiie, 16.

CLXIII

D'in lâpt'e fășem căș, brîndză; d'in dzer fășem urdă și dzeru căr'e ramîn'e îl dăm la cîn'i.

Strad'iâța sa fășe d'in lâpt'ele înt'iegât, iesă pa d'easupra, cu puțîn dzer.

Dzăr'ea sa fășe d'in lâpt'e d'e vâcă.

Meria — Ancuța Mihaesc, 80.

CLXIV

Cîn îngroapă mortu pun'e cruśe cu cîrpă âlbă; la hăi bătrîn'i nu sa pun'e, numa la hăi tsin'eri, la zun'i, sa pun'e și cruśe și brâd. Fâc służba ș'acâsă și la beserică și pa câl'e. Dăcă-i zun'e sa cîntă, la hăi bătrîn'i nu sa cîntă, că sa duc și fără cîntsec; l'e trăźe numa hârînga.

Meria — Marinca Lupul'esc, 26.

CLXV

Iâca la Paștsele noaptse ie dze doi ân'i. Numa o fâtă mai âm; cîn o fi mâr'e, șin'i-o aźunźe pîn' atunșea, o sa-l dău la 'nvățătură. Cît ie dze r'eu dacă nu 'nvață!

Meria — Aceeași.

CLXVI

Mi-s văduvă; d'e uopt an'i mi-o murit bărbătu. Lucru cu biet'ele mîn'i d'e-m țîn gura sa nu mor d'e foame. Am trei copii, numa-s miși; hăl mai mâr'e e d'e șaspraześe ân'i.

Meria — Icon'iia Golașiie, 26.

CLXVII

Oile dăcă beău ăpă d'in tău sa bet'ezăsc, sa cufur.
Căr'e-s bun'e, țepen'e, sa d'iot și mor atunși, un'ior'ca-i tr'eșe căr'e ar'e dzîl'e.
Calbeădza o jău d'i pa văi.

Meria — Ion Lupul'esc, 15.

CLXVIII

Ăm o mîndră ca ș'o cruśe
Și la lucru n'o pot duśe;
D'imin'eăța-i roua măr'e
Și sa udă pa pișioar'e,
Păstă dzî soarile-i nălt
Și n'o poś duśe d'e căld.

Meria — Același.

CLXIX

La Grăd'ișt'i ie pămînt arător'; sînt n'ișt'e grumulce acolo; or fos śetăți d'in vremile hăle vet'i. Acu v'o patruzeși d'e ani s'o găsît un lanț d'e aor; o mers cu plugu și mergînd cu plugu pă breazdă l-o găsît Mușa Voin și cu Mușa Tod'ea, s'o pus în feru plugului; or fos doospreșe zale. L-o adus acasă și l-o trimes, mi să pare, la Peșta.

Totśeștși — Pătru Grăd'ișt'ean, 66.

CLXX

Spun'e tu, cucuțul'e,
Cîn pleacă răgutśel'e.
Răgutśel'e or pleca
Cîn l'i-i mai dragă lumea,
Cîn cos fetśel'e la soar'e
Ieși pleacă cîntîn dże žel'e,
Dże žel'e și dże bănat,
Că pă iel'e l'i-o lăsat,
L'i-o lăsat, s'o dus dzepartśe
Cu alți 'n străinătatśe.

Răụ îi, doamn'e, în străin'i,
Ca la floar'e întră spin'i.

Totșeștși — Ion Păscul'esc, 25.

CLXXI

Frunză verdze dźe trifoi,
S'o lodat mîndra la noi
C'ar'e șurț în tri foi
Și bădźiț cu patru boi,
Ș'am găsît-o la minșiună,
C'ar'e șurț numa 'nt' o foaie
Și bădźiț numa c'o oaie.

Totșeștși — Același.

CLXXII

Mă suii în dźeal în cucă
Să văd badźea un'e lucră,
La amiaz un'e să culcă,
Să mă duc iău să-i fac umbră,
Să nu-l ardă soarile
Pă grumaz și pă in'ele
Și pă buză supțîr'ele.

Cîrn'eștși — Pătruța Opric, 17.

CLXXIII

Badźio, trandafir supțîr'e,
Tșe-aș iubi, dar m-i rușîn'e.
Badźio, trandafir roibat,
Tșe-aș iubi, nu eștși în sat;
Dar să fii în sat cu min'e
Poatše c'am trăi mai bin'e.

Cîrn'eștși — Ana Văsii, 18.

CLXXIV

Lasă-mă, doamn'e, să mor
Îm brațăle cui m-i dor;

Lasă-mă, doamn'e, să zac
Îm brațăle cui m-i drag,
Pă perină d'e bumbac;
Lasă-mă, doamn'e, să mor
Pă brațăle cui m-i dor,
Pă perină d'e fuior.

Sum-Petru — Maria Solomon, 25.

CLXXV

Pintru mîndra car'e-m plaśe
Trei zîl'e la domn'i aș faśe,
Ș'aș faśe ș'o săptămînă
Numa să-m vină la mînă.

Sum-Petru — Aceeași.

CLXXVI

Iău mă duc, mîndro, 'n cătan'e,
Tu rămîn'i și spală hain'e,
Tot în dor și 'n lăcrămiel'e,
Să l'e ust'i în dor și 'n žel'e.

Sum-Petru — Aceeași.

CLXXVII

— Mirśe, Mirśe, śioban Mirśe,
Păcurar' la doo stîn'i
Și slugă la doi stăpîn'i,
Spun'e-m miie un'e-ai vărat,
Cît'e miori m-ai mîncat?
— Miori nu ț-am mîncat mult'e,
Numa patruześi d'e sut'e
Și berbeśi cu miile,
Miori cu śiopoarăle.

Clopotśiva — Ianăș Medrea, 67.

CLXXVIII

Frunză verdźe dźe trifoi,
Bădźiță cu buză moi,

Să vin/i dźisară la noi,
Să vin/i, badźio, întrăbat
Dźi śę pă min m'ai lăsat,
Șî să vin/i șî mîn/e sară
Să tśe 'ntrăb, bădźiță, iară.
Ață lungă și 'mpătrată,
Gura badźii-i tśipărată;
Ață lungă pînă 'n śer/,
Gura badźii-i cu tśiper/.

Clopotśiva — An/ița Mędrea, 17.

CLXXIX

Frunzul/iță dźi pă cruśę,
Badźea cătană să duśę;
Să-i trimet o cartśe 'n țară,
Să vin/i, bădźiță, iară.
Bădźița dźe n'o ven/i
Să-m trimeată in/elu
Dźin źeźętu hăl dźe milźoc,
După ăla iău mă coc.
Cîscîn/eu dźila tśetoar/e,
Badźio, in/ima mă doar/e.

Clopotśiva — Aceeași.

CLXXX

Cît îi Murășu dźe mar/e
Numa o cărar/e ar/e,
Pardosîtă-i cu năsîp,
Mierg cătan/el/e tot rînd,
Mierg tot patru după patru,
Toț cu cartśea la 'mpăratu.
N/eamțul/e,
Haiducul/e,
Śę grăbeștśi cătan/el/e,
Śę grăbeștśi cu iel/e 'n foc?
C'al mieu badźe-i la milźoc.
Dźe-ar ploia ploaie cu foc
Cătana merźe 'n șîlboc;

Dar ploaie ploaie cu sînźę,
Cătana merźę şî plînźę.

Clopotśiva — Aceeaşi.

CLXXXI

M-o trimes badźęa in'el
Dźin satu dźe un'e-i ięl,
In'ęl'e trimęată şęptśe,
Dźe doru lui nu-m tr'ęśę;
In'ęl'e trimęată-m opt,
Ļău dźe doru lui mă coc.

Clopotśiva — Aceeaşi.

CLXXXII

— Păsăr'ęa dźi pă hîntśeu,
N'ai văzut pă badźęa mieu ?
— L-am văzut la Bucur'eştśi
Ş'o trimes să nu-l dor'eştśi,
Că dźi-o fi v'um bin'e 'n ţară
La toamnă o ven'i iară,
Da dźi-o fi v'o răotatśe
Ţ-o trimętśe, mîndro, cartśe,
Cartśe 'm patru cornur'ęle,
Scrisă cu lacrămi dźę-a męlă,
Pă dźelături dor şî žęl'e.

Clopotśiva — Aceeaşi.

CLXXXIII

Trandafir, trandafir'el,
Haidă, badźio, dă 'n cortśel
Şî mă sărută 'n obraz,
Că în gură nu mă las,
C'al mieu badźe m'o žurat
Cîn dźę-acasă o plecat
Să nu dau gura la n'ime
Pînă ięl acasă vin'e.

Clopotśiva — Aceeaşi.

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CLXXXIV

Trandafir dźi pă ogoară,
Spun'e-m, badźio, șî tśe źoară:
Mai ai altă l'el'işoară?
Dźe-i avęa alta mai dragă,
Mă culc șî mă fac betśęagă,
Șî mă culc în drum să mor
Șî trei zîl'e nu mă scol,
Ca să vadă fętśel'e
Śe plătśesc dragostăl'e.

Clopotśiva — Ioana Tomoń, 17.

CLXXXV

Răzbună, doamn'e, răzbună,
Să să facă vr'ęmęa bună,
Să să ia bur'eśil'e
Dźi pă toatśe văil'e,
Să porn'esc cu vaśil'e
Șî badźęa cu oil'e.

Clopotśiva — Aceeași.

CLXXXVI

Cîntă, cuśę, pînă źoi,
C'atunśi męr'em amîndoi;
Tu tśe duśi pă sus cîntîn
Șî iău merg pă źos plîngîn.

Clopotśiva — Aceeași.

CLXXXVII

Milźocu śętățîi ie colo la l'emn'ele hęle mari. Acuma, p'acolo-i cosîtură șî gruńeță. Am săpat d'estule gruńeță ș'am găsît petri lunźi, mari, scrisă, bănuț miśi șî cărămizi scrisă. L'i-or luat domn'i șî l'i-or dus la Orăşt'iie, D'eva, Pieşta; mai sînt la Domnu prota.

Spun că o fost um plug d'e aor în śętat'e în vremile ale bătrîn'e, cînd or fos Daśi aiśa.

Grădźiştśe — Mihai Cristean, 72.

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CLXXXVIII

După Daśi o fos Trăian, ieł i-o spart, i-o bătut d'i-or eşît d'e-aiśa. O ven'it Trăian d'in Ţara-rumîn'ească, pi la Orşova; Trăian o fost Rumîn, o fost împărat în Ţara-rumîn'ească. O făcut poduri păstă Dunăre, o ven'it cu oastă, cu armad'e multă d'e i-o bătut. După śe i-o bătut o şăzut ieł.

Grădźiştśe — Acelaşi.

CLXXXIX

T'emn'iţă cred c'o fost aiśi, d'i-o băgat robi. Pă car'e o fos făcînd r'ele i-o băgat în căsuţă la žoavini, la urśi, la lupi. D'i pă şanţ, d'i pă sus, domn'i s'or fost uitînd cum să lupta cu žoavinile.

Aşe l'eźe o fost atunś, aşe-i źud'eca.

Grădźiştśe — Acelaşi.

CXC

Drumu lu Trăian înśepe d'in śetat'e, mer'e păstă cîmp, păstă Rîuşor, aźunźe păstă apa Odovažu'iţă şî pă urmă aźunźe în Ostrov. Acuma-i părăsît, ie numa o dungă d'e piatră.

Grădźiştśe — Voina Vida, 26.

CXCI

Colindă

D-asta-i sara, sara mar'e,
Sara mar'e-a lu d-Aźun,
Mîn'e-i zîua lu Crăśiun,
Dźi-o născut un tśinăr domn,
Micutśel dźe 'nfăşăţăl,
Faşa-i dalbă dźe mătasă,
Scutśeśel dźe bumbăśel,
Cîrpe moi dźe flor dźe măr,
L'egăn'ior
Dźe păltśin'ior.

Vînt tragănă
Dźin l'eagănă.
Domnu-i mic, mar'e creștśe,
Lucru mîndru śe-m croię!
Croię-m śer'u și pămîntu,
Croię-m śer'u 'n trei zîle
Și pămîntu 'nt' altśe trei.
Întśinsă śer'u pă pămînt;
Cum îl întśinsă
Nu s'aźunsă.
Tar'e Domnu să 'ntrista,
Mîna stîng' o scutura,
Trei in'ele źos pica,
Dźin in'ele răsăr'ę
Trei înźeri cu trei zbiśele,
D-unu nou în zbiśi dźe foc,
Și să dźetśe dźe-a tuna,
Dźe-a pomn'i, dźe-a grindźina,
Dźealuri mari să rădźica,
Văi d-adînśi să l'egăna,
Văi d-adînśi cu ape r'eśi.
Întśinsă śer' dźe-a doa oară,
Cum îl întśinsă
Bin s'aźunsă.
Bin'e Domnului păr'ę,
Frumos śer'u 'mpodobę.
Pus-o luna
Cu lumina,
Soarile
Cu razăle,
Cu doi, trei luśefer'ei,
Cu stęle pă lîngă iei.
Ș' o 'ntśinăm cu sănătatśe.

Grădźiștśe — Ianăș Coruț, 36.

CXCII

D'e bubă (d'e vit'e)

Bubă mică,
Bubă mar'e,

Bubă albă,
Bubă roşîie,
Bubă n'ęagră,
Bubă vînătă,
Bubă ţăstoasă,
Bubă petroasă,
Bubă cu vînturi,
Bubă cu faśeri,
Bubă d'e d'eot'i,
Bubă d'e noozęśi şî noo d'e fel'iuri,
Nu coaśę,
Nu răscoaśę,
Tu 'năpoi t'e 'ntoarśę;
Nu 'mpunźę,
Nu străpunźę,
Tu 'năpoi t'e duśę;
Nu 'nţăpa,
Nu źund'ia,
Domol'ęşt'e,
Potol'ęşt'e.
Slużn'ica męa oi mîna,
Bît d'e corn îm mînă i-oi da,
Rădăśina la bub' o săca,
D'e ia nu s'o al'ęźę
Ca rao d'e soar'e,
Ca pulberęa pă cal'e.

Grădźiştśe — Fira Dăl'in'esc, 40.

CXCIII

D'e rînză

Rînză albă,
Rînză n'ęagră,
Rînză galbenă,
Rînză roşîie,
Rînză vęrd'e,
Rînză mohorîtă,
Rînză d'e noozęśi şî noo d'e fel'iuri,
T'e sorośesc,

Tu să vin'i, rînză, la loc,
Cum să 'ntoarśę turta 'n foc,
Aşę să vin'i tu, rînză, la loc.

Grădźiştse — Maria Corui, '66.

CXCIV

Colindă

Iśęa 'n curt'e d'e 'st domn bun
Şęd'e-m, prînd'e un domn d'in śer',
Cu doi sfinți pă lîngă iel:
Unu-i Ionul, Sînt-Ionul,
Unu-i Pavel d-apostólu.
Grăi Ionul, Sînt-Ionul,
Cătră Pavel d-apostólu:
„Da noi, Pavel, śe n'i-om faśę?
Că pă Domnu l-or legat,
L-or legat, l-or înverigat,
Steń d'e piatră l-o 'ncuiat".
Grăi Pavel d-apostólu:
„Da noi, Ioane, bin'i-om faśę,
Bin'i-om faśę ş'om d'ir'ęźę,
Că colęa sus, măi d'in sus,
Sus la naltu śer'ului,
D'ę-a-d'ir'ęapta Tatălui
Noo sfinți-s precurați,
Tari la Dumn'ezău źurați.
Noi la ieși că n'i-om gînd'i,
Ieși la noi s'or coborî,
Şî 'n trei zîle şî trei nopți
N'iś n'or bęa, n'iś n'or mînca,
Numa pă Domnu-or ruga".
Cînd îş fu a patra zî
Cruśęa sfîntă să 'ntorśęa,
Steńu c'on corn mi-l lovia,
Roşu şoar'e răsăria,
Domnu la śer' mi-ş zbura;
Nu mi-ş zboară cum să zboară,
Şî mi-ş zboară golumbieşt'e
Şî mi-ş cîntă inźer'eşt'e.
Gazdă să t'e veseł'eşt'i

Șî la mulț an'i să trăeșt'i,
Să trăeșt'i, să dobînd'eșt'i
Tot bin'ele śe-l dor'eșt'i,
Tot bin'ele śel măi mar'e,
Car'e capet nu măi ar'e.

Grădźiștse — Ioviță Dumbravă, 20.

CXCV

N'avu Nandru śe lucra
Cîn să iubi cu Zdranca.
Nandru rele mi-ș făśca
Șî 'n t'emn'iță mi-l duśca.
Zdranca mînă vaśile,
Că răsăr'e soarile,
Tot cîntîn șî fluierîn ;
Șî Nandru mi-o auzca
Șî d'in gur' aș-m grăja:
„Zdranco, Zdranco, draga mea,
Spun'e tu la taică-tău
Să mă scoată d'e-aiśi, zău,
D'i-oi fi făcut v'um bin'e
Să facă ș'acu cu min'e.
Taică-tău d'e n'o asculta,
Tu s'asculț porunca mea:
Tomna 'n źoia d'e Rusale,
Cîn îi źoia ha mai mar'e,
Ies toț domn'i la plimbar'e,
Tună 'n gražd'iu măturat,
Scoat'e murgu n'enșălat,
Ia trei boambe d'e t'iper',
Le bagă la murg pă nări:
Murgu mieu o strănuta,
T'emn'ița s'o d'escuia
Șî mai mulț robi o scăpa".

Grădźiștse — Mănasie Răduța, 30.

CXCVI

Frunză verdźe tul'ipan,
Śe voin'ic îm fu Dajan.
Asară 'nsără 'n Vulcan,

Dźimin'ęața 'n Oraștśiie,
Cu domn'i 'n canțalariie.
— Pintru miorița creață
Fușęi cu domn'i dźe față.

Grădźiștśe — Ieva Curșęan, 30.

CXCVII

Haidă, soro, la poiană
Să cul'ęźęm maierană,
Să dăm sar'e la źuncuț
Și guriță la dragu.

Grădźiștśe — Aceeași.

CXCVIII

Mă mînă maicuța 'n dźęal
Cu sapa să săp hir'ęan,
Și sapai și mai ramasă
Și plecai să vin acasă.
Mă 'ntîln'ii c'on domn'işor
Și mă prinsă dźe cătrînță
Și-m spusă să-i fiu dragută.
Iău dragută nu-i poși fi,
Că-s dragută la birău,
Că m-o dat un k'isk'in'eu,
K'isk'in'eu cu flori mai mari,
Ca pien'ele la žandari,
K'isk'in'eu cu flori măruntśe,
Ca pien'ele la răgutśe.

Grădźiștśe — Aceeași.

CXCIX

Frunză verdze dźe priboi
Ș'asară m'or șerut doi;
Nu vręa maica să mă dźęa,
Parc'o să mă țînă ia,

PETRILA

BCU IASI ... UNIVERSITY LIBRARY

Da nu vędźe bolbojata
Că pă ja o ţin'e tata,
Da pă min'e
N'ar'e śin'e.

Grădźiştśe — Aceeaşi.

CC

Ruză mică, ruză mar'e,
Nu mă pîrî la maica-r'e,
Că maicuţa-i mąn'ioasă
Şî mă batśe 'ntśisă 'n casă
Cu corbaśiu dźe mątasă.
Grąi fratśe śel maj mar'e:
„Batśi-o, majco, şî nu pęa,
C'aşă-s toatśe fętśele".
Grąi fratśe śel maj mic:
„Batśi-o, majco, ş'o muştręză
Ş'o 'ntrabă un'e 'nsăr'ează,
Că 'nsăr'ează la fîntînă
Cu ibovn'icu dźe mînă.

Grădźiştśe — Aceeaşi.

CCI

— Hajdă, soro, la viţăj.
— Ba jo nu, că jo fuşęj
Şî ven'ij tătă muşcată,
Sąri mama să mă bată
Cu žoarda cu trej zmînśęle
Păstă peptu cu mąrźele.

Grădźiştśe — Aceeaşi.

CCII

Trandafir dźela păr'ętśe
Să žudźecă doo fętśe,
Doo fętśe p'un fişior,
Să žudźecă dźe s'omor.
Ha bogată zîśe-aşa:

„Ba, pă min badźęa mă ia,
Că-n dă tata doo oi
Și planu hăl dźin zăvoi,
Și-n dă ș'o vacă cu laptśe
Și o holdă źumătatśe.“
Ha săracă zîśę-așa:
„Mînśę-ț lupi zęstra tęa,
Holda să ț-o umplă spin'i,
Vaca să ț-o mînśę cîn'i.“

Grădźiștśe — Parastśiva Curșęan, 12.

CCIII

Ițots'e, maico, urîtu
Cum îm poartă in'elu.
Iău zîșęi ca să mi-l dźęa,
Iel zîśę ca să mă ia.
Dźę-aș ștśi, maico, că m'ai da
Iău acu m'aș spînzura
Înt'un vîrv dźe solovîrv,
Să să mir'e și tîrgu,
Să să mir'e soacril'e
Cum să dau fetśițăl'e,
Cum m'o dat maica pă min'e
Dup' un cîn'e dźe Rumîn
Și zîśę să-i zîc župîn;
Župînu dracu i-o zîśę,
Cîn iel n'ar'e sę să mînśę,
Că nu-i poarta cu porumbi,
Numa curaoa cu bumbi.
Iău la maica-s învățată
Să mîn boi zîoa la apă;
Da la tśin'e și-oi mîna?
Mîța și pă mumă-ta.

Grădźiștśe — Aceeași.

CCIV

Măi bădźiț, măi badźiul'e,
Mumă-ta-i muier'e rea,

Că tr'ęśę păst' arătură
Șî faśę fermecătură,
Ca să mă las dźe badźęa.
Atunś las ịăụ pă badźęa
Cîn oị lăsa l'ingura,
Atunśęa șî ńiś atunśị
Cîn o faśę plopu nuśị
Șî scumpinu mịęră dulśị.

Grădźiștśe — Aceeași.

CCV

Mînśę-tśe, bădźiţo, vermi
Pă pịatra besęriśiị,
Să rumîn'ị ca un fir dźe ịarbă,
C'aị zîș că nu ț-am fos dragă.

Grădźiștśe — Aceeași.

CCVI

Doru mịęụ ș'a badźịuluị
Șędźe 'n dunga dźęaluluị
Șî păzęștśe după min'e
Să nu daụ gură la n'ime.
Śin'e śe ar'e śe-m faśę?
Ịăụ daụ gura cuị îm plaśę.

Grădźiștśe — Aceeași.

CCVII

Noị trăim d'in vercurị, cu cărbun'ị, cu stînžîn'ị. Un'e faśęm cărbun'ị e vatra așă, mar'e, rătundă. L'ę'mn'el'e l'e pun'e capet în capet, în sus, ș'apăị pun'e frunză, dup' aịa pămînt, o cutrọape tọată grămada îm pămînt; bagă foc pă d'id'isupt șî lasă să ardă o săptămînă; atunśị scọat'e cărbun'i cu grebla șî cu lopata șî-ị pun'e în corfă șî-ị duśę la ștaţie.

Poịen'ị — Il'iịe Todoń, 18.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CCVIII

Noi trăim d'ela cîmp și d'ela vit'e. Cîmpu ie rău anu ăsta, că o fos veac, o brumat, o fos brumă în luna lu śirișer', la Rusal'e. Pîn' acu nu s'o al'es că iestă śeva ori că ba, ie slab tot.

Poien'i — Ion Mălăesc, 70.

CCIX

După Crăśiun vin'e luna lu cărindar', dup' aia să pun'e faur, dup' aia marț, după marț prcer, după prcer să pun'e mai, după mai śirișer' și după śirișer' cuptor', pă urmă agúst, după agúst răpśiun'i, după răpśiuńi brumar', sîn doi brumari, unu mic și unu mar'e, ș'apăi vin'e Andreá.

Poien'i — Același.

CCX

Cîn t'e văd, bad'io, pă t'in'e
Plînźę in'imoara 'm min'e
Ca 'nt' un copil d'e trei zîl'e,
Copilu plînźę și 'nśeată,
In'ima îm min să gată.

Poien'i — Ion Ieceboń, 54.

CCXI

Măi, mîndruțo, pintru t'in'e
Multă in'imă ră-i la min'e,
Și pintru noi amîndoi
Multă prisină-i la voi.

Poien'i — Același.

CCXXII

Oil'e porn'esc pă val'e,
Nu-i n'ime să l'e dźea sar'e,
Oil'e porn'esc pă muntśe
Și nu-i n'ime să l'e mulgă.

Poien'i — Pătruța Ieceboń, 16.

CCXIII

Badźęa mîncă urdă dulśę,
Mîndra l'ęagănă şî plînźę;
Badźęa mulźę oil'e,
Ļa petr'ęśę năcazuril'e.

Poien'ļ — Aceeaşi.

CCXIV

Mă uitaļ pă drum în sus,
Dor oļ vedźęa um brăduţ,
Ca bădźiţa dźe năltuţ;
Brad văzuļ, da śępuros,
Nu-ļ ca badźęa dźe frumos.

Poien'ļ — Aceeaşi.

CCXV

Trecuļ dźęalu ş'o lunk'iţă
Pîn la badźęa la strunçiţă,
Găsîļ oil'e zăcîn,
Pă badźęa caşu strîngîn:
— Strînźę, badźio, zăru bin'e,
Să nu pişę zăr pă min'e.

Poien'ļ — Aceeaşi.

CCXVI

Trąim maļ cu samă cu vitśe şî cu lucru la pądur'e, oţîră fîn faśęm, cucuruz. Pąsun'e avem dźestulă; oļ avem maļ multśe, un'ļ aų păstă o sută; avem şî vaśi, capre-s puţîn'e.

Bucova — Ion Ģiorģioń, 60.

CCXVII

Vida

...Ļenăşăl dîn graļ grăęa:
„Vidă, Vidă, draga męa,
Sovulcă foduri larźi
Şî frămîntă colaśi albi;

Tot colacu
Preț d'i-un sacu
Ș'o prescură
D'i-o măsură,
Ieĭ s'o aibă 'n curmătură.
Vido, Vido, doamna mea,
Hai, să mierźem la socriie
Pă gostîie,
C'o trecut un an îm post
D'e cîn la socri n'am fost".
Dară Vida śe lucra?
Colaśi albi-m frămînta
Și frumos că m-i coșca,
La Ianăș să meltuca:
„Iacă, Ianăș, domnu meu,
Că śe-ai porunśit
Ieu toat'e le-am împlin'it:
Colaśi albi i-am frămîntat
Și'n g'isaźi că i-am băgat
Și pă murg i-am aruncat".
Ianăș dîn gură-m grăca:
„Vido, Vido, doamna mea,
Hai, să mierźem amîndoi".
Amîndoi că mi-ș pleca,
Ieĭ merźca cît măi merźca
Și d'e codru să prind'ca.
Ianăș dîn gură grăca:
„Vido, Vido, doamna mea,
Ia, strîgă un cînt'eśel
Să petr'ec codru cu ieĭl".
Vida dîn gură-m grăca:
„Ienășele, domnule,
Cînt'eśelu n'oi strîga,
Că drăguț că am avut
Pă Pană Roșîoară,
Hărămbașa hoțîlor
Și stăpînu codrilor
Și ieĭl o fi p' aśi
Ș'amîndoi n'i-om sfăd'i".
Ianăș dîn gură grăca:
„Strîgă, Vido, nu t'e t'eme,

Că i̯eu̯ voi̯n'ic,
Pană voi̯n'ic,
Nu t'e t'ęme d'e n'imic".
Vida rupsă d'ę-a cînta,
Codri mari̯ să l'egăna,
Izvo̯ară să tulbura.
Pană Roşîo̯ară audzęa,
I̯ęl dîn gură mi-ş grăęa:
„Olele, cătan'ę-a mi̯ęle,
Staţ în loc şî ascultaţ;
Aud glasu Vid'ii̯ mi̯ęle,
I̯a m-o fos drăguţă mii̯e
Dîm mică copilării̯e".
Înaint'e le eşęa
Şî dîn gur' aşę grăęa:
„Măi̯ tu, I̯anăş, frat'e I̯anăş,
D'i śe m-ai̯ lo̯at ibomn'ica?
Fii̯e-ţ curvă mui̯că-ta.
În luptă să n'e luptăm,
În săbii̯ să n'e tăi̯em."
I̯anăş dîn gură-m grăęa:
„Pană, Pană, frat'e Pană,
D'ecît în săbii̯ să n'e tăi̯em —
Săbiile-s tăi̯eto̯ar'e
Şî d'e cap îs perdzăto̯ar'e —,
În luptă să n'e luptăm,
Cari̯ pă cari̯-om pridăd'i
Vida lui̯ că i̯-o ud'i."
La luptă i̯ęi̯ să lo̯a;
Să lupta cît să lupta,
Dzî d'e vară
Pînă 'n sară.
I̯enăşăl să isprăvęa;
Pană dîn gură-m grăęa:
„Măi̯ tu, frat'e I̯enăşęle,
Dă-m tu vredn'iśęşt'e,
Că i̯ęu̯ dau̯ voi̯n'iśęşt'e."
I̯enăşăl dîn grai̯ grăęa:
„Vido, Vido, do̯amna męa,
Bagă mîna la poznar',
Sco̯at'e brişca c'on criţar',

Taie brășinar'u hoțului
Și fă part'e soțului."
Dară Vida śe-m făśța?
Băga mîna la poznar',
Scot'ța brișca c'on crițar'
Și tăța brășinar'u soțului
Și făśța part'e hoțului.
Ienășăl în sus să uita,
La Dumn'edzău să ruga:
„Sfîntă, Sfîntă Dumin'eca,
Pă min'e nu mă lăsa
Să mă mănînśę curva!"
La Dumn'edzău să ruga
Și put'erile-i ven'ța
Și pă Pană îl trînt'ța,
Îm pămînt că-l îngrupa,
Im pămînt pînă 'n zęnunk'i
Și sabiia m-o scot'ța
Și capu lu Pană tăța.
Săr'ța capu cît col'ța,
Nu-ș śę drac bolborosęa:
„Iacătă-mă c'am perit
D'e śin nu m'an nădăit".
Dară Vida śe lucra?
Ia fuga 'n zmidă că-m da.
Ianăș cur'ța
Ș'o aźunźęa:
„Stăi tu, Vido, nu fuźi,
C'ai cu min'e d'ę-a vorbi."
Pă Vida o aźunźęa
Și la Pan' o aduśęa
Și capu că mi-l tăța,
Păstă Pan' o arunca:
„Na-ț, Pană, ibomn'ica."
Și iel pă cal că să suęa,
La socriie să duśęa.
Soacră-sa că mi-l ved'ęa:
— Ianăș, Ianăș, puiu maik'ii,
Apăi pă Vida n'o aduśi?
— O ven'i și Vida pă mîn'e,
Că i-am loat śizmuță noi,

Şî noi şî gălben'ioar'e
Şî or strîns-o la pişioar'e.
O ven'i şî ia pă mîn'e.
Măicuţă, măicuţa mea,
Că ieu sîn tar'e flămînd,
Du-t'e dumn'eata şî caută
La oblîncu calului,
C'am un cap d'e năma̧ie
D'e mi-l bagă la căldar'e
D'e-m fă śeva d'e mîncar'e.
Cînd la oblînc mi-ş căta
Capu Vid'ii mi-l găsea,
Mărźelat şî śerśelat,
Cum maică-sa i l-o dat.
Ia dîn gur' aşe grăea:
„Domnul'e, domnuţu meu,
Să t'e ţînă Dumn'edzău.
Măi ar'e maiea trei,
Car'e-i vrea tu să iei.“
Ienăşăl dîn grai grăea:
„Maica, măicuţa mea,
Numa una m-ai dat
Şî haia m'ar fi mîncat,
Numa Dumn'edzău nu m'o lăsat.“

Băuţaru-dźe-źos — Samfiu Văran, 73.

CCXVIII

Colindă

Sus pă răsărit
Ęstă un cîmp înflorit,
Da nu-i cîmpu alb d'e flori,
Şî ie cîmpu alb d'e oi
Şî la oi stă Dumn'edzău,
Stă pă lanśe rădzîmat
C'on fluieroń ferecat.
Cîn în fluieră dzîśea
Śele albe oi porn'ea.
Dumn'edzău dîn grai grăea:
„Hai, hai, oile mele,

Că tot bihăind pă voi
Ieu am albit ca și voi.
Am pus gînd
Ca să vă vînd
Ș'am pus gînd ca să vă las,
Să mă fac gazdă d'e casă".
Da oaia ha măi mică,
Ia dîn vorb' aşe vorbea,
Că domn nost nu n'i-o lăsa:
„N'e scoat'e la primăvară
Și frumos noi ț-om da iară
La Păscuță
O meluță,
La Sîn-Ziorz
Um mel frumos,
La Ispas
Um buldz d'e caș
Și la Rusale
Un cožoc mar'e".
Dumn'edzău să duśea
Și dîn grai aşe grăea:
„Du-t'e Ioane, Sînt-Ioane,
Și voi oile 'mpărțiț
La bogaț și la săraśi:
Un'e sîn copii măi mulț
Să le daț patru și śinśi,
Și un'e sîn măi puțîn'ei
Să le daț doo și trei".
Hoi, bună d'imin'eața,
Că n'i-o śinstît
Boieru cu boier'easa
C'on șold dîm pod;
Da nărocu nost
Că l-o curățît
D'e hele rele,
Că i-o loat piśioar'ele
Și ur'ek'ile
Și rîtu.
Și nărocu nost
Cu iele,
C'o loat hele rele,

Că d'e-ar fi rîtu,
Cu rîtu n'e-ar rîtui,
Cu piș'oar'ele n'e-ar dripi
Și cu ur'ek'ile n'e-ar șiul'i
Și cu coada n'e-ar izbi,
Ok'i ar sări.
Toț aveț gură d'e-a mulțămi:
Hoi, mulțam, mulțam!
Hoi, fiș'ori mari,
Fiș'ori tari,
Ia, faș'eț cu ur'ek'ile
Ca hăi trei pui d'e iepure,
Că n'i-o șinstît
Župînu cu župîn'easa
C'o but'e d'e ban'i mărunți,
D'ela Buda făcuț,
C' acolo-i baia vek'e,
D'e un'e mîța strek'e:
Acolo-i baia nouă,
Un'e mîța ouă;
Acolo-i Țîganu
Car'e faș'e banu;
Cînd o dat cu șiocanu
Scînt'eile săr'ea,
Ban'i toț nouă n'e ud'ea.

Băuțaru-dże-zos — Același.

CCXIX

Cînd am fost ieu cătană era măi reu, căpătam menăză numa odată la dzî, ca robu, da acuma capătă d'e trei ori.

Băuțaru-dże-zos — Același.

CCXX

Am fost îm bătaia cu Praizu d'ela șaidzeși și șasă, d'ela Kenicreț.

S'or bătut aș'e: un crai cu împăratu, cu Franț Iosef. La urmă o bătut craiu pă împăratu la Brin, Preșburg.

Ș'apăi̯ or pus paśę să nu să măi̯ bată. Împăratu o dzîs că-i̯ dă un văgon d'e ban'i̯, să nu să măi̯ baźę în ţărîle lui̯ să i le strîśę.

I̯ęu̯ am fos la peon'i̯eri̯. Ș'o dat Prai̯zu cu tunu ș'o rupt podurile şî noi̯ am fuźit şî la un călăr'ęt'e, la un húsar, i̯-o rupt um piśi̯or la cal şî i̯-o tăi̯at capu d'esupra d'e ok'i̯ la fiśi̯or.

Băuţaru-dźe-źos — Acelaşi.

CCXXI

La Itali̯a am şădzut śinśi̯ an'i̯, în Trăvizu şî 'm Padova şî 'n Virona şî 'm Pălmănova. Atunśęa am fos la tunari̯; avęam doi̯ cai̯, avęam griză d'e i̯ęi̯; căpătam o coro̯ană pă dzî; îi̯ puţuluęam, le dam apă, ovăs. Virona era fo̯art'e frumo̯asă, numa acolo m-o fos drag; tot oraşu era pordosît cu pi̯atră, lucru frumos, căşi̯ frumo̯asă, do̯u̯ădzęśi̯ şî şasă d'e besęriśi̯. O̯amen'i, Tăl'i̯en'i, era bun'i̯. Am învăţat tăl'i̯en'ęşt'e, poś să vorbesc ș'acuma: capiśi ital'i̯ano, mi capiśi com lui̯. Sîn vorbe car'e să potrivăsc cu a no̯aşt'e: noi̯ dzîśęm „apă", Tăl'i̯anu „acu̯a"; noi̯ dzîśęm „frat'e", i̯ęi̯ „frăt'elu".

Băuţaru-dźe-źos — Acelaşi.

CCXXII

Frunză vęrdźe dźe sălcuţă,
Ș-o aflat badźęa mîndruţă;
Frunză vęrdźe i̯arbă n'ęagră,
Ș-o aflat şî nu i-i̯ dragă.
Frunză vęrdźe curcubi̯eu̯,
Tot mai̯ dragă i̯-am fost i̯ău̯.

Băuţaru-dźe-źos — Ana Văran, 19.

CCXXIII

Măi̯ n'ei̯co, primbură no̯o,
Nu ţîn'ęa cal'ęa la do̯o,
Ș'o ţîn'e numa la una,
La cari̯ ştśii̯ că-i̯ pun'i̯ cununa.
N'ei̯co, doru teu̯ nu-i̯ bun,
Un'i̯ m' aźunźę stau̯ în drum.

Băuţaru-dźe-źos — Aceeaşi.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CCXXIV

Mîndruța cu ok'i verzi
N'iśiodată să n'o crezi,
Că tśe lasă adurmit
Ș'apucă după iubit.
Iubieștśe, mîndro, iubieștśe
Și pă min'e și pă altu,
Numa să nu știie satu,
N'iśę satu,
N'iś bărbatu,
Că dźin sat ți să audźe
Și bărbatu tśe uśidźe.

Băuțaru-dźe-źos — Angel Ambrozie, 26.

CCXXV

Iău știu calu cîn să fură :
Cînd îi n'egură și bură ;
Iău știu calu cîn să vindźe:
Cînd îi n'egură și n'inźę.
Turcu mă caută pă val'e,
Iău eram cu murg călar'e;
Turcu mă caută pă luncă,
Iău eram cu murg dźe fugă.

Băuțaru-dźe-źos. — Același.

CCXXVI

Haida, mîndruțo, cu min'e,
Să tśe 'nvăț a trăi bin'e,
Că m-i punga grea dźe ban'i
Și am cai dźe patru an'i,
Și dźe punga s'o gol'i
Noi cu doi putśem trăi.

Băuțaru-dźe-źos — Același.

CCXXVII

Cărăruie dźi pă val'e,
Făcută dźi-o fată mar'e

Urdźinîn la vrăžîțoar'e,
Să vadă śę ar'e 'n foal'e:
O musk'iță cu pišioar'e,
La un an ia śer'e țoal'e;
O musk'iță cu lăbiță,
La o lună śer'e țîță.

Băuțaru-dźe-źos — Lazăr Raca, 50.

CCXXVIII

Pă muntśe cu sęmen'ic
Batśe vîntu viorint,
Pă muntśe cu vioar'e
Doru mîndrii mă dobęar'e.

Băuțaru-dźe-źos — Același

CCXXIX

Frunză verdźe dźe susai,
Tśinără mă măritai
Și rea soacră-m căpătai;
Ședźe 'n vatră
Și tăt latră
Și spun'e că nu-s bărbată.
La bărbat mă tot pîrăștśe
Și pin sat mă povest'eștśe.
Să ștśiu, soacră, c'ai muri
M'aș albi,
M'aș rumen'i,
Da să ștśiu că ts' ii scula
M'aș duśę, m'aș spînzura.

Băuțaru-dźe-źos — Lazăr Aglișer, 21.

CCXXX

Mîndruța dźe lîngă școală
Faśę mămăl'iga 'n oală;
Mîndruța cu păru creț
O cunosc sara pă miers,
Pă miersu pišioar'elor,
Pă purtar'ea țoal'ilor.
L'e porț albe și spălatśe,
Mulț voin'și bazi îm păcatśe;

Astăz, mîn'e şî poimîn'e
Mă baźi, mîndro, şî pă min'e.

Băuţaru-dźe-źos — Acelaşi.

CCXXXI

Gruia lui Novac

Îm milźocu Haţăgului
Ięst' o masă rotśilată;
Frumǫasă-i, dǫamn'e, dźe piatră
Cu śiócoţî dźe arźint,
Car'e n'am văzut dźe cîn sînt.
La masă śin'e-m şădźęa?
Bęa Gruia cu Gruiţa,
Ięi îm bęau şî-m l'imbovęau
Şî dźe Dumn'ezău gîndźęau.
Dar Gruiţa śel mai mic
Ni nu bęa,
Ni nu mînca,
Numa şădźęa supărat
Cu clopu pă ok'i lăsat.
Da Gruia hăl bătrîn
Ięl dźin gur' aşę-m grăęa:
— Măi, Gruiţo, fătul mięu,
Dźi śe şăz tu supărat,
N'ebeut şî n'emîncat,
Cu clopu pă ok'i lăsat?
O ţî-i fǫame, o ţî-i sętśe,
O ţî-i dor dźe codru vęrdźe?
— Nu m-i fǫame, nu m-i sętśe,
Nu m-i dor dźe codru vęrdźe,
Şî m-i dor dźe satu mięu,
C'am avut śinśi mîndre 'n ięl:
Una 'n dźęal, dǫuă la vale,
Una 'n uliţa ha mar'e,
Una 'n capu satului,
La birtu Bănatului.
— Măi Gruiţo, fătul mięu,
Lasă-tśe dźe bereźiie
Şî tśe dă la plugăriie;

FAC. ŞTIINŢII IAŞI * LAB. DE GEOGRAFIE *
BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Dă-ț palósu pă doi boi,
Să plugărim amîndoi...“
Și să loa
Și să duśęa
Trei haiduśi
Pă trei cai murźi,
Trei cătan'e 'mpărătśeștśi
Pă trei cai moldoven'eștśi.
La An'iță aźunźęa
Și dźin gur' aşę grăęa:
„Adă-m o vadră dźe vin,
Să-l gustăm cît îi dźe bun“.
An'iță că-i aduśęa
Și dźin gur' aşę-m grăęa:
„Adă ban'i, măi Gruio!“
Iel dźin grai iară grăęa:
„Tu, An'iță, crižmăriță,
Adă iar o vadră dźe vin,
Să-l gustăm cît îi dźe bun.“
Ia vin tăt aduśęa,
Dźe ban'i nu-i mai pomen'ęa;
Cîn dźe ban'i îi pomen'ęa
Păstă față o lipęa,
Și ia tar'e să spăr'ęa
Și śizme n'egre 'ncălța,
Poale albe suvulca
Și la Iovu mi-ș pleca.
Cîn la Iovu-m aźunźęa
Aşę dźin gură-m grăęa:
„Iovule, Măriia ta,
Asară cam pă 'nsărat
Un sălău m-o picat,
Dźe trei pălmi dźe lat în fruntśe
Și nu prea vorbieștśe multśe.
Ala-i Gruia lu Novac,
Mustățîle i-s ca la rac
Și le 'noadă după cap,
Faśę nodu cît pumnu
Și răcn'eștśe ca ursu,
Dźe buboaie pămîntu.“
Iovu dźin grai îm grăęa:

HOBICENI-URICANI

BCU IAȘI ... UNIVERSITY LIBRARY

„T'u, An'iţo, crizmăriţo,
Du-tśe tu 'năpoi acasă,
Dă-i beutură cît ieł o poftśi,
Dźe ban'i nu-i mai pomen'i.
Dźe l-ii putśea îmbeta
Bună plată-i căpăta.
Ala-i Gruia lu Novac,
Corbi dźe l-ar fi mîncat."
An'iţa acasă pleca.
Cîn acasă aźunźea
Gruia dźin grai îm grăţa:
„Un'e-ai fost, căţa bătrînă?"
Ia dźin gur' aşe-m grăţa:
— În veśin'i după lumină.
— Dźe cîn la tśine-am luntrat
Ieu pă tśin nu tśe-am întrăbat
Dźin śe n'eam tśe-ai rădźicat.
— Ieu mi-s floar'e
Dźi pă mar'e,
Bag voin'iśi la prinsoar'e.
— Şăd cu tśin'e, mîndră floar'e,
Dźe az pînă 'm prînzu mar'e
Şî nu mă tśem dźe prinsoar'e".
Şî vin tăt îi aduśea,
Mintśea slabă îi ven'ea
Şî iutśe că să 'mbeta
Şî Iovu că mi-ş ven'ea
Cu fun'ie dźe mătasă,
Ca mîna lu Gruia dźe groasă.
Îl loa şî mi-l lega
Şî 'nt' o tśemn'iţă grea-l duśea,
Car'e n'o mai fost rob în ia,
Ş'o piatră dźe nouă măźi în cîrcă-i pun'ea
Şî Iovu să duśea,
Să vesel'ea,
Da Novac tar'e că să gîndźea
Un'e-i drag fiśioru lui.
Să loa şî să duśea
În grădźina ha oprită
Şî n'imica nu vedźea,
Numa um pujuţ dźe corb

Șî dźin gur' aşę-m grăęa:
„Mă, puiuț dźe corb,
Tu dźe n'imic nu eștśi bun
Dźecît numa dźe umblat.
Încunźură tu țara
Dźe găseștśe pă Gruia,
Bună plată-i căpăta,
Tăt sînźę dźe Turc îi bęa".
Corbu 'n sus să rădźica
Șî la tśemn'iț' aźunźęa
Șî 'n roștśęie să pun'ęa
Șî dźin gur' aşę grăęa:
— Măi Gruiuțo, fătul mięu,
Cum tśi-o bătut Dumn'ezău!
Dźesfă mîna dźin'ęaptă
Șî scriie o cărtśiśęa
S'o duc ięu la tatăl tău
Pă cum ai aźuns dźe rău.
— Du-tśe tu, corb, dźę-aśiia,
Doar n'o lăsat Dumn'ezău
Să-m mînśi tu trupu mięu".
Corbu iară mi-ş grăęa:
„Nu fii, Gruio, 'nspăimîntat,
Doar Dumn'ezău n'o lăsat
Să-ț mînc ięu trupu teu
Șî să-ț bęau sînźęle teu,
Șî m-o mînat tătucu teu
Să văd dźe copilu seu".
Dar Gruia dźin gură grăęa
Șî tar'e să zvîrcol'ęa
Șî pă cartśe mi-ş scria
Șî la corb că o da
Șî dźin gur' aşę grăęa:
„Bagă dźe samă, corb, bin'e,
Se nu spun'e cartśęa
Să spun'i tu cu gura ta:
Pă vin'eri dźimin'ęaţa
Or avęa dźę-a mă 'nsura,
M-or da fun'ia n'evastă,
Dźe cunună
O furcă bună,

In'ima gorunului
Dźin fața pămîntului,
K'imători
M-or fi corbi
Șî șo̯acrăle
Śi̯o̯arăle".
Corbu i̯utśe mi-ș pleca
Șî la Novac aźunźe̯a.
Novac la masă mînca,
Corbu dźin gură mi-ș grăe̯a:
„Măi̯ tu, Novac bătrîn;
Lasă mîncar'e̯a la foc
Că fiśi̯oru țî-l potop".
Novac în cartśe să ui̯ta,
După uș̯ă o zvîrl'e̯a,
Śizme n'e̯gre încălța,
Barbă dźe cîlț îș făśe̯a
Șî să lo̯a șî să duśe̯a
Șî la I̯ovu aźunźe̯a.
I̯ovu dźin grai̯ mi-ș grăe̯a:
„Măi̯ tu, moș călugăr'esc,
Na scaun'e dźe hodźin'e̯ștśe
Șî, ai̯, să bem, să n'e vese̯l'im
Șî dźe rob nu mai̯ vorbim".
Atîța ban'i̯ Grui̯a lăpăda
Dźe pă i̯e̯l n'ime sama nu lo̯a,
Șî trei̯ zîle șî trei̯ nopți
Tăt o beut ș'o mîncat
Șî n'imica n'o 'ntrăbat.
Da I̯ovu dźin grai̯ îm grăe̯a:
„Măi̯ tu, moș călugăr'esc,
Dźe trei̯ zîle, dźe trei̯ nopți,
Dźe tăt mînśi̯ mîncări̯ domn'eștśi̯,
Źo̯acă una să plătśeștśi̯".
Grui̯a dźin grai̯ îm grăe̯a:
„I̯ovule, Mări̯a ta,
Pîn' acu ț-am dat śinsta,
Fii̯e-ț scro̯afă mumă-ta,
Că i̯e̯u cîn oi̯ porn'i a źuca
Țîligradu s'o mira;
Cîn om źuca amîndoi̯

Om rîcn'i ca n'iștśe boi,
Turśi or fuźi dźe noi".
Cum cu palma mi-l tăța
Tomna 'n Śerna să oprța,
Cu pișioru-l burdușța.
Și să loa și să duśța
Iar la drag fișioru lui,
La tśemn'iță aźunźța,
Cu pișioru 'n ușă da,
Uța 'm patru să cr'epa
Și dźin gur' așe-m grăța:
— Măi, Gruiță, fătul mieu,
Cum tśi-o bătut Dumn'ezău,
Că n'ai ascultat cuvîntu mieu.
— Nu mă mai probožî, tată,
Adă-m o butśe dźe apă".
Iel o butśe-i aduśța,
Gruia iutśe o scur'ța,
Așe Gruia să umfla,
Fiarăle pă iel cr'epa
Și dźin gur' așe-m grăța:
„Pă undźi-oi merźe ieu, tată,
Numa cu cotu oi cotśi
N'iś un Turc n'o mai udźi".
Da Gruia dźin grai grăța:
— Ado palósu la min'e,
Că nu mă încr'ed în tśin'e,
Că eștśi mîncat dźe robiie.
— Să tśe feri, tătuc, bin'e,
Să nu tśe tai și pă tśin'e".
Pă un'e moșu merźța
Uliță dźe Turśi făśța,
Da pă undźe Gruița merźța
Atîța Turśi mi-ș pica,
Cum pică vara iarba
Cîn o aźunźe coasa;
Atîța Turśi 'm mar'e o băgat,
N'iś um pic nu s'o dat,
K'iar și poduri o făcut
Dźi-o tr'ecut pă undźi-o vrut.
Dar un hoț dźe Turc bătrîn

Tomna 'n coadă să codźęa
Şî dźin gur' aşę-m grăęa:
„Lasă-mă n'evătămat,
Să duc vięstă la 'mpărat
C'am scăpat dźin Ţîligrad".
Da Gruia dźin grai grăęa:
„Dźe lăsat tśi-oi lăsa,
Da dźe 'nsămnat nu tśi-oi lăsa,
Cum să 'nsamnă galiţa".
Şî pă Turc că mi-l prindźęa
Şî nasu mi-l cîrn'ęa
Şî dźe ur'ek'i îl śiungăr'ęa;
Făśęa pă Turc că-i scăpat,
Ca un cîn'e turbat.
Fuźęa Turcu lupięştśe
Şî să uita 'năpoi cîn'ęştśe,
Să uita 'năpoi bin'e,
Gruia după ięl nu vin'e.

Băuţaru-dźe-sus — Sofia Žărcău, 27.

CCXXXII

O fost trei păcurari şî s'or loat şî s'or dus ş'or găsît um moş bătrîn. Tar'e dźe moş să ruga: „ia-n'e, taică, pă toţi sluźi."

Şî moşu să 'nvoia.
Păcurari pă toţ îi pun'ęa.
Cu oile să duśęa
Şî trei fętśe mi-ş găsęa.

Şî una dźin fętśe iutśe după fiśioru hăl mai mic să duśęa. Cînd o ven'it vręmęa şî s'or dus la oi, fraţî pă hăl mai mic l-or loat şî l-or omorît.

Cînd pă fată o 'ntrăba:
Męrźę cu ięi o ba,
Fata n'imic nu vorbęa,
Dumn'ezău ărpi-i da
Şî ia iutśe îş zbura.

Şî ięi aşę or udźit şî dźin gură ięi tăt să vorbęa:
„Dumn'ezău n'i-o bătut, că şî fratśele e mort şî n'evastă nu avem şî la oi tăt aşę om şădźęa. Da mioriţa

dźin gură-m grăța: „undźe-i drag stăpînu mieu? L-o mîncat huldău? Da huldău nu l-o mîncat; voi sîntșeț blăstămați, că pă iel l-ați zdrobit și l-ați băgat îm pămînt. Dacă voi ați făcut așe, la pișioar'e i-oi pun'e lanșța și la cap fluera".

Și cîn fluera mi-ș hor'ța
Oile mi-ș porn'ța.

Băuțaru-dźe-sus — Aceeași.

CCXXXIII

Păsăr'ța dźi pă cîmpiie,
Scrii-o cartșe, dă-o miie,
S'o duc la badźța 'n fer'ăstă,
Cîn să scoală să șetșească,
In'ima să ș-o 'mbun'țască;
S'o șetșească și s'o cr'țadă
C'a mța in'imioară-i n'țagră.

Băuțaru-dźe-sus — Aceeași.

CCXXXIV

Frunză verdźe dźe tul'eu,
Tșinără mîndră am iău,
Ca mama lu tata mieu,
C'o tr'ecut alaltăieri
Dźe obzeși dźe primăvări.
Tșin'erică-i ca o floar'e,
Niș măsțele 'n gură n'ar'e,
Dar și g'inți dźe-ai căta,
Zău, niș unu n'ai afla;
Cîț or fos toț or picat
Și alți 'n loc n'or mai dat.
Și-i făloasă mîndra tar'e,
Dźe n'o 'ntr'eși-o fată mar'e,
Și să țin'e că-i crușiul'iță,
Fișiori-i zîc bibol'iță,
Bibol'iță, bibol prost,
Dźe sămînță 'n satu nost.
La păr să țin'e bălaie
Și fișiori-i zîc Mărțaie.

Băuțaru-dźe-sus — Ianu Muntșean, 25.

CCXXXV

Aşę zîc babele 'n sat
Că aŭ fętśe dźe măritat.
Aibe ięle cît o vręa,
N'ar'e śin'e să le ja,
Că una-i surdă, una-i mută,
Una-i cu spinar'ęa ruptă,
Dźincolo una-i guşată.
Una-i k'ioară şî buzată,
Cît fără niś um păcat
Să le baźi toatśe 'nt' un sac
Şî să l'eźi sacu frumos,
Să-l arunśi pă apă 'n źos.

Băuţaru-dźe-sus — — Acelaşi.

CCXXXVI

Frunză vęrdźe alun'ę,
Săracă in'ima mę,
Niś nu-i bună, niś nu-i rę,
Numa-i n'ęagră ca tśina,
Ca iarba primovara
Cîn o tăiem cu cęasa.

Băuţaru-dźe-sus — Pătru Žărcău, 35.

CCXXXVII

Frunză vęrdźe nucă sacă,
Rămas bun, mîndruţo dragă,
M'oi duśę şî n'oi ven'i,
Îi plînźę şî m'ii dori.
Dźecît cu mîndruţa proastă,
Mai bin'e la oi pă cęastă;
Dźecît cu mîndra urîtă,
Mai bin'e la oi pă rîpă.

Băuţaru-dźe-sus — Acelaşi.

CCXXXVIII

La noi nu sînt Rumîn'i, numa n'ęmeşi; n'e mestăcăm şî cu Rumîn'i, lom fęt'e d'e Rumîn şî Rumîn'i ieu fęt'e

d'e n'emeș. Sînt cam trei sut'e d'e căși, trăim d'im pămînt, d'in arătură ; vit'e mari avem d'estule, oi sîn puțîn'e.

Sălașu-d'e-sus — Giorge Gabor, 24.

CCXXXIX

Frunză verd'e, iarbă rară,
La ieș, mîndro, pîn' afară,
La ieș, mîndro, la port'iță
Să-m dai otîră guriță,
Da numa 'm poale și 'n cătrînță.

Sălașu-d'e-sus — Același.

CCXL

Cucule ș'o rîndun'ea,
Du-t'e tu la mîndra mea,
C'am lăsat-o tar'e grea.
D'i-o fi să facă fiĉor
Să-i dai și tu d'e aźutor',
Da d'i-o fi să facă fată
Tu să spun'i că iău i-s tată.

Sălașu-d'e-sus — Același, 24.

CCXLI

La Cîmpu-lu-N'eag am cătăn'it cînd cu Dăian, în șapt'ezeĉi și șasă. O și spînzurat la Pietroșen'i pe trei fiĉiori a lu Dăian, pe ieł nu l-o prins. Hăia or omorît un om, da n'or găsît la el ban'i, numa v'o zeĉe coroane. Dăian o fos hoț mar'e, umbla pe munți pînă 'n Țara-rumîn'ească.

Sălașu-d'e-sus—Giorge Vlad, 58.

CCXLII

Țîn'e-mă, leleo, d'e brîu,
Că-z mai mort d'ecît mai viu;
Țîn'e-t'e, leleo, d'e min'e,
Că mă țîn sî ieu d'e t'in'e.

Nucșoara — Vasîliie Stăncic, 20.

CCXLIII

Păcurar' cu oi băluță
Șî cu oi și cu mîndruță;
Păcurar'e, haĭ la oi,
Să n'aĭ grijă d'e n'evoi:
Zîua cu oițăle,
Noaptsĕa cu mîndruțăle;
Zîua cu oile 'n faźi,
Noaptsĕa cu mîndrele drażi.

Nucșoara — Pătru Dănău, 28.

CCXLIV

Frunză verdźe, foaĭe lată,
Mă uitaĭ înt'o gălĕată,
Mă văzuĭ fată gușată,
Șî gușată și buzată;
Rămășeĭ n'emăritată,
Fără n'iś un dźintse 'n gură,
Șî fuźiĭ o săptămînă.

Nucșoara — Ĭancu Hărțăg, 19.

CCXLV

Ser'u-ĭ mar'e, stĕle-s multse,
Șî maĭ marĭ și maĭ măruntse,
Dar ca luna
Nu-ĭ n'iś una,
Ca luna dźe lumńinoasă
Șî ca mîndra dźe frumoasă.

Nucșoara — Același.

CCXLVI

Dorule, dur'ere-amară,
Ieși d'ila in'im' afară;
Dorule, dur'ere dulce,
Ĭău cu t'in'e nu m' aș duce,
Nu mă 'ndur d'e gură dulce.

Su-Cetat'e — Mărișca Munt'ean, 32.

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CCXLVII

Frunză verd'e d'e-a d'e nuc,
Vin'e vrem̦ea să mă duc;
Trec în ţară şî 'm Bănat
Şî trăi̦esc n'ecununat.

Su-Ĉetat'e — Aceeaşi.

CCXLVIII

D'e̦aluri mari, gînduri bolînd'e,
Strîg la mîndra, nu m' aud'e.
„Da, n'auz, mîndro, n'auz?
Răspundă-t'e frigurile,
Ca pă min'e gîndurile,
Că d'e friguri zac îm pat,
D'e gînd umblu ca turbat".

Su-Ĉetat'e — Aceeaşi.

CCXLIX

Dorule, ardă-t'e focu,
Că m' ai gălben'it ca socu;
Dorule, ardă-t'e para,
Că m' ai gălben'it ca ĉe̦ara.

Su-Ĉetat'e — Aceeaşi.

CCL

Satu să cred'e că-i vin'e numele d'ila Băi̦oń̦i, hăi mai vek'i d'in sat. Satu o fost în luncă, d'incolo d'e Strei, şî mai tîrzîu s'o aşăzat aiĉi.

Băieşt'i — Adam Costa, 38.

CCLI

Ę̦stă obiĉer' vek'i la Sîn-Źi̦orz d'imin'e̦aţa, în loc d'e bună d'imin'e̦aţa să 'mproore̦ază fiĉiori şî fet'ele, ţîpă apă cu ĉeletuşa unu pă altu.

Băieşt'i — Acelaşi.

CCLII

La Sîmți să mătură ocolu și s'adună îm miźlocu ocolului gozurile și să ard, și păstă focu ăla săr ai căsîi, ca să nu-i mînče pureči păstă an.

La Stret'en'iie nu să mătură casa, ca să nu strek'e vit'ele păstă vară.

Băieșt'i — Același.

CCLIII

Păcurar' cu oi băluță,
Nu țîn'ța mult'e drăguță,
Că tu cu drăguțăle
Nu mai sporești oile.

Băieșt'i — Același.

CCLIV

Cît'e fet'e sîn la noi
Facă-le Dumn'ezău oi
Și pe min'e um păstor',
Să le port vara pin flori
Și iarna pin șăzători.

Galați — Pătru Leved'ean, 18.

CCLV

Niče o muncă nu-i d'e greа
Ca 'n t'emn'iță a șăd'ea,
Că nu-z d'ealuri, niče păduri,
Numa hoții d'e panduri,
Șăd în ganguri d'e uiagă
Și 'n toată zîua mă 'ntrabă:
— Č'ai furat, măi hoțule?
— Patru cai, măi domnule.
— Da cu cai č'ai făcut?
— Păstă Murăș i-am trecut
Și toț bin'e i-am vîndut.

— Da cu ban'i ĉ'ai făcut?
— Cu mîndrele i-am beut".
Mă loră și mă legară
Și 'n t'emn'iță mă băgară,
În t'emn'iță ferecată
Și mîncare 'n zî odată.

Galaț — Același.

CCLVI

— Copil'iță d'ela munt'e,
Feri-ț păru d'i pă frunt'e,
Că ț-or eșît vorbe mult'e.
— Las să iasă,
Că nu-m pasă,
Că băd'ița nu-i acasă,
Că băd'iță-i dus la moară;
Piĉe piatra să-l omoară
Ș'acasă să nu mai vină,
Să rămîn, băd'iță, țîie.

Pui — Zăhărija Pelan, 29.

CCLVII

Ia zî, zî, că ț-oi plăt'i
La vară cîn oi cosî,
Cîn oi cosî fîn cu flori,
Să dau iarna la miori;
Cîn oi cosî fîn cu roșă,
Să să rupă coasa 'n doșă.

Pui — Același.

CCLVIII

Zî, Drăgan'e, zî, drăguț,
Pînă m-i ved'ea d'esculț;
Zî, Drăgan'e, zî, drăguță,
Pînă m-i ved'ea d'esculță.

Pui — Același.

CCLIX

Ĉet'eraş d'in l'ęźa vęk'e,
Traźę-m una la uręk'e,
Ĉet'eraş d'in l'ęźa nouă,
Traźę-m una l' amîndouă.

Puĭ — Acelaşi.

CCLX

Frunză verd'e d'alun'ică,
Primăvara-ĭ noapt'ęa mică,
Pînă 'n luna lu brumar',
C'atunĉęa-s nopţîle marĭ:
Dorm cu mîndra cît îm plaĉe
Şî zîuă nu să maĭ faĉe.

Puĭ — Tudor Pelan, 18.

CCLXI

Vaĭ d'e min'e, mor d'e cald
Şî n'am apă să mă scald.
Mă duseĭ la rîu săc,
Găsîĭ apă să mă 'n'ec
Ş'avuseĭ năroc p'um paĭ,
Că pă ięl mă răzîmaĭ,
D'ila Dunăre scăpaĭ
Şî scăpaĭ, nu mă 'n'ecaĭ.

Puĭ — Acelaşi.

CCLXII

Ujuju, pă d'ęalu gol,
Că miręasa n'are ţol,
Că ĭ-o faĉe mirel'e
Cînd o tund'e cîn'el'e.

Puĭ — Acelaşi.

CCLXIII

Bat'e vîntu,
Uscă cîmpu,
Nu rămîn'e buruiană,
Să facem la bad'ea peană.

Puĭ — Acelaşi.

CCLXIV

Cît îĭ d'ealu d'e-a-lungu
Ară bad'ea cu plugu,
Vin'e dînsa cu prînzu.
Şî ţîpaĭ ok'iĭ la dînsa
Şî rupseĭ în doŭă bîrţa;
Pînă făcuĭ bîrţă noŭă
Mi s'o rupt grind'eiu 'n doŭă;
Pînă făcuĭ grind'eĭ noŭ
Mi s'o sînźerat um boŭ;
Pînă l-am d'esînźerat
M-o picat şî hălalalt
Ş'am rămas băĭat sărac.

Puĭ — Pavel Bîrla, 18.

CCLXV

Dragu m-i lun'ea la tîrg,
Să văd boi cum să vînd,
Vaĉile cum să plăt'esc,
Mîndrele cum să ĭubesc.

Puĭ — Vîrtolomeĭ Ĉĭot, 24.

CCLXVI

Pi su poala codrului
Ard'e para focului,
Para ard'e şî s'alină,
Mîndra plînźe şî suspină.
Taĉi, mîndro, nu suspina,
Că ş' asar' o fost aşa.

Puĭ — Acelaşi.

CCLXVII

Haida, mîndră, să fuźim,
C'amîndoi n'e potrivim
Şî la ok'i şî la sprinčęn'e,
Ča doi porumbiei la pęn'e.

Pui — Acelaşi.

CCLXIX

— Măi, băd'iţă, băd'işor,
Če vin'i sara tîrzîor?
Or d'e min'e nu ţî-i dor?
— Ba d'e t'in'e m-i dor tare,
Nu poči trečî-un d'ęal ş'o vale,
Că d'ęalu-i cu bolovan'i,
Nu poči trečе d'e dužman'i;
Şî valęa-i cu petričęle,
Nu poči trečе d'e căţęle;
Cît'e căţęle-s în sat
Toat'e după min'e bat,
Da nu bat toat'e ca una:
Suie 'n vîrvu gardului,
Bat'e 'n lungu satului;
Suie 'n vîrvu port'iţîi,
Bat'e 'n lungu uliţîi.

Pui — Acelaşi.

CCLXX

Mă duseį cu lęlęa 'n luncă,
Să-i fac rîşk'itor' şî furcă;
În capetul lunčiei
Plăt'eşt'i plata furčiei,
La miźlocu codrului
Plata rîşk'itor'ului.

Pui — Luca Dobrei, 25.

CCLXXI

Čin'e trečе pă măgúră?
Costănd'in cu şuba sură,

La Mărița cêre gură.
Cîn'e trecê pi su sat?
Iacă-i bad'ca mort d'e bęat,
Nu șt'iu bęat, or fermecat.

Pui — Același.

CCLXXII

Mîndruliță, d'e d'e mult
Ni-ai dat guriță 'mprumut;
Mîndro, cînd o fi să mor
Să vin'i, soro, pi la noi
Să-z dau guriță 'năpoi,
La t'in să nu fiu d'etor'.

Fęd'eri — Pătru N'ęag, 20.

CCLXXIII

Mîndro, d'e trei zîle 'ncoace
Nic mîncarea nu-m prea place,
S'o fac ieu cu mîna mea
Și tot o să-m pare rea.
Mîndro, d'e d-urîtu tău
Mor broaște'ile toat'e 'n tău
Și cu vreme mor și ieu.

Fęd'eri — Același.

CCLXXIV

Primăvara cînd înfrund'e
Gura cucului s'aud'e,
Gura lui ș'a pupăzî,
Da mai tare a mîndrii.

Fęd'eri — Același.

CCLXXV

Cît'e mîndre ni-am avut,
M'aș put'ea pun'e preut;
Dară cît'e am lăsat,
M'aș put'ea pun'e żurat.

Fęd'eri — Același.

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

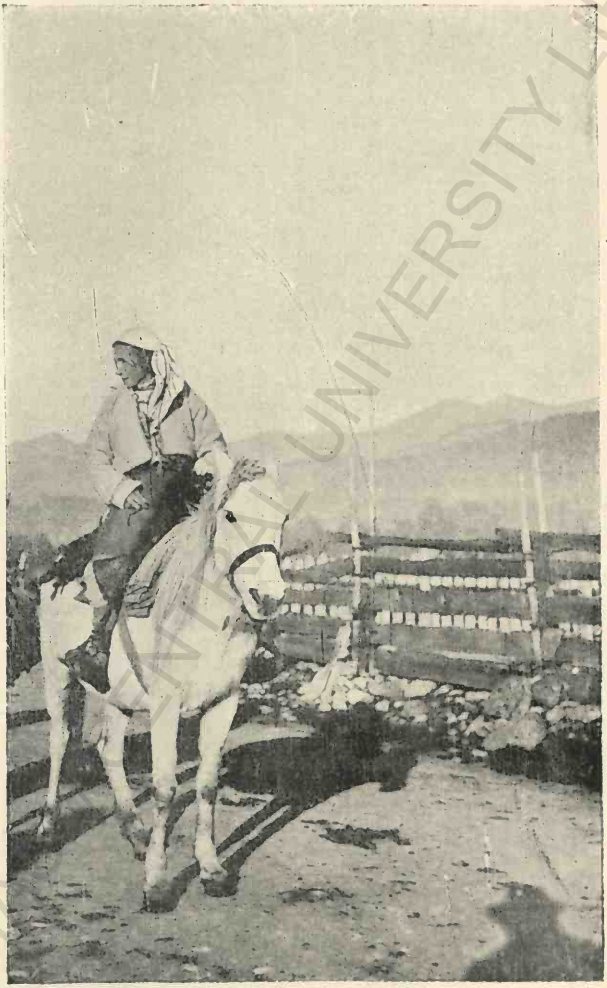

CÎMPUL-LUI-NEAG

BCU IAȘI CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CCLXXVI

Îm pădure d'eașă, d'eașă,
Îm ploia, ploia d'e varsă,
Ș'asta nu-i ploaie curată,
Ce lacrămi d'ila o fată,
C'o rămas împovărată.
Și să uită pestă munț
Și blastă'mă la drăguț,
Și să uită pestă flori
Și blastă'mă la fiĉori.
Sfînta lună
Stă să spună;
Sfîntu soare
Stă să zgoare.
Taĉ tu, soare, nu zura,
Că tu nu umbli noapt'ea
La toat'e port'iță,
Ca să vez fet'iță
Cum îș dau guriță
La toat'e băd'iță.

Fed'eri — Ion N'eag, 19.

CCLXXVII

Cu oile să duc toată vara d'in sat pă Comarn'ic, la Capu Pleșîi. Să adună cît'e cînĉi sut'e, la noi nu-s mult'e oi, cît'e zeĉe, cît'e trizeĉi. Pleacă pi la Ispas, un'ior'ea după Ispas cît'i-o săptămînă.

Uric — Ion Poroabă, 26.

CCLXXVIII

La n'evasta beutoar'e
Nu măi vez pînză la soar'e,
Că ș-o bea ponă-i fuioar'e.
Să 'ntîln'i cu soacră-sa:
— Pus-ai pînza, ori ba?
— Ba, zău, ieu soacră n'am pus,
Că nu mi s'o ajuns în fus.
Cîn vin'ea Țîgan cu fusă

Ia iera la crizmă dusă.
Vin'e-acasă rău bet'eagă,
Bărbatu la cap o leagă
Cu frunzuță d'e cur'ek'i,
Cu tri pălmi pestă ur'ek'i.
Ponă u'evasta durmea
Ur'ek'ile îi țîun'ea.

Uric — Același.

CCLXXIX

La obîrșia d'e văi mari
T'eot'esc doi păcurari,
D'e urîtu oilor
Și d'e dragu fet'elor.

Uric — Tănasă Făgaș, 20.

CCLXXX

D'e-aș aźunźe pin la vară
Să măi ies îm munt'e iară,
S'aud brazî užuin
Și băcioańele mulgîn,
Fet'ele 'n frunză zîcîn.

Uric — Același.

CCLXXXI

Măi, băd'iță, bad'e-al miеu,
Peana ha d'in clopu tău
Să uscă d'e doru miеu,
Dar a mea d'ila ur'ek'e
D'in ĉi-o port d'in ĉe 'nverzęst'e
Și d'e dor nu să topięst'e.
Măi, băd'iță, unule,
Sămăna-ț-aș numele
Pin toat'e grăd'in'ile,
Să bată miroasăle
Pi la toat'e mîndrele,

Să bată şî pi la min'e,
Cîn m-i dor, bad'e, d'e tin'e.

Uríc — Năstaţia Răd'ilă, 17

CCLXXXII

Codrule frunzuţă rară,
Treĉe-mă cu mîndra 'n ţară.
— Am mere, băĉt'e, 'n lume,
Da n'e pun oameni nume,
Ţîie: floare d'e săcară,
Mîie: grîu d'e primăvară.

Uríc — Ion Hobiĉan, 18.

CCLXXXIII

Foae verd'e lemn uscat,
Spun'e, maic', ad'evărat
In ĉe apă m'ai scăldat:
În apa d'e sîmbătă,
Să 'ncunźior lumea toată?
Cu scaldă d'e vin'eri sara,
Să 'ncunźior lumea şî ţara,
Să umblu d'in sat în sat
Ca banu d'e căpătat,
Să umblu d'in ţară 'n ţară
Ca banu d'ila cămară?

Uríc — Acelaşi.

CCLXXXIV

Frunză verd'e zmeurar',
Am băd'iţă păcurar',
Păcurar' în Rud'ele,
Ĉudă li-i la un'ele.
— Frunză verd'e simin'ic,
Să-ţ caut, mîndro, alt voin'ic,
Că d'e bad'ea nu-i nimńic.
— Să mor astăz, să mor mîn'e,
Pe băd'iţa-l iau cu min'e;

Să mor tomna 'n ăsta ĉas,
Pe băd'iţa tot nu-l las,
Numa să vă fac năcaz.

Ohaba-Ponor — Maria Pătruesc, 26.

CCLXXXV

Măi, băd'iţă păunaş,
Vin la noi să-ţ dăm sălaş,
Şî d'e ĉină ĉe ţ-om da?
Strugurei ca ieḑ'era,
Strugurei muiaţ în roṷă
Şî pat cu perină noṷă,
Şî patu-i d'in lemn d'e vińe,
Să t'e culĉi cu bucuriie,
D'e-i fi om d'e omen'iie.

Ohaba-Ponor — Aceeaşi.

CCLXXXVI

Spun'e, mîndră, şî gîĉeşt'e:
Codru d'i ĉe 'ngălbin'eşt'e,
Omu d'i ĉe 'mbătrîn'eşt'e?
Codru d'e zăpadă greа,
Omu d'e in'imă reẹ.

Ohaba-Ponor — Ion Rus, 30.

CCLXXXVII

Am o pipă ş'o căldare
Şî mă ţîn că-z gazdă mare.
Frunză verd'e busuioc:
Omu bun n'are năroc.

Ohaba-Ponor — Acelaşi.

CCLXXXVIII

Cîn eram odată 'm bin'e
Ieraṷ toţ pret'in'i cu min'e,
Da dac' am rămas la răṷ
N'iĉ um pret'in nu-i al ńeṷ,

Numa frunza şî ĭarba,
C'aĭa-ĭ în toată lumęa.

Ohaba-Ponor — Acelaşi.

CCLXXXIX

Tun'e dracu şî să zbęre
Ĉin'e cręd'e la muięre,
C'o vin'it drăguţ acasă,
Cu pîĉoru 'n uş' o dat,
Uşa s'o cutrumurat,
Ię d'in gur' o cuvîntat:
„Du-t'e tu, drăguţ, la şură,
C'oĭ vin'i şî ţ-oĭ da gură".
Bărbatu s'o pomen'it,
S'o sculat să d'ęa la boĭ
Şî n'ĭ-o găsît pe amîndoĭ.
Ięl d'in gură-ĭ cuvînta:
„Care ţî-ĭ ţîie bărbatu?
Hăl d'in şură, o hăl d'im patu?".
Păstă gură c'o tăĭat-o,
Dă ĭ-o curs sînźę 'nk'egat,
Cu măsęle mestăcat.

Ohaba-Ponor — Ştefan Cocolbęa, 35.

CCXC

Noĭ sînt'em n'ęmeşĭ tăţi. Trăim dî pă plug şî dî pă marhă, avem loc d'e cosît şî d'e păşun'e şî d'e plug. Hăl maĭ bogat ar'e pînă la şazęĉi d'e vit'e şî pînă la obzęĉi, cu vaĉi, cu oĭ, cu porĉi, cu tăt. Tăt n'ęmeşĭ curaţ or fos tătd'ęauna, n'or fos străin'ĭ, Rumîn'ĭ şî Unguri, n'imęa. Noĭ nu n'e mestăcăm cu Rumîn'i, lom fămeĭ ĭar d'e n'ęmeş, ore d'im Ponor, ore d'im Bar.

Livad'ĭa-d'e-coastă — Ĭancu Răvîk'ĭa, 40.

CCXCI

Bin'e o zîs, frunză d'e fag,
Că dragosta nu-ĭ ĭosag,

Numa vrîstă 'n comănac;
Bin'e o zîs, frunză d'e viñe,
Că dragosta nu-i moșîie,
Numa vrîstă 'm pălărie.

Livad'ia-d'e-coastă — Același.

CCXCII

Păcurari mńi-ș pleca
Și strunga că ș-o lăsa,
Mereu 'n fluieră zîcîn,
Oile pe cîmp porn'in.
Păcurari susk'ina
Că d'im munt'e îș pleca
Și strunga că ș-o lăsa
Și tuna cu oi în sat,
Tot în fluieră zîcîn,
Tot plîngîn și susk'inîn,
Că băcițoańeli-or rămas
Și ieși or tunat la sat.
Să roagă lu Dumn'ezău
Ca s'aducă vara iară,
Să iasă la munt'e iară,
Să vadă băcițoańele,
Să-ș petreacă dragost'ea
Laolaltă cu dînsa.

Merișor — Ana Miclăușan, 34

CCXCIII

D'e-aș azunże pîn la vară,
Să măi ies la munt'e iară,
S'aud apa užuin,
Vîntu pin copacî trăgîn,
Băcițoańa la vacî mulgîn.

Merișor — Aceeași.

CCXCIV

Băcițoańa cea măi mńică
Im șăd'ea pi-o pk'etricică

Şî-m grăĕa la păcurar':
„Păcurar'e d'ila oi,
Dă-ţ oile cătă noi,
Că-i bună ĭarba d'e noi
Şî-i umbriţă d'e-amîndoi".

Merişor — Aceeaşi.

CCXCV

— Băĉiońiţă d'ila vaĉi,
Da cu doru ĉe foc faĉi?
— Ĭău cu doru-aş faĉe bin'e
Cînd ar fi bad'ĕa cu min'e;
Aş grăi la păcurar':
„Păcurar'e d'ila oi,
Dă-ţ oile cătă noi,
C'astară un'i-om însăra
Foc ţîie ţ-oi aţîţa
Şî pe braţă t'i-oi culea".

Merişor — Aceeaşi.

CCXCVI

Măi, băd'iţo, doru nost
Să-l apuc, l-aş răsăd'i
Şî la vară l-aş cosî
Şî l-aş faĉe stog îm prag
Şî l-aş îmblăt'i cu drag
Şî la moară duĉe-l-aş,
Pi su min'e-aşt'ĕrn'e-l-aş,
Cu dragoste culcă-l-aş.

Merişor — Aceeaşi.

CCXCVII

La mîndruţa pin grăd'ină
Ş-o prins doru rădăĉină;
Ĭău vrĕau să-l duc cu min'e,
Rădăĉina-l ţîn'e bin'e;

Ḭău̯ aş vrẹa să-l duc acasă,
Şẹpt'e rădăĉin'i̯ nu-l lasă;
Ḭău̯ aş vrẹa să-l ţîn cu min'e,
Rădăĉina-l ţîn'e bin'e.
— Hai̯, mîndro, cu min'e 'n ţară,
Că d'ẹ-aiĉi̯ n'e scot afară ;
Hai̯, mîndruţo, la Bănat.
— Ba, i̯o nu, că am bărbat.
— Şî i̯ău̯, mîndro, am mui̯ẹre,
Şî cu tin'e tăt aş mẹre,
C'aşa-m plac vorbele tăle.
Mîndruţo, bărbatu tău̯
Ĉină sara la pîrlău̯,
Şî'm patu tău̯ mă culc i̯ău̯.

Merişor — Ion Bărbăt'ẹan, 30.

CCXCVIII

Am auzît că împăratu d'ila Rumîn'ii̯a o avut d'ir'ept pînă la apa Vin'erii̯, pi la Orăşt'ii̯e, şî pînă la Măru-roşu, pi la Ruşava, şî ş'o 'nţăles, cîn or avut o bătai̯e, cu Franţîsc Ḭosîf, or avut un'ẹală că după mọart'ẹa lu Franţîsc pămîntu d'ila apa Vin'erii̯ o să fii̯e a lu Carol.

Băn'iţa — Ion Mihăi̯asă, 32.

CCXCIX

Măi̯, ĉoban'e d'ila oi̯,
Dă oile cătă noi̯,
Că-i̯ bună i̯arba d'e oi̯
Şî umbriţa d'ẹ-amîndoi̯.

Băn'iţa — Acelaşi.

CCC

Ĉobăn'el cu oi̯ mărunt'e,
Nu ţîn'ẹa mîndruţă mult'e,
Că i̯ẹle s'or mîn'ii̯a
Şî oile ţ-or mînca
Şî-i̯ rămîn'ẹa cu bọata

Şî-i apuca uliţa,
D'e t'i-o rîd'e lumea.

Băn'iţa — Acelaşi.

CCCI

P'aiĉi pe la hotarăle Petrilii, pe un'e umblăm cu oile vin Poienari şî Lumînari d'e stau vara cu oile; ieu munt'ele d'ela domn'i, d'ela grof, plăt'esc arindă. Iei vin cu oi mult'e, cu mńiile d'e oi, fac mai mult'e stîn'e. Iei vin primăvara, patru săptămîn'i pînă 'n Sîm-Pk'etru şî stau toată vara pînă la Tăer'e [Tăierea capului Sf. Ion]. D'e aiĉi să duc apăi pe ţări, un'i să 'ntorc la Poiana, la Lumîna, alţî să duc pe la Haţăg, pim Bănat, pin Rumîn'iia. Iei n'au fîn, numa iarbă, şî d'e-aia să duc iarna la ţări un'e găsăsc iarbă pe urma bucat'elor. Noi avem fîn iarna, da mai merg şî d'ela noi pin alt'e locuri, îm Bănat, pe la Băn'iţa, să duc aia car'e n'au fîn. Da d'e ăşt'ia sîn puţîn'i.

Petrila — Pavel Maria, 18.

CCCII

Găd'in'eţu ie sărbătoar'ea pe car'e o ţîn'em iarna, la două săptămîn'i înaint'e d'e Sfîntu-N'iculae, o ţîn'em pintru vit'e, să nu le mînĉe lupu.

Luĉinu vin'e acum, păstă v'o săptămînă, să ţîn'e tot d'e vit'e, să nu să stîngă d'e boale.

Germănu, unu d'e iarnă şî unu d'e vară, să ţîn'e pintru žiermi.

Petrila — Acelaşi.

CCCIII

Cum mă dor pk'iĉioar'ele
Tot trecîn costoalele
Ş' ăle mńiĉi şî ăle mari,
Tot trecîn la Poienari.

Petrila — Acelaşi.

CCCIV

Pînă codru frunza-ș ține
Toț băeții trăesc bine;
Dacă codru frunza-ș lasă
Toț băeții trag acasă,
La copk'ii și la n'evastă.

Petrila — Același.

CCCV

Uiuiu, colac d'e ogor,
Șept'e fet'e pi-un topor,
Și toporu d'e oțăl,
Șept'e fet'e pi-un vițăl,
Și vițălu fără mamă,
Șept'e fet'e pi-o năframă,
Și năframa 'm patru iță,
Șept'e fet'e pi-o căpriță,
Și căprița zburătoar'e,
Șept'e fet'e 'n șăzătoar'e,
Șăzătoar'ea nu-i d'eplin,
Șept'e fet'e pi-un arin
Și arinu-i n'enfrunzît,
Șept'e fet'i-or bolînzît.

Petrila — Același.

CCCVI

Și la oi și la mîrzări
Și la fet'e 'n toat'e sări;
Și la oi și la mńioar'e
Și la fet'e 'n șăzătoar'e.

Petrila — Același.

CCCVII

Asară fuseі la fet'e,
Dumn'ezău Sfîntu mă ierț'e;
Pintru că t'e sărutai
Poat'e că mă duce 'n rai.

Şî ieu cred că 'n rai mă duce,
Că ţi-o fos guriţa dulce.

Petrila — Acelaşi.

CCCVIII

Cîntă puiu cucului
Cîn îl lasă mama lui
Îm miźlocu codrului
Fără ăripk'i, fără pen'e,
Ş'ar zbura şî n'ar'e vreme.

Petrila — Acelaşi.

CCCIX

Auzît-am o minčiună,
Că Murăşu-i apă bună:
Čin'e bea d'in ieł să cunună.
Haida, mîndro, bem şî noi
Să n'e lom amîndoi,
Că n'e lovim la sprinčen'e
Ca doi porumbei la pen'e,
Şî la ok'i şî la uitat
Ca doi porumbei la zburat.

Petrila — Acelaşi.

CCCX

Bat'i-o 'n loc,
Să crească soc,
Pi d'e lături busuioc,
Pintră iele vior'ele,
Să mă cule cu mîndra 'n iele.

Petrila — Acelaşi.

CCCXI

Şî mai lin, dorule, lin,
Că pe iči i loc străin;

Șî mai rar, dorule, rar,
Că pe iĉi i loc amar.

Petrila — Dumitru Burd'ea, 48.

CCCXII

Fost-am t'inăr ca vinarsu,
Da m'o 'mbătrîn'it năcazu;
Fost-am t'inăr ca șî vinu,
Da m'o 'mbătrîn'it străinu.

Petrila — Același.

CCCXIII

Ĉin'e n'ar'e năroc, n'ar'e,
D'e cîn naște pînă moar'e;
Nic̆ ieu că n'am avut
D'e cîn mama m'o făcut.

Petrila — Același.

CCCXIII

D'e d'e mult d'e-atunĉa mer'eam cu oile pi la Novaĉi, pi su munt'e, pînă pi la Tîrgu-Žîului. Mer'eam cu sut'ele, cu mńiile d'e oi. Plecam toamna, pi la Zîua-Domn'ii, mai mulț, tîrla toată, cît'e ob ĉoban'i șî cît'e patru, ĉinĉi magari. Stam acolo pînă pi la Sîn-Žiorz. N'aveam fînață pe-aiĉ iarna, n'e da cît'e un domn mar'e ĉe n'e trăbuia. Cîn pk'ica zapada n'e da domnu fîn, îl cumparam. Aiĉi nu să faĉa fîn. Înk'iriiam cît'i-un cîmp mar'e șî primavara plat'eam ban'i la domn.

Livezen'i — Dan Strîmb, 60.

CCCXIV

Cîn am plecat cu oile m'am dus în Rumîn'iia, m'am dus cu iele 'n doo săptămîn'i, șî zîua șî noapt'ea, ș'am ażuns îm marżinea Dunării. Ș'acolo le-am învoit pe moșîia Cătan'ilor ș'am ernat acolo pînă primavara. Șî primavara am

plecat înaint'e d'e Paşt'i̯. Ş'apăi̯ cîn am ven'it cu oile pe drum n'i̯-or eşît Turĉi în calẹa nọastă; Turĉi or fos pîndari̯ la un arindaş. Şî Turĉi or fos toţ cu răvọarere a-mînă şî noi̯ toţ cu bọata a-mînă. I̯ẹi̯ or crezut că am cạlcat grîu, da noi̯ nu l-am cạlcat. Şî or sạrit cătă noi̯ şî noi̯ am sạrit cătă i̯ẹi̯. Noi̯ am zîs că pintru ĉe sar în cale la noi̯, că n'am fạcut pagubă cu oile. Şî s'or adunat ọamini̯, Rumîn'i̯, d'int'un sat car'e-i̯ zîĉe Galîĉui̯ca; o fos mai̯ mult păstă şasă sut'e d'e ọamini̯; or sạrit şî i̯ẹi̯ cu Turĉi, că Turĉi̯ or fos dọozẹĉi̯, şî noi̯ n'ẹ-am apạrat cu bît'ele d'e i̯ẹi̯ şî n'o putut ca să n'e bată. Şî d'ẹ-acolo am scạpat şî am trecut pintr'o pạdur'e cale d'i̯-o zî ş'acolo n'i̯-o eşît unsprăzẹĉe hoţ în cale şî n'i̯-or lụat ĉinĉi̯ mńei̯, şî noi̯, cum am văzut, atunĉa am sạrit cu bọat'ele pe i̯ẹi̯ şî am scos mńei d'ila i̯ẹi̯ toţ, şî atîta n'ẹ-am bạtut acolo trei̯ ĉasuri̯, şî atunĉa am prid'id'it noi̯ pe i̯ẹi̯ şî ĉinĉ or rạmas źos în vatră şî şasă or scạpat cu fuga. Încọaĉe pe urmă am ven'it pînă la Crai̯ova şî n'i̯-o dat forma źud'ecạtor'u ş'am ven'it la vama n'emţască, am ven'it lin'iştîţ. Am ven'it primạvara în ọpt săptămîn'i̯, că or fost mńei mńiĉi̯, cruzi̯, şî nu put'ẹa să mẹargă tar'e pe drum, or mers mer'eụ; tọamna merźẹam în dọo săptămîn'i̯, că n'avẹam mńei mńiĉi̯, put'ẹam mẹr'e i̯ut'e.

Asta s'o tîmplat acu nọo an'i̯. D'e cîn s'o tîmplat asta, d'e nọo an'i̯, n'am mai̯ fost. S'o 'ngreunat vama şî s'or strîmtat locurile.

Livezẹn'i̯ — Rus Strîmb, 46.

CCCXV

Pintru vit'e avem Zîụa-ursului̯; să ţîn'e cîn prind'em post d'e postu Dọamn'ii̯. Pe tọamnă avem Luĉinu; vin'e mint'enaş acu, la ĉinĉi̯ zîle după Vin'erẹa-mar'e. Dup' ai̯a avem Sîm-Medru, să ţîn'e tot pintru vit'e. Cîn lạsăm post d'e Crăĉun ţîn'em trei̯ sărbători̯ pintru lup, să k'i̯amă Gligor'e, Gurii̯a, Filíp; îs trei̯ Gạd'in'ẹţă; dọo să ţîn laolaltă şî pe una o d'espart'e zî d'e lucru. Ţîn'em şî pe Sf. N'i-colai̯e pintru vit'e.

Livezẹn'i̯ — Acelaşi.

CCCXVI

Mult mń-i drag primạvara
Cîn înfrund'e pạdur'ẹa,

Că cîntă cucu în ia.
Șî mń-i mai urît toamna
Cîn cad'e frunza d'in ia,
Că cîn codru frunza lasă
Toț voin'iêi vin acasă,
La copk'ii șî la n'evastă.

Livezen'i — Același.

CCCXVII

Plin i codru d'e voin'iêi,
La tot fagu cît'e cînêi,
Da la fagu d'ila vale
Șed'e harîmbașa hăl mar'e
Cu brațăle pe pk'iștoale,
Cu capu pe 'nvălitoar'e,
Șî d'in grai c'așa-m grăia:
„Măi, fiêori ai codrului,
Nu vă dar'eț somnului,
Că somnu-i înșălător',
Strîcă viiața la fiêori."
Harîmbașa vorba o dobîrșa,
Pot'erile șî sosa,
Șept'e sat'e
D'i pe balt'e,
D'in Craiova zumătat'e.
Dacă dînsu mń-ii ved'ea
Iel d'in grai așa-m grăia:
„Măi fiêori, fiêori mńei,
Staț în loc,
Să dăm cu foc."
Harîmbașa cu pușca da
Șî pot'erile că fuźea.

Livezen'i — Același.

CCCXVIII

Cînd eram fiêoran, așa ca d'e cînêișprăzêce an'i, am fost întîi îm Bărăgan cu oile. Or plecat șept'e tîrle, or fost la zêce mńii d'e oi. Am fos v'o nozêci d'e inși șî v'o

sută d'e cîn'i, v'o cînzeci d'e măgari. N'i-or tomn'it slugă Poienari şî cu ieşi am mers; era scutari, era vătafi. Am stat şept'e lun'i, toată iarna. Am plecat pi la Novaci, pe urmă cătă Olt, pe urmă cătă Olt'eţu mnic, pe urmă am ajuns îm Bărăgan. Am mers patru săptămîn'i. La întors am trecut pi la Bucureşti, am luat şuşeaua mare, că nu put'eam mere pe drumuri strîmte ca toamna, atunca-s fără sămănături; n'e omoară Rumîn'i cu paru dacă trecem pin sămănături. La oi dam paie şî cocen'i, cum zîc la Rumîn'iia, şî salcie. Am fos d'e trei ori. D'e cîncisprece an'i n'am mai fost.

Livezen'i — Ion Rîureanu, 30.

CCCXIX

Băcîţăle cîntă vara îm munt'e:

— Braz, braz încet'inaţ,
D'i ce foc vă legănaţ?
— Da noi cum nu n'i-om legăna?
Că rămîn'e strungiţă
Făr d'e oiţă
Şî stînă
Fără băcîţă.
Drăguţă Sîntă-Măriie,
Nu lăsa toamna să-m vină,
Că vin'e Vin'erea-mare
Şî pleacă oile 'n ţară
Şî pleacă şî nu mai vin
Pîn la Sfîntu-Costand'in.
Ş'atunca ţ-oi trimet'e, mîndră, cart'e,
Că vin oile 'n sănătat'e,
Să t'e găsăsc ieu la stînă,
Să vez cum am fost în ţară strină.

Livezen'i — Acelaşi.

CCCXX

Pi la noi, pi la Petrila,
Un ş-o pus Dumn'ezău mnila
D'i-o loat untu şî slăn'ina,

D'int 'o brozbă dǫo ǫale,
Ţîn'e-t'e, săraĉe fǫale;
D'int 'un nap cît o mńişculă
Şẹpt'e ǫale d'i̯-o fertură.

Livezẹn'i̯ — Acelaşi.

CCCXXI

Auz, mîndro, cucu cîntă,
I̯eş afară şi-l ascultă;
D'e ţ-o cînta cucu bin'e,
Să traźi̯ năd'ẹžd'e d'e min'e;
D'e ţ-o cînta cucu rău̯,
Năd'ẹžd'ẹa la Dumn'ezău̯.

Iscroń — Pătru Vurlîc, 41.

CCCXXII

— Cîntă-m, cuculeţule.
— Nu mai̯ pot, voi̯n'icule,
C'am cîntat la Crai̯oviţa
Şi mi̯-o źẹźẹrat guriţa,
Ş'am cîntat la Crai̯ova
Şi mi̯-o źẹźẹrat gura.

Iscroń — Acelaşi.

CCCXXXIII

Ardă-t'e focu, pelin'e,
Amară-i̯ cǫaža pe t'in'e,
Ca şi in'imǫara 'm min'e.
Bad'i̯o, di̯-un an lucrai̯
Să-ţ fac pelinu zăhar,
Şi pelinu-i̯ tot amar.

Coroi̯eşt'i-d'e-Žîi̯ — Ana On'ẹasă, 30.

CCCXXXIV

Bad'i̯o, d'e dor d'ila t'in'e
Slobozî-s'ar puşca 'm min'e;

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Bad'io, d'e dor și d'e drag
Slobozî-s'ar pușca 'm prag;
Că m'oi duce 'nt 'o grăd'ină
Ș'oi zăcea o săptămînă,
Pînă mi-oi facî-o fîntînă
Ș'om strîga sara pe lună:
„Hai, mîndro, la apă bună".

Corojeșt'i-d'e-Žîi — Aceeași.

CCCXXXV

Foaie verd'e foi mărunt'e,
Plecă oile la munt'e,
Plecă și băcițăle
Pe toat'e ulițăle,
Și pleacă și ciobań'i
Sus la munt'e, sîrman'i.
D'e mîncar'e au la stînă
Mămăligă și zmîntînă,
Vin d'e 'l roșu dau crîžmari,
Carn'e gras' aduc ciobań'i.

Corojeșt'i-d'e-Žîi — Ioana On'easă, 60.

CCCXXXVI

D'inaint'ea stîn'ii mele
Numa flori și vior'ele;
Săraca stîna mea,
Cine foc t'i-o mătura?
Vîntu și viżulița
Și bad'ea cu pălăriia.

Vîlcan — An'ița Șauca, 50.

CCCXXXVII

Sărac munt'e cu piatră,
D'e-aș avea maică și taică
Mai bin'e aș trăi odată.
Săraci munț cu braz,
Să am surori și frați

Nu m'aș mai năcăzî
Șî mai bin'e aș trăi.

Vîlcan — Aceeași.

CCCXXXVIII

Măi băd'iță, măi băd'eală,
Ce to facî la k'eltuială?
Nu ț-o spus măicuța bin'e
Că nu mă duc după t'in'e?
Că mă duc dup'o cătană,
Că-i cu pipa d'e aramă;
Cîn pășește'e
Zdrăncăn'ește'e,
In'ima mi să topește'e.

Lupen'i — Mărija Dobrei, 30.

CCCXXXIX

Colindă

Pe cel cîmp albuț d'e flori
Paște'e-m un ciopor d'e oi,
Șî la oi cîn'e-m șăd'ea?
Șed'e Moș-Crăciun bătrîn,
C'on topor îmbărburat
Șî c'on fluier ferecat,
Stă pe lance răzîmat:
„Ș'alele, oile mele,
D'e cîn ieu șăd la oi
Am albit mai rău ca voi,
Dar acum o să vă las.“
Grăi mica mńiorică:
„Ș'alele, stăpînu nost,
Cum n'e-ai vărat astăvară
Iern'ează-n'e și la iarnă,
Că frumos t'i-om dărui
La Crăciun
C'on cožoc bun,
La Păscuță
C'o mńeluță,

La Sîn-Źi̯orz
C'um mńel frumos,
La Ispas
C'um buş d'e caş,
Şî s'or faĉe tîrgurẹle
Şî n'i-i̯ strînźẹ ĉi̯oporẹle,
Să faĉi̯ salbă bălii̯ tale,
Salbă nọu̯ă d'im ban'i̯ vet'i̯,
Şî ĉerĉei̯ la uret'i̯."
Ş'o 'nt'inăm cu sănătat'e
Pi la gazdă, pi la tọat'e.

Hobiĉen'i̯-Urican'i̯—N'icolae Munt'ẹan, 30.

CCCXL

Colindă

Pe piĉi̯or d'e munt'e
I̯es oile 'n frunt'e
Şî 'naint'ẹa lor
Mẹrźẹ D'inu Costand'inu,
D'i̯n zîle mai̯ mic,
D'in trup mai̯ voi̯n'ic:
— Mica mńiorică,
Ĉe stai̯ sîngurică,
D'e apă nu-m bẹai̯,
Niĉe i̯arbă nu-m paşt'i̯ ?
— Cum i̯o n'oi̯ sta,
Că doi̯ ortaĉi̯ ai̯ tei̯
I̯ẹi̯ să tot vorbesc
Şî să gomot'esc
Cum să t'e omọare
Şî să t'e îngrọape
În tîrla oilor,
În źocu mńeilor,
Flui̯era la cap s'o pună,
Vîntu̯-o abura,
Flui̯era o ţîpa,
Oili̯-or pleca
La stîna bătrînă,
Un'e i̯arba crẹşt'e,
Îm patru să 'mplet'ẹşt'e,

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Șî s'or adăpa
În Dunărẹa mare;
Dunărẹa zîcẹa
Că i lị-o 'n/eca.
Dalb d/e păcurar/
Į̣el să lăuda
Șî d/in graị grăịa
Că luị nu i-ị frică
C'are berbecuț docăị
Cu cọarn/ele 'n vînt,
Cu lață d/ẹ-arźint,
Razîmă 'm pămînt,
În cọarn/e or plemn/i,
Oilị-or porn/i
În vîrșî munțîlor,
În adîncu văilor.
Ș'o 'nt/inăm cu sănătat/e.

Hobiĉen/ị-Urịcan/ị — Acelaș.

CCCXLI

O plecat un Țîgan la munt/e pi la tọat/e stîn/ele după lapt/e acru, da o uịtat vasu acasă. Acu o zîs băĉiọańa că „und/e-ị vasu, Țîgan/e“ ? Į̣el o lụat colopu d/in cap ș'o zîs: „pun/eți-m aiĉị“. Ị-o umplut pălărịịa. S'o dus la altă stînă.

— Und/e-ị vasu, Țîgan/e ? — l-o întrăbat alt/e fẹt/e — „o numa ala vas aị, Țîgan/e ?

— Am șî d/incọaĉe, întorcînd colopu.

Zara s'o vărsat. O umplut șî ala d/esupra ș'o mers acasă. Copii l-or văzut șî s'or îndurat fọart/e tare că vin/e tată-său d/ila munt/e șî strîgau: „haị, dadă, măị tare“. Cînd o ven/it acasă o zîs muịẹrẹa: „o numa atîta lapt/e aduĉị ?“ Į̣el o 'ntors ịară colopu ș'o zîs: „am șî d/incọaĉe“ Șî l-o vărsat șî ala care o fost.

Hobiĉen/ị-Urican/ị — N/icolae Bulzan, 31.

CCCXLII

Fă-mă, dọamn/e, ĉe m' į̣ị faĉe,
Fă-mă pasăre dẹ-arźint,
Să mă duc pi su pămînt

La mîndra carị-o murit,
Să văd ce ị-o putrezît:
Oare ok'ị, oare sprinčęn'e,
Oare źęșt'e cu in'ęle,
Oarị-opinčị, oare curăle,
Oare buză supțîręle?

Hobičen'ị-Urican'ị — Acelaşi.

CCCXLIII

Sîrmană in'ima męa,
Fii măi bună, nu tot rę,
Că t'e mîncă o glịoangă rę,
Că n'om trăi cît lumęa,
Ș'om trăi o zî, o dọo,
Ș'î n'ị-om topi ca ș'o rọo,
Ca rọua d'e d'imin'ęața,
C'așa n'i-ị nọo vịața,
Ca florile cîmpului:
D'imin'ęața-s împupite,
Păstă zî sîn veșt'ezît'e.

Hobičen'ị-Urican'ị — Acelaşi.

CCCXLIV

D'ę-aș aźunźę pîn la vară
Să trăiesc zîle măi mult'e,
Să măi ies odată 'm munt'e,
S'aud vîntu užuin
Ș'î fęt'e la vačị mulgîn,
Čioban'i la oị tundîn.

Hobičen'ị-Urican'ị — Acelaşi.

CCCXLV

Mul mă mir ș'î mă gînd'esc
Cum pe lume să trăiesc
Cu amar ș'î cu năcaz
Ș'î cu lăcrămị pe obraz.

Milă m-i d'ę-al meu obraz,
Pęa mult'e lăcrămi l-or ars.
Cît'e lăcrămi am vărsat
Mi-aș face fîntînă 'n sat,
Fîntînă cu tri izvoară,
Cîn'i-o bęa d'in ia să moară,
Să moară dușmanu meu,
Da d'i-o bęa v'un n'ęam al meu,
Să-l păzască Dumn'ezău.

Hobicen'i-Urican'i — Mărija Zugravu, 60.

CCCXLVI

Înt'un vîrv d'e munt'e 'nalt
Ieștă um brad încet'inat,
Țîn'e tot un legănat.
M'am dus și l-am întrăbat:
— Ce t'e leźeni, bradule?
— Cum nu ieu m'oi legăna?
Că pe min'e m'or tăia.
Trii băieși dim Baia-mare
Or vorbit ca să mă tae,
Să mă facă trii sfîrtare,
Să mă pună pe trii cară,
Să mă tun'e 'n źos la țară,
Să mă facă trii ușîță,
Să mă pună la trii t'imiță.

Hobicen'i-Urican'i — Trifu Mîcser'u, 27.

CCCXLVII

La meri lu Ienășăl
Văzui, doamn'e, ce văzui,
Văzui un ciopor d'e oi.
Da la oi cîn'e șăd'ęa?
Șăd'ęa fată d'e Zîian
C'un ficior d'e Ard'elean.
Zîce ficior către fată:
— Haida, fată, să fuźim

Pînă-i ierbişoara crudă;
Un'e calĉi
Urmă nu faĉi;
Un'e şăzi
Nu t'e mai vezi.
— Ba cu t'in'e că n'oi merźe,
C'am trei fraţ ca şi trei braz
Şi trei cai ca şi trei lei
Şi părinţî mari, bogaţ;
Pe cai or încăleca,
După noi c'or alerga
Şi pe noi că n'i-or aźunźe,
Şi pe min m'or omorî,
Şi pe t'in t'i-or k'inui".
Fraţî iei c'o aźunźea
Şi frat'ile ĉel mai mare
Înt'ind'e puşca ş'o puşca-re,
Da frat'ile ĉel mai mic,
Iel mai mic şi mai cumint'e:
„Stăi în loc, nu o puşca
Pîn noi om aźunźi-o
Şî pe ia om întreba-o;
Poat'e iei i s'o urît
La trei cămeşi tot cosîn,
Ori trei graźd'iuri tot rîn'in,
Ori trei curţ tot măturîn".

Hobiĉen'i-Urican'i — Ana Mîcser'u, 16.

CCCXLVIII

Aşă-i datu fet'elor
Ca văraua merălor:
Pînă-s meră micut'ele
La toţ li-i drag d'e iele,
Da dacă să mai măresc
Pică 'n vatră, putrezăsc,
Nimănui nu-i trăbuiesc.

Hobiĉen'i-Urican'i — Aceeaşi.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CCCXLIX

Mă d'id'eși, maico, d'id'eși
Colo sus în d'ealu mare
După unu, gazdă mare.
Ce haznă d'e găzdășag
Dacă nu trăiesc cu drag?
Mul mă 'ntreabă muica mea:
Trăiesc bin'e ca la ia?
Taci, muică, nu mă 'ntreba,
Că mi să ved'e fața,
Că-i galbină ca cêara
Și-i albă ca cîrpa.
Să șt'ii, muico, traiu mieu
T'e-ai scula d'in copîrșău,
T'e-ai scula îm mńez d'e noapt'e
Și mi-ai ruga miie moart'e.

Hobicen'i-Urican'i — Ana Dancî, 30

CCCL

Cîmpu-lu-N'eag o fost un loc străin, o pustînătat'e. Ș'acîia o ven'it un om cu numele N'eagu, ș'apăi pintru aia să k'iamă Cîmpu-lu-N'eag. Am auzît c'o fos haiduc ș'o ven'it nu să șt'iie d'e un'e. O fos cuib d'e hoț întăi.

Cîmpu-lu-N'eag — Ion Hamz, 35.

CCCLI

Cîmpu-mńelului s'o 'nceput d'ila N'eag; o tăiat acolo um mńel, și iel o fuzit, d'e Turci, ce st'iu ieu? Ș'apăi d'eatunci o rămas Cîmpu-mńelului.

Cîmpu-lu-N'eag — Același.

CCCLII

Hămzulești'i să trag d'ila Rumîn'iia. I satu mai zumătat'e d'e Hămzońi. Numele hăsta-i mai mult, nu-i nic un nume ca hăsta.

Cîn o fos ven'it omu hăla întăi l-or găsît Turci şî l-or luat iară 'năpoi şî l-or dus iară la iei. Ş'apăi or zîs cătă iel:

— Nu t'e-ai mai duce iară 'năpoi la casa tea?
— Prea bucuros m'aş duce, da nu şt'iu pe un'e.
— Dacă t'i-om duce noi, duce-t'e-ai?
— M'aş duce.

Şî l-or adus Turci iară 'năpoi.

Cîmpu-lu-N'eag — Acelaşi.

CCCLIII

Munt'e, munt'e, piatră sacă,
Lasă ciobanii să treacă,
Să treacă la ciobăn'iie,
Să scape d'e cătăn'iie.

Cîmpu-lu-N'eag — Acelaşi.

CCCLIV

D'e-aş aźunźe pîn la vară
Să mă duc la munt'e iară,
S'auz brazî vîzăin
Şî vîntu pin iei trăgîn
Şî oiţăle zberîn
Şî băcioańele cîntîn.

Cîmpu-lu-N'eag — Acelaşi.

CCCLV

Tata al mieu o ţînut mult'e oi. Avea cît'e patru, cînci sut'e. Le duceа la munt'e, la Scóruta şi la Pleşa şi la Buta.

Sîn v'o zece an'i şi mai mult d'e cîn n'o mai trecut cu oile la Rumîn'iia, n'o mai slobozît gran'iţa. Le duceа pi la Buliga, pe aurea nu.

Cîmpu-lu-N'eag — N'icolae Mozoatcă, 32.

CCCLVI

La Hăţăgan'i le spun'em Gugan'i. Cîn vin'e unu d'i pe

la Haţăg îl cunoaşt'em că-i Gugan d'i pe port, aŭ cămeşile scurt'e şi izmęn'e larźi şi brîŭ lat şi pălării mai mari.
Vorbesc şod pę-acolo, pe gugăn'iie; îs vorbe proaste.

Cîmpu-lu-N'ęag — Acelaşi.

CCCLVII

Pi la Sibii, pi la Sălişt'e, noi îi zîcem Ard'eal, aîci îi zîcem Źîi. La hăia d'ila Ard'eal le zîcem Coldan'i.

Cîmpu-lu-N'ęag — Acelaşi.

CCCLVIII

Frunză vęrd'e d'e cosiţă,
Ridică-t'e neguriţă,
D'i pe pari, d'i pe nuiele,
D'i pe ok'i mîndrii mele.

Cîmpu-lu-N'ęag — Gjorge Cînda, 14.

CCCLIX

Frunză vęrd'e d'i pe tăŭ,
Săracul bădiţ' al meŭ:
Un'i-o fi, un'i-o 'nsăra,
Pe ce mînă s'o culca?
D'e s'o culca pe stînga
Cu gîndu la mîndra,
S'o 'ntoarce pe dreapta
Ş'o plînźe ş'o suspina.

Cîmpu-lu-N'ęag — Acelaşi.

CCCLX

D'ę-ar fi luna d'e cu sară
M'aş duce la mîndra 'n ţară,
Da luna ieşă tîrzîŭ,
Nu pot męr'e şi să viŭ.

Cîn ț-i dor, mîndro, d'e min'e
Du-t'e 'n codru la un spin'e
Ș' acolo t'e žęluięșt'e,
Dor Dumn'ezău ne 'ntîln'ęșt'e.

Cîmpu-lu-N'ęag — Același.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

APENDICE

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

APENDICE

MATERIAL FOLKLORIC DIN MANUSCRISELE LUI I. POP RETEGANUL[1]

Datine și credințe la naștere

Acestea sînt în legătură cu ale însuratului și măritatului și oarecum sînt încopciate de acelea. Oarecînd vor fi existat credințe relative și la «zămislirea» pruncului, de cînd însă Romînii primiră religiunea lui Christos îndeplinirea acestui «misteriu» se concrede lui Dumnezeu, care «plămădește» pruncul. Voi expune deci datinele și credințele începînd de cînd «muierea pornește grea».

Iată ce zice o muiere bătrînă: «muierea trebue să pornească grea la o săptămînă după măritat și poartă copilul 44 de săptămîni. Cum a pornit grea trebue să nu mai iasă așa des la uliță și prin sat, să nu se mire de copiii urîți, căci cum va fi acel copil urît așa va fi și al ei. Cînd vezi o muiere grea să-i dai tot ce mînci și ce bei atunci, ca să nu i «se dea», căci dacă i se dă la ce mînci, bei, și nu-i dai, atunci pierde copilul. Așa, zice că a fost o muiere grea și a mers printr'o viie și s'a dat la strugure, a luat o boambă de strugure și a înghițit-o, și păzitorii au văzut-o și au împușcat-o, și s'au dus doftorii și au tăiat-o și au găsit boamba la copil în gură».

In preseara nașterei — căci moașele știu hotărît cînd va naște, dar acest secret nu-l spun nimănui — atunci orînduesc frumos prin casă, îndepărtează din casă «mița», căci e necredincioasă («cît a dat mița cu ghiara atît a făcut Dumnezeu secara»). Moașele sînt lîngă muiere și veghează în continuu. In genere toată casa își are moașa sa din moși strămoși.

Cînd muierea «face copilul», din precauțiune vin mai multe moașe. E caracteristică și următoarea zicală: «cînd copilul învie mama se bucură, cînd moare se supără». Nașterea nounăscutului se zice «înviere» sau «a făcut copil, a căpătat, a ușurat-o Dumnezeu».

---

1. Manuscrisele se găsesc la biblioteca Academiei romîne (cf. 15). Materialul din Păucinești i-a fost comunicat lui Reteganul, în 1888-91, de St. Țarină, cel din Grădiște de N. Trîmbițoni și cel din Lunca-Cernei de G. Fărcaș.

Indată după nașterea pruncului moașa îi taie buricul. La trei zile pică buricul. Mama îl ia și-l pune sub grindă. Cînd e copilul mare și buricul uscat mama sucește buricul în formă de cerc și-l dă la copil. Pune apoi pe masă un taler, un ciocan, o găleată, etc. și zice să se uite prin buric la ele. Îl întreabă apoi ce vede. Dacă răspunde că taler, atunci în viața sa va fi bănos; dacă ciocan, atunci va fi faur; dacă găleată, găletar, etc. De va fi pe acolo mîța și o vede prin buric, atunci va fi hoț.

Sub «locul copilului» se înțelege acea peliță în care a fost înfășurat înainte de naștere și la naștere. După naștere locul copilului se îngroapă în ieslea boilor într'o oală nouă, fiind că în iesle a născut Maica Precestă pe Domnul Isus Christos. Ca o muiere să nu mai nască alți fii locul copilului se pune într'o mănușe, peste care se pune un lacăt încheiat, ca astfel cum e acel lacăt încheiat să nu mai nască fii.

Moașa scaldă copilul de trei ori pe zi pînă cînd mamă-sa se însănătoșează. Cînd îl scaldă mai întîi se unge cu untură de urs și atunci va fi om tare și nu-l nimerește glonțul. Ca copilul să nu capete buboaie se pune în scaldă o libră (10 creițari). Pentru durere de foale e următorul recept. Se bagă în scaldă ventrice care n'a auzit cocoșii, se ia apoi din scaldă apă pe dosul mînei, se ridică întîi mîna în sus, apoi în jos, și cîtă se scurge pe degetul mic i se bagă în gură.

Copilul îndată la venirea sa pe lume e întîmpinat de o mulțime de primejdii și duhuri necurate, care se numesc și «lohoane». Pentru apărarea lui sînt însă moașele și sufletele bune. In ferestre, în încuietoarea ușei și în tot locul unde e cîte o gaură la casă pun moașele ai, tămîie, rug și alte buruieni. Mai întîi vin Ursitorile, numite și «Ursoni». Acestea se aseamănă cu șapte muieri și în genere sînt suflete bune și curate, care au menirea de a merge la fiecare nou-născut și a-i ursi soarta. Ursitorile sînt ființe care vin la nașterea fiecărui om, dar nu le poate vedea nimeni, și ursesc ursita, adică soarta nou-născutului. Fiecare familie își are moașa sa, care trei zile nu se depărtează de loc de nou-născutul și-l apără în contra a toate «boglodatele» (dihăniile spurcate) ce sosesc atunci. Moașa (cu farmecele sale secrete) are putere peste toate acestea, singură moașa este în stare a apăra nou-născutul. Ea are putere și știință supranaturale. Numai un lucru nu poate moașa: a împiedeca pe Ursitori de a ursi nou-născutului, dar totuși privegheză ziua și noaptea, și astfel aude ce alt cineva nici că ar auzi, adică ce ursesc Ursitorile (Ursonile). Astfel auzi o moașe cum Ursitorile au ursit unui copil nou născut că el cînd va fi mare va lua în căsătorie pe mumă-sa. Și a spus mamei pruncului. Și ea și-a trimis pruncul în țări depărtate și n'a mai știut nimic de el. Dar nu peste mulți ani muri bărbatul și rămase văduvă. Și o cerură mulți să se mărite, dar ea nu voi, pînă într'un tîrziu îi veni un voinic din țări streine și după acela se mărită — adică era chiar fiul său.

Ursonile vin la trei zile după naștere, de regulă cînd pruncul și mama dorm. Moașele însă în continuu veghează. Pun într'un blid de lemn pe masă sare, pită și apă, ca Ursitorile

să afle bine și să fie voioase și împăcate și astfel să nu urzească ceva rău, fără ceva «soarte bună». S'a întîmplat că venind Ursitorile n'au aflat sare, pită și apă, s'au mîniat foc și i-au ursit o soarte de tot rea. Unuia i-a ursit ca să-l trăsnească pe un cliant (stîncă) într'un munte, și numai prin rugările peste măsură ale părinților și moașelor a scăpat, așa că, împlinindu-se timpul cînd i-a fost dat să-l trăsnească, el cu sila a dat să plece la acel munte, dar moașa l-a legat și cu minciuni l-a ținut acasă, pînă a trăsnit în acel munte numai cliantul și de se ducea el l-ar fi trăsnit și pe el. Ursitorile vin pe horn și nime nu le vede, ori aude, numai moașa casei. E de însemnat că mama nicăeri nu se așează cu patul și cu nou-născutul în casă decît numai lîngă vatra focului, sau după căloni (sobă) în ungheț, unde e locul mai scutit și, mai de mult, zmicăruile rămase din mîncările mamei le aruncau în foc. E datină că îndată ce muierea naște toate neamurile mai de aproape ale mamei umplu cîte o spene (targă, cotorță) cu cele mai bune mîncări și băuturi și le duc la mama pruncului ca să mînce. Duc în trei zile după olaltă.

Acum se începe venirea lohoanelor la copil și tot vin în șase săptămîni și vai de el și de mumă-sa de nu va fi grijit bine. Între lohoane mai primejdios e Iuda (diavolul). El vine îndată după Ursitori și e rău de vor fi ursit acestea să fie al lui, căci îl necăjește tare, cît copilul tot plînge și, în fine, după cîteva suspinuri moare nebotezat. Ca să-l scape, aprind tămîie și a treia, ori cel mult a patra zi se duc la preot de-l botează. Acum poate și muri, căci l-au dat în calea lui Dumnezeu (asemenea zic și despre cei cununați și răposați: «i-au dat în calea lui Dumnezeu»).

Iuda însă nu înceată de a veni la nou-născut și vai de el de nu-l va griji cineva. Se înțelege că toate lohoanele vin numai noaptea, după cina mare; pe la miezul nopței au putere mai mare și la cîntatul prim al cocoșilor se duc, ne mai avînd putere asupra muritorilor.

Auzind moașa ceva sgomot, îndată aprinde tămîie, își face cruce și strigă: «cară-te de aci, Iudo, și toate duhurile necurate, în lemne și în piatră»; apoi aproape o săptămînă și ziua și noaptea grijește ea copilul și-l scaldă. S'a întîmplat de a venit Iuda la un copil și a aflat pe mamă-sa dormind — moașa s'a fost dus afară — și a strîmbat mînile copilului, altuia picioarele, iar unui copil i-a schimonosit fața.

Vin apoi strigoii. Oh, aceștia de vor găsi copilul, mama și moașa dormind, iau inima copilului și acesta apoi în veci nu se mai pomenește. Cînd copilul e mai mare și e îmbrăcat în cămașe — care la grumazi se strînge cu două ațe numite chiotori — în toată seara trebue acestea desfăcute, căci dacă nu, atunci noaptea vin strigoii și-i iau inima. Așa un copil, neascultînd de mamă-sa, nu s'a deschiotorat cînd s'a culcat, și noaptea numai de-odată aude mamă-sa «vai, inima mea», și, iute dînd la copil, iată-l rece.

Vin între altele duhurile necurate care altă numire nu au decît «lohoane» și se îmbracă în formă de porc, cîne, lup

și moimă. Așa, într'o noapte s'a întîmplat de a dormit moașa. Norocul că mamă-sa nu dormia, căci iată dintr'un cot de casă iese o moimă mare, urîtă, Doamne păzește—gîndiai că-i dracul, ucigă-l crucea — și numai ce vine către copil. Mama strigă din răsputeri, țipă, trage de moașe, în zadar; moima aceea a fost adormit cu fermecături pe moașa, cît asta nu se putea pomeni. Moima tot vine, tot vine către copil. Doamne, urîtă era. Mama aruncă în moimă pricoița, perina, dă cu cingătoarea copilului, în urmă dă cu picioarele, cu mînile, apucă moima de cap—în zadar, moima tot înaintează și era să pună mîna pe copil, cînd dă D-zeu de cîntă cocoșul a treia oară și du-te — moima se face nevăzută. Nici frică și groază ca acea moimă nu a mai simțit nimeni pînă atunci, și pe cînd se pomenia moașa biata mamă leșină și copilul era cu gura la o parte.

La alt copil a venit un porc și era să mînce copilul, cînd fără veste de sub căloni (o gaură sub vatra focului) iese un om bătrîn, apucă dihania în brațe și se face nevăzut cu ea cu tot—și copilul scapă.

«Hele frumoase» încă sboară la patul copilului și aflîndu-l frumos îl iau cu ele în impărăția lor și în locul lui aduc alt copil urît. De aceea în timp de șase săptămîni mama nici pentru lumea asta să nu se culce cu dosul către copil, căci vine ce vine și-l ia și-i aduce pe altul în loc, adică îl schimbă; deci trebue să ție copilul tot la pieptul său. Un copil prost, bădăran, schimosit la corp se zice «de'i schimbați».

S'a întîmplat de într'o noapte s'a întors de către copil; cînd se pomene: ce să fie copilul? Caută încoace, caută încolo—nu-i. In urmă vine moașa, caută și ea și spune că copilul e sub pat.

Mai vin apoi Vînturițele (Vîntoasele) și vînturesc copilul. Copilul vînturit cît va trăi va fi tot morbos de cap, de picioare, hălăunit la cap — nu știe ce face. In contra Vîntoaselor astupă toate găurile dela casă, înfașe copilul și-i astupă și capul. Un om vînturit scapă numai prin iarba-vîntului.

Păucinești

Datine la nuntă

Deși nu în tot locul se ține nunta într'o formă, căci «tot satu cu zănatu» (zăcon, obicei, datină, morav, credință), totuși în liniamentele principale obiceiurile tuturor Romînilor la nuntă sînt unele și aceleași și au unul și același izvor.

...După ce s'au înțeles în privința zestrei se adună cu toții la casa miresei și statoresc ziua în care să se încredințe. Simbătă seara mai virtos se țin credințele. Simbătă seara deci se duce viitorul mire cu părinții săi, cu nănașul, nănașa, etc. la casa miresei și de aci împreună cu aceasta, cu părinții săi, dacă are, și cu alte neamuri, după ce zic să fie în ceas bun, se duc cu toții la preot să-i încredințe.

Preotul îndată cunoaște causa venirei lor, ca să facă glumă

însă se face că nu ştie nimic şi începe vorba cam în modul următor: «dar ce umblaţi pe la noi cu atîta gloată, dragii mei; doară vi s'au gătat banii, a murit cineva, ori alt rău vi s'a întîmplat?» La care unul dintr'înşii răspunde zîmbind: «bani au şi Ţiganii, părinte, apoi de rău mulţumim lui Dumnezeu că ne-o ferit; da ştie domnul părinte de ce vin oamenii între posturi sîmbătă seara cu atîta gloată: am da în calea lui Dumnezeu tinerii noştri».

După mai multe vorbe şi glume, în fine se scoală preotul, pune crucea pe masă şi provoacă tinerii să păşească mai aproape. Apoi le grăeşte:

— Voi, dragii mei, dară aţi voi a vă lua laolaltă în taina sfintei căsătorii?

— Voim, părinte.

— Şi nu vă sileşte nimeni la aceasta?

— Nu, părinte.

— D-ta (către mireasă), de drag şi de voie bună vrei să te căsătoreşti cu.....?

Mireasa răspunde sfios, cît abia se aude:

— De drag şi de voie bună.

— Nu te sileşte nimeni?

— Nu.

— Aduceţi semne de credinţă.

Mireasa scoate o cîrpă trasă printr'un inel, mirele asemenea, şi le predau preotului, care după ce le binecuvîntă le dă iarăşi, însă al mirelui miresei, al acesteia mirelui, apoi, rostind o scurtă binecuvîntare peste dînşii, îi lasă, spunîndu-le că înainte de cununie să se pregătească sufleteşte.

Tot cu această ocasie se scrie şi contractul bunei învoiri. E de notat că această credinţă se îndeplineşte numai aşa «pro forma», iar încredinţarea conform canoanelor bisericeşti se celebrează în s-ta biserică imediat înaintea cununiei.

Acum nănaşul scoate plosca cu vinars din căciulă şi o pune pe masă. Se scoală toţi în picioare, zic «Tatăl nostru» şi apoi se aşează iarăşi pe scaune şi, luînd preotul plosca, după ce rosteşte un mic discurs, gratulînd tinerilor şi dorindu-le noroc bun, o pune la gură, apoi o dă vecinului, care la rîndul său asemenea rosteşte un mic discurs, şi aşa mai departe. Din ce plosca se goleşte dintr'aceea glumele sînt mai bogate. In fine, se duc cu toţii la casa miresei şi acolo pînă noaptea tîrziu se uspătă.

Atît mirele cît şi mireasa prin vornicii lor chiamă cunoscuţii şi neamurile la uspăţ. Oaspeţii mirelui formează o oaste şi, mergînd să se uspete la casa miresei, se zice că merg «în cuscrii», iar oaspeţii miresei asemenea formează o oaste şi se numesc «dîrzari»[1]. Peste oastea mirelui e căpitan nănaşul

---

1. [In altă parte a manuscrisului se dau următoarele explicaţiuni cu privire la aceşti termeni şi alţii întrebuinţaţi la nuntă]:

Vornicii: locţiitorii nănaşului şi mirelui, chemătorii de oaspeţi, oratorii şi îngrijitorii de pompă cît mai frumoasă şi splendidă a nunţei. Sînt pedeştri şi călăreţi.

mirelui, iar peste a miresei e căpitan nănașul ei. Nănașii, ca și mirii, își pun de ajutor vornici.

Incă înainte de ziua cununiei, doi, ori mai mulți vornici, atît din ai mirelui, cît și din ai miresei, umplu fiecare cîte o ploscă cu rachiu și o împodobesc frumos cu flori și o leagă pe la gît cu o năframă frumoasă și, îmbrăcați fiind în țoale frumoase de sărbătoare, pornesc prin sat, ca să cheme oaspeții la uspăț. Acei care, invitați fiind, beau din ploscă, vor veni; care nu beau, e semn că nu vor veni. De vornici se aleg cei mai drăgălași și mai buni de gură, care prin orațiile și glumele lor umplu satul de voie bună.

In ziua cununiei pleacă dela mire vornicii acestuia și, acompaniați fiind de fluieră, ori bandă țigănească, pleacă și se duc la nănași — pedestri ori călări — spre a-i aduce la casa mirelui cu paradă. Ajunși aici, vornicii, ținînd ploscele sus, îl roagă cam astfel: «să faci bine, cinstite nănaș, să dai ascultare la a noastră rugare. Noi venim cu rugare la fața dumitale, ca la un părinte bun și cuminte, să faci bine să ne asculți». După ce nănașul mulțumește vornicilor și prin aceștia mirelui pentru încrederea și cinstea ce i-o dau și făgăduie că va împlini toate datoriințele sale ca nănaș și că va conduce uspățul (nunta) ca căpitan, primește plosca din mîna vornicului și o pune la gură; apoi, întorcîndu-se la nănașe, o îmbie și pe dînsa. Acum nănașul scoate steagul mîndru și frumos, provăzut cu clopoțele și împodobit cu flori, și îl dă vornicului său, care pășește cu el înainte. După steag merge nănașul cu nănașa, apoi vornicii, fluierașul ori lăutașul, și în fine alt popor ce se adună la astfel de ocasiuni ca să se mire. Ajungând nănașul la mire, dă bună ziua; în multe locuri mirele sărută mîna nănașului. Acum nănașul face dispozițiunile necesare pentru plecarea la mireasă.

Oastea mirelui, adunîndu-se de cu bună vreme la casa acestuia și îmbrăcați fiind în țoale de sărbătoare, pleacă în căruță, ori pedeștri către casa miresei. Frumos tablou se desfă-

---

Dîrzari: oaspeții miresei care-i duce la casa mirelui spre a se uspăta. Se numesc și acei cîțiva tineri care păzesc în seara primă a uspățului ca nu cumva oastea mirelui să fure mireasa.

Cuscri: părinții mirelui sînt „cuscrii mari", ai miresei „cuscrii mici". Dacă însă nănașul miresei, cu oastea acesteia, se duc și aduc mirele — ce se numește că „cuprind țara" — atunci părinții miresei sînt cuscrii mari. Mirii le zic cuscrilor „tată" și „mamă", iar părinții lor își zic unii altora „cuscrule, cuscră". Frații, surorile miresei și mirelui încă zic părinților respectivi „cuscru, cuscră", iară unii altora „cumnat, cumnată".

Divăr (ciohoată) e așa zicînd totum factum al uspățului, care ține pe ceilalți de vorbe, care strigă spenile; umoristul, satiricul, crîșmarul, aranjatorul, etc. Cînd intră mai întîi în casa miresei se uită prin fogaș, alege ștergarul cel mai frumos, îl ia jos și nu-l mai dă nici cînd, căci, după obicei, lui i compete. Apoi ia mireasa de mînă și o conduce pe la cuscri și alte neamuri mai de frunte, cărora mireasa le sărută mîna.

şură înaintea ochilor privitorului, cu deosebire dacă mireasa e dintr'alt sat. O sută şi mai bine de Romîni îmbrăcaţi în adevărate ţoale poetice. Pe de lături merg vornicii mirelui, călări şi cu ploscele în mînă, vîjîind cu ele încoace şi încolo. Lunca răsună de chiuituri. Aci îţi scoate un leu din pieptu-i de aramă un lung «uhuhuhuhu» de-ţi trece prin urechi. Aci cîntă doina de dor şi bucurie. Apoi fluieră, întonează «marşul miresei». Glume, satire, poesie.

Ajungînd la poarta dela casa miresei, o află legată cu funii de paie şi portarii stau dinlăuntru.

Un vornic ţine oraţie. Portarii răspund cu vorbe poetice că pînă atunci nu vor intra pînă ce nu vor puşca oul de găină ce se află în vîrful unei prăjîni lungi, legată într'un pom înalt. Aci toţi vornicii mirelui pe rînd se opintesc a ţelui şi puşca oul. De cumva după multă trudă nu-l nimeresc, vre-un vornic glumeţ ia un par, svîrle ca Strîmbă-lemne către cer şi nimiceşte oul.

Deschizîndu-se poarta, intră toată oastea mirelui — cuscrii numită — cu mare falâ pe poartă, zicînd că «au luat cetatea». Steagul fîlfîe, fluiera cîntă, puştile pocnesc, caii tropotesc, chiuituri dese răsună. Bucurie şi fericire pe toate feţele.

Singur mirele, îngrijat că oare găsi-va căprioara, ori floarea ce i-a răpit inima, îşi păstrează bunul cumpăt şi seriositatea ce i se şade în aceste momente solemne. Părinţii, nănaşii şi rudeniile miresei îi întîmpină cu mare bucurie. Spun apoi ca să-şi caute căprioara. Vornicii mirelui caută în dreapta şi în stînga, dar nu o află. Nănaşii miresei le arată mai multe fete mari, zicînd să-şi aleagă. Mai zic că o fi asta, ba aia, etc. In fine, nănaşul mirelui se duce şi la cămară, unde află uşa încuiată, şi zice cu viers tare: «aici-s lăcate de aur; nu putem deschide decît cu chei de argint», şi, scoţînd o libră ori două, le pune în tăierul ce stă acolo. Se deschide uşa şi iată frumoasa mireasă, îmbrăcată în ţoalele cele mai alese, îi iese înainte şi-i sărută mîna. Plînge însă, plînge mereu şi se roagă de nănaş s'o mai lase să-şi mai vadă părinţii, grădina, etc. Ci nănaşul o îmbărbătează cu cuvinte blînde, zicîndu-i că nu merge peste lume.

In fine, vre-o cîteva fete mari — surori de mireasă — o scot frumuşel din cămară şi o conduc înaintea mirelui şi pe la cuscri şi acestora le sărută mîna.

In timpul acesta ostaşii mirelui — urmînd exemplul strămoşilor dela întemeierea Romei — îşi aleg din oastea miresei fete şi neveste şi, chiuind veseli, joacă împreună; asemenea şi fetele şi nevestele din oastea mirelui. Aceste oşti deci, care mai înainte se păreau duşmane una alteia, acum iată-le înfrăţite în cel mai vesel joc.

Fiind gata mireasa, postîndu-se cu toţii în ordinea cuvenită, pleacă la biserică, între bubuiturile trascotelor şi pistoalelor. Fluiera, ori banda întonează «marşul miresei».

Nănaşa conduce mireasa, nănaşul mirele, pînă aproape de altar, unde aşezîndu-se mirele de-a-dreapta miresei aşteaptă binecuvîntarea preotului. Mai întîi se ţine credinţa, apoi

se urmează la cununie. Pe cînd se cetește Apostolul nănașa îi pune miresei «sălia» (propoadă de giolgi, tare subțire) pe cap și o împropodește. Sub care timp vornicii pe afară pușcă din pistoale, de bubue.

E de însemnat că încă înainte de cununie pe acasă mirii trebue să muște dintr'un mugure, fiecare să se încingă peste pielea goală cu un briu de tei, cu ceară și miere, și toate acestea cu scop să nu-i strice nimic, adică să trăească bine laolaltă.

O vamă. — Venind dela biserică, toți oaspeții pe cale sînt în cea mai bună voie: fluiera zice, steagul fîlfîe, chiote, tropotituri, etc. Ajungînd la casa miresei, căci întîi mireasa pune uspățul pentru cuscri și în urmă merge ea cu «dîrzarii» ei la mire la uspăț, la casa miresei deci se află în ușe o găleată mare de apă și vinars, ori vin în altă găleată; unul stă lă ușe și-i împroașcă cu apă. Acum zic oaspeții: «aici-s zaruri și țițîni cu lăcate de aur și argint, dar și noi avem chei de aur și argint» — și scoate fiecare o libră — unii mai mult, alții mai puțin, ba unii și un galben — și aruncă în găleată, bea un pahar de vin, ori vinars dela vornic și intră în casă.

Uspățul. — Și fiind că oaspeții sînt toți în casă și se adună pe lîngă masa cea lungă și se pun în rînd după etate, însă mirele și mireasa cam pe la mijlocul mesei — de o parte e nănașa, de alta mirele, și-și ascut cu toții stomacul și gîtul bine spre a putea bea și mînca — să încep și eu descrierea unui astfel de prînz, numit «uspăț».

Cel ce face uspățul își pune un «divăr», un om anume, care să grijească peste ce este și ce trebue la uspăț, să dea răchie, ori vin cu uiegile, cu ploscele, paharele, etc. la oaspeții dela masă și să-i țină de glume și rîs, pînă se îngrijesc muierile să pună pe masă mîncarea care se cuvine. Scoate deci răchie dintr'o oală și ia un pahar cu răchie într'o mînă, alt pahar într'alta și strigă la nănaș: «bun ajunsu, bun ajunsu, domnule căpitan». Căpitanul (nănașul): «să trăești, divărul nostru». Divărul: «se arată gazdele de aici de loc, cărora să le dea Dumnezeu noroc, la acest frumos sfat adunat pentru bun venitu, pentru bun întîlnitu și pentru bun cunoscutu, că pînă acum și de v'o fi întîlnit nu v'o fi cunoscut, acum vreau mai vîrtos să vă vadă, să vă cunoască de acum înainte și vreau să se arate la fețele d-voastră cu un prînz bun și dulce și vre-o două, trei pahare de băutură, mai mult drag și voie bună. Gazdele de aici de loc se roagă de mine să vă întreb pe d-voastră, să vă las în voie: «ori tot natu paharu, ori doi inși două pahare?». Oaspeții: «mai bine tot natu două pahare». Divărul: «cine n'o bea paharul din cinie om de omenie să nu fie. Noi zicem așa, că pentru că n'o bea paharul tot poate fi om de omenie. Și cine n'o avea să bea paharul să-i poarte ogarul carul și mîțul căruțul. Și eu zic așa, că decît să-i poarte ogarul carul, mai bine să bea tot natu paharu». Atunci se scoală nănașul, ciocnește paharul cu divărul și unul zice: «Doamne, Doamne, ajută-ne, Doamne, aldașul lui Dumnezeu cu noi și copii care se împreunează la noi»; celălalt: «Doamne, fă parte pentru paharul care-l bem în seara asta, să fie în

ceas bun». Appi beau amîndoi și golesc paharele pînă în fund. Bumnesc apoi paharele goale cu fundul unul într'altul și zic: «nici atîta rău (nu poftesc) nimănui» (cît adică curge din paharul gol). Divărul apoi dă pe rînd tot la cîte doi, ori la mai mulți, ținîndu-i de glume pînă băură toți. Divărul: «ne rugăm, domnule căpitane, cu porunca cinstitelor gazde din loc, cărora să le dea Dumnezeu noroc, că nu-s mari la făptură, fără-s făcuți spre băutură, să luați să mîncați și pe Dumnezeu lăudați». Căpitanul: «ale mele cătane, cu porunca cinstitelor gazdelor și a jupînului divăr, faceți bine: luați — ce-am cuprins cu mîna să dea Dumnezeu cu mila; ne-am rugat și ne-a dat și eu zic: luați și mîncați și pe Dumnezeu lăudați, că după ce am umblat am căpătat». Și se apucă de mîncare și iar beau și iar mîncă, pînă se gată toate felurile de bucate. La urmă zice divărul: «a noastre frății, luați și mîncați ce Dumnezeu v'a dat, că la noi unul pune și zece iau; vrem să vedem și aia rînduială: cum unii să pună și alții să ia. Muieri luați de pe masă». Acum se aduce prînzul (cina) nănașului miresei, ce-l dă întru cinstea mirelui (la casa acestuia), iar la casa miresei urmează «punerea spenilor», cinstea frățiilor. Divărul iarăși ia două pahare, dînd unul căpitanului și zice: «iară bun ajunsu, bun ajunsu, domnule căpitane și cinstit sfat adunat. Toți să vedeți, să credeți și să înțelegeți că se arată domnul căpitan pentru dragostea jupînesei mirese (ori mire) cu un prînz bun și dulce, cu uu pahar de băutură, cu mai multă voie bună, cu.... (se înșiră ce e pe masă). Noi acum sîntem slobozi cn porunca domnului căpitan să bem și să mîncăm și pe Dumnezeu să-l lăudăm. Și noi să strigăm la Dumnezeu să facă parte de mult bine cinstitelor gazde, domnului căpitan, miri, oaspeți, etc., că noi mîncăm și bem ca lupii; să-i răsplătească Dumnezeu facerea de bine».

Strigarea pomului. — Acum vin frățiile pe rînd cu darurile ce vor a da miresei și le predau pe rînd divărului, care le strigă (în Marga și alte locuri mai este și un al doilea divăr, care imediat repetă ce zice primul divăr, așa că întîiul zice un cuvînt, al doilea tot acela: «I vedeți; II vedeți — I cinstiți; II cinstiți». — Și asta vine de tot comic).

«Pomul». — «Vedeți, cinstiți meșelnicii mei, cest frumos dar, acuma arăt la fețele d-voastră cest pom înflorit; pomii înfloresc vara, dar ahăsta vedeți cum a înflorit în miezul iernei, în luna lui făurar». Și strigă toți pomii pe rînd. «Bun ajunsu, bun ajunsu, domnule căpitan! Ne rugăm să ne întîlnim iară cu un pahar, două, de băutură, mai mult drag și voie bună». Divărul și căpitanul beau: «.... atîta rău ...» boconesc paharele cu fundurile. Divărul dă pe rînd la toți. La urmă iară merge cu două pahare pline la domnul căpitan, iar: «bun ajunsu, bun ajunsu... Ne rugăm să mai primești un pahar de băutură dela noi și să faci să dai poruncă la cătane să ia să mînce după poruncă».

Strigarea spenilor. — E regulă că fiecare rudenie ce vine la uspăț să aducă spene încărcată de mîncări, pogăcele, plăcințele, băutură, etc. și un florin, doi, ori mai puțin, după

starea omului. Cea mai bogată spene o dă nănașul, care încă și alte multe trebuincioase la uspăț le suplinește, așa în cît el are multe spese cu finii; ba mulți nănași, avînd cîte patru, cinci fini, au rămas calici.

Urmează spenile pe rînd: divărul ia una pe genunche și strigă: «bun ajunsu, bun ajunsu, domnule căpitan». (Nănașul, sau vornicul acestuia răspunde). Divărul: «iată, zău, cît e de bună mila lui Dumnezeu, de bună și dulce, că ne tot dă și aduce. Iată ni se arată o frăție dulce și bună, tocmai pe nume o voi spune (unchi, mătușe, cumnat, văr, etc.)... învățător, sărac și dator, se arată la fețele d-voastră cu pogăcele, plăcințele, bucățele, fierturele, rotile de plug (înșirîndu-le pe rînd, care cum le scoate din spene și improvisînd cele mai comice zicăli, așa în cît oaspeții nu-și mai închid gura de rîs); șerpi fripți, încolăciți, d-voastră nu-ți mînca; o țarcă moartă dela cotarcă (găina — cu aceasta fac cele mai multe comedii, unii o lasă neciupelită, alții îi pun flori la ureche, mărgele la gușe, țigară în gură, etc.); bureți și ciuperci de pe hotarul satului (pancove); tunuri de ale lui Iancu (urloanie), etc. Iată și o bute de pămînt, care d-voastră v-i tot în gînd». (O destupă): «beau numai eu». Oaspeții: «adă butea și țarca încoace, că o băgăm la părsăty să facem și noi măgăzin». Divărul: «lăsați-le numai să facem noi măgăzin, că apoi vă dăm cu rînduială, nici nu flămînziți ca acasă... Brînză de oi, mulsă pe dinapoi (aci se spune tot cum se face brînza, firește în mod satiric). Brînză dela găini, mulsă din spini» (multe găini ouă prin buruieni, spini; muierile zic că-i brînză, va să zică că și ele se pirotesc, ostenesc, să facă brînză dela găini).

Astfel strigă tot ce e în spene. In urmă strigă și banii: «iată și o sută de florinți, bani ruginiți, pe fundul lăzei găsiți. Și zice domnul învățător, sărac și dator: «mai, babo, caută pe fundul lăzei, să ducem și cîțiva bănișori, etc., că banii sînt dela Buda veche, unde mîța streche; ba dela Bnda nouă, unde mîța ouă».

Vine altă spene. Divărul: «bun ajunsu (bis). Iote, mă, că voi ați plecat în ceas bun de acasă, că Dumnezeu e atît de bun și dulce, că ne tot dă și aduce». Iar strigă toate.

După ce se gată spenile urmează.

Cîrpele, propozile, chischineele. — Mireasa adică întîi cinstește nănașului, nănășei și altor neamuri de aproape cîte o cîrpă, propoadă, ori chischineu. In urmă primește ea apoi chischinee și propozi dela alte neamuri. Divărul: «Bun ajunsu, bun ajunsu. A plecat o Greconiță (negustoare) cu mult negoț pe cocie la oraș. Caii erau buni, dar mult negoț. Pînă da, caii sta; cînd hodinia; caii mergea. — Un' te duci, jupîneasă Greconiță?— La oraș... caii mi-s buni, numai e mult negoț pe cocie... Jupîneasa Greconiță a întrebat pe jupîneasa mireasă ce sat e aici. Jupîneasa mireasă a răspuns că e satul Păucinești, sat bogat și mare, numai bani n'are. Și întreabă jupîneasa Greconiță pe jupîneasa mireasă: — nu s'o putea petrece negoțul în satul ăsta? — s'o petrece dacă li-i da în așteptare, că satu-i mare, da bani n'are; — îl dau și așa, numai să se capete chizeș bun... Scoate Greconița cîrpele... «Asta s'o dai nănașului». Divărul: «bun ajunsu» (bis). «Se arată

jupîneasa mireasă la domnul căpitan, ca la un părinte sufletesc, cu o ștergătoare frumoasă și cu un colac de grîu frumos, pelița lui Hiristos». Pentru nănașe: «bun ajunsu, bun ajunsu... Iar se arată jupîneasa mireasă cu o învelitoare frumoasă, s'o poarte nănașa sănătoasă». Pentru soacră: «bun ajunsu... Iar se arată jupîneasa mireasă către o mamă bună care pe toți vrea să-i cinstească, pe cei din casă să-i învețe cum să trăească». Pentru socru: «bun ajunsu.... Se arată jupîneasa mireasă către un părinte bun și cuminte, către jupînul socru, cu o ștergătoare, etc.» Tot astfel Greconița, care e pusă în această slujbă, dă divărului cîrpe. Divărul după ce dă cîrpele la toți se face zăuitat de banii pentru negoț, cînd de-odată se scoală unul — pe semne bărbatul Greconiței, negustorul, — se uită urît la divăr, îl prinde, îl ia de gușe (în glumă), începe a-l sugruma și strigă: «banii, banii, pe negoț, că te omor». Și divărul se vaită, se tîngue și roagă oaspeții să plătească cîrpele. Urmează deci o

Altă vamă — pe care o plătesc cu deosebire cei ce primiră cîrpe, precum și streinii, căci alte neamuri au adus și cinstit speni și bani mai înainte. Pe divăr adică îl leagă cu un ștergar de gușe și nu-l slobod pînă nu cinstește fiecare îndatorat cel puțin zece creițari. Și apoi cine să nu dea mai vîrtos pentru divăr, care prin glumele sale le făcu tuturor multă voie bună, și pentru mireasă, ai căreia vor fi banii adunați?

Acum divărul iarăși începe a face șteaot, glume, orații; mîncă, beau, cînd de-odată pe la 3 ore după miezul nopței — ba chiar și în ziua albă — se scoală căpitanul mirelui și zice: «ale mele cătane, ne-a venit carte foarte aspră de acasă că de cînd am plecat nimic de noi n'au auzit și vor gîndi că ne-am prăpădit, dar noi am vrea să ne tot prăpădim cu răchie și cu vin». Divărul: «ho, ho, stați în loc, că mai avem lucru; dați pe joc». De se învoesc, joacă toți pe rînd mireasa; de nu, atunci dau să plece. Divărul: «no, încă un pahar de ducă; cine nu l-o bea din cinie și eu zic că om de omenie să nu fie». Se gată toți de plecare. Mireasa încă și-a adunat tot ce are de dus.

Govirea miresei. — Două, trei căruțe stau afară pentru a duce mobile, ca zestre a miresei, mobile adică și țoale, etc. Stau gata și alte căruțe ale oaspeților. Totul e gata de plecare. Rămîne numai ca mireasa să-și ia rămas bun dela părinți, neamuri și cunoscuți și dela toți și dela toate. O slujbă grea aceasta. Mireasa plînge, sărută mîna părinților, și nu poate zice cuvînt. O scot însă dela acest lucru greu vre-o opt pînă la zece fete de 15-18 ani care, așezîndu-se pe neștiute afară la fereastră, încep lin și dulce și zic «Cîntecul goviei de rămas bun». Tinerimea satului în acest timp — chemați, nechemați — se adună din toate părțile și joacă afară în ocol (curte).

Apoi se pune zestrea miresei pe care și cocii. Mai de mult era datina că jucau și zestrea. Să fi văzut comedie! Perini, măsaie, lepedee, ștergare, străjace, pricoiți, etc. sburau și jucau pe sus, purtate fiind de jucători. După ce se liniștesc toți, socrul mic în cuvinte poetice își mînă fata mireasă la bărbat. Mirele se face că o croește cu biciul peste spinare și apoi o

aruncă în căruță. Pleacă cu toții în cea mai mare veselie, cîntînd și horind, pedestri, călări, în căruțe și care, vornicii călări pe de lături, cu ploscele în mînă.

Ajungînd la mire și descălecînd toți, află în mijlocul ocolului pe o masă o găleată cu apă înflorată frumos și un mătăuz, ori un cart cu care sînt împresurați toți și stropiți cu apă. Aci apoi joacă pe dinaintea mirelui perinile, măsaiele, lepedeele și altă zestre mobilă a miresei. Nănașa miresei ia căița mirelui de pe cap și o pune pe capul miresei și o conduce în casă. Astfel, mireasa intră mai întîi, ca muierea bărbatului său, în casa acestuia cu căița în cap. Acum stă mireasa la ușe cu o oală în mînă, în care trebue să arunce fiecare oaspe ce intră cîțiva cruceri, și aceasta deci e o altă vamă. Se așează iarăși cu toții la masă și proced mai departe cu uspățul, în tocmai ca la masa miresei, schimbîndu-se numai vorbele.

Cînd însă vine rîndul la vamă, atunci se urmează așa. Birul miresei. — Fiecare oaspe ar fi dator să joace mireasa și drept răsplată să solvească ceva în tăierul ce vine la masă pe rînd dela unul la altul. «Se roagă jupîneasa mireasă să faceți bine s'o jucați; care nu-ți putea juca faceți bine osteniți și plătiți». Care voește se duce deci și o joacă; care nu, se roagă de altul s'o joace în locul lui, iar el pune în tănier un florin, doi, ori mai mult.

Cînd își petrec mai bine, iată se aud pe uliță vuete lungi, tropotiri de cai și căruțe, pocnituri de puști, chiuituri, fluiere, etc. Se aud vorbe—vin dîrzarii cu socrii mici (părinții miresei) în frunte. Cuscrii — oaspeții dela masă — își părăsesc locurile lor și apucă care în cotro, ies din casă, iar locurile goale acum le ocupă dîrzarii și mîncă și beau și-și petrec bine.

Cînd sosesc dîrzarii, vornicii acestora încep o oratție în care spun că au scăpat o căprioară și atît au umblat după ea pînă i-au dat de urmă și adică zic că aci au găsit urma și: «de ne-ați arăta urma noi v'am da cartea» (plosca cu răchie).

Schimbă ploscele cu cuscrii: «bun ajunsu, bun ajunsu». Beau de trei ori din ploscă, iar schimbă ploscele, iară beau.

Acum vin cinstele aduse de neamurile care pînă acum nu au luat parte la uspăț, ci acum își petrec. Se strigă speni, se joacă.

Imbrăcarea miresei. — Colea după amiazi în timpul cît își petrec bătrînii în casă și tinerii joacă afară mireasa e condusă de surorile de mireasă (vătăjițe, druște) în cămară. Mireasa e încă tot în țoalele de fată mare, luîndu-se afară propoada ce i-o puseră la biserică ieri.

Intre vorbe și glume o pieptănă surorile, după ce s'a spălat frumos, îi fac conci (ca fată mare a purtat chică pe la ureche, ori pe spate); îi pun ceapsa (în genere fetele mari poartă chică, muierile ceapsă), cercei în urechi. Cu un cuvînt o îmbracă în țoale muierești.

Acum vine mirele. Bate la ușe și după ce spune că va fi credincios, bun, etc. i se deschide, ia mireasa de mînă și dă să plece. Doi copii îi țin calea cu o botișcă. El le solvește ceva și pleacă la măr, în ogradă.

Aci sînt mai toți oaspeții adunați și altă multă lume.

Nănașul mirelui apleacă o cloambă de măr, mușcă el mai întîi dintr'un mugure, apoi nănașa. Acum mirele încă mușcă dintr'un mugure, din care apoi trebue să muște și mireasa. Cînd mușcă mirii din mugure nănașul îi binecuvintează zicînd: «o norocirea tatălui ceresc, mila lui Dumnezeu, să fiți binecuvîntați, să fiți întru mulți ani veselindu-vă și lăudînd pe Dumnezeu».

Muierile acum împropodesc mireasa, adică îi învelesc capul—ca la Turci—și asta e «învelitul». Inainte de a o înveli o întreabă pe mireasă de mai multe ori: «punem propoada ori n'o punem»? . . . — «pune-o». Apoi o învelesc și atunci toți zic: «Doamne ajută-i, etc.» Cîte 5-10 pistoale odată pocnesc, fluiera iarăși începe a zice. Se apucă toți de joc.

Fiind gata și cu învelitul, trec nănașul și cu nănașa, mirele și mireasa și alți oaspeți de trei ori pe sub cloamba aplecată și joacă în jurul ei. In urmă se încinge acolo pe loc o horă mare și voioasă, la care iau parte tineri și bătrîni din satul întreg.

A treia zi își petrec la uspăț cei mai intimi: nănașii, vornicii, divărul, etc., cînd la mire, cînd la casa miresei.

Musica la nuntă.—La cele mai multe nunți musicant e un june ori bărbat mai tînăr, care știe zice bine în fluieră și care se numește «fluieraș». Inteligenții se servesc de musica țigănească, «lăutași» numiți (Romîni ori Țigani din Bănat). Nunta își are și ea zicălile sale; așa spre exemplu:

«Marșul nănașului»: cînd îl aduc la mire. «Marșul mirelui»: cînd se duc la mireasă. «Marșul cununiei»: cînd se duc la biserică. «Marșul uspățului»: cînd merg dela biserică la casa miresei. «A miresei după masă»: o zicală de tot frumoasă. «A mesei, a mirelui după masă, marșul miresei»: cînd o duc la mire. Apoi diferitele zicăli de joc, de hore, cîntece, doine, umoristice, jalnice, etc.

De totului comice și fac mult haz și voie bună pe la nunți sînt comediile Țiganilor musicanți. Improvisează cele mai comice stări din viața socială și le reproduc în mod de tot hazliu. Imitează păcurarul cu oile, făcîndu-se unul păcurar, altul cîne, alții lăsîndu-se în patru picioare se fac oi. Imitează domnii dela oraș, etc. Apoi cîntecele lor satirice și duioase, ori triste (d. e. «Se duse, se duse mătura (în loc de cumătra) la tîrg să-și cumpere o rață», etc.). Cîntecele lor hoțești îți fac părul măciucă în cap, ori îți storc lacrimi.

Păucinești

Datine și credințe la îmmormîntare

Moartea se închipuește (nu de toți) ca o muiere. Are trup ca omul, numai cît trupul ei e atît de urît și înspicoșat cît dacă se uită la ea cineva acela moare. Moartea e puternică și nemiloasă. Moartea nu alege. Ea umblă nevăzută pe pămînt și după cum îi place ei și la cine a trimes-o Dumnezeu să-l ducă

în cea lume, sau cui i s'au scurtat zilele aceluia i se arată, se strîmbă către el și acela moare.

Sînt mai multe feluri de morți. Intre acestea mai urîtă și mai nemiloasă e ciuma... holera, care e fata ciumei... puiul de holeră, care e mai rău ca mumă-sa. Este apoi moartea (în înțeles strîns) mama celor trei; aceasta e mai domoală (moartea naturală).

Apoi Iuda cu tot felul de draci încă au putere de a omorî. Și, o, ce moarte urîtă e aceea! Așa, de pildă, bietului om ce călătorește singur — ori fie și cu alții — mai vîrtos noaptea îi iese Iuda în cale, îl amăgește, ori, dacă nu, îl duce cu sila în prăpăstii, în rîuri, în păduri și acolo-i face capătul. Il omoară ori se bagă Iuda în om și Ilie dă cu trăsnetul în el. Au putere de a omorî și strigoii, ce-ți i-au inima, și pricolicii, care te mîncă, ori numai te omoară. Strigoii omoară pe aceia care i-au necăjit pînă au fost în vieață; de aceea trebue să te împaci cu omul cînd moare, că strigoi se fac și sufletele neiertate.

Dar în contra acestor trei din urmă este scăpare. Dumnezeu apără pe omul bun cu crucea, tămîia, aiul, rugul, etc.

Moartea necurată sau pripită — d. e. cînd cade un lemn peste tine și te omoară — o mai pricinuește și «ceasul slab» (ceasul rău)... Cînd te mîncă palma stîngă e ceas rău. Cînd strănuți de dimineață e ceas bun. Cînd cîrîe cioara din fața casei e ceas bun, cînd cîrîe din dos e ceas rău. Eșirea cu plin e ceas bun, cu gol e ceas rău. Ceasului rău i se mai zice și «norocirea slabă».

Sinuciderea e puțin cunoscută. Nici n'am auzit ca pe aici cineva să-și fi făcut el singur capătul. Despre cel ce se sinucide se zice: «i-a luat Dumnezeu pametul din cap».

Despre un om ce leșină se zice că a căzut în haia lume și apoi acela cînd se trezește începe a povesti cum e pe acolo și astfel el spune cam tot cum e pe pămînt, firește în mod figurat.

Despre un om ce a murit mai de mult zicem: «s'a dus pe cea lume, de unde nu mai vine niciodată, Dumnezeu să-i facă masă bogată». Se crede adică că omul cu trup, cu tot, se duce în cea lume: «unde-s mese întinse, făclii dalbe aprinse, izvoare reci și limpezi și mîncări dulci» — cum e descrisă și în colinzi —, unde merg cei buni, iar pentru cei răi e locul «unde-s izvoare calde și cînd voesc să bea seacă, la mese întinse cu tot felul de bucate, dar sînt întorși cu spatele (cîrca) către ele și nu pot mînca, la negru întunerec, la șerpi cît bolovanii, șopîrle cît bîrnele».

Un om îmi povesti următoarea întîmplare.

A venit odată Moartea la un om și i-a poruncit să meargă cu ea în cea lume. Omului i-a părut tare rău de lumea asta și s'a rugat de Moarte să nu-i ia sufletul, ori să nu-l ducă baș acum, că ar vrea să mai trăească. Moartea l-a lăsat, dar peste un an iar a venit și a zis către om: «no, vino, că acum nu te mai las». Omul s'a rugat cît a știut el, dar tot n'a folosit nimic, că Moartea l-a dus cu sila pe o cale prin niște păduri. Bietul om tot plîngea și se văiera că acu-și pierde sufletul. Apoi se uita la mînile lui, la picioarele lui, la capul lui și zicea: «sărac trupul meu, cît te-am hărănit și te-am spălat

și te-am îmbrăcat și acum o să pieri». Apoi se gîndi la sufletul lui și nu credea că dacă o eși din trup să mai poată trăi, și de aceea era el supărat și n'ar fi vrut să moară nici de cît. Și ajunse el și Moartea la o apă mare, la un tău. Aci omul se rugă de Moarte să-l lase să bea încai mai odată în lume apă. Moartea îl lăsă, dar cînd se plecă omul cu gura la apă, cum era el pus în două picioare și două mîni, Moartea îl atinse cu mîna și-i luă sufletul. Trupul lui căzu cu nasul în mocirlă, ca un dărab de lemn. S'a întîmplat de tot acel suflet peste un an a venit cu Dumnezeu pe la apa aceea. Acum erau pe celălalt țărmure, și Dumnezeu bine vedea că trupul sufletului cu care umbla pe aici e dincolo, pe țărmure. Întrebă dară Dumnezeu: «da știi tu ce e dincolo?» Iară sufletul zise: «zău, Doamne, nu cunosc ce să fie acolo; văd numai că e o mortăciune urîtă; o, cum pute! să merem de aici!» Dar Dumnezeu trecu cu sufletul dincolo de apă, unde era mortăciunea. Aci așa sete cuprinse sufletul cît se rugă de Dumnezeu să-l lase să bea apă. Dar cît de tare se spărie cînd văzu că mortăciunea aceea e trupul lui din haia lume (de pe pămînt). Dumnezeu zise: «bagă-te aci în trupul ăla». Dar sufletul plîngea și se ruga de Dumnezeu să nu-l bage iară în spurcăciunea aia de trup. Dumnezeu îi ascultă rugăciunea. Atunci zise sufletul: «nerodul de mine! Cît am fost eu de prost că nu vream să mă scoată din acest trup. O, cît e de urît! Și cît îs eu acum de slobod»!

După ce moare omul sufletul lui mai stă cîteva zile pe lîngă casă. Se arată concăsenilor în vis și așteaptă ca rămașii să plătească vămile, să facă pomenile, și numai după aceea se duce în cer la judecată.

Calea pînă în cer e lungă, lungă și cu vămi, pe care mortul o să le plătească cu bani.

Răposînd cineva dintre juni ori june, înainte de toate cîntă mortul șapte fete, apoi nevestele și neamurile. Se aleg apoi șapte juni viguroși; iau fiecare cîte un topor și se duc la munte de aleg bradul cel mai înalt și mai oblu, în grosime de mijloc, cît se poate de subțire și înalt, gros la pămînt cam ca brațul, mult ca piciorul unui om pe la pulpa din sus. După ce l-au ales îl privesc bine și-l amăsură cu ochii și apoi fiecare dă cîte o lovitură în el, astfel ca din șapte lovituri bradul să pice jos. De cumva nu pică jos, aleg altul, că nu-i iertat să facă mai mult decît șapte lovituri, fiecare june una. In timpul acesta fluiera cîntă în continuu o doină tristă. După ce l-au curățit frumos de crengi pînă la vîrf, unde lasă trei crengi în forma crucei, îl iau toți pe umere de-a-lungul, astfel ca vîrful cu crengile să meargă totdeauna înainte. La poala dealului așteaptă șapte fete fecioare și îndată ce sosesc cei cu bradul ele încep «Cîntarea bradului» și o cîntă pe o melodie de tot jalnică, în continuu acompaniate fiind de fluieră. La casa cu mortul pun bradul jos, îl împistrițează la coaje, îl umplu de cununi de flori, de primburi (petele, panglici) și cîrpe frumoase, în vîrf pun o cîrpă albă (chischineu) și un clopoțel mic. Cătră cimitir mai întîi merge bradul. Bradul se ia numai la trei ani dela capul mortului, cînd se pune o pomană strălucită.

Cîntarea bradului

— Bradule, bradule,
Și verde lemnule,
Cine ți-a poruncit
De te-ai coborît
Din vîrșor de munte,
Cu vîrfu 'nainte;
Dela loc pietros
La loc rovinos,
La mijloc de țară,
Unde-i apa amară;
Invelit cu salbă,
La biserică albă,
Soare să te ardă,
Vîntul să te bată,
Nime să nu-ți creadă,
Soare să te-atingă,
Neaua să te ningă,
Maica să te plîngă?
— Cine mi-a poruncit
De m'am coborît?
Tinerel voinic,
Ca să-i fiu soție
Pînă la vecie.
— Chischineu rotat,
Cine te-a lucrat
Rău te-a blestemat,
Intr'un vîrf de brad
Neaua să te ningă
Piatra să te-atingă,
Ploaia se te ploaie
Pe tin' să te 'mmoaie,
Soare să te ardă,
Vîntul să te bată,
Maica să te vadă,
Și să nu te creadă.

. . . Copîrșeul (îi zic mai mult «lada») se face numai din scînduri late de brad.

In drept cu ochii mortului se face de ambele laturi cîte o gaură în trei unghiuri (doară pentru aceea ca mișcîndu-se mortul să-l poată vedea). Pe fundul lăzei se așterne fîn, la cap o perină. Punînd mortul în copîrșeu astfel pregătit, îl acoper cu o sălie lată, care dă afară peste marginile copîrșeului.

Ca la naștere se scoate afară mîța, că dacă nu, mortul se strică, ori se face strigoi. Mortul, ca și pruncul, e cercetat de strigoi, de Iuda și alte duhuri necurate. In agonia morței i se arată pe lîngă Moarte și Iuda, strigoi sau alte helea. Dacă omul e curat de păcate, Moartea alungă dracii și duce frumos sufletul omului; dacă nu, Moartea lasă diavolii să chinue

omul. Dar și oamenii aprind tămîie, își fac cruce, se roagă lui Dumnezeu și dracii se duc. După ce omul moare și-l scaldă și-l pun în ladă îi pun în nas tămîie, în urechi rug (spine), în gură ai, ca strigoii să nu poată strica mortul și să nu se apropie. Alții pun ai în urechi, nu în gură, ca să nu fie în haia lume tot cu ai în gură. In Bănat freacă cosciugul cu praf de pușcă, apoi pun mortul.

Indată ce pun mortul în ladă e chemat părintele să facă slujbă. Apoi de aci în colo în toată seara și dimineața pînă-l îngroapă face preotul slujbă (din oficiu).

Dacă se poate tocmi preotul cu erezii mortului la plată, atunci dînsul în nopțile pînă-l îngroapă cetește la capul mortului cei patru Evangheliști, adică «stîlpii»; dacă nu, atunci aceasta nu se întîmplă. In Clopotiva cu deosebire sînt însuflețiți pentru stîlpi și solvesc cîte 10-12 fl. La noi în Păucinești însă aceasta nu-i.

De cumva cel de pe patul de moarte moare odată, apoi învie iară, de face urît cu ochii, cu gura se strîmbă, atunci e strigoi. Ori de cumva în vieață a fost prins seara la vaci după lapte, ori a ademenit vacile la el acasă să le mulgă și le-a stricat, sau în diferite chipuri s'a făcut suspect că ar fi strigoi și la moarte face cum spusei, atunci mai de mult îl ardeau cu un fier roșu după cap, ca să moară în grabă și să nu mai fie strigoi. De cumva după moartea unui atare om se pornia o moarte grea în oameni, ori vite, etc., atunci se credea că cel ce a murit a fost strigoi și eșia din groapă noaptea și pricinuia moartea oamenilor, etc. De el se scăpau așa, că îl desgropau și dacă-l aflau cu gura căscată îl împungeau cu furceriul de fier în inimă; acela apoi nu mai era strigoi, căci în adevăr muria.

Lățindu-se vestea în sat că cutare a murit, pe toți i cuprinde o groază. Povești despre strigoi, etc. încep a umbla din gură în gură. Se adună apoi de cătră seară femei, bărbați, feciori și fete la casa cu mortul. Se duc în priveghi. Aci vezi pe fețele muierilor o temere mare. Feciorii însă-și fac haz, încep a face la glume și diferite jocuri, pînă de cătră ziuă. Mai bucuros se joacă «de-a mișca» (un chindeu mare îl înnoadă la mijloc, îl sucesc apoi și-l înnoadă la capăt; aceasta e «mișca»). Feciorii șed în două rînduri pe două laviță și se pune unul în mijloc. Acela la care e mișca îl taie peste spate cît poate. Cel din mijloc voește să apuce mișca, dar celălalt o dă pe nevăzute la altul, care la rîndul său croește și el celui din mijloc una pe cîrcă și ascunde mișca, ori o dă în ascuns altuia, care asemenea dă, etc. Dacă cel din mijloc apucă mișca, atunci împing în mijloc pe acela care a luat-o. Se mai joacă «de-a-căzuta în fîntînă», etc.

Așa în toate nopțile pînă-l îngroapă.

Acesta e priveghiul, sau păzirea mortului. E lucru cu groază a fi lîngă mort, căci de o parte vin strigoii, dracii, etc. la mort, de altă parte se poate întîmpla ca cel mort să fie strigoi, să se scoale din ladă, și atunci e vai de cei din casă.

Spre scopul apărărei deci poate fi priveghiul. Priveghiul

închipuește și noaptea patimilor Domnului Christos. Femeile și căsenii sînt întristați, ca apostolii, iar feciorii și fetele fac larmă mare, glume, batjocură, rîsuri cu hohote, ba se și bat ca ostașii (joi seara în Săptămîna patimilor asemenea se zice «priveghiul Domnului». Și atunci se bat pe lîngă biserică, fac larmă, etc.; la urmă cîntă toți: «Astăzi cel prea lăudat, etc.»).

Cîntarea după mort începe în dimineața zilei prime după moarte, și pe valea Jiului (și Hațegului) des de dimineață încep mai multe femei, ori fecioare, «Cîntarea de zori», afară la fereastră cîntînd.

In aceste cîntări de dimineață se descrie moartea, viața, sau cealaltă lume, agonia morței, etc.

Strigă Moartea la fereastră:
— Spoveditu-te-ai nevastă?
— Ba eu nu m'am spovedit,
Că de Moarte n'am gîndit».
Strigă Moartea-a doua oară:
— Ia, ieși, dragă, pîn' afară.
— Ba eu, Moarte, nu pot merge,
Că am mici copii de-a crește,
Inima mi se topește.
Inimă, nu te topi,
Cu flori te-oi împodobi».
Strigă Moartea-a treia oară:
— Ia, ieși, dragă, pîn' afară.
— Eu, Moarte, nu pot eși,
De soț nu m'aș despărți.
Cînd îmi fu a patra oară
Tot intră pe unde intră
Și în casă s'a băgat
Și-un pahar de vin mi-a dat,
Și nu fu pahar de vin,
Ci fu fiere cu venin;
Cînd pe buze-a picurat,
Buzele s'au încheiat;
Cînd pe limb' a picurat,
Ochii i s'au încheiat.

De aci încolo cîntările nu mai înceată. Cînd se cîntă unul, cînd altul, cînd toți, pînă seara, cînd iarăși nu se mai cîntă pînă dimineața, și tot așa pînă-l îngroapă.

Cele mai multe cîntări sînt improvisate. Numai unele se văd a fi generale, cum sînt:

Te cîntăm și dela cap,
Da de noi o nu ți-i drag?
Te cîntăm dela mijloc,
Da de noi o nu ți-i foc?
Te cîntăm dela picioare,

Da de noi o nu te doare?
O, drago, nu-ți pare rău,
O, drago, de soțul tău,
Că-l lași singur și te duci
Și-l lipsești de zile dulci?..
O, drago, nu-ți pare rău,
Drago, de copii tăi...
De frați, surori, etc...?
O, drago, nu-ți pare rău,
Drago, de ograda ta?
Că-i cît o livade
Și cîntă cucul din ea.
Și noi ne-am strîns niște fete
Și ne-am dat, drago, ureche
Și-am văzut că cînt'la moarte,
Că cîntă cucul pe noapte,
Și cîntă dela părău,
Noi vedem că cînt' a rău.

In genere se cîntă numai muierile și fetele; bărbații și feciorii nu. Și așa își varsă jalea inimei în cîntări pînă a treia zi, cînd îl duc la groapă.

A treia zi de dimineață e gata și crucea, și e împodobită foarte frumos cu flori și cu cîrpă albă în formă de steag. La picioare se pune brad. După amiazi se adună mulțime mare la casa cu mortul, ca să-l petreacă la groapă.

Muieri evlavioase, mai vîrtos neamuri, fac încă din altă zi cîte o lumină de ceară de șapte palme de lungă, împodobită cu o cîrpă, ori o primbură albă și cu șapte gheorghini, și alte flori.

In cîteși patru cornurile cosciugului pun cîte o lumină de ceară aprinsă, iar pe pieptul mortului una lungă încovoiată în forma melcului, care se și zice «lumina mortului» sau «de moarte».

Mortul se împodobește cu tot felul de flori. Fiecare pune în ladă cîte o floare, ori cunună. Astfel pregătiți așteaptă să vină preotul. Se înțelege, căsenii și alte neamuri tot se cîntă și plîng.

Sosind vremea de îngropăciune, merge omul la preot și cu țudula în mînă dela inspectorul morților îl roagă să vină să îngroape mortul.

Mergînd preotul cu cantorul și crîsnicul și cu toate ornamentele bisericești de îngropare, află casa în mare jale, muieri cîntîndu-se după mort, părinți, soț, fii, fete, surori, frați, etc. plîngînd cu amar și suspinînd.

Se începe slujba. Se scoate mortul afară, se pune pe două scaune și preotul, prin o predică poporală și mai ales cînd în numele mortului își ia rămas bun dela toți, stoarce lacrimi din ochii tuturor.

Acum merg dă-l privesc încă odată, apoi bat fundul lăzei cu patru cuie.

Acum păşesc la mort vre-o zece muieri şi fete şi prin o cîntare ca aceasta îi poftesc cale bună:

Bine sama să mi-ți iei
Să n'apuci pe mîna stîngă,
Că ți-i calea şi mai strîmbă,
C'aia-i cu plugul arată
Şi cu spini e semănată,
Şi s'apuci pe mîna dreaptă,
Că ți-i calea mai direaptă,
C'aia-i cu sapa săpată
Şi cu flori e semănată;
Şi'n mijlocul căiei
Este-un pom mare 'nflorit,
Şi sub d-umbra pomului
Şade Maica Domnului.
De departe să 'ngenunchi,
Poale dalbe să-i săruți,
Că şi ea te-o îndrepta
Să apuci pe cale 'n jos,
Să te duci la Hiristos.

La rîndul său cantorul, ajutat şi de unii flăcăi, în numele mortului ia ziua bună dela oameni... Aşa mai departe îşi ia ziua bună bărbatul dela muiere, şi aceasta dela bărbat, părinte dela fiu, etc.

Acum se începe conducerea mortului la groapă prin cîntarea «Sfinte Dumnezeule», iar muierile intonează o a doua cîntare de rămas bun, de tot jalnică.

Crucea, praporii, preotul, mortul, neamurile şi alt popor se postează în această ordine.

Acum, tot e gata pentru îngropare, acum ridică mortul patru oameni tari pe patru pari şi, începînd preotul, cantorul, «Sfinte Dumnezeule», pornesc, începîndu-se totodată cîntările de tot jalnice a 6-8 fete şi muieri, prin care e rugat mortul să vină iarăşi înapoi şi i se dă sfat pentru călătorie, şi care cîntări se continuă pînă la groapă:

Bine sama să mi-ți iei,
Să nu te uiți apelor,
Că apele-s mergătoare
Şi 'napoi nentorcătoare,
Şi te uită soarelui,
Că soarele-i mergător
Şi 'napoi întorcător,
Să mai vii, dragă, la noi.
Să ştim, drago, că-i veni,
Noi drumul ți l-am găti
Iară cu năroi de'l mare
Ca să vii, drago, mai tare

Şi cu năroi de'l mărunt
Ca să vii, drago, mai iut'.
Să ştim bine că-i veni,
Noi drumul ţi l-am găti
Şi calea ţi-am înflora
Tot cu flori şi viorele,
Să nu-ţi fie tomna jele,
Şi calea ţi-aş înflora,
Înflora-o cu ghiorghine,
Să vii, drago, chiar la mine.

Pe cale pînă la groapă se cetesc douăsprezece Evanghelii şi de cîte ori se cetește cîte una tot conductul se opreşte şi îngenunche. Apoi iarăşi se încep cîntările jalnice şi se tot continuă pînă la groapă.

Să vii, drago, la Rusale,
C'atunci e ziua mai mare:
Ai cînd mere, cînd veni,
Şi cu noi de-a divăni;
Că şi noi te-om aştepta
Tot cu prînzul cald în masă
Şi cu apă rece 'n vasă.
Prînzu 'n masă s'o răci,
Apa 'n vasă s'o 'ncălzi
Şi tu, dragă, nu-i veni.
Şase vasă am rînduit
Şi tu, dragă, n'ai venit.
Şi atunci că ţi-i veni
Cînd, drago, o răsări
Tot un fir de busuioc,
Drago, în vatra de foc,
Colea pe la Sînt-Ion,
Şi un fir de budiană
Într'un mijloc de poiană.
Însă, drago, 'n miez de iarnă
Şi atunci că ţi-i veni
Cînd ş'o face juguri muguri
Şi tînjala frunză verde.

Astfel se continuă cîntările acestea pînă la uşa cimitirului (progadie) şi care se întrerup numai prin cetirea celor douăsprezece Evanghelii şi care se sfîrşesc cu acea tristă convingere că mortul nu va mai veni niciodată înapoi.

La uşa cimitirului se cetește Evanghelia prescrisă, ascultată fiind de toţi în genunchi, apoi intră cu toţii înlăuntru, la groapă. La ceremonii mai mari merg întîi în biserică, unde iarăşi se face slujbă, apoi la groapă. Inaintea mormîntului e

pus mortul, se pune pe ladă Evanghelia și crucea, iar poporul adunat le sărută pe rînd și fiecare pune un crucer pe Evanghelie (pe care-i folosește apoi crîsnicul). Aici mai îngenunche toți odată și i se dă mortului deslegarea ultimă.

Se sloboade în groapă și fiecare aruncă pe el flori, țărînă ce-i în de aproape și cruceri, iară preotul aruncă în groapă focul din cădelniță, și apoi după ce și-a împlinit slujba se duce cu ai săi. Acum de-odată răsună toată progadia de cîntece foarte triste. Pe la fiecare cruce vezi muieri și fete plîngînd și cîntîndu-se cu jale, fiecare după ai săi, ce au murit. Cei mai mulți însă sînt la groapa noului îngropat și-i trimet vorbe pe cea lume:

M'aș ruga, drago, rugare:
De-o fi, drago, vre-o 'ntîlnire
Și t-ii întîlni cu mama,
Ea de-abia o apuca
Și de mine te-o 'ntreba,
Să faci bine să-i spui
Că și eu tot fac bine,
Cu lacrimi în toate zile,
Că n'am prînz
Fără de plîns,
Nici amiaz
Fără necaz,
Nici cină
Cu hodină.
Ne-am ruga, drago, rugare,
Drago, o rugare mare:
Cînd țoale ți-i imoșa
Tu la noi să le trimeți
Pe șuierul vîntului
Din fundul pămîntului,
Că le-om spăla în lăcrămele
Și le-om usca în dor și jele
Și le-om trimete pe stele.

Cînd e groapa jumătate plină de pămînt se pune crucea la cap.

Încă o jumătate de oră aproape stau neamurile la groapă și se jeluesc și se cîntă după mort. Apoi înceată totul.....

Crucea în toată dumineca, pe lîngă cîntece foarte triste, e împodobită cu flori.

Lîngă cruce se pune o piatră și un ciob cu foc.

Preotul, cantorul și crisnicul sînt ajunși pe cale și invitați la pomană, să deslege masa. Ajungînd toți la casa unde a fost mortul, cu un «Dumnezeu să-l (s'o) ierte și să-l (s'o) hodinească», intră în casă, unde e întinsă o masă mare, lungă, mai toată ocupată de săteni. Preotul desleagă masa (rugăciune pentru mort, cînd se cîntă a doua oară «Cu sufletele drepților»)

și apoi se începe pomana. Un prînz bun adică întru pomenirea mortului, sau un prînz ca să aibă și mortul așa ca acesta în haia lume — adică ca Dumnezeu să primească și pe mort, să-l ierte și să-l hodinească —, sau pomană cu săracii — ca și Dumnezeu să miluească pe acela pentru care se face și să-l hodinească.

Intre multele mîncări (de comun trei plese, dintre care curechi cu carne se pune întîi) nu-i iertat să lipsească păsatul cu brînză, cu lapte, cu ulei, cînd e post; de aceea vorba cînd a murit cineva: «i-au mîncat păsatul». In zile de frupt se pune de frupt, în de post, de post...

Băutura de frunte e răchia, care se pune în uiegi de cîte o jumătate de cupă. Preotul și cantorul sînt puși în fruntea mesei, unul de o parte, altul, vis-à-vis, de altă parte. Se dă preotului o jumătate de cupă cu răchie, asemenea cantorului. Preotul zice: «Dumnezeu să-l ierte, Dumnezeu să-l primească, Dumnezeu să-l hodinească, Dumnezeu să-l ducă la loc de hodină, iar pe d-stră (către căseni) să vă mîngîie Dumnezeu și să vă întărească inima...». Apoi pune felea (căci așa se chiamă jumătatea de cupă) la gură, înghite odată și voește a o da vecinului; vecinul nu o primește, ci zice: «ia, mai gustă; fii bun; mai fă; placă-ți; ne rugăm», etc. Mai înghite odată, iar o dă vecinului, iar nu o primește, iar zice: «placă-ți», etc. pînă ce preotul nu a băut cel puțin de trei ori; acum o ia vecinul al doilea, care, iară întorcîndu-se către al treilea, închină frumos, și așa mai departe fiecare închină întru pomenirea mortului. De-odată cu preotul începe și cantorul și dă felea pe rînd; de aci încolo cele două feli umblă roată din mînă în mînă, pe rînd.

Cînd e gata cu mîncarea, ori și înainte de mîncare, capătă fiecare (cred că aceasta e vama) un colac mare în care e împlîntat un crucer și, lipită de colac, o lumină aprinsă. Grumițașii (cei ce au săpat groapa) capătă colaci mai mari, de care sînt legate cîrpe (năfrămi făcute și țesute cu mîna proprie) foarte frumoase; în ei doi cruceri și lumină aprinsă. Sculîndu-se în picioare, fiecare, cum capătă, mulțumește cu «Dumnezeu să primească».

Preotul rostește rugăciunea și, mai înghițind cu toții odată de două ori din fele, între vorbe scurte și îndesate, se despart și se duc careși la ale sale.

Cînd se îngroapă cineva se adună copiii cu sutele de prin sat, pe capul celui cu mortul, ca să mînce și ei pomană. Fiecare duce cu el cîte o lingură și, așezîndu-se unul lîngă altul pe vatra goală, turcește, în ocol ori șură, li se pun înainte vre-o trei, patru scînduri, pe care se pun vre-o douăzeci de blide cu zeamă, curechi și păsat (li se dă și un pahar de răchie).

Mai vin apoi cerșitori, Țigani, etc. care toți capătă de mîncare. Cu această ocasie se taie cîte o vacă, oaie, vițel, etc.

Pe la Totești se dau colaci și răchie la ușa cimitirului celor ce se adună acolo.

La șase săptămîni după moarte se pune iarăși o pomană. De cumva cea dintîi a fost de frupt, ceastălaltă se pune de post. Se mai pune apoi o pomană la anul, apoi la trei ani,

cînd se ia bradul jos. Mortul se scrie în pomelnic și se pomenește în tot anul la praznicul casei.

Fiecare familie își are cîte un sfînt de apărător, d. e. Sîm-Medru, Arhanghel, Sîm-Micoară, etc.; în ziua sfîntului se dă un prînz întru onoarea sfîntului și atunci preotul pomenește pe toți morții țiitori de acea familie. Morții sînt scrișI pe o tablă de lemn, în chipul crucei făcute.

Părul pruncilor morți se taie (nu de tot) și se pune bine ca să nu meargă norocul dela casă. (Asemenea cînd se vinde sau taie vre-o vită se ia păr de pe ea, dela găini pene, să nu meargă norocul).

Murind vre-un frate, cel rămas își prinde alt frate de cruce, așa că la groapa frate-său, cînd îl îngroapă, se pune el de o parte, iar cel ce voește să fie frate de cruce de altă parte a groapei, iau un colac în mînă, unul prinde de el de o parte, celălalt de alta (peste groapă) și, frîngîndu-l, se îmbrățișează și se sărută peste mormînt și apoi pun mortul în groapă. Tocmai așa: surori de cruce. Rămînînd oarecare orfan de părinți, asemenea își prinde frate de cruce la mormîntul părintelui său.

Bărbatul, după moartea muierei, umblă o săptămînă în capul gol, în semn de jale. Muierea în semn de jale poartă brîu și opreg negru într'un an. Jalea ține pînă la pomana dela anu.

După ce omul moare, dacă sufletul lui umblă încoace și încolo jur împrejur de casă și stă pe lîngă ea multă vreme și se arată concăsenilor în vis, aceasta înseamnă că sufletul încă nu e împăcat cu Dumnezeu și cu oamenii, și deci urmașii în viață jertfesc pentru împăcarea lui: leturghii de prescuri, țoale, bani, vite, etc., dîndu-le săracilor.

De se arată cel mort în vis desculț, ori în capul gol, sau fără țoale, o flămînd, o setos, asta înseamnă că el în haia lume n'are opinci, căiță, pălărie, pieptar, cizme, etc., ori n'are de mîncare, de băut, și deci cel ce a visat, ori alții se și grăbesc a procura ce e de lipsă mortului și le dau săracilor de pomană.

Păucinești

După popor, medicul nu folosește nimic, căci zic: «doftor e singur Dumnezeu» și «leacul e la Dumnezeu». Dumnezeu a dat zilele omului, Dumnezeu le ia.

E și păcat — cugetă cei mai bătrîni și pii — a prinde deget cu Dumnezeu și a cere ajutor dela medic, vrînd să lungești viața, dacă odată Dumnezeu nu vrea, căci dacă mai ai zile trăești și fără leacurile medicului, iar dacă nu mai ai zile gată-te de drum.

Poporul e mulțumit cu judecata aceasta a lui Dumnezeu și nu se roagă să i se lungească zilele, ci se roagă: «Doamne, lasă-mă să mor cu capul pe căpătîi», adică să moară acasă în pat, ca să se poată barem în cîtva găta de cale...

In chilia unde se află mortul nu e iertat să intre mîțe, cîni și găini, deoarece poporul crede că atare mort, sub care au trecut sus numitele animale, se strică, se face strigoi.

De oamenii roșii la față, de cei cu căutatura înfocată, poartă mare frică că se vor strica. La un asemenea om după moarte e de lipsă împunsul. Operația se face cu un cui ascuțit, în foale sau după grumaz.

Lumina cu care în mînă moare un om e bine să se țină un an de zile.

După ce e gata cosciugul se așează răposatul în el, însă niciodată nu trebue să se uite a pune în cosciug lîngă mort nouă păpuși (legături), în fiecare să fie: ai, tămîie, o bucată de lemn, o bucată de fier; căci la cas dacă din mort s'ar face strigoi, să aibă ce să roadă, iar, rozînd din acelea, puterea rea din el se nimicește, se strică.

La cas dacă răposatul lasă în vieață soț după sine, neamurile rămasului în vieață poartă mare grije ca neamurile răposatului să nu facă vre-un nod în vestmintele răposatului cu care se îmmormîntează, pentru că atunci soțul rămas în vieață nu-și mai poate găsi soț, pentru a se putea căsători a doua oară, ci tot singur rămîne pînă la moarte.

Pe aci mai este datina ca toate neamurile de aproape și departe, toți vecinii și prietenii să ducă la casa mortului o lumină de ceară, lungă ca de doi metri. Pe lumină sînt legate flori.

Cosciugul de regulă se pune la fereastră cătră răsărit, dacă se poate; dacă nu, cătră miazăzi. Acolo îl cîntă femeile (în Bănat se zice: «îl bocesc»).

Unele cîntece sînt următoarele.

Acum, dragă, te lăsăm
Și drumul ți-l arătăm
Prin grădinile domnești,
Ca tu să te fericești,
Unde calci
Urma să faci,
Pe unde tu te-i ivi
Din urme ți-o răsări
Cîte-un mîndru merișor,
Merișor nalt, plin de flori,
Florile mere vor face,
Vînt mare
Va bate tare,
Mesele jos vor pica,
Dar cine le-o aduna?
Jalnica măicuța ta.

Plec în cîmpul cu budiene
Și pe voi vă las cu jele.
Veniți, frați,
Veniți, surori,
De mă cununați cu flori,
Dați-mi, mici și mari, iertare
C'acum plec la lungă cale;
Vă rugați la Dumnezeu

Pentru sufletelul meu.
Acuma cînd vă las eu,
Veniți, frați, la copîrșeu,
C'acum plec și vă las eu,
Plec în cîmpul cu bujor
Și pe voi vă las cu dor.

Strigă Moartea din fogaș:
«Spovedit ești, junelaș?»
Strigă Moartea de sub pat:
«Spovedit ești tu, bărbat?»
Strigă Moartea din cărare:
«Te-ai spovedit, fată mare»?
Strigă Moartea din fereastră:
— Spovedită ești, nevastă?
— Ba eu nu m'am spovedit,
Că la moarte n'am gîndit».
Strigă Moartea-a două oară:
— Ieși, junelaș (nevastă, bărbate), pîn'afară.
— Aș eși și n'aș eși,
Căci nu mă pot despărți
De neamuri, de cunoscuți
Și de prietenii iubiți».
Strigă Moartea-a treia oară:
— Ieși, junelaș, pîn' afară.
— Stai, Moarte, nu mă grăbi,
Că nu mă pot despărți
De părinți, de frați iubiți,
De copiii cei micuți.

Pe cale către cimitir se cîntă următoarele:

Tinerel, ce-ai mai ajuns!
Să n'auzi atîta plîns!
Bine să te duci
Și să nu te-apuci
Către mîna stîngă,
Căci ți-i calea strîmbă,
Ci să mi te duci
Și să te apuci
Pe calea cea dreaptă,
Că-i cu plug arată,
Cu flori semănată.

Unde, dragă, ai plecat?
La tîrg mare însemnat,
Că gîndul ți-ai însemnat
Să cumperi un steguț lat,
Cît de lung așa de lat,
Cu ciocoți negri, cernit,
Ca să fie la jelit.

Roagă-te, dragă, te roagă,
Te roagă de sfîntul soare
Să nu meargă-așa de tare,
Să nu-i fie de grăbit,
Că n'ai timp de despărțit,
Ci să meargă mai încet,
Că de azi nu te mai văd.
Și te roagă, dragă, roagă,
Roagă pe șapte zidari,
Săpători și gropari,
Să se gîndească la tine
Și să-ți facă groapă bine,
Prin mormînt apoi să-ți facă
Două ferești de uiagă,
Că soarele-o răsări
Și ferestile-or luci
Cu razele soarelui
In fața pămîntului.
Și te roagă, dragă, roagă,
Te roagă de clopotar
Să tragă clopotele,
S'audă neamurile.
Vine unul cîte unul,
Mai la frunte este unul;
După unul vin și doi,
Te duci, dragă, dela noi;
După cei doi vin și trei,
Dragă, la noi nu mai vii;
După trei mai vin și patru,
Tu lași nouă numai patul;
După patru vin și cinci,
Nu te mai văd în voinici;
După cinci mai vin și șasă
Și nu te mai văd în casă;
După șasă vin și șepte,
Casa ta nu are trepte;
După șepte vin și opt,
Că de dorul tău mă coc;
După opt mai vin și nouă,
Multe lacrămi ne lași nouă;
După nouă vin și zece,
Te bagi în mormîntul rece.

Tinerea, dalbă fetiță,
Gălbioară în cosiță,
Da nu-ți vine jale rea
De ce lași în urma ta:
De fire de romînițe,
De fetele din portițe,
De fire de busuioc,
De feciorașii din joc?

* FAC. ȘTIINȚE IAȘI * LAB. DE GEOGRAFIE *

BCU IAȘI / UNIVERSITY LIBRARY

După îmmormîntare unul din casă duce vecinilor apă timp de trei săptămîni, sau, cum se zice, face izvor mortului.

Pomenire se pune după îmmormîntare a doua oară la șase săptămîni, a treia oară la șase luni și în urmă la un an. Dintre aceste pomeni două de post, două de dulce.

Cîntarea bradului

Brad încetinat,
Rău te-a blestemat
Cine te-a mutat
Din muntele mare
Pe cea neagră cale,
Cu vîrful la vale
Și-apoi te-a brintit.
Cine te-a clătit?
Șapte sorurele
Cu capetele goale,
Cu mîni mai bărbate
Și mai mari în spate.
Tinerei voinici
Și cam lați în chici,
La capu șezînd,
In fluier horind
Tot cu fete multe,
Au plecat la munte,
La tine-au plecat
De mi te-au tăiat
Și te-au icuit
Și te-au oborît.
Voinicii cei șapte
Și cu fete multe
Te-au tăiat frumos
Cu cetina 'n jos
Dintr'un cliant de munte,
Cu vîrfu 'nainte,
Dela loc pietros
La loc rovinos,
Din izvoare reci
La cîmpuri întregi.
Brad încetinat,
Nu fii supărat,
Că tu ești mai 'nalt
Peste toate 'n sat,
Lîngă-un zid uscat.
Chischineu rotat,
Rău te-a blestemat
Grecul cînd te-a dat
Și cin' te-a lucrat,
Că te-a acățat
Intr'un vîrf de brad

BCU IASI / CENTER UNIVERSITY LIBRARY

Soare să te ardă,
Vîntul să te bată,
Nime să nu-ți creadă,
Vîntul să te 'mpingă,
Neaua să te ninga,
Ploaia să te ploaie
Și să te îmmoaie.
Voinicul gătit
El ne-a poruncit
Să-i aducem brad,
De meșteri lucrat.
Cu barda 'mpuiat,
Și ne-a poruncit,
Cînd el s'a gătit,
La brad a pleca
Spre a lăcrăma
Tot dumineca;
De n'om lăcrăma,
Bradul s'o usca.

Grădiște

Sărbători

Crăciunul

...E la lăsarea postului, se încep șezătorile... In aceste șezători se unesc și-și fac planurile lor cei ce voesc a umbla cu colinda la Crăciun. După ce odată s'au unit, părăsesc șezătorile și pe rînd se adună seara la cîte un ortac, spre a învăța colindele neștiute bine și a se proba.

In general cei ce umblă cu colinda se țin de trei categorii.

1. Copilandrii (dela 13-16 ani, mult pînă la 18 ani); aceștia au să umble în noaptea de Crăciun, începînd îndată ce cîntă cocoșii pînă de cătră ziuă. Se aleg cîte patru inși într'un păidaș (ung. *pajtas*).

2. Doboșerii (dobașii); aceștia de comun sînt bărbații tineri (24-31 ani), dar pot fi între ei și juni. Aceștia pot fi într'o trupă cît de mulți (cel mult pînă la zece). Pînă la Crăciun sînt ocupați cu facerea dobei, cu învățarea colindelor. Acestora le trebue și fluieraș. Ei umblă numai în zilele Crăciunului și numai ziua.

3. Cerbașii (cei cu Cerbul); aceștia sînt cei mai maiestoși și făloși, alegîndu-se tot numai juni harnici (dela 18-25 ani), dar apoi și ei au lucru mai mult cu facerea Cerbului (acesta e Turca din alte părți). Incă de timpuriu încep pregătirile. Spre scopul acesta se alege o boată groasă (din lemn uscat, mai cu samă de măr) și amăsurată după feciorul care are să joace Cerbul. Se fac apoi așa numitele «fletke»; acestea se construesc așa cît seamănă întru toate cu un cap și o gură de cerb. Acestor fletke, punîndu-li-se coarne ca la cerb, se înțepenesc în capătul boței și, prin o ață groasă ce e băgată prin niște

găuri în ele, după cerințe, se deschid fletkele, care, închizîndu-se iară cu ajutorul aței, pocnesc tare (de aci numirea de «fletke»). In coarne se pun clopoțele (hăringele), inele (ca la 40), fomfiu, și în alte chipuri se înfrumusețează. Apoi se ia un măsai mare, care se coase ca un sac tăiat în două—după măsura celui ce joacă Cerbul—și se acopere astfel respectivul, care atunci trebue să stea plecat și răzemat de boată ca un cerb. Pe el așa apoi se pun cîrpe, chischinee roșii și pestrițe de cele mai frumoase și se cos toate laolaltă de măsai, așa că respectivul din Cerb nu se vede, căci e acoperit, și numai picioarele, foalele din jos, îi sînt libere. Pe spate în jos, începînd dela cap, se coase una sau două «bugării» pe care sînt legați foarte mulți bumbi (pe una cîte 60-100), care se întinde în jos și formează coada.

Sosește ziua înainte de Crăciun. Această zi imediat înainte de Crăciun se numește «pizărăii». Copiii, începînd dela cei mai mici pînă la cei de șapte ani (căci celor mai mărișori li-i rușine), pornesc des de dimineață și încep a prevesti ziua mare ce o să fie, că adică mîne vine Crăciunul. Pentru aceea se și grăbesc gazdele caselor a eși la uliță cu cîte ceva dar, căci ei în curte nu se bagă. ci numai pe uliți umblă și strigă din răsputeri: «rodu, rodu, rodu!... rodu pînă 'n podu!» Gazda le împarte darurile, ce constau din mere, pere, nuci, etc. Altă gazdă voind să facă rîs le svîrle merele pe jos—apoi să vezi: fie care se năzuește a prinde ceva. Unde nu capătă mai și strigă: «bureți pe pereți, bureți pe pereți... prin casă lemne verzi».

Vine seara de Crăciun-Ajun. Fiecare șade la casa lui, atunci nu-i iertat să mergi în vecini. Focul, ca și la Paști, nu se stinge toată noaptea. Oamenii se culcă, ca apoi după cîntatul cocoșilor să fie pomeniți de cele mai frumoase melodii de colindă ce se aud la ușe. Pare că sînt glasurile îngerești dela nașterea lui Christos. Gazda se scoală bărbătește și deschide ușa; ei intră colindînd în casă. Sînt patru copilandri: doi întîi, doi după ei. Cei dintîi tocmai acum încep altă strofă, d. e.:

Poruncit-a, poruncit-a,
Domnului Doamne...
Eu, Sîntă-Măria mare...

Pînă aci cei doi din urmă au tăcut; acum e rîndul lor; încă la cuvîntul din urmă ce-l zic primașii zic și ei silaba *-re*, apoi același șir îl mai repetă așa:

Eu, Sîntă-Măria mare...

apoi refrenul

Domnului, Doamne...

și în urmă iară șirul de pe urmă. Pînă cîntă aceștia, primașii tac. Acum iară cu silaba *-re* încep primașii alt șir și tot așa pînă în fine, cînd apoi:

Ş'o 'nchinăm
Ş'o colindăm
Şi la gazdă ne-o 'nchinăm.

Sau alt ceva de acest fel (cele două şiruri se repetă):

I (doi)

— Deschide-mi, deschide-mi
Poarta prin cetate,
Dai, Domnului, Doamne.

— Ba eu n'oi deschide
Pîn' voi nu-ţi aduce...

(acest cuvînt îl zic cu toţii).

II (doi)

Ba eu n'oi deschide
Pîn' voi nu-ţi aduce,
Dai, Domnului, Doamne.

Ba eu n'oi deschide
Pîn' voi nu-ţi aduce...

Şi aşa mai departe.

Se înţelege că dacă ei cîntă la uşe o strofă şi gazda nu-i sloboade, atunci se duc, iar dacă-i sloboade, atunci cîntă mai departe o colindă, sau două, după cum gazda e bogat, ori nu. Finind colindele, ei primesc pecinea de porc, colacul, ce-l bagă pe boată (avînd fiecare cîte o boată mare) şi, mulţumind gazdei, se duc.

Ziua de Crăciun. — La foc horcăie oalele cu curechi. Casa încă-i măturală din cea zi; totul e curat ca oglinda. Copiii se scoală cu «bună dimineaţa lui Crăciun». Firește, lor nu le-a adus Isus daruri ca copiilor dela oraş, sau celor de domn, dar cu atît se vor bucura mai tare de dobaşii ce vor veni cu colinda şi cu doba şi mai cu samă de cerbaşi, de mîncările gustoase. Din cîte un sat se fac 1—2—3 ori 4 păidaşe de dobaşi ori cerbaşi, după cum e satul de mare, dar păidaşele din sat totdeauna se duc în ziua primă şi a doua în alte sate şi numai în a treia vin în satul lor de umblă cu colinda.

Dobaşii farmecă lumea prin fluiera lor, doba cea înfrumuseţată cu fomfiiu, cu zgarde şi cu primburi, şi prin colindele lor, dar mai cu samă pe fete le farmecă prin jocul cel frumos ce-l înscenează la fiecare casă unde-i lasă. Pentru aceea fetele (cîte 20-30) îi şi însoţesc pe la toate casele, ca să le joace. Firește, mai fiecare flăcău îşi are drăguţa sa pe care o joacă. Primind colacul şi carnea şi alte daruri, le ură cum se va vedea mai la vale.

Oricît însă se silesc dobașii de-a apărea mai maiestoși ca cerbașii, aceștia tot îi întrec. De nu de alta, apoi prin Cerbul lor, care într'adevăr e ceva admirabil. Ce-i drept, ei nu colindă decît în puține locuri, dar apoi cu atîta joacă mai mult Cerbul. Firește, în Cerb trebue să fie cel mai sprinten și cel mai isteț june din sat. Încă de pe uliță începe a juca și a sări regulat, după cum zice fluiera, și a bate tactul cu fletkele. Vine la poartă; de o găsește încuiată, atunci firește se duce mai departe. De este palancul mic, sare peste el. Venind la ușe, de-odată înceată fluiera și Cerbul prin fletke dă de știre că e aici. De multe ori deschide ușa cu fletkele. Intră în casă. Aici se începe lucrul greu pentru Cerb, căci trebue să facă diferite mișcări, jocuri, sărituri și complimente, pe care ei le numesc «tempuri». Joacă regulat după fluier, dar tot aplecat, așa ca să apară în patru picioare — firește se razemă de boată. Consocii lui încă-l cinstesc și, finind jocul, din rachiul îndatinat ce-l capătă lui îi dau întîi, ce el îl bea prin o gaură făcută anume din jos de fletke, pe unde și vede în afară. Cei mai bogați îi pun jos cruceri, libre, ba chiar și florini, Acum vine doamna casei cu darurile usitate: un colac, o pecie de porc, brînză și o cupă de vin, ori rachiu, cu o libră, ori florin, cu un blid de mere și cu un fuior, pe care așa numitul popa (oratorul) le ură astfel:

1-iul dar: Colacul[1].

2-lea dar: Pecea de porc.

Iarăși ne-a dăruit
Jupînul gazdă
Și cu doamna jupîneasă
Cu un dar, al doilea dar,
Cu un șold-bold,
Cel mult e 'n pod,
Bine vedeți că nu-i tot,
Că de-ar fi tot,
Ar fi rîtul
Și-ar fi picioarele
Și-ar fi coada,
Cu rîtul v'ar rîtui,
Cu picioarele v'ar dripui,
Cu coada peste ochi v'ar lovi;
Vouă iar bine v'ar sta,
Cerșitori fălоși,
Cu ochii scoși.
Ne-a dăruit
Jupînul cu jupîneasa

1. [Se trimete la un foileton, *Mulțumita colacului după colinde*, apărut în *Tribuna*, 29 dec. 1887, unde sînt tipărite versuri ce se zic cu acest prilej prin părțile Turdei].

Cu un dar,
Al treilea dar,
Dar cu brînză dela oi,
Mulsă pe dinapoi
De doi feţi bolofleţi,
Cu boţile verzi,
Cu boţile da
Valea suna,
Oile se-aduna,
Brînza făcea
Şi nouă aducea.
Ne-a dăruit
Jupînul cu jupîneasa
Cu un dar,
Al patrulea dar,
Cu o bute de vin crăească,
Ca gazda casei să trăească;
Nu-s pe ea doage,
Nu-s cercuri,
Că doagele
Apucară sfîrloagele;
Şi cercurile
Apucară bercurile,
Eu mă dau lîngă cep,
C'acolo mă mai pricep.
Şi iarăşi ne-a dăruit
Jupînul cu jupîneasa
Cu un dar,
Al cincilea dar,
Cu un florin de bani mărunţi,
Dela Buda veche făcuţi,
Nu-s dela Buda veche,
Că-s dela Buda nouă,
Unde mîţa ouă;
Ba-s dela Buda veche,
Unde mîţa streche.
Puseră banii pe două roate ferecate
Şi prinseră două Ţigănci buzate
Şi-apucară roatele,
Pe cum li-s lor datinele:
Puseră doi Ţigani
Motîntani,
Ei cu ciocanele da,
Scînteile săria,
Pe faţă-i ardea,
Sus ca dracii săria.
Ne-a dăruit
Jupînul cu jupîneasa
C'un dar,
Al şaselea dar,
Cu un blid de floricele,
Să daţi toţi cu gurile prin ele,

Dar stați în loc,
Că guşa mi-a secat,
Că eu am sbierat
Mai mult după ele.
Ne-a mai dăruit
Jupînul cu jupîneasa
Cu un dar,
Al şaptelea dar,
Cu un fuior fuerat,
Țucu-l pe ăl de l-o drîglat.

Scopul urărei e ca să facă cît mai mult ris şi voie bună. După urare iese Cerbul afară, făcînd diferite tempuri, şi în curte face semn fluieraşului să zică. Flăcăii iau fetele la joc, chiuesc multe chiuituri satirice, interjecțiuni ca «iu, iu, iu! uhu, hu, hu! iha, iha, iha, ha!» dar eu am semnalat numai cîteva chiuituri de-ale Cerbului, care se strigă pe o melodie serioasă:

Ia, sus, sus, Cerbule sus,
Ia, sus, sus, la curmături,
C'acolo-s mîndrele tale,
Hele nalte şi ciudate,
Hele mici şi sprîncenate.

Dați-i gură şi picioare
Şi cornițe 'mpungătoare
Şi dincoci şi dincolea,
Că-i mîndruța frumuşea,
Frumuşea şi nu-i a ta,
E-a hăluia de colea,
Şi se uită tot la ea
Şi nu vine să şi-o ia.

Aruncă-te din călcîie,
Ca moara din căpătîie,
Şi te uită la picioare
Să nu-ți umble 'n răşchitoare;
Aruncă-te din cercei,
Ca moara din păducei.

Ia, sus, sus, Cerbule, sus,
Ia, sus, sus, că poale nu-s,
Că le-a pus bădița sus
Şi le-a pus după cuptor
Şi-a pus mîța păzitor,
Şi mîța-i căpitănița,
Şi mîrtanu-i căpitanu.

E de notat contrastul dintre melodia serioasă, aproape plîngătoare, şi conținutul glumeț al acestor chiotituri.

După categoriile expuse, se împart şi colindele în trei clase:

1. Cele din noaptea de Crăciun, de un cuprins foarte religios.
2. Colindele doboşerilor; sînt mai mult, ori mai puţin religioase; unele chiar de loc nu se referă la naşterea Domnului.
3. Ale cerbaşilor; de tot nu par a fi în relaţiune cu însemnătatea zilei. În acestea vine înainte mult: «Junele vînător cu cerbul; Boul sur, doi boi suri; Junele mire», etc. Ce-i drept, cîteodată zic şi ei cîte una religioasă, mai vîrtos în casa preotului şi învăţătorului.

Într'o colindă, unde se spune cum pleacă un june la vînat şi vînează un cerb de cei suri, pare a se explica ce vrea să însemne «boul sur, cerbul sur» din colinde, căci în acea colindă, după ce junele a tunat cerbul la ţară şi acesta s'a fălit că nu-l poate prinde nimeni, junele trage arcul şi-l săgeată, dar cerbul îi zice:

Că nu-s eu ce-ţi pare ţie,
Eu sînt Ionu, Sînt-Ionu,
Care-am fost în Vaclaonu
Şi am botezat pe Domnu.

Această colindă am auzit-o încă în tinereţe şi de atunci nu o am mai auzit.

Melodia colindei pe aici se zice «leru colindei». Aşa, o colindă poate avea mai multe leruri (melodii).

La o săptămînă după Crăciun şi de aci încolo pînă după Paşti nu-i iertat a mai colinda, căci se fac buboaie pe cel ce colindă.

Umblarea cu Steaua şi cu Craii nu datează aşa de mult ca umblarea cu colinda. Cîntecele de stea nu-s aşa vechi şi se poate că toate cîte există sînt religioase. Cu Steaua şi cu Craii umblă şcolarii. Iată o orăţie populară de-a Stelei, ce se zice în Păucineşti:

O, ce bucurie ucenicească,
De-ar sta omul să gîndească
Nu poate să tîlcuească
Că puternicul Dumnezeu
A trimes pe fiul său.

[Urmează mai multe versuri, dar tot în felul acesta, nu populare].

Păucineşti

Colinde

Colo'n susu, mai din sus,
Deasupra la răsărit
Este-un pom dalb înflorit,
Cu poamele de argint

Și cu merele de aur.
Nu știu ce și-a învățat
De merele le-a mîncat:
Nu știu leu-i,
Nu știu smeu-i,
Nu știu cerbu-i stretinior.
Soare dacă-mi d-auzia-re
Bun de-a-leș[1] că se punea-re
Sub d-umbrița pomului.
Cînd îmi fu și în deseară
Veni cerbul stretinior
Tot jucînd
Și tot săltînd,
Cu gura poame mîncînd,
Cu coarnele flori stricînd.
Ce făcea, ce nu-mi făcea-re
De pe soare mi-l simția-re.
El din gură-așa-mi grăia:
«Rămîi, soare sănătos,
Că sub mîna ta am fost».
Soare din gură-mi grăia-re:
«Du-te, cerbe, sănătos,
Că sub mîna mea ai fost,
Harnic de tine n'am fost».

*

Ce seară-i d-această seară?
Mălinior mălinior verde.
Seara-i mare-a lui Crăciun,
Noi umblăm
Și colindăm,
După Dumnezeu cătăm;
Și-l cătarăm
Și-l aflarăm
La curți dalbe-a lui Crăciun,
Dar nălțatul de 'mpărat
Trei slugi bune-și d-alegea-re;
Mîna sluga cea mai mare
La curți dalbe-a lui Crăciun.
Sluga dacă mi-și vedea-re
La 'mpăratul se ducea-re,
Chiar din gură-așa-i zicea-re:
«Dar, nălțate de 'mpărate,
Acolo nu-i de-a străbate
De strigătul oilor,
Cîntecul păstorilor».
Dar nălțatul de 'mpărat
Mîna sluga mijlocie

1. Leș = pîndă [nota lui I. P. Reteganul].

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

La curți dalbe-a lui Crăciun.
Sluga dacă mi-și vedea-re
La 'mpăratul se ducea-re,
Chiar din gură-așa-i grăia-re:
«Dar, nălțate împărate,
Acolo nu poți străbate
De para făcliilor,
De izvonu-albinelor».
Dar nălțatul de 'mpărat
Mîna sluga cea mai mică
La curți dalbe-a lui Crăciun.
Sluga dacă mi-și vedea-re
La 'mpăratul se ducea-re,
Chiar din grai așa-i grăia-re:
«Dar, nălțate de 'mpărate,
Lucru mîndru ce văzui!
Că văzui pe Dumnezeu,
Micutel
Și 'nfășățel
În fașe dalbă,
De mătasă,
Scutecel
De bumbăcel,
Legănior
De păltinior;
Plouă ploaie
De mi-l scaldă,
Neaua ninge
De mi-l unge,
Vînt tragănă
De-l leagănă».

*

— Deschide-mi, deschide-mi,
Poarta prin cetate,
Doamne-l dai Domnului, Doamne.
— Ba eu n'oi deschide
Pîn' voi nu-ți aduce
Doi boi bourei
In coadă codălbei,
In coarne cornuței.
Cesta-i domn bogat,
Tare s'a 'nălat;
Las să-i fie bine,
Că i se cuvine.
O, de-ați vedea-re
Dragi vacile lui
Dela munți tunînd,
La lunci coborînd,
Roua scuturînd.
Cesta-i domn bogat,

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Tare s'a 'nfălat.
Las să-i fie bine,
Că i se cuvine.
O, de-ați vedea-re
Dragi oile lui
Dela munți tunînd,
La lunci coborînd:
Pe cea coastă lată
Merg oile coardă,
Pe cea coastă luce
Merg oile cruce.
O, de-ați vedea-re
Dragi oile lui
La vîrșori de munți,
La brădui mărunți,
La ruguțul verde,
La stîna bătrînă,
Unde iarba crește,
In patru se 'mpletește,
Intreagă putrezește,
Nime n'o plivește.
Ba ei mi-o plivesc
Nouă cerbi de'i suri
Din nouă custuri [1],
Nouă cîntecele
Din nouă luncele.
Și noi ne-o 'nchinăm,
Dalbă sănătate!

*

Dormiți, boieri, nu dormiți?
De dormiți,
Vă pomeniți,
Că nici noi nu ne-am dormit
Din seara d-Ajunului
Pînă 'ntr' a Crăciunului;
Tot umblăm și colindăm
Și după drag Domn cătăm
Și-l cătarăm
Și-l afiarăm
La curți dalbe-a lui Crăciun,
Prin iescălea boilor,
Prin paiele grîului,
Prin florile fînului;
Prin nuiele
Luminele,
Prin părușii făclii ardea,

1. Custuri = stînci lungi și înalte, vezi Custurile Rătezatului [nota lui I. P. Reteganul].

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Rouă peste boi cădea,
Boii 'n sus că se scula,
De rouă se scutura,
Pe drag Domn împrăura,
Domn din somn se pomenia
Şi din grai aşa grăia:
«Dragii mei colindători,
Pe unde voi mi-ţi umbla
Pomeniţi c'am născut eu.
Dintr'un dar cu Dumnezeu
Frumos dar v'oi dărui
C'un colac de grîu frumos,
Peliţa lui Hiristos,
C'o vadră de vin roşu,
Sîngele lui Hiristos.
Şi pe vadră
C'o năframă,
Da 'n năframă ce-i legat?
Trei florinţi cu bani mărunţi
Si mai trei nesocotiţi.

*

Colea josu, mai din josu,
Din cel cîmp, Doamne, frumosu
Tinsă-i masă
De mătasă,
Da la masă cine prînde?
Prinde dragul Domn din cer
Cu trei sfinţi pe lîngă el:
Unu-i Pătru, Sfînt, Sfînt-Pătru,
Altu-i Ionu, Sînt-Ionu,
Al treilea-i cest domn bun.
La 'ntîielea corn de masă
Şade dragul Domn din cer;
L'al doilea corn de masă
Şade Pătru, Sfînt, Sfînt-Pătru;
L'al treilea corn de masă
Şade Ionu, Sfînt-Ionu;
L'al patrulea corn de masă
Şade gazda, cest domn bun.
Da la masă cine 'nchină?
Inchină gazda, cest domn bun,
C'un pahar de d-aurel.
Grăia-mi dragul Dumnezeu:
«Vinde mie-acest pahar,
Sau mi-l vinde, sau mi-l schimbă,
Sau mi-l dă mie pe bani,
Sau pe taleri,
Sau pe galbeni,
Sau pe buţi

Cu bani mărunți,
Sau pe cară
Cu comoară».
Grăia-mi gazda, cest domn bun:
«Fi-mi-ai, Doamne, iubitor
Cum fuseși de grăitor,
Că pahar nu-i vînzător,
Nici pe taleri,
Nici pe galbeni,
Nici pe buți
Cu bani mărunți,
Nici pe cară
Cu comoară,
Și pahar mie mi-i dat,
Că mi-i dat dela nănași;
Mai mic cînd m'au botezat
Foarte tare m'au jurat
Că paharul să mi-l țin,
Să mi-l închin
Tot la masă boierească
Ca boierii să-mi trăească,
Și 'n fundul paharului
Scrisă-i vița vinului,
Și 'n dunga paharului
Scris e spicul grîului,
Și 'n toarta paharului
Scrisă-i cheia raiului».
Ș'ați fi veseli, mari boieri,
C'o închinăm cu sănătate.

*

Poruncit-a, poruncit-a,
Lină, Lină Rujulină,
Fată dalbă la mirel,
La mirel cel tinerel,
Să mi-și facă-atîta bine,
Să mi-și vină pîn' la mine,
Să nu-mi vină prea cu mulți,
Ci să-mi vină cu cincizeci,
Cu cincizeci de călărași,
Mai pe-atîția pedestrași,
Să nu-mi vină sus pe munți,
Munții-s nalți și menunați,
Mirel are cai sburdați,
Caii lui s'or spăria-re,
Pe mirel l-or vătăma-re,
Ci să-mi vină jos prin lunci,
Că pe lunci flori au 'nflorit,
Peste flori rouă-a căzut,
Și să-mi vină 'n chiar senin,

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Cu o mînă ținînd de lună,
Cu alta 'mpletind cunună.
Poruncit-a, poruncit-a,
Poruncit-a mirel fetei
Să-mi încete lacrămile,
Să mi-și scadă vadurile,
Să-mi treacă șireagurile;
Pe cît steaguri s'or d-uda-re
Mai pe-atîta s'or scurta-re.
Fiica-i mică și netare
Și nu te-o putea spăla-re.
Ș'ai fi, fiică, sănătoasă
Precum ești și de frumoasă.

*

Cele trei flori sfinte,
Din rai răsărite,
Ele se pîrăsc
Și se-adeveresc.
Floarea vinului
Din gură grăia:
«Că eu sînt mai mare
De voi de-amîndouă,
Că de n'aș fi eu,
Vin sfînt nu și-ar fi,
Vin sfînt pe pămînt».
Floarea grîului
Din gură grăia:
«Ba eu sînt mai mare
De voi de-amîndouă,
Că de n'aș fi eu
Grîu sfînt nu și-ar fi,
Grîu sfînt pe pămînt,
Nici peste pămînt».
Floarea mirului
Din gură grăia:
«Ba eu sînt mai mare,
Că de n'aș fi eu
Mir sfînt nu și-ar fi,
Mir sfînt pe pămînt,
Nici peste pămînt».
Deasupra de ele
Este d-un șezău,
Șade-un Dumnezeu,
Șade și privește
Chiar așa grăește:
«Dragi florile mele,
Ce vă voi pîrîți
Și v'adeveriți?
Că eu sînt mai mare

De voi de tustrele,
Că de n'aș fi eu
Oameni nu și-ar fi,
Oameni pe pământ,
Nici peste pământ.
Și eu că m'am dus
La lină fîntînă
Cu apă sălcină
De eu să mă spăl
Pe față,
Pe brață,
Pe mîni, pe d-obraz,
Și cei cinci de Jidovi
Numai că m'or luat
Și pe mini m'or prins,
Și pe mini m'or dus
În curtea lui Pilat,
De m'or răstîndiat
Pe cruce de brad.
Ce chin că-mi mai da?
Mie că-mi făcea
Piroane de fier
De tare oțel,
Pe uni le bătea
Sîngele pornia,
Pe pământ cădea,
Tatăl l-alduia,
Vinul se făcea,
In lume-l trimetea,
De se hărănia
Și se veselia.
D-al doilea chin
Ce chin că-mi mai da?
Mie că-mi făcea
Brîu de măcieș,
Pe uni mă strîngea
Pelița-mi rupea,
Pe pământ cădea,
Tatăl o-alduia,
Grîul se făcea,
In lume-l trimetea
De se hărănia.
Și-al treilea chin,
Ce chin rău că-mi da?
Mie că-mi făcea
Cunună de spini,
In cap mi-o punea
Tare-mi d-apăsa,
Sudori mă trecea,
Pe pământ cădea,
Tatăl l-alduia,
Mirul se făcea»,

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

In lume-l trimetea,
De se boteza
Şi se 'ncreştina.

*

Colea 'n josu, mai din jos,
Jos în prundul mărilor
Scrisă-i mare mănăstire,
Scrisu-i tare lucru mare
Şi căi cu nouă d-altare,
Cu d-altare 'n jos pe mare,
Cu ferestre la răsărit,
Cu zăbrele
'N sus la stele.
Slujba sfîntă
Cine-o cîntă?
Cîntă nouă popi bătrîni
Şi cu nouă diecei.
Dalei popa hăl bătrîn
El din gură-aşa-mi grăia
Către diac cel mai mic:
«Dalei tu, diacule,
Ian ieşi tu-re pîn' d-afară,
Te uită în sus şi 'n jos
Şi-asupra spre miazănoapte».
Diac din gură-mi grăia:
«Dalele, popă batrîn,
Mare eşti, puţin pricepi,
Că mi-i slujba jumătate,
Iată ziuă nu se face».
Grăia-mi diac cel mai mare
Către popa cel mai mic:
«Ia ieşi, popo, pîn' afară
Şi te uită 'n sus şi 'n jos
Şi dă 'n toacă de trei ori
Să-mi sune,
Să-mi răsune,
Să-mi răsune şi 'n trei părţi;
Iată-i slujba jumătate
Şi 'ncă ziuă nu se face».
Slujba sfîntă
Cine-ascultă?
Ascultă Maica Domnului
C'un fiuţ mic d-în braţe,
Tot plîngînd şi suspinînd,
Grele lacrăme vărsînd;
De grele-s ca pietrile,
De mari sînt ca merele,
De fierbinţi ca focurile.
Fiuţ din gură grăia:

BCU IAŞI UNIVERSITY LIBRARY

«Ce plîngi, maico, ce plîngi, drago»?
Maica din gură grăia:
«Nu știi tu-re ce știu eu.
Colea 'n sus, mai din sus,
Sub suhet
De brădet
Cum cioplesc și-mi bărduesc
Nouă meșteri jidovești,
Cruce ție că-ți gătesc;
De 'naltă-i cît statul tău,
De largă-i cît brațul tău,
Ei pe tini te-or răstîndi.
— Lasă, maico, lasă, drago,
Ei pe mini m'or răstîndi,
Eu pe ei i-oi sodomi
Cu sodomul Domnului,
Cu văpaia focului,
Pe fața obrazului,
Iarna cu gerurile
Și vara
Cu seceta».
Și-o 'nchinăm cu sănătate.

Fragment de colindă

Fericean de cest domn bun!
Bini pe el l-ai fericeat,
Mai bun locu lui i-ai dat...
Cocoși negri mi-or cîntat,
Porumbeii mi-or sburat,
Sus, mai sus mi s'o 'nvolbat,
Jos, mai jos s'or d-alinat,
Tot în valea lui Iordan.
Dar din vale ce lua?
Gonțișoare
'N ghierișoare
Și-apșoară
'N gurișoară.
Sus, mai sus mi se 'nvolbau,
Jos, mai jos se d-alinau,
Tot pe curtea cest domn bun,
Și d-apșoara mi-o vărsa,
Frumos curtea mi-o spăla,
Gonțișoarele svîrlia,
Curtea tare sdrăncănia,
Cest domn bun se pomenia
Și afară că-mi eșia:
«Mititei colindători,
Nu grăbireți să tunați,
C'am fii mici nepomeniți,

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Fete mari îs nesculate,
Curţile nu-s măturate,
Şi treceţi în cea grădină
Şi luaţi voi flori pe mînă
Şi muiaţi în cea fîntînă
Şi veniţi voi răurînd
Tot în rînd
Şi 'mprăurînd,
Ca 'n vară,
Ca 'n primăvară,
Cînd eşim la cîmp afară».
Fete mari se pomeniau,
Frumos curtea măturau
Cu cornul cătrinţelor....

Refrene de colindă

Domnului, Doamne, Domnului nostru.
Doamnele, Domnului, Doamne.
Doamne-l dai Domnului, Doamne.
Dai, Domnului, Doamne.
Lină, Lio, Lină, Lină, Lio, dragă.
Junelui bun.
Junelui bun, junel mirel.
Domnului, Doamne.
Dărmiană, Dărmiană-mi, Doamne.
Mălinior, Mălinior, verde.
Leru-mi, dai; Leru-mi, Doamne.
Hoi, Leru-mi, Ler.
Lilioară, lilioară.
Hoi, Leru-mi, Doamne.
Lină, Lină Rujulină.

Păucineşti

Nedeia

Nedeia e o sărbătoare strălucită, zi mare de bucurie, împreunată cu jocuri, praznice şi prînzuri, la care aleargă cunoscuţii şi neamurile chiar şi din cele mai îndepărtate sate şi cu toţii împreună se uspătă.

E probabil că nedeile sînt de origine tare veche. Se poate că sînt zilele solemne de bucurie ale vechilor Romani în onoarea zeilor patroni, căci chiar şi acum nedeia se face aproape în fiecare sat la ziua patronului bisericei parohiei (hramul bisericei).

Cu o săptămînă înainte se încep pregătirile de lipsă pentru nedeie. Casa se văruie frumos, toate mobilele se spală curat şi se pun în ordine. Curtea (ocolul) se mătură frumos ca oglinda.

Se aduc ramuri de stejar, frunză verde, flori, etc. și se impodobește casa și curtea cu ele.

Bărbații își pregătesc vestminte noi, d. e. pieptar, cămașe, căiță laie (neagră), opinci, cizme, curea, etc.; femeile asemenea: ceapsă, zgardă, cămașe, brîu, brăcire, opreg, cătrință, letițar, etc.

Cu o zi mai înainte se pun de o parte răchia, vinul și bucatele menite pe această zi.

In preseara zilei se mai pun odată toate în rînd și se așează la foc oalele cu curechi și carne, etc. De altă parte, neamurile din alte sate ce voesc a lua parte la nedeie asemenea-și pregătesc ținale (vestminte) noi și frumoase.

In ziua de nedeie des de dimineață aflăm pe buna econoamă în jurul vetrei, ocupîndu-se cu pregătirea mîncărilor. Se mătură casa frumos, se pun pe pareți chindeele, măsaiele și alte podoabe de casă. Se pune în mijlocul casei masa cea lungă, jur împrejur cu scaune de lemn. Pe masă se pune vinars.

Dacă au timp, se duc cu toții la biserică, ducînd stolnicul, colacii, luminile, tămîia și vinarsul de hram; iar dacă nu, atunci se duce numai unul. Venind dela biserică, se poate că vre-un «gost» (oaspe) a și sosit; după urările și salutările îndatinate îl pun la masă și-l îmbie cu vinars. Goștii mai modești nu se duc de-a-dreptul la casă, ci la birt. Alții se duc la locul de nedeie, care în multe sate e pe cîmp, unde nedeia e vara. Aci e nedeia într'adevăr. Lăutarii (sînt vestiți cei din Bănat și între aceștia cei din Dolci) zic cum știu ei mai frumos.

Se formează hora, danțul, ardeleana, pe picior, cîrligul, brîul, etc.

Vin și negustori de pită, turte, rozole, icoane, etc., așa în cît pe unele locuri nedeia seamănă cu un tîrg mic.

Pe vremea amiazului cei aleși sînt toți chemați la prînz.

Să intrăm în o casă. La ușe, care e deschisă, stau cîte trei, patru Țigani, cerșitori, etc. și așteaptă să se împărtășească și ei cît de cît de bucuriile acestei zile... Intrăm în casă. Ne cuprind cu vorbele cele mai dulci: «Dumnezeu te aduce la casa noastră; fii bun treci la masă; mîncările-s cam slabe, dar din inimă curată; băutură puțină, dar cu voie bună; fii bun șezi...».

Caracteristice sînt la astfel de ocasii toasturile, care se rostesc șezînd și constau în aceea că-și poftesc unul altuia și la toți cîte bunătăți toate, în vreme ce ascultătorii nu mai slăbesc din «Domnul te audă, Dumnezeu-ți audă cuvîntul... Amin, Amin».

Petrec astfel pînă pe la orele 2, cînd apoi ies cu toții dela masă și se duc la nedeie..

Aici, o mulțime imposantă de țărani, ca un rîu lat ale cărui valuri umflate de vînt undulă murmurînd... Din depărtare se aude tropotul feciorilor ce joacă cîrligul. De-odată cel din fruntea danțului chiuește în tacturi regulate:

«Frate, stăi în loc,
Stăi în loc și dă pe joc.
Soro, la'nvîrtit,
Vremea ne-a venit,

Ne-a venit și ne-o mai trece
La izvor cu apă rece,
Dare-ar Dumnezeu să secе,
Să rămînă numai tina
Să mă iubesc cu vecina.

Trecui valea și-un părău
La fata lui Ciur birău;
Doamne, bate-o, nu-i frumoasă,
Numai mîndră și drăcoasă.

Acum se încep chiuiturile.

Feciorii și fetele din deosebite sate își formează jocuri și danțuri deosebite și prin chiuituri și jocuri se silesc a se întrece unii pe alții, din ce de multe ori urmează și bătăi.

Ostenindu-se de joc, se pun pe cîntate, se iau la luptă, etc.

Seara pe la cina mare sînt invitați iarăși de către bunii săteni la masă. E de mirare mulțimea de popor ce se adună peste zi. Cu toate că cei de prin satele vecine se duseră acasă spre a veni mîne iarăși, totuși rămîn peste noapte cîte patru, cinci sute de prin satele mai îndepărtate, care se duc numai a doua, ori a treia zi.

Cina se petrece ca și amiazul, la unele case cu musica națională: fluierul și cimpoiul.

După cină, bătrînii rămîn pe la case și se culcă; tinerii merg și joacă mai toată noaptea. De către ziuă, merg toți de se culcă și către prînzul mare se scoală, îmbucă ceva și iar se apucă de joc.

E caracteristică zicala bătrînilor, care s'au stricat aseară din băutură, că «acum beau să se dereagă».

A doua zi, neamurile mai îndepărtate își iau ziua bună și se duc, invitînd pe gazdele casei să vină și ei la nedeia lor.

Acum încetează caracterul oficios al nedeiei. Gazdele casei cu cele mai de aproape neamuri din satele vecine se pun la masă spre a se despăgubi de pirota și ostenelile de ieri. Prima zi e mai mult petrecania streinilor, a doua zi a sătenilor.

Pe unele locuri, ca în Păucinești, Bucova și Clopotiva, nedeia ține cîte trei zile.

A-i sfătui dela multele spese, dela băuturile spirtoase, dela părăsirea obiceiurilor rele, etc. înseamnă a pișca boul de corn. [1]

---

1. A cerca să le sisteze cineva și-ar aprinde paie în cap. S'a pus odată marele posesor din Silvașul-de-jos Adam Para (mi se pare) și a oprit pe Silvășeni într'un an dela ținerea nedeiei. S'a întîmplat însă de în acel an a picat grindină și le-a nimicit viile și semănăturile. Popoporul s'a aținat numai de cît și a zis că de aceea-i bate Dumnezeu căci au stricat obiceiul din bătrîni, au stricat nedeia, și amenințau pe cel ce i-a oprit. Cugetați că a cutezat respectivul posesor să mai meargă în acea vară la Silvaș? Nici cît! Iar în anul următor nici că încercă, dar nici că ar fi mai putut împiedeca ținerea nedeiei. Intim-

Ordinea cronologică în care se țin nedeile în deosebitele sate:

7/19 ianuar, Sînt-Ion: Clopotiva.
10/II st. n., Sîn-Toader: Peștenița.
6/IV, Blagovești: Sibișel.
Marți la Paști: Răia, Strei, Unciuc, Ciopeia, Plopi, Ticvaniul-mic (Bănat).
Paștile mici (Dumineca Tomei): Breazova, Mițești.
Dumineca Mironosițelor: Grădiște, Rîul-alb.
Sfîntu-Gheorghe: Băuțarul-de-jos, Ohaba-Grădiștei, Sălașul-inferior, Covragi, Valea-Dîljei, Bretea.
12/24 mai, Gherman (Epifanie): Lunca-Cernei.
Ispas (Înălțarea Domnului): Păucinești, Cîrnești, Nucșoara, Răchitova, Vălcelele-rele.
1/13 mai, Arminden (Eremie): Densuș.
2/14 mai, Antănasie: Zăicani, Sălașul-superior.
Rusalii: Ostrov, Totești, Tuștea, Hațeg, Sîntă-Mărie.
Rusalii (a doua zi și a treia zi): Vălcelele-bune, Păroși, Pește-ana, Șerel, Vălioara, Măceu, Ocoliș, Nădăștie.
Dumineca Mare (a tuturor SSț. înainte de S. Petru): Rîul-de-mori, Ostrovel, Fărcădin, Hățăgel, Coroiești, Băiești.
La patru săptămîni după Paști: Gînțiaga.
Sîm-Petru: Crișma (Bănat).
Sînt-Ilie: Băuțarul-de-sus, Marga (Bănat).
Vinerea Mare: Poieni, Sub-Cetate, Pîclișa.
Sîm-Medru: Bucova.

Păucinești

. . . Nedeia (în Bănat «ruga») e mai luată în samă decît Crăciunul, Paștile și Rusaliile... Nedeia e și mai mult decît Anul-nou. Nime din popor nu numără anii dela Anul-nou, ci dela nedeie, nime nu dorește nimic mai cu foc ca sosirea nedeiei....

Nedeia în sine luată nu-i alta decît hramul bisericei. Hramul bisericei ar fi sărbătoare sfîntă, dar nedeia e sărbătoare lumească.

. . . O glie mare de pămînt cu iarbă verde, așezată sub masa pe care stă ciubărul cu apă, la nici o casă nu lipsește. E datină bătrînă. Numai în Grădiște e aceasta.

Grădiște

Jocuri

Dintre multele jocuri, în Păucinești, e mai iubit «danțul ardelenesc» și «brîul».

---

plarea mi-a spus-o însuși acel venerabil boier în fața vicarului Beniamin Densusianu cînd introduse în parohie pe preotul Lăscuț Nandra [nota lui I. P. Reteganul].

Incă de pe la anul al patrusprezecelea fiii de țăran se adună dumineca seara în crucea ulițelor și împreună cu fiice ca de 14-15 ani joacă danțul. Fluieraș e asemenea unul de 13-15 ani.

De multe ori chiar și copii de 10-13 ani împreună cu fetițele de asemenea etate încă formează danț. Aceasta apoi e școala de joc. Nu le arată nime, ci singuri, după zicala fluierei, chibzuesc a sări și tropoti în dreapta și în stînga pînă ce se învață.

Soseşte anul 15-16. Tinerii de ambe sexe se sfiesc a mai sta în «danțul copiilor». Formează deci «danțul țăngăilor».

Păucinești

Superstiții

Deochierea

Cînd cineva are dureri de cap se zice că e deochiat. Mai cu samă copiii se deot. Unii oameni au ochi răi, care pot deochia pe alții. Ca copilul să nu fie deochiat i se leagă pe gît o aşchie dela punte pe unde trec oamenii, tăiată cu toporul dintr'o lovitură. Leac în contra deochierei e descîntarea.

Se pune într'un pahar apă rece, în care se sting trei cărbuni și i se descîntă la cap, suflînd de trei ori peste cap la fiecare șir.

Descîntec de deochi

Amin, amin,
Cosmă de vin,
Ieși, deochi, din cap
Și de după cap
Și din gene
Și din sprîncene,
Din fața obrazului,
Din sfîrcul nasului.
Nu te pot sălta,
Nu te pot juca,
Nu te pot adormi,
Nu te pot odihni,
Du-te tu în vîrșii munților,
In capetele ciutelor,
La livezi verzi te-i paște,
La izvoare reci te-i adăpa.
Eu să rămîn curat,
Luminat,
Ca Maica Domnului care m'a lăsat.
Du-te, deochi, cu somnul,
[Cutare] să rămînă cu Domnul.
Cine m'a deochiat
A crăpat,
Cine m'a rîmnit
A plesnit.

De-i fi de muiere rîmnitoare,
Pocitoare,
Crepe-i țițele,
Pice-i cosițele,
Mire-se lumea de ea;
De-i fi de fată,
Crepe-i țițele,
Rămînă cosițele;
De-i fi de bărbat,
Pice-i căița din cap.
Du-te, deochi, cu vîntul,
Incunjură pămîntul,
Vîntul să vină,
De deochi să rămînă.

Descîntec de inimă (contra strigoilor)

Legi o cîrpă cu miere pe inima morbosului și zici:

Plecă Maica Preacurată
In cale și în cărare,
Din prînz, din amiazi,
Din cîntători de cocoși,
Ieși la drumul cel mare
Se 'ntîlni cu albina în cale:
— Albină, albină,
Știu că n'ai văzut
Muroniul cu muroania,
Strigoniul cu strigoania,
Pocitori cu rîmnitori.
— Maică Preacurată,
Dacă nu i-aș fi văzut,
Miere dulce nu aș fi mai făcut.
I-am văzut la lemn de amărăciune,
La inima lui [cutare] mîncînd».
Maica Preacurată
Lua un zbici de argint,
Se ducea în cale și'n cărare,
Se ducea la lemn de amărăciune
Și găsia muroniul cu muroania,
Strigoniul cu strigoania,
Rîmnitorul cu rîmnitoarea
La inima lui [cutare] mîncînd,
Cu zbiciul tăia,
Pielea le crăpa,
Sîngele-i podidia,
Maica Precesta
Din gură grăia,
«Tu, muroni și cu strigoui,
Pocitori cu rîmnitori,

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Voi de-acolo să mînecați
Și să vă luptați
Unde-or fi trei scaune prăvălite,
Trei cumnate despletite.
Vă mărturisesc
Și vă continesc
S'aduceți lui [cutare] blagă la blagă,
Să-i faceți inima lui iarăși întreagă.
Eu descînt,
Din mine să-i fie leacul,
Mai vîrtos din Domnul Christos.

Descîntec de bubă

Doamnă Maică Preacurată,
Ajută-mi să descînt de bubă spurcată.
Bubă albă,
Bubă galbenă,
Nu coace,
Nu răscoace,
Nu împunge,
Nu răspunge,
In carne grasă nu te însumeți,
Ieși din piele,
De sub piele,
Din carne,
De sub carne,
Din sfîrcul nasului,
Din fața obrazului,
Că-ți mărturisesc
Să te continesc,
Cu ai te voi unge,
Cu cuțitul te-oi împunge,
Cu mătura te-oi mătura,
Cu sare te-oi săra,
La pămînt negru te-oi muta.
Din mine să-ți fie leacul,
Mai vîrtos din Domnul Christos.

Descîntec de viermi (la vite)

Zi de trei ori la un scăiete:

— Bună dimineața, scăiete
— Mulțumesc d-tale; șezi.
— Nu venii să șed,
Venii să-ți mărturisesc
Să scoți viermii dela [cutare],

Că de nu i-i scoate,
Rădăcina ți-oi secui,
Mijlocul ți-oi mijloci,
Vîrful ți-oi vîrfui.

Descîntec de vînturi

Afumîndu-te cu iarba-vîntului zici:

Eși [cutare] în cale și'n cărare,
Se 'ntîlni cu vînturile 'n cale,
Vînturile-l snopiră
Și-l sdrobiră,
Maica Precesta dac' auzia
In calea vînturilor eșia
Și din gură grăia:
«Voi, vînturi turbate,
Și de slavă lăsate
Și de Dumnezeu mînate,
Voi sînteți multe,
Cîte flori pe munte,
Cîte budiene 'mpupite,
Cîte flori învălite,
Domnul să vă știe cîte sînteți,
Că voi iți fi venite
De peste toate hotarele,
De peste toate drumurile,
De peste toate cărările
Și iți fi venite
De peste lemne,
De pe sub lemne;
De peste pomi,
De pe sub pomi;
De peste ape,
De pe sub ape;
De peste sălașe,
De pe sub sălașe;
Din grădini,
De pe sub grădini;
Din streșini,
De pe sub streșini;
Din cuptor,
De pe sub cuptor;
Din spini,
De pe sub spini;
Stîmpărați-vă,
Alinați-vă,
Topiți-vă,
Cum se topește ceara de foc
Și sarea de apă.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Descîntec de faceri (fermecături) [1]

Eşi [cutare] în cale şi'n cărare,
Se'ntîlni cu facerile 'n cale;
Facerile îl sdrobiră şi-l snopiră.
Maica Preacurată dacă auzia,
In calea facerilor eşia
Şi din gură grăia:
«Voi făcături,
Voi mînături,
Voi iţi fi mînate
De fată fetită,
De văduvă văduvită,
De june junit,
De văduv văduvit.
Cine v'a mînat cu două
Eu vă întorc cu nouă,
Nouăzeci şi nouă;
Cine v'a mînat cu sapa
Eu vă 'ntorc cu grapa;
Cine v'a mînat cu sacul
Eu vă 'ntorc cu straiţa;
Cine v'a mînat anume
Eu vă întorc în lume.
Voi acolo să mîncaţi
Şi acolo să luptaţi
Unde-or fi două drumuri părăsite
La două dealuri trăsnite».

Păucineşti

Diferite superstiţii

Dracul este un duh necurat, care se poate preface în orice animal, numai oaie nu, şi se arată mai ales oamenilor slabi de înger, în deosebite forme, ca: cîne, mîţă, cal, cloţan, capră, liliac, buhă... Şade prin peşteri, prin lemne, prin clianţuri, în stei şi bolovani, în casele pustii, pe comorile cu bani şi mai ales în cimitire.

Mulţi afirmă că l-ar fi văzut: cu coarne, ochii roşii, căciulă roşie, pipă lungă şi din tot trupul aruncă scîntei.

Despre Sf. Ilie se zice că s'a suit în cer cu cocie şi cu cai de foc. Cînd dudue în cer se zice că aleargă Ilie cu cocia prin cer după Satana. Satana scapă aşa, că se bagă în ceva om, copac, animal, clădire, ori doară chiar în pămînt, unde Ilie cu căruţa lui nu poate merge, dar Dumnezeu îndată trăsneşte pe cel ce a scutit pe Satana.

*

Bălaurii şi şolomonarii.--Şarpele pe care nouă

1. Se ţine cu mîna de o cloambă de măr, în care împlîntînd un ac zice acest descîntec.

ani de zile nime nu l-a văzut se face bălaur, adică șarpe uriaș, care poate și sbura. După ce poate sbura se duce pînă găsește un tău fără fund, numit iezer, se bagă acolo și tot bea la apă pînă-l scoate vre-un șolomonar.

Șolomonarii aceștia sînt oameni foarte învățați, care poartă vremile cele grele. Șolomonar se face cel mai mic dintre șapte frați călugări, care merge la o școală șolomonărească, unde învăța a ceti și scrie șolomonărește. Unde este astfel de școală? Aceasta numai șolomonarii o știu. Cum leagă și desleagă vremile, aceasta se poate cunoaște din următoarea istorioară.

Acum vre-o treizeci de ani se arătară prin satele Ohaba, Grădiște, Zăicani, Bucova și Băuțari patru cerșitori. Unii oameni i-au miluit cîte cu ceva, alții nu. Ajungînd în Băuțari, nu i-a miluit nime. Ei s'au reîntors mînioși din sat. Afară din sat s'au întîlnit cu popa din Băuțar. Acesta i-a cunoscut și i-a dus acasă și i-a ospătat. In urmă ei au scos fiecare cîte o carte șolomonărească și le-au arătat popei și popa a știut ceti în ele. Apoi au zis cerșitorii «no, domnule părinte, va fi vai de hotarele acestor sate». Și s'au dus. La trei zile după aceea a venit o ploaie cu grindină ca nucile de mare și a nimicit țarinile celor cinci sate, afară de holdele celor ce i-au miluit.

Șolomonarii adică se duc la iezere și de acolo scot bălaurul. Un atare iezer este și al Bistrei, în munții Bucovei, ținători de Rătezat. Iată o istorioară. Acum vre-o douăzeci de ani, un om din comuna Bucova s'a dus la munte. Acolo văzu un domn cu o iapă albă. Domnul veni către om și-l rugă să-i arate unde e iezerul Bistrei. Omul din Bucova se duse cu domnul— care era șolomonar — pînă la iezerul numit. Acolo domnul se întoarse către om și-i zise: «ține calul meu cu tot ce e pe el, numai frîul nu, și du-te cît îi putea de tare». Bucovanul luă calul și se duse iute cu el pînă la un vîrf de munte. Acolo se întoarse înapoi și văzu că domnul acela cetia tare dintr'o carte. Peste puțină vreme începu apa a bolborosi (a bulbuca) și eși din ea un bălaur. Domnul îl tăie cu frîul peste cap și bălaurul se bagă iară în apă. A fost prea mic. Mai ceti șolomonarul după aceea și ceti tot mereu pînă eși un bălaur mare. Domnul îi puse frîul în cap și se sui pe el. Bălaurul sbură cu el către răsărit, apoi trecu peste Țara-romînească. Pe unde trecea șolomonarul călare pe bălaur cerul era negru de înnorat, ploua și fulgera și bătea piatră de zmicura toate țarinile pe unde trecea. Acela s'a dus cu bălaurul la Ierusalim, unde apoi face tot dărabe din el, căci acolo nu pot oamenii trăi nici o zi dacă n'au barem o dărabă din coada bălaurului, atîta-i de cald.

*

Legarea grînelor.—Cine nu știe cîtă daună fac pasările în holdele de grîu curat? Că ele după ce se învață pe o holdă mai numai pe ea stau și o dijmuesc și o drăpălesc de omului nu-i rămîne mai nimic. Impotriva pasărilor însă holdele se pot lega.

Legarea lor se face așa:

In ziua de lăsarea postului de Pași, toată ziua, să nu

umbli cu nici un fel de boambe (de grîu, secară, cucuruz, ovăs, etc.), să nu dai boambe nici pomană, nici de mîncare la galiţe să nu dai grăunţe, nici să duci boambe la moară. Seara ia în gură tot felul de bucate, închide ochii şi ieşi afară de trei ori, cu ochii închişi şi cu gura plină de tot soiul de boambe, aruncă-le din gură să le mînce pasările şi zici: «cum nu văd eu nimica, aşa să nu vadă pasările holda mea (ori holdele mele, ori grînele mele)».

Cînd semeni grîul, seamănă-l seara după ce cină pasările; cele dintîi trei aruncături din palmă ţipă-le cu ochii închişi.

*

Mama-pădurei este o fată bătrînă şi foarte primejdioasă şi şade numai prin pădure. In fiecare pădure este adică în cîte o tufă o nuia groasă, cu foarte multe rămurele, încîlcite ca o mătură, şi aceasta este a Mamei-pădurei (unii chiar confundă, zicînd că ea ar fi Mama-pădurei).

Dacă cineva duce acasă tufa aceasta şi o pune pe foc i se aprinde casa şi-i aduce beteşuguri şi vrajbă în casă.

*

Marţi-seara este o muiere năsdrăvană şi se arată la unii ce lucră în ziua ei (marţi seara) şi-i pedepseşte.

*

Ia un mîţ negru de tot, ca corbul, du-te seara la hotar, unde se hotărăşte adică hotarul unui sat cu altul, fierbe mîţul acesta într'o căldare pînă dimineaţa. Incă de cu seara ia un ortac cu tine, ca peste noapte să nu-ţi fie frică de ce ţi s'o arăta, căci vor veni la tine cîte lohoane (duhuri necurate). Dimineaţa, cînd oasele se vor desface de pe carne, prin fierberea cea multă, aduni toate oasele, nu lăsa nici unul, pune-le în căciulă (glugă) şi trage os de os prin gură şi tot întreabă pe ortac: «vezi-mă»? căci este în mîţul acela negru un os care băgîndu-l în gură te faci nevăzut. Cînd va veni chiar acel os în gură şi întrebînd pe ortac «vezi-mă»? el va răspunde: «i-o nu te văd»... cu acel os în gură vei putea merge oriunde, fără de a te vedea cineva.

*

Prin Valea Haţegului se crede că curcubeul bea cu un capăt dintr'un rîu şi cu alt capăt din alt rîu şi cine merge în coate şi în genunchi pînă la locul de unde bea el apă să bea de acolo şi să se întoarne peste cap, din fecior se face fată şi din fată se face fecior. Copiii descîntă aşa:

Curcubeu, beu,
Bea apă din tău;

Curcubiță, biță,
Bea apă din viță.

*

Suflă printr'un gîrgăloz (gîtlej) de lup între doi soți, dragi, prieteni, etc. și aceia de aci încolo se vor urî, învrăjbi.

*

Scoate ochii lupului, pune-i în curea (șerpar), poartă-i cu tine, și pe cine gîndești acela nu mai poate pușca nimic, fie fost pînă într'acelea cel mai bun pușcaș și avînd pușca cea mai bună.

*

Nu-i bine a pomeni lupul noaptea, că vine și-ți ia vre-o vită.

*

La Sîn-Giorz e împrăuratul; merg adecă toți la rîu în preseara de Sîn-Giorz, cu bîte și ciomege și dînd cu ele în rîu se împrăură (se udă). Dimineața lui Sîn-Giorz copiii care au mînat vacile în cîmp aduc flori și ramură verde în sat. Femeile-i împrăură cn un cart de apă.

*

Căii lui Sîn-Toader.— Sîmbăta cea dintîi din postul Paștilor e Sîmbăta lui Sîn-Toader. Atunci, în seara acelei sîmbete, nu e iertat a juca și a-și petrece, ori a merge în șezătoare, căci vin caii lui Sîn-Toader, care sînt niște feciori frumoși, dar au copite și coade ca caii. Aceștia apoi taie capul celor ce s'ar afla în șezătoare, ori la altă petrecere. De ei numai așa poți scăpa dacă întorci toate lucrurile din casă cu fundul în sus și închizînd ușa, căci ei, venind, se roagă de lucrurile din casă să le deschidă ușa, iar acelea răspund: «nu pot, că-s cu fundul în sus».

*

Sînziene.— In Păucinești și pe toată Valea Hațegului fac din florile numite sînziene struțuri (buchete), botezîndu-le pe numele fiecărui membru din familie și împlintîndu-le în poartă, ori în părețele casei. Aceasta se întîmplă în preseara Sînzienelor. In dimineața de Sînziene caută apoi struțurile acelea; al cui va fi mai veșted acela moare mai întîi.

*

Bozul.— Vara cînd e secetă mare se adună vre-o doisprezece copii din sat și îmbracă din cap pînă în tălpi pe un copil mai zdravăn în frunze din planta numită boz. Cu stîlpări de boz îi acoper capul de tot, grumazul de tot, jur împrejur tot trupul, picioarele pînă sub tălpi. Bozul îl leagă cu ață de băiat. Băiatul așa este de plin de boz de nici nu vede, ci alții-l conduc de mînă.

Incep apoi de undeva și percurg toate ulițele satului. Mergînd de-a-lungul uliței, toți doisprezece strigă din răsputeri, pe un glas:

Ploaie, Doamne, ploaie!
Cerne cu ciurul,
Toarnă cu ciubărul
Pe fîntîna seacă,
Ne umple de apă.
Bumburel de-argint
Ploaie pe pămînt;
Bumburel de aur
Ploaie din bălaur;
Rodul pînă 'n pod,
Spicul
Cît voinicul.

FACULTATEA DE GEOGRAFIE * LAB. DE GEOGRAFIE *

Mai din fiecare casă iese cîte o muiere cu o găleată de apă și o aruncă pe Boz, apoi dăruește Bozul cu un ou. Gazda cu fîntîna aruncă pe Boz cîte trei găleți de apă din fîntînă și-l dăruește cu trei ouă.

Păucinești

Balade

Mîrza[1]

Frunză verde paie, floare,
Zace Mîrza la'nchisoare
De treizeci și cinci de ani.
Strigă Mîrza din temniță,
Nime'n lume
Nu-l aude,
Numai dragă maica lui,
Dela poala codrului.
Ea la el că se ducea
Și din gură-așa zicea:
— Mîrzo, Mîrzo, pui de munți,
Că tu mie nu-mi răspunzi,
Ori ești viu
Ca să te știu?
Ori ești mort,
Să te jelesc,
Pomană să-ți pomenesc?
— Nici nu-s viu ca să mă știi,
Nici nu-s mort să mă jelești,

1. Mîrza a fost un voinic al Țărei Hațegului [nota lui I. P. Reteganul].

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Pomană să-mi pomenești.
Nu mai sînt cu nime 'n lume;
De treizeci și cinci de ani
Mie rău mi s'a urît
Cu răceala fiarelor,
Cu șuierul șerpilor,
Cu răcnetul broaștelor.
De treizeci și cinci de ani
Pe mine nime nu m'a ras,
Mare barbă mi-a crescut,
Cu jumătate mi-aștern,
Cu jumătate m'astruc,[1]
Și toate ar fi cum ar fi,
Numa 'n ciocul bărbei mele
A puiat o năpîrcă-re,
Cînd litova[2] flămînzește
Scoate coada, mă lovește,
Pe mine nu mă slăbește,
Pînă puii și-i hrănește,
Ține gura tot protap
Și bea sînge închegat.
Maică, măiculeana mea,
De-ai făcut cîndva vre-un bine,
Fă și-acuma pentru mine;
Tu acolo să te duci
La 'nălțatul de 'mpărat
Și pe el să mi-l întrebi
Au pe mine să mă sloboade,
Au pe mine să mă potoape».
Maica bine-l asculta,
La 'nălțatul că-mi pleca,
Mai departe 'ngenunchia,
Mai de-aproape cuvînta.
'Nălțatul cînd o vedea
Un galben roșu scotea
'Naintea ei îl svîrlia,
Dar ea nici că mi-l privia,
Că din grai așa-mi grăia:
«Înălțate împărate,
N'am venit la mila ta,
Ci am venit să te întreb:
Au pe Mîza mi-l slobozi,
Au pe Mîrza mi-l potopi?»
Înălțatul îmi grăia:
«Mîrza puțin să aștepte
Pînă mîne 'n prînzul mare,
Că-l slobod și-l însor,
Nevastă i-am căpătat

1. M'astruc=mă acoper, mă învelesc [nota lui I. P. Reteganul].
2. Litova = bidigania, dihania [nota lui I. P. Reteganul].

Rîmnită[1] şi ciocîltită[2]
Şi de foc e ea pîrlită,
Şi nănaşi de litovan,
Şi cuscri de lipovan,
Şi o bute de vin roşu».
Baba văzînd se ducea
Şi lui Mîrza îi spunea:
«Mîrzo, Mîrzo, puiule,
Puţinel să mai aştepţi,
Pînă mîne 'n prînzul mare,
Te sloboade să te 'nsoare.
Nevastă ţi-a căpătat
Rîmnită şi ciocîltită
Şi de foc ea e pîrlită,
Şi nănaşi de litovan,
Şi cuscri de lipovan».
Mîrza din gură grăia:
«Maica mea, nebuna mea,
Proastă eşti, nebună eşti,
De tu nu te nădăeşti
Că nevasta cea rîmnită,
Rîmnită şi ciocîltită,
Aia, maică-i ţeapa mea,
Care să mă tragă 'n ea;
Nănaşul de litovan,
Acela-i hoherul meu,
Şi cuscrii de lipovan
Sînt cătane la pierzare,
Şi-o bute de vin roşu
Ăla-i sîngele meu.
Maica mea şi draga mea,
Să faci bine să m' asculţi,
Acasă să mi te duci,
Murgul meu să mi-l aduci,
Înşelat şi 'mpriporat,
Precum eu ţi l-am lăsat;
De cînd la el n'ai căutat
Frîu 'n cap s'a vindecat,
Şeaua 'n spate a muşchiat».
Ea bine că-l asculta,
Acasă că se ducea,
Murgul lui îl aducea,
Înşelat şi 'mpriporat,
Precum el şi l-a lăsat;
Şi-apoi ea că mi-l lega
De roşteiul[3] temniţei,
Şi murgul cînd mi-l simţia

1. Rîmnită = cu gust.
2. Ciocîltită = cioplită.
3. Roştei = zăbrea, fier dela fereastră [notele lui I. P. Reteganul].

Aşa-mi prinse-a necheza,
Temniţa cît se crăpa;
A doua oară necheza,
Fiare de pe rob pica,
El afară că eşia
Şi pe murg încăleca,
La 'mpăratul se ducea,
Chiar din grai aşa grăia:
— Inălţate de 'mpărate,
Mai rămîi cu sănătate,
Că de mine n'avuşi parte.
— Du-te, Mîrzo, sănătos,
Că sub mîna mea ai fost,
Harnic de tine n'am fost».
Pleca Mîrza, se ducea,
Dar un mişel de cătană,
Dar acela ce-mi făcea?
Către 'mpăratul zicea:
«Inălţate împărate,
Dacă mie-mi vei da
De tot domnul talerul
Şi de doamnă galbenul,
Eu pe Mîrza l-oi aduce
Tot legat
Şi 'ncărigat,
Numai bun de spînzurat;
Căci murguţul de sub mine
E frate cu al lui Mîrza;
Cine nouă ni i-a dat
Aşa bine ni i-a dat
Şi-aşa bini i-a fermecat:
După cine-alerg—s'ajung,
De cine-oi fugi—să scap».
Mare rămas îmi făcea,
După Mîrza se lua,
Se lua şi-l ajungea
Şi lui Mîrza îi zicea:
«Ian stai, Mîrzo, nu fugi,
Hai, cu domnii a vorbi».
Sta Mîrza şi-l aştepta,
Şi-apoi Mîrza ce făcea?
El bine se cumpănia
Şi cu palma mi-l lovia,
Mort de vatră mi-ş cădea.
Pleca Mîrza, se ducea,
Dar Mîrza unde se-opria?
In oraş în Ţărigrad,
La un bărbier se băga
Şi-i plătia de mi-l rădea.
Treizeci de brice rupea,
Patruzeci probăluia,
Cu douăzeci îl rădea,

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Treizeci de șerpi omora.
Cine l-o cînta mai frumos
Să mi-l cînte sănătos.

Mătei căpitan

Cam prin frunză, cam prin tei,
Văzui ochii lui Mătei
Și chivăra lui Piperi,
Dar Piperi-i ca diavolul,
Că nu-și lasă năravul,
Ci tot strigă 'n gura mare,
Mulți feciori a se-adunare,
Și tot strigă pe geana
Mulți feciori a se-aduna;
Și de trei ori a strigat,
Mulți feciori s'au adunat,
Toți să-mi treacă Dunărea
Pîn' la baba Sîrbova,
C'are vre-o doi gălbiniori
Să-i împartă la feciori...
Și cînd baba îi vedea
Ușile și le 'ncuia
Și ei din grai îi grăia:
«Slobozi-ne, babo, 'n casă,
Că ni-i inimioara arsă
De atît amar de cale
Și de frigul ăsta mare».
Baba din gură-mi grăia:
— Eu în casă v'aș lăsa,
Dar nu știu ce oameni sînteți.
— Sîntem negustori de boi,
Venim în gazdă la voi».
Ea credea c'o fi așa,
Ușile le deschidea
Și din grai așa zicea:
«Haidați, feciori, să cinăm
Și bini să ne ospătăm».
Ei din grai așa-mi grăia:
«Noi n'am venit să cinăm,
Ci am venit să te legăm».
Dela cină mi-o lua,
Scurt, mai scurt, că mi-o lega,
Tot cu lanțul carului
De feroniul[1] coșului,
Iar cu vătraniul trăgea,
Ochișorii mi-i pripia.
Baba dacă mi-și vedea

1. Feroniul = feroiul, fierul [nota lui I. P. Reteganul].

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Friguri de moarte-o prindea
Și din grai așa-mi grăia:
«Mătei, căpitan Mătei,
Mai slăbește-mă ceva,
Că ce-oi avea tot ți-oi da:
Ian caută după ușori,
Că am niște ghisăgiori,
Plini-s pînă 'n bălțișori,
Doamne, tot de gălbiniori;
Ian caută după căloni,
Că mai am într'un urloni».
Căuta Mătei și-afla,
El pe babă n'o slăbia,
Mai tare-o tecăruia [1].
Iar cu vătraniul trăgea
Ochii babei mi-i pripia.
Baba din gură grăia:
«Mătei, căpitan Mătei,
Mai slăbește-mă ceva,
Că ce-oi avea iar ți-oi da.
Iar mi-ți caută după ușe,
Că mai am o căldărușe,
Plină-i pînă 'n băierușe;
Și mai caută 'n cea grădină,
Că mai am o oală plină,
Că-i plină cu părăluțe,
O țineam ăstor fetițe
Să le fac cîte-o bertiță».
Căta Mătei și afla
Și de galbeni se 'ncărca,
Pe baba o slobozia.
Baba din grai că grăia:
«Mătei, de m' iți spînzura,
Tot nu am ce vă mai da».
Iar Mătei așa zicea:
— Acum să zici «na, na, na»,
Eu aș zice «ba, ba, ba».
— Mătei, căpitan Mătei,
Dare-ar Dumnezeu să dee,
Tot la calea jumătate
Grea poteră te lovească,
Feciorii să-ți pușcărească,
Murgulțul tău să trămnească,
Pe tine să te trîntească,
Fierea 'n tine să plesnească,
Blaga babei să udească.
— Ori n'auzi tu, babo Sîrbo?

1. Tecăruia = strîngea; prin Reteag zic la lăstarul cel verde cu care strîng lanțurile ori funiile cu care leagă lemnele pe car „ticăreu" [nota lui I. P. Reteganul].

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Roagă-te lui Dumnezeu
Să-şi abată ploile,
Să crească ciupercile,
Să le mînce babele,
Trăsnire-ar Sîrbele».
Dumnezeu o asculta.
Cînd Mătei că-mi ajungea,
Tot la calea jumătate,
Grea poteră mi-l lovia,
Feciorii îi puşcăria,
Calul lui Mătei trămnia
Şi pe Mătei îl trîntia,
Fierea 'n el că plesnia,
Blaga babei rămînea.

Costa

Doamne, cîte flori pe munte
Costa are oi mai multe,
De-mi umplu vălcelele,
Toate ogăşelele.
Cîni puţini ce mi-şi avea-re:
Patruzeci de cîni bătrîni
Şi cincizeci de căţelandri,
Fără Fîlfa cea bătrînă
Fără nici un dinte 'n gură.
Şi Fulganii se vorbesc
Cum ar face
Ca ei carne să mănînce
Din oile lui Costa-re,
Un berbece de căldare
Şi-o mioară de frigare.
Drăgan zice lui Fulgan:
«Hai, noi, unchiule Fulgane,
La cea hubă curmătură . . .»
Unul bate căţeleşte,
Altul hăune lupeşte.
Cînii toţi că se 'nşirară,
Hoţii 'n oi că se-aruncară,
Nu luau una, nu luau două,
Nu-mi luau zece, nu-mi luau nouă,
Ci luau cîrdul jumătate.
Costa oile strîngea
Le strîngea şi le mulgea-re;
Zău, pe-atît îmi cunoştea-re
Că măsuri nu le umplea,
Şi se da şi se uita
Şi nici el că nu vedea
Fără, doamne,-un berbecel
Cu copite
Ghintuite,

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Cu linița de argint
Face diră pe pămînt,
Că el, doamne, mi-și avea-re
Doamne,-un mîndru berbecel
De nu fu 'n lume ca el.
Costa lua zbiciul pe mînă,
Mergea la Filfa bătrînă
Și Filfa că-l asculta
Și cu el că se lua
Tot în dealul de demult,
La fîntîna de demult,
Ce numai hoții o au știut,
Unde jăgul nu se vede,
Numai foc pe iarbă verde.
Costa din gură-mi grăia:
— Ian, bun lucru, măi feciori
— Dacă-i bun, hai, la el...
— Dar, cît mi-i de jele:
Săraci, oițele mele,
Cini se hărăni cu ele?
El sabia mi-o scotea,
Capul lui Drăgan tăia
Și la Filfa că mi-l da,
Că mi-l da de mi-l mînca,
Și la urmă-al lui Fulgan,
Și apoi el că se lua,
Oile și le strîngea,
Le strîngea și le mulgea
Și măsuri că le umplea.

Petru

Unde-mi bate gîrla 'n piatră
Nu cunoști urmă de roată.
Feciorii 'n vatră ședea,
Ședea și-mi gomănia
Și scria o cărticea,
La Petru o trimetea,
La Petru în haiducie,
Hărămbaș ca să le fie.
Cînd îmi fu marți în de seară
Hoții la Petru se băgară,
Găsia pe Petru cinînd.
Maică-sa cînd îi vedea
Ea din gură-așa grăia:
«Petre, Petre, fiuț Petre,
Las' o 'n draci hărămbășie
Și te-acață de moșie,
Că ai avut șapte frați
Și-au murit toți într'o marți,
Și-au mai rămas numai doi,

Şi-au perit toţi într'o joi».
Şi el samă nu punea
Şi la grajd că se ducea,
Scoate murgul întrarmat,
De 'ntrarmat tare 'nşelat,
Pe el se încăleca,
Ziua bună mi-şi lua.
Murgul merge nechezînd,
Voinic merge fluierînd.
Cînd îmi fu la poienioară,
La mijlocul codrului,
La poiana hoţului
El din gură-aşa-mi grăia:
«Măi, feciori, feciorii mei
Străjuiţi-mă pe mine
Ca puţin somn să-mi somnez,
Să văd ce vis îmi visez».
Puţin somn că mi-şi somna,
Urît vis că mi-şi visa:
«Săbioara mea cea nouă
O visai ruptă în două,
Puşca mea cea ghintuită
Inc'o visai slobozită»
Nici cuvîntul nu-l găta,
Potera mi-l cuprindea,
Dar un hoţ de poteraş,
El în Petru ţeluia,
Maţele i le vărsa.
Făcea Petru ce-mi făcea,
Maţele şi le strîngea,
Cu paie
Şi cu gunoaie
Şi le băga iară 'n foale,
Roşiate,
Imbălegate,
Şi cu paie mestecate,
Şi pe murg încăleca;
Murgul merge rînchezînd;
La maică-sa se ducea,
Maică-sa din grai grăia:
— Lasă, Petre, fie-aşa,
Că tu sama nu puneai.
— Maică, nu mă năcăji,
Că de mini l'ii izbăvi.

Mirea

Intreabă Mirea murgul bine:
«Ce-ţi ai, murgule, ce-ţi ai?
Eu-ţi dau zob,

Tu nu zobești[1];
Eu te-adăp,
Tu nu te-adăpi;
Eu te joc,
Tu n'o să-mi joci.
Pus' am gînd
Ca să te vînd,
Să te vînd,
Să te prevînd;
Nu te-oi vinde prea cu mult:
Nouă buți
Cu bani mărunți,
Nouă care
Cu comoare».
Murguț din gură grăia:
«Ține-mă, Mireo, 'n ce mă ții,
Tot în grajdul măturat
Cu vin roșu strecurat,
Și cu grîu nevînturat,
Pînă 'n dalba primăvară,
Și tu pe mine să mă scoți
Colea 'n josu, mai în jos,
Unde-i cîmpul mai frumos,
După mine să slobozi
D-ogari dalbi,
Cari pe mine m'or d-ajunge,
M'or d-ajunge, m'or d-întrece.
Atunci, Mireo, să mă vinzi,
Sau atunci, sau nici atunci,
Căci nu știi tu, Mireo, bine
Cîți cai buni domnii și-au înnecat,
Numai eu nu te-am înnecat,
C'am grăbit de-am poticnit
Și cu tine mi-am sărit
Nouă șanțuri de cetate,
De-astea nouă-alăturate,
Și-am sărit de ceea parte...»
Și-o 'nchinăm cu sănătate.

Credința corbului

Pe cărarea lotrului,
Pe culmița codrului,
Merge, doamne, cine merge?
D-un voinicu d-obositu,
Dela oaste slobozitu;
Doamne, pe spatele lui
Nouă urme de plumbi grei;

1. Zob = ovăsul dat ca nutreț cailor, iar nutrirea cailor cu ovăs se numește „zobire" [nota lui I. P. Reteganul].

Doamne, pe palmele lui
Că mi-s nouă tăieturi,
Şi pe el că mi-l gonia
D-ale lupul şi corbul,
Că pe el că să mi-l mînce.
Corbul din gură grăia:
«D-oi, ortace lupule,
Goneşte-mi tu văile
C'aşa-i căutătura tea,
Că eu gonesc culmile,
Culmile şi cioacele,
C'aşa-i căutătura mea».
Bine lupu-l d-asculta,
Dosu 'n vale-l d-apuca
Şi corbul că apuca
Tot culmiţa codrului,
Dară tot din cioacă 'n cioacă,
Pîn' la cioaca cu trei ulmi,
Cu trei ulmi într'o tulpină,
Ca trei fraţi de mumă bună.
Acolo corbul găsia
Pe voinicul d-adormit,
D-adormit cu faţa 'n jos,
Şi corbul se slobozia,
Voinic nu se pomenia
Dacă corbul că-mi vedea,
Că el nu se pomenia.
Sus, mai sus se d-alina,
Deasupra voinicului,
Şi corbul că-mi cînta
Din culmiţa codrului
Şi seara şi dimineaţa
Pînă mîne 'n prînzu-ol mare,
Pînă voinic se scula-re.
Dacă voinic d-auzia,
Mîna pe puşcă punea,
Direapta pe sabie
Şi cu puşca-mi d-aducea.
Corbul din gură grăia:
«Stăi, voinice, tu, nu da.
Nu da, nu mă săgeta,
Că pe mine m'a mînat,
D-oi, bătrînul tată-to
Eu pe tine să te caut,
De 'i fi tu-re d-împuşcat,
Eu pe tine să te caut».
Voinic din gură grăia:
«Tu minţi mie, corbule,
Că n'ai fost tu de-a vorbi,
Cu taica de-a divăni
Că pe mine să mă cauţi».
Corbul din gură grăia:

«Cu taică-to am vorbit
De cînd la oaste-ai pornit,
Eu pe tine să te caut;
De-i fi tu-re d-îngropat,
Pe tini nu te-oi mai afla;
De-i fi pe lumea asta,
Eu pe tine să te caut
Și cînd eu că te-oi afla
Eu lui de știre i-oi da».

Dăian

Frunză verde leuștean,
C'a venit Pătru Dăian[1]
Și umblă din stînă 'n stînă
Și gustă brînza de bună;
Dar el, zău, s'a 'ngreunat[2]
Și pe el l-au spînzurat.
Impărate, Impărate,
Nu te temi că mi te-or bate
Lacrămile fetelor
Și dorul feciorilor?

Voina

Du-te, Voino, du-te
Cu oile 'n munte,
Unde iarba crește,
In patru se 'mpletește,
Intreagă putrezește.
Fir de zmeurar,
Voina-i păcurar.
Lună, largă lună,
Oile se-adună.
Mîndra lui la stînă
Deapănă la lînă
Și se roagă rugului
Și se 'nchină cucului:
«Cucule, măria ta,
M'aș ruga de dumneata
Să mi-și faci o cărticea,
Să mă duc în dealul mare,
C'acolo-s oile mele
Ale mele și-ale tale
Și-a lui Ion dela Vălcele»...

Păucinești

1. Dăian a fost un hoț de codru, cam prin anii 1872-1879; se ținea prin munții sudici ai Ardealului.
2. S'a îngreunat=s'a îmbătat [notele lui I. P. Reteganul].

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Biblioteca de Geologie-Geografie

Toderai

Toderai,
Fecior de crai,
Vineri mă-sa l-a făcut,
Sîmbătă mare-a crescut,
Poimîne că l-a 'nsurat,
Luni la tabără-a plecat.
El din gură-a cuvîntat:
«Nevastă, soția mea,
Tu pe mine să m'aștepți,
Șapte ani și jumătate;
Cînd anii s'or împlini
Și eu, dragă, n'oi veni,
Pune gînd și te mărită,
N'aștepta inimă friptă».
Șapte ani s'au încheiat,
Nevasta s'a 'ncredințat,
Cătana-acasă-a plecat.
Venind peste-un rît cu fîn,
Se'ntîlni c'un moș bătrîn,
Strîngea dumineca fîn.
— Bună ziua, moș bătrîn,
Ce strîngi dumineca fîn?
— Caută-ți, cătană, drumul,
Că nu strîng de dragul tău,
Și strîng de năcazul meu.
— Alele, măi moș bătrîn,
Este vin în sat la voi?
Că se-aude mare toi [1].
— Este chiar la casa mea,
Se mărită nora mea.
— Alele, măi moș bătrîn,
Țipă furca și grebla,
Cinstește dumineca
Și, hai, mi-arată casa».
Cătana 'n casă tuna,
Toți mesenii-i închina
Cu paharele cu vin,
Dela nime nu lua;
Da-i închină mireasa,
El din ochi-i lăcrăma
Și din gură-i cuvînta:
«Asta pahar eu l-oi bea,
Că-i dela nevasta mea».
Mirele dac' auzia,
El din ochi-i lăcrăma
Și din gură-i cuvînta:
«Fire-ar, Doamne, blăstămat

1. Toi = larmă [nota lui I. P. Reteganul].

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

De mine, de Dumnezeu,
Cine face ce fac eu:
Să mi-și iau cătănița
Și nevasta altuia.
Cine-i dus în lume, 'n țară,
De nu moare, vine iară;
Iată și el și-au venit
Și mi-a luat ce-am fost iubit».

Lunca-Cernei

Doine[1]

Fă-mă, Doamne, ce m'ii face,
Fă-mă picături de lapte
Pe trei cornuri de cetate,
Să văd Neamțul cum se bate.
«Neamțule, nu te mai bate,
Că-s cătane tinerele
Și umpli șanțul cu ele,
Și-s cătane nenvățate
Și le taie Praisul toate.

*

Bate vîntul sălciile
Să pornească luncile,
Să mă duc și eu cu ele,
Să mă duc la Seghedin,
Să-mi cumpăr un brîu de in,
Să-l trimet la mîndra mea
Și să-mi vadă
Și să-mi creadă
Cum mi-i inima de neagră,
Ca tina dintre hotare,
Călcată de multe care,
De căruțe 'mpărătești
Și de cai brașovenești.

*

Mă dusei lunea la tîrg,
Să văd boii cum se vînd,
Vacile cum se plătesc,
Mîndrele cum se iubesc,

1. [Mai multe doine și balade din Țara Hațegului s'au publicat de Reteganul, după materialul ce i s'a trimes, în *Trandafiri și viorele*, ed. a 2-a, 1891; am ales numai pe cele inedite și presentînd oarecare interes].

Că vacile au preț bun
La Sîn-Petru, cînd le tun.
Frunză verde de pe luncă,
Iapa noastră cea stăiugă[1]
O băgară domnii 'n pungă.

*

Pînă codrul frunza-și ține
Toți voinicii trăesc bine,
Dacă codrul frunza-și lasă,
Toți voinicii trag acasă,
Săracă frunză de fag,
Bună-ai fost de căpeneag
La copilul hăl sărac!

*

Frunză verde de pe nea,
Vin, voinice, de mă ia,
Nu mă mai usca cu gîndul,
Cum uscă vîntul
Pămîntul,
Soarele
Izvoarele,
Bruma busuioacele.

*

Săraci munții din Bănat,
De mult nu v'am mai călcat
Și de-acum pînă-i lumea-re
Nici nu i-oi mai călca-re,
Și de ei tot rău îmi pare.
Cum, foc, să nu-mi pară rău?
Că ședeam pe buciumel
Și mîncam carne de miel,
Și beam vin din burdușel,
Și ziceam cu fluiera,
De văile răsuna
Și mîndrele m' auzia,
M' auzia și-mi răspundea
Și la mine că venia.

Păucinești

1. Stăiugă=cea cu stea albă în frunte [nota lui I. P. Reteganul].

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Tradiții și legende

Petros, Barul-mare, Ponor.—Petrosul e un sat pur romînesc, avut; locuitorii au fost iobagii familiei Ponoreanu dela Ponor, ci numai dela un timp, căci — zice istoria cea nescrisă a poporului — pînă la o vreme fusese și ei nemeși, ca și vecinii lor din Barul-mare, Livadia, Rîul-bărbat, ș. a. Odată fură chemați la marcaleș .... în Rîul-bărbat, unde era boier de frunte Bălu (azi Balázs). Trecînd ei, cătră Rîul-bărbat, peste fînațele Barului, Bărișorului și Văiei-lupului, se puseră a culege fragi, de care pe acolo se fac foarte multe. Dar dînd de căpșunele celea multe și frumoase, ei uitară marcalișul și nepresentîndu-se nici unul, nemeșii adunați i-au lipsit de nemeșug, dîndu-i ca iobagi nobilului Ponoreanu din Ponor.

*

Zice că odată a venit la Petros un călugăr, negru ca toți călugării, cu haine lungi cît zilele postului mare și negre ca păcatul.... El avea un cal bun, scump și cu ticneală. Lasă călugărul calul pe niște lunci la Bolești să pască și el se culcă în cea iarbă verde ca iedera și moale ca mătasea și trase un puiuț de somn călugăresc pînă dimineață, ce veniau muierile și fetele dela munte, unele cu brînză, altele cu urdă, caș, unt, lapte, smîntînă și altele de dulce. Și care de care se îndesau a îmbia pe cinstitul părinte cu ce aducea dela munte. Mare fu bucuria călugărului cînd se văzu încărcat cu atîta de dulce; deci, punîndu-se în genunchi, cu fața cătră răsărit și cu mînile ridicate spre cer, le binecuvîntă: «dee Dumnezeu ca din Petros să nu se mai gate dulcele». Și așa e pînă azi cu Petrosul; aci e de dulce destul.

Și rugară bunii locuitori ai Petrosului pe călugăr să rămînă la ei, că i-ar face mănăstire pe locul unde dormise și de unde-i binecuvîntase, ci el nu primi rugarea lor, zicînd că de acolo pîndește un bălaur să strice și casele oamenilor ce-s făcute pe acea vale, nu numai mănăstirea. Intr'adevăr că la cîțiva ani după aceea, primăvara, cînd se topește neaua, se umflă vălcica Boleștilor și, eșind din albie, duse frumușel tot ce-i stătu în cale. Oamenii și azi admiră darul profetic al călugărului și zic că Streiul e bălaurul care se naște din vălcica aceea.

De aci trecu călugărul numai rîul Strei și fu în Barul-mare. Se pune bietul călugăr și lasă și acolo calul să pască, gîndind poate că va păți-o ca la Petros. Ce să vezi însă! Dimineața, ia cal de ai de unde! Caută în dreapta, caută în stînga — nu-i și pace! In fine, crezînd că doară atare creștin i-a prins calul spre a-l nutri cu ovăs, merge în sat, în Barul-mare, în satul nemeșilor celor gușați. Lucru firesc că întrebă pe fiece trecător despre cal. Un nemeș gușat îi spuse într'un tîrziu că calul sfîntului ar fi la birăul (primarul) închis, căci l-ar fi aflat în țarină. Bine, merge călugărul la primarul satului și-l roagă să-i sloboadă calul; acela însă nu vrea să i-l dea pînă nu-i va

plăti «tălpăşagul» (în Valea Haţegului, a Jiului şi din colo de Marmure auzi vorba «tălpăşag» în loc de gloabă). Şi plăteşte bietul călugăr tălpăşagul şi vrea să iasă cu calul, dar calul şchioapă de un picior; adică peste noapte, jupînii nemeşi din Barul-mare trăsese potcoavele dela cal şi le dăduse Jidanului pe vinars. Se mînie călugărul foc cînd văzu atîta nerușinare nemeşească şi, aruncîndu-se în genunchi, se rugă lui Dumnezeu: «Doamne, Dumnezeul meu, nu mai sătura pe Băreni de vinars, pînă-i prăpădi lumea care o ai zidit. Cinzaca să le pună capul». Şi iată că se împlini blestemul călugărului, că rar afli în Ardeal o comună unde Jidanul să se înavuţească aşa tare ca în Barul-mare şi rară-i comuna unde să vezi atîta calicie.

Din Barul-mare merse călugărul, peste hotarul Bărişorului, Văiei-lupului şi Livadiei, la Ponor. In cale îl îmbiară muierile cu turtă bună şi moale de grîu curat, cu colac frumos, peliţa lui Christos. Pe acestea le blagoslovi călugărul: «dă, Doamne, ca la Bărişoreni, Lupeni, Livezeni să nu se gate grîul în veci». Şi iată că aşa e pînă în ziua de azi.

Trecînd deci călugărul nostru pînă la Ponor, spre răsărit dela Livadia, se ceru de mas peste noapte la mai multe case, dar nime nu voi să-l lase, ci fu silit să stea noaptea afară. Pe Ponoreni încă i-a blestemat călugărul: «dee Dumnezeu cînd va fi la ţară senin voi să fiţi în nor şi cînd va fi la ţară înnorat la voi să iasă văile din ţărmuri şi să se surupe coastele dealurilor de ploi şi furtună». Şi iată că s'a întîmplat, că Ponorenii au cele mai multe povoaie.

Aşa-mi spunea şi mă lumina Lazăr Teian, cantorul din Barul-mare.

[I. P. Reteganul]

*

Custurile Rătezatului.—Iată ce auzii însumi dela poporul din Ţara Haţegului, dacă nu mă înşeală memoria chiar dela un moşneag din Riul-de-mori, cînd fui acolo la vedere cu protopopul Ianza din Ulpia Traiană şi cu preotul Avel Pop din Clopotiva, la anul 1881.

Custurile Rătezatului sînt ale Cîndeştilor dela Răia (dacă-mi aduc bine aminte); le-a căpătat dela împărăţie un om cu numele Cîndescu. El era cioban, adică păcurar, şi-şi avea turma colo pe Rătezat. Odată într'o noapte veni la el un domn, semăna a fi tist cătănesc, şi se rugă de sălaş peste noapte. Cîndescu, om bun şi de omenie, nu numai că dădu domnului celui strein sălaş, ci făcu şi cină, după obiceiul ţărei noastre: mămăligă cu lapte şi cu brînză, cu ce trăesc păcurarii. In ţară era bătaie mare cu Turcii. Cîndescu auzia dela munte ţipetele din ţară, dar mai bine se vedea fumul, cum ardeau satele din Ţara Haţegului. Deci îi plesni prin minte să întrebe pe domnul acela despre starea bătăliei. Il lăsă însă pînă dimineaţa, cînd se sculă odihnit bine. Domnul acela strein însă gîndiai că ştie gîndul Cîndescului; mulţumi de sălaş şi-i dete o pungă de galbeni. Amuţi deocamdată moş Cîndescu, cînd văzu atîta

potop de bani de aur, dar după ce domnul acela îl rugă să-l scoată undeva, la un colnic, pe care să poată trece în Rominia, se desmetici oleacă; drept aceea zise domnului să plece pe cărarea cutare, înainte, că el, adică Cîndescu, l-o urma. Mergînd ei aşa, îşi ia Cîndescu inima în dinţi şi întreabă pe domnul acela că cine e şi de unde vine, unde merge, că lui nu i se prea părea lucru bun văzîndu-l făcînd aşa pradă în bani pentru sălaş de o noapte, pentru oleacă de cină. Deci îi zice:

— Domnule, să fie iertăciune, cine eşti d-ta?

— Eu — zise domnul — sînt Turc; am scăpat cu fuga din bătaie, din ţara voastră, din Ardeal.

Atunci se gîndi Cîndescu: «mare domn trebue că-i ăsta la Turci; de-l las viu, el iar o să vină cu bătăi în ţara noastră; oare să-i dau un lopor?» Şi cu acestea, fiş! toporul Cîndescului doborî capul Turcului, care mergea înainte. Acum luă Cîndescu capul Turcului şi hai cu el la Hinedioara, la craiul ţărei. Craiul cunoscu capul Turcului, că era al unui ghinărar mare turcesc; deci întrebă pe Cîndescu: «no, moşule, ce-i cere? căci ai scăpat ţara de un duşman mare». Moş Cîndescu se gîndi oleacă, apoi răspunse:

— Să-mi dai Custurile Rătezatului, unde am omorît pe Turcul.

— Ale d-tale să fie, dar cînd?

— D'apoi cînd o fi, atunci o fi — zise moşneagul —, numai să fie ale mele.

— Şi d-ta vei fi *cînd a fi*, zise craiul.

Şi l-a făcut pe Cîndescu nemeş şi i-a dat Custurile Rătezatului pe vecie lui şi la următorii lui şi l-a mai dăruit şi cu nişte sate. După aceea feciorii lui, ori doară nepoţii, ori strănepoţii lui, şi-au lăsat legea şi s'au făcut Unguri şi nici nu se mai răspund Cîndescu, ci «cînd a fi» (Kendefi).

[I. P. Reteganul]

*

Fîntîna Ganei este o fîntînă pe hotarul comunei Hobiţa-Grădişte. Aceasta este considerată de sfîntă. Din ea duc apă pentru bolnavii de mîni şi de picioare, care apă o folosesc parte la băut, parte la spălat, spre a se însănătoşa.

In genere, locurile frumoase se zic curate, iar locurile urîte, cu deosebire stîncile şi speluncile, se zic necurate, ca locuinţele celui necurat.

Păucineşti

GLOSAR, INDICE DE NUME, ETC.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

GLOSAR[1]

abura: vîntu-o abura CCCXL.
acar-śe XXVII, *orice* (60).
acar-śin'e, *oricine* (60).
adeveri (a se) 271, *pare să însemne „a sta de vorbă, a se disputa, pentru ca să se vadă cine spune adevărul“.*
ad'inoar'ęa, *adineaori.*
agúst CCIX, *august.*
ahăla, *acela;* ahaja, *aceea.*
ahăst(a), *acest(a);* ahastă, ahasta, *această, aceasta.*
ai 232, 244, 247, 255, 281, *usturoi.*
alboń, *albicios.*
albot'in, *albicios.*
albuţ CCCXXXIX, *alburiu.*
aldaş 238, *binecuvîntare* (347).
aldui LXVIII, 272, *a binecuvînta.*
alele CCCXXXIX, 299, *interjecţie.*
aleşei CXXXVII, *pf. lui* al'ęźę (49).
alina[1] (a să) LXXVIII, 274, 297, *a se aşeza pe ceva, în spec. a se coborî.*
alina[2] (a să), *a se potoli:* para ard'e şî s'alină CCLXVI.
alun'ę CCXXXVI, *dim.* alună.
amăsurat 259, *potrivit (cu).*
amenunat XXXVI, LXX, *minunat.*
ameţî: amet, ameţi, amęt'e (48).
amiaz 277, *mîncare de amiazi.*
amjazăz, amjazăţ XLIV (41).
a-mînă CCCXIV, *în mînă.*
amintren'ęa XIX, *altmintrelea.*
amirosî, *a mirosi.*
a-munt'e, *la munte.*
Andręá CCIX, *decemvre.*
án'in'(e), *arin* (43).
Apă-botśęază LXXXIX, *Bobotează.*
apipăja XXXI, *a pipăi* (48).
arădui XXII, *a începe* (60).

1. Alături de formele din texte şi din materialul reprodus în apendice după manuscrisele lui Reteganul am înregistrat şi pe cele date în glosarele publicate de Ar. Densusianu şi A. Viciu, în cas cînd le-am întîlnit cu un înţeles deosebit de cel indicat în aceste glosare ori se întrebuinţează şi în alte localităţi decît cele amintite de Viciu. Am relevat şi formele care presintă vre-o particularitate interesantă pentru fonetică ori morfologie. Cifrele între parantese indică pagina unde cuvîntul e studiat din punct de vedere fonetic, etimologic, etc.

BCU CLUJ CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ar'ęț'e, *berbece de prăsilă.*
Arhand'el XLIX, LI, 254, *sărbătoarea Sf. Arhangheli Mihail și Gavril.*
Ar(i)miie, *Sf. Ieremia (la 1 mai).*
arindă CCCI (22).
arindaș CCCXIV.
armad'e CLXXXVIII, *armată.*
armind'en, *arborele ce se pune la poartă la Arminden, la 1 mai; cf.* 13.
ărpi CCXXXII, *aripi* (28).
artut (Densuș), *priceput, isteț.*
arzul'iu: lacrămi arzul'ii ca focurile XXX V.
astară CCXCV, *astăseară* (28).
astrînzę, *a strînge, a aduna la un loc.*
astruca (a se) 288, *a se acoperi, a se înveli.*
atare 302, *vre-un.*
au 288, *sau.*
auręa CCCLV, aurlęa, *aiurea, aiurilea* (26, 28).
aurel 269, *dim.* aur.

ba, *negațiunea obișnuită în dialog:* — ai fost? — ba.
bábură, *coș, horn* (55).
băĉiọańe CCLXXX, CCXCII, CCXCIII, CCXCIV, CCCXLI, CCCLIV, *femeie care lucrează la stînă.*
băĉiọińță CCXCV, *dim.* băĉiọańe.
băĉiță CCCXIX, CCCXXXV=băĉiọańe.
băd'ic *(pl.*-iśę*), ceaon.*
bădiń *(pl.*-íńe*), putinei* (55).
badźiu CCIV, CCVI, *bade.*
baj, *în expr. ca:* nu-i baj, *nu-i nici un rău, nici o pagubă* (60).
baje CCXVIII, *mină; carieră de piatră* (36).
bajer, *salbă* (61).
băieruṣe 292, *dim.* baieră.
băieș CCCXLVI, băńeș, *lemnar, în spec. Țigan care face obiecte în lemn, Țigan lingurar.*
băl XI, XXXIX, XCVIII, *bălai; alb (despre oi):* oaię bălă; maĭ băl *se întrebuințează pentru toate colorile spre a arăta o nuanță mai deschisă; ca sb.* CCCXXXIX (55).
bălaur'e (43).
băl'i, *a căpăta o coloare mai deschisă.*
bălîn, *de coloare trandafirie, roz.*
bălmătucă, *un fel de balmoș făcut din caș și făină (uneori și unt) ce se fierb în ceaon.*
balț, *sfoara cu care se leagă cureaua de codoriștea biciului.*
bălțișor 292, *dim.* balț, *baieră, sfoară mică.*
băluță CIX, CCXLIII, CCLIII, *dim.* băl.
bănăta (a să)=pănăta (a să; 43).
bancă, *piesă de un fiorin.*
barbă CXXXII, *bărbie* (61).
bărbat LXXXVII, CCXXIX, 258, *harnic.*
bărbec LIX (24).

Strungă, cu sărciner în mijloc (dela Meria)

Pătul de fin

BCU IASI ... AL UNIVERSITARY

bărdui XXXII, XXXIV, 274, *a ciopli cu barda.*
baş CXVI, 244, *tocmai* (55).
băśi̯oń, *baci; proprietar de oi care încredințează altuia oile ca să le pască la munte și să-i dea partea cuvenită la fabricarea brînzei* (Lunca-Cernei).
băśi̯ońi (Lunca-Cernei, Meria), *a lucra la stînă, a face brînza.*
băśi̯ui=băśi̯ońi.
batăr-śe, *orice* (60).
batăr-śin'e, *oricine* (60).
băun'i, *a lătra, a urla.*
băznă, *beznă, întunerec:* pă ~, *pe întunerec* (21).
băznos, *întunecat, posomorît:* śe stai̯ aşă băznos ca nou̯ru hăl gr'eu̯ ? (24).
behȧ, beçȧ (Meria), *strigătul ciobanilor cînd alungă oaia.*
bei̯ţ, bei̯ţ, cîś, cîś, śi̯u (Meria), *strigătul ciobanilor cînd chiamă oaia.*
berbecuţ CCCXL, *dim.* berbec.
berbeśel XXXIX, *dim.* berbec.
berc 263, *pădurice* (347).
bereźii̯e CXXXI, *cuvîntul nu l-am mai întîlnit în altă parte și mi-a fost explicat prin „curvișag".*
bertiţă 292, *cunună pe care o poartă fetele pe cap.*
beşt'ęa, *pușchea* (53).
beţît, beţîc, beţîh, *beţiv* (52, 53).
bet'iţă, *șuviță mică împletită din paie pe care o pun copiii pe pălărie.*
betos, *băutor, beţiv.*
beuşag, biuşag, *belșug* (60).
bibană, *bivoliță.*
bibo̯arcă=bibană.
bibol CCXXXIV (41).
bibol'íţă CCXXXIV.
biĉeu̯, *prețul unui lucru, despăgubire ce trebue dată pentru ceva.*
biĉi̯ului, *a fixa prețul unui lucru, a evalua, în spec. a hotărî suma ce trebue dată ca despăgubire pentru ceva* (60).
bihăi CCXVIII, *a striga la oi.*
bihor'el XIX, *vînt, vifor* (43, 346).
bihori (a să): să t'e bihor'eşt'i̯ XIX, *să bată vîntul peste tine* (43).
bîndaur, *bondar*
birău̯ XLI, CXCVI I, 302, *primar.*
biríş, *slugă care îngrijește de vite, argat* (60).
bîrnaş, brînaş, *șnur care se pune la șubă; cf.* 7 (28).
bîrţă CCLXIV, *bîrsă (la plug).*
bîrzęi̯că, *sanie mică* (57).
bistriţă: prun'e ~, *prunele lungărețe cu sîmbure ce se deslipește ușor de partea cărnoasă, numite în alte părți „prune vinete" și în Moldova „perje"; li se zice așa pentru că se spune că au fost aduse de a Bistrița.*
bît XLIV, LXXVIII, CXCII, *băţ (mai mic ca* bo̯ata).

bitanc, *copil din flori;* vită bitangă, *vită fără stăpîn, răsleață* (60).

bîzdîgău CXLIV, *făcăleț.*

blagă 281, 292, 293, *avere, bogăție.*

boambă LIV, LXIX, CXCV, 285, *boabă* (42).

boată XLIV, LXXXIV, CXXXVIII, CCC, CCCXIV, 259, 260, 261, 262, 263, *băț mai mare, pe care-l poartă țăranii, păstorii* (55).

bobitoar'e, *femeie care dă în bobi.*

boboloașă: prun'e ~, *prune grase ce se coc de vreme.*

boconi 239, *a ciocni paharele.*

bocșă, *grămadă de lemne așezate în piramidă ce se ard pentru a face cărbuni* (60).

bocșer', *cel care îngrijește de* bocșă, *cărbunar.*

boglă, *căpiță mai mare de fîn și la care nu se pune par* (60).

boglodate 232, *duhuri necurate*

Bojan XXXV, *luceafărul de dimineață.*

bolbojată CXCIX, *înseamnă probabil cu ochii eșiți în afară, urîtă la față.*

bolborosi 284, *a face bulbuci.*

bold: șold-bold 262, *înțelesul nu-i clar.*

bolînzî CCCV, *a înnebuni.*

bolofleți: feți ~ 263, *înțeles necunoscut.*

bolund LXV, LXXXVIII, bolînd CCXLVIII, *eșit din minți, nebun* (60).

bomboan'e, *boboane, farmece* (42).

bombol'ițe, *măciulie.*

bombon'i, *a fermeca, a vrăji.*

bord *(pl.*-zi), *bolovan, stîncă.*

botișcă 242, *doniță mică.*

botol'iță, *prisnel.*

bourei: boi ~ 267.

bouriță, *locul unde stau boii.*

Boz 286, *copil ce-și pune pe el frunze de boz și umblă prin sat, cînd e secetă, iar femeile aruncă apă pe el.*

brădoasă LXXXV, *înaltă ca bradul.*

brădui 288, *dim.* brad.

brăduț CCXIV, *dim.* brad.

brășir'e, *cingătoare țesută din lînă pe care o poartă femeile și uneori bărbații; cf.* 7, 8.

br'ent (Meria), *în expr.:* dă-i br'ent (la foc, la lucru), *întețește (focul, lucrul).*

brinti 258, *înțeles necunoscut.*

brînză mar'e (Lunca-Cernei, Meria), *brînză de vară;* brînză mică, *brînză de toamnă.*

brișcă CCXVII, *briceag.*

briștă XXXI = brișcă.

brișeagă XIII, *briceag.*

broscoi (Meria), *a lucra, a face:* șe mai broscoiși, *ce mai lucrași, ce mai făcuși?*

brozbă CCCXX, *gulie.*

brudar' XCI, *podar.*

brumar' CCLX, brumar'u mar'e CCIX, *noemvre;* brumar'u mic CCIX, *octomvre.*
bruș: ~ dże caș CII, *bucată de caș;* buș CCCXXXIX *e aceeași formă, alterată.*
buba, *a căpăta vărsat.*
bubui: bubọaje CCXXXI.
buciumel 301, *dim.* bucium.
bucl'iie, *ploscă* (55).
budiană 251, 255, 282, *vîzdoagă (tagetes erecta).*
budîńi: męră ~, *mere mari și roșii* (347).
budur'ęd'e, *arbore găunos.*
buduroń, *coș, horn* (60).
bufar', *cărticică de plata dărilor sau în care se înseamnă numărul vitelor, livret* (55).
bufi CVI, *tufiș* (53).
bufoń, *tufiș:* „un măstacăn ore alt l'emn dacă cr'ęșt'e în lături îi zîșę bufoń“ (53).
bugărie 260, *curea de încins, lată cam de două, trei degete, și împodobită cu ținte de alamă* (347).
bui, *a coborî, a năvăli* (55).
bul'igańe (Densuș) = ul'igańe.
bulz, *bucată, bulgăre:* bulz d'e piatră, d'e n'ęa, buldz d'e caș CCXVIII; *colac ce se dă preotului la Florii și la Arminden* (Densuș).
bumburel 287, *dim.* bumb.
bumni 239, *a ciocni paharele.*
bun, *bunic;* bună XXX, *bunică.*
bundră (Meria), *bundă* (42).
bun'eică, *obsigă (lolium temulentum;* 346).
buracă CLXXXV, *ceață.*
burău (*pl.*-aie; Lunca-Cernei), *scobitură de deal prin care se scurge apa.*
burcă, *fustă de lînă de coloare închisă pe care o poartă femeile mai bătrîne; cf.* 8.
burduși CCXXXI, *a lovi în cineva, a călca pe cineva în picioare ca un burduf.*
burhuie = țuhoańe (57).
buriu, buriie, *vas mic pentru rachiu, vin, ca un butoiaș, ce se poate duce în mînă;* l-o l'egat ~, *l-a legat fedeleș.*
buș, *v.* bruș.
buștan LXXXII, *buștean* (23).
but'ic, but'ig (*pl.*-iśe, -iźe), *vas de lemn, cu capac, în care se mulg vacile, se păstrează laptele.*
butușînă (Cîmpul-lui-Neag), *copac scorburos.*

căiță 242, 254, 276, 280, *căciulă; cf.* 7.
călăpăr XCVIII, *tanacetum balsamita.*
călăr'ęt'e CLI, *călare.*
călăr'ęt'e CCXX, *călăreț* (44).
călbęază LXXXIV, CLXVII, *gălbează* (38).
călbeźî (a să), *a căpăta gălbează.*
câlcă, *călcîi; numai în expr.:* dăt'e cu câlca — și-i rupsă fâlca (Meria), *se zice* „cîn

n'ęşt'e ǫamen'i să luptă şî unu dă cu piśioru cătă hălălalt" (53).
călcătură, *epilepsie.*
calcîńe (44).
cale: a da în calea lui Dumnezeu 233, 235, *se zice despre cei care se botează sau se cunună.*
cal'ęa premar'e LXIX, *prima visită pe care o fac noii căsătoriți la părinții miresei.*
căl'iscă, *colivie* (60).
căloń *(pl.-ǫańe)*, LV, 233, 234, 292, *cuptor în colțul odăiei, soba primitivă care altădată se găsia în toate casele, dar azi se mai păstrează numai prin unele locuri; focul se face jos și fumul iese printr'o boltitură ridicată deasupra, la o distanță cam de un metru; boltitura, tencuită, are în partea de jos, de jur împrejur, o margine de lemn ori de fier numită* cámiță; *v. pl.* XIV.
cămin'eț, *piatră în patru colțuri așezată la* căloń, *jos lîngă părete, și pe care se pun oalele, cutia cu chibrituri, etc.*
cămiş *(pl.-işă)*, *țeava dela pipă* (55).
cámiță, *v.* căloń (40, 57).
cạnțạlạriię CXCVI, *cancelarie.*
capet CXCIV, CCVII, CCLXX, *capăt* (45).
căpităniță 264, *soția unui căpitan.*
capră, *coșul, hornul (făcut din nuiele) dela* căloń.
căprăręață, căprerẹață, *adăpost pentru capre* (27).
căpriță CCCV, *dim.* capră.
căpśęa, *vas mic de lemn, ca un pahar cu toartă, pentru luat lapte ori apă; ciobanii o poartă legată de traistă; v. pl.* XV (61).
căpśică, *dim.* căpśęa.
căput=laibăr (347).
cărabă, *țeava cu găurele dela cimpoi pe care se pun degetele pentru a armonisa sunetele* (55).
cărigă, *rotiță;* să 'ntǫarśę cărigă LXXXIV, *se încîrligă* (60).
cărindar' CCIX, *ianuar.*
cart 242, 286, *vas de lemn, fără capac, pentru apă, pentru muls laptele, doniță* (60).
carte CCXXXI, CCXXXIII, CCCXIX, 242, *scrisoare.*
cărtśiśęa CCXXXI, 294, 298, *dim.* carte.
cărtuț, *dim.* cart.
căruț CXLVII, *constelația Ursei.*
casă, *pl.* căsi VII, XLIX, LI, LII, LV, LXXI, LXXVI, CCXXXVIII, căşi CCXXI.
căşîță XIV, *căsuță, despărțitură mică.*
căśiulă 285, *glugă; cf.* 7.
căśiúră (Lunca-Cernei), *împestrițată cu negru și alb (despre oi):* „um pui n'egru, unu alb".

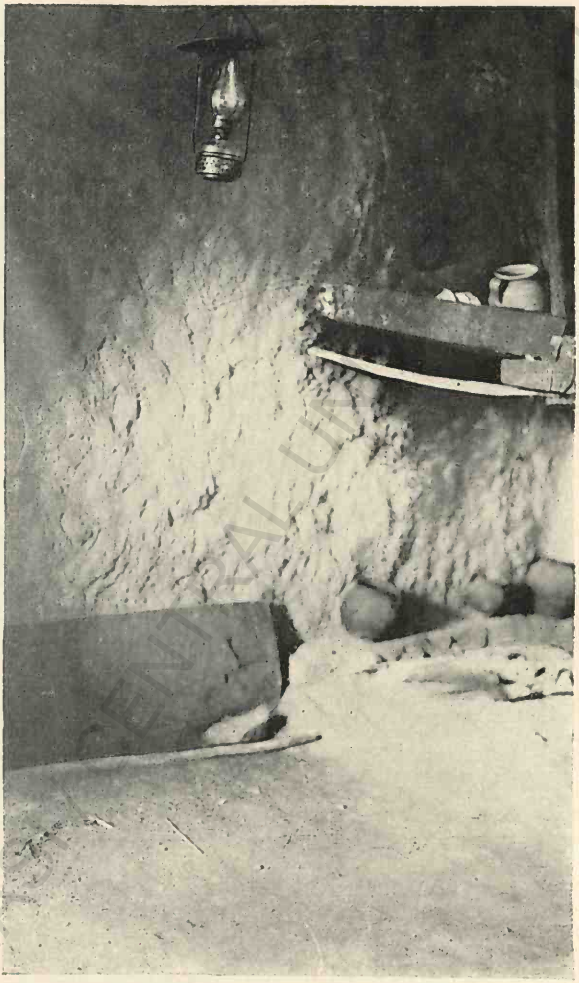

Căloni

BCU IAȘI - FONDUL CENTRAL UNIVERSITAR - LIBRARY

cătă, *către* (40).
cătăniță 300, *nevasta unui soldat.*
căţeleşte 293, *ca un căţel.*
cătrînţoń, *cătrinţa de dindărăt (cea de dinainte e numită* cătrînţă*)*: *cf.* 8.
cătur, *trunchi rătezat.*
ce CCLXXVI, *ci.*
ceas slab 244, *ceas rău.*
cepcel (Petrila) = căpşęa (27, 41, 44).
cerbaş 259, 261, 262, 265, *cel care umblă cu Cerbul la Crăciun.*
cerbe 266, *voc. lui* cerb; Cerb 259, *Turcă.*
cet'eraş CCLIX, *care cîntă din vioară, lăutar.*
cetoasă: vręme ~, *vreme liniştită şi cînd nu e prea cald:* „cîn nu bat'e vîntu“ (54).
cîlpător', curpător', *lopata cu care se pune pîneа în cuptor* (41).
cîn'eştse CCXXXI, *ca cînii.*
cînta CLXIV, 255, *a boci;* a se ~ 248, 249, 252, *a se boci.*
cîntătoar'e, *bocitoare.*
cînt'ecă, *cîntec.*
ciociltit 289, *cioplit.*
cioi, *vas mic de lemn;* „şept'e căpęle fac un cioi, şept'e cioiuri o găleată“.
ciopor CLXXVII, CCCXXXIX, CCCXLVII, *o parte dintr'o turmă de oi, cîrd de oi.*
cioporel CCCXXXIX, *dim.* ciopor.
cîrcă XXXIII, LIX, CCXXXI, 244, 247, *spate.*
cîrlig 276, *un fel de joc.*
cîrn'i CCXXXI, *a tăia năsul, a face cîrn.*
cîrşie (Bucova, Băuţari), *stîncă* (346).
cîta, *puţin:* ~ cucuruz, ~ pîn'e.
cîtov, *sănătos:* ~ la mint'e (55).
ciudat 264, *pare să aibă înţelesul mai vechi de „minunat“.*
clăbăţ (Bucova, Băuţari), *căciulă.*
claće, *claie.*
clăn'et, *clarinet.*
cl'eangă, *creangă.*
cl'ianţ *(pl.-uri)* XIII, 233, 258, 283, *stîncă* (57).
cloambă, *creangă.*
clocă XXXV, CXLV, *cloşcă.*
clop CCXXXI, CCLXXXI, colop CCCXLI, *pălărie.*
clopot: „umblă cu gura în clopot'e“ *vorbeşte în neştire.*
clumbiţă, *dim.* cloambă.
coad'eşă: prun'e ~, *prune cu coada lungă şi care se coc de vreme.*
cobăn'el CCC, *dim.* cioban.
cobaşă, *casă sărăcăcioasă, colibă* (56).
cobilşer', *lădiţa dela vatră în care se adună cenuşa; lădiţa ce se pune la* căloń, *în unghet, şi se ţin pe ea oale, etc.*
cocaje, *lemn întors, lemn tă-*

iat dintr'un copac căruia i s'a lăsat o ramură ca să se atîrne căldarea și care se împlîntă în pămînt, cujbă.

cocon'eț, *bulz.*

cocoș CXLVII, *constelație.*

codălbei 267, *dim.* codalb.

codruț LX, *dim.* codru.

Coldan'i CCCLVII, *epitet ce se dă de Jieni locuitorilor din celelalte părți ale Ardealului.*

col'iie LXXXVIII, *colilie (stipa pennata).*

comarn'ic, *locul dela stînă unde se așează cașul ca să se scurgă; sînt patru stîlpi, patru furci, legate între ele și deasupra se pun niște crengi; cașul se așează pe aceste crengi.*

comn'ie, *bucătărie.*

consi *(pl.*-śę) XXII, *coarnele pe care se pune* śęapsa; *cf.* 8 *și v. pl.* XVI.

cont'in'i XXIV, 281, *a opri, a împiedeca.*

copîrșău XCVIII, CCCXLIX, 256, *sicriu.*

corastă, *coraslă.*

corbași CXXIV, CC, *cîrbaci* (25).

corcan, *corb* (57).

corfă VII, CCVII, *coș.*

corhodol *(pl.*-oal'e; Meria*)*, *loc cu surpături, loc prăpăstios.*

corn'ensi, *rădască.*

cornuțăl XXXIX, 267, *dim.* cornut.

cortśel CLXXXIII, *casă, adăpost, cvarlir.*

cosorău, cosor'eu *(pl.*-ei*)*, *cosoroabă; orice par, orice grindă, ce leagă alți pari ori niște furci pentru ca să se poată clădi ceva pe ele.*

costoale CCCIII, *coaste de dealuri.*

costr'eme, *mohor* (57).

cośiie CXLV, *trăsură.*

cota XXXI, LII, CLI, *a căuta* (25).

cotîngan CXXXVIII, *băiat între 13 și 17 ani.*

cotovi (a să), *a se pregăti, în spec. de plecare* (56).

cotśi CCXXXI, *a lovi cu cotul.*

covei *(pl.*-ęie*)*, *drum cotit.*

cozaśe, *bube, vărsat* (57).

cozăśea, *a căpăta bube, vărsat.*

crain'ic, *partea dela moară cu ajutorul căreia se coboară și se ridică pietrele, posadă.*

cred'inta XLVI, *a logodi.*

cred'ință LXIX, 234, 235, 237, *logodnă.*

crîmpi (a să), *a se așeza pe vine, a se încorda pentru a ridica ceva* (56).

cruśi LXXVII, *a face cruce.*

cucă CLXXII, *deal.*

cuculeț CCCXXII, *dim.* cuc.

cucuț CLXX, *dim.* cuc.

cufuri: să cufúr CLXVII.

culmiță 296, 297, *dim.* culme.

cúmgod'e, *neapărat, negreșit :* să vin'i ~.
cumpăn'i (a să) LX, CLIX, *a se potrivi, a fi la fel.*
cuńe, *cui* (44).
cuptorițe, *acoperemînt de lemn care adăpostește cuptorul.*
curar', *scîndura dela război pe care șade țesătoarea.*
curcúbătă, *dovleac.*
curcubețoasă: meră ~, *un fel de mere mari.*
cur'e CIII, CCXVII, *a alerga, a fugi.*
cuscri mari 236, *părinții mirelui;* cuscri mici 236, *părinții miresei.*
custuri 268, 303, *stînci.*
cutare: cutărúia XXI.
cutrumura (a să) CCLXXXIX, (27).
cutrupi LXXVIII, CCVII, *a acoperi.*

da: nu vă dar'eț CCCXVII, vă dar'eț LXVIII, *imper. pers. a 2-a pl.*
dadă CCCXLI, *tată (vorb. despre Țigani).*
dalei 273, *interjecție.*
dal'el'e CII, 273, *interjecție.*
dărăb *(pl.*-bi*)* CXXVII, *bucată.*
dărîma : ~ l'emn'e, *a tăia crengile.*
dărîna, *a deșela, a schilăvi* (53).
dă(r)loźi, *două bucăți de lînă îmbrăcate în pînză pe care le pun femeile pe cap, la dreapta și la stînga, pentru a așeza peste ele cozile; sînt legate între ele printr'o sforicică; cf.* 9 *și v. pl.* XVI.
dat CCCXLVIII, *soartă.*
dăun'e, *tăun* (34).
de, *decît:* sînt mai mare de voi 271, 272.
de-abieluța LXXVII, *de abia, puțin.*
de-a-căzuta în fîntînă 247, *un fel de joc.*
deafeț'ea, *de geaba.*
de-a-leș 266, *la pîndă.*
de-a-mișca 247, *un fel de joc.*
d'e-a-părînga, *cu targa:* m'or dus d'e-a-părînga.
d'e loc XXXI, *îndată.*
d'iot'ia: să d'iot CLXVII, 279, *se deoachie.*
deschiotora (a se) 233, *a-și desface cheotoarea.*
d'esînźera CCLXIV, *a vindeca vitele de sîngerat.*
d'est'eia, *a descuia* (36).
d'esupra LXXVII, CXLVI, CCXX, CCCXLI, *deasupra* (26).
d'etor' CCLXXII, *dator* (28).
d'etoriie CI, CLIX, *datorie.*
d'ială (Răchitova), *epilepsie.*
d'iiac LII, 273, *cîntăreț la biserică.*
d'iiešel XXXIV, 273, *dim.* d'iiac.
dîlmă, *culme, deal mai mic.*
d'imica, *a dumica* (27).
d'ingă, *de lîngă.*
d'ioacă, d'ioaśe, *găoace* (44).
d'ipă, *după* (28).

dîplă (Băieşti), *loc aşezat mai jos, scufundat.*

dîrloń, *ţeava cimpoiului prin care se suflă.*

dîrză, *sdreanţă* (346).

dîrzari 235, 236, 238, 242, *invitaţii la nuntă ai miresei; cuvîntul e derivat din* dîrză *şi a fost aplicat ca termen de dispreţ, deoarece invitaţii miresei sînt ospătaţi mai la urmă, după ai mirelui (comp.* t'erfari).

d'isaźi, *desagi* (25).

d'iurui: ~ pita, *a aduna aluatul de pîne la un loc şi a-l face rotund* (60).

d'ivan: a sta d'e (la) ~, *a sta de vorbă, la sfat.*

divăni 251, 297, *a sta de vorbă, la sfat.*

d'ivăr 236, 238, 239, 240, 241, 243, *vornic la nuntă, care îngrijeşte de ospăţ, primeşte invitaţii, strigă darurile* (346).

dobaş 259, 261, 262, *colindător care umblă cu toba.*

dobîndă: n'am ~ CXVIII, *nu mi foloseşte.*

dobîrşî CCCXVII, *a sfîrşi.*

docăi: berbecuţ ~ CCCXL, *nu mi-a putut fi explicat de cel dela care-i cules textul.*

dodoloţ, *rotund.*

domnuţ CCXVII, *dim.* domn.

dor CCXIV, CCCLX, *doară* (26).

dornă, *vîrtej de apă, bulboană* (57).

dragostă XXIV, LXXIII, CLXXXIV, CCXCI (43).

drăpăli 284, *a strica, a nimici* (346).

drîc, *întindere de pămînt arător.*

drîgl, *lemnul cu care se scormoneşte focul în cuptor; e un băţ lung avînd la cap o scîndură, fixată ca fierul dela sapă; cu un asemenea lemn se mestecă şi prunele în căldare la facerea* sovoişului (58).

drîgla 264, *a dărăci.*

dripi CCXVIII, *a călca în picioare, a strivi* (346).

dripui 262=dripi.

drumar', *călător.*

drumător' (Densuş), *călător:* omu ustăn'it, drumător'.

dudă, *ţeavă* (60).

duhan, *tutun.*

dul[1], *umflătură ce iese pe corp.*

dul[2], „boata car'e să bagă pin torţîle căldării ca să stea d'esupra foculuĭ".

dulcă XXX: „să zîşe d'e śeva bun, dulśę".

dumęata XXIV, XCVI, *dumneata* (40).

Dumezău XX, XXI, XXIV, XLVI, LXVIII, LXIX, LXX, LXXXVI, CII, Dumiezău CXXXI (40).

durduc: măr ~ XCIX, *înseamnă probabil „rotund".*

duşi: reu la ~ XXXII, *rău la suflet;* ar'e duşi rău, *e cu toane* (56).

duśę: dusăsără LXXVIII, *se duseră* (49).

dzęr CLXIII, *zăr.*
Dźerman CXLVIII, German XLIV, *ziua cînd ciobanii măsură laptele (cu cinci zile înainte de Ispas);* Germăn CCCII, *sărbătoare populară ce se ține „pentru viermi".*
dźescoașę LXXIV, *der. din* coace *(în descîntec).*
dźezmirat CXXII: „zburdat, cum îi calu hăl nărod".
dźilău, *rîndea.*
dźilui, *a da cu rîndeaua.*

făcături 283, *farmece.*
făcău, *gălbui închis (se zice despre cai;* 60*).*
fagur'e (43).
fămęie CCXC, fomęie XXIII, LII, *femeie* (27).
fară, *neam (cu deosebire în înțeles rău):* șe fară, rța fară de om (60).
fărcăi XCVI, *flăcăi; cuvîntul e alterat, deoarece prin Țara Hațegului nu se zice* flăcău *și a fost introdus aici din auzite.*
faśę: o fos făcînd CLXXXIX, *făcea; pf.* feĉi (49).
făţîie, *coasta unui deal, unui munte, așezată spre soare.*
fel'eharț, *crucea carului*(347).
fel'el'eat: pă∼, *pe cuvînt* (60).
fel'elui (a să), *a făgădui; în textul* IX (n'iś jău nu feleluesc) *înțelesul e altul, chiar opus acestuia, și mi-a fost explicat prin* „nu mă fer *(feresc)"; cuvîntul a fost introdus acolo, fără să fie bine înțeles* (60).
ferica, *în expr. ca:* ∼ d'e t'in'e, d'e voi, *ferice de tine, de voi.*
fericea 274, *a ferici.*
fericean 274, *ferice.*
feroni 291, *fier.*
feșt'i, *a văpsi* (60).
festúng CXVII, *întăritură, cetate.*
fetită: fată∼ 283.
fiĉoran CCCXVIII, *feciorandru.*
ficuță LXXXVII, *dim.* fică.
fin'ic CXLII, *monedă mică, fîler.*
firomsfînt XLVI, *nume de plantă pentru care n'am putut afla înțelesul.*
fișpan LIV, *prefect.*
fiśior'el XIX, *dim.* fecior.
fiular'e, *speteaza ce leagă, în partea dinăuntru, cerbicea jugului de policioară, bulfeu, jiglă* (53).
fiuț XXXIV, LXVIII, 273, 294, *dim.* fiu.
fletke 259, 260, 262, *fălcile Cerbului (Turcei) cu care se umblă la Crăciun.*
fluieră CCXVIII, CCXXXII, CCXCII, CCCXL.
fluieraș 236, 243, 264, 279, *cel care cîntă din fluier.*
fluieroń CCXVIII, *fluer.*
foajomfir XLVI, *vinca herbacea.*
foat'i, *copil din flori* (60).
fodur CCXVII, *încrețitură la mînecile iei.*

fogaș 236, 256, *scîndură în care s'au bătut cuie pentru a se acăța vase, haine; blidar, cuier* (60).
foiẹză, *pănușile porumbului.*
fomfiu 260, 261, *bărbănoc (vinca herbacea).*
forostáu, *helianthemum alpestre:* „să bẹa pintru vătămătură la foal'e, la pept".
frat'e źurat XVIII, 254, *v.* tată źurat.
frumos: Hele frumoase 234, *Ielele.*
frunzar'e, *frunze uscate ce se adună pentru a se da la vite iarna.*
frunzuță CCLXXVIII, *dim.* frunză.
frupt: nu mîncau ~ XLVII, *nu mîncau de dulce.*
fruștuca, *a mînca dimineața.*
fuerat: fuior ~ 264.
fumur'ęl'e VII, *dim.* fum.
fundọańe, *înfundătură; o nuanță de înțeles întru cîtva deosebită pare să fie în:* fundọan'a Cloțului CVII.
furășag (Lunca-Cernei), *hoție.*
furt'iță, furk'iță, *furculiță.*
fușẹi CXXXVIII, CXCVI, CCI, *perf. lui* a fi.

găbănaș, *șură pentru bucate* (60).
Găd'in'eț CCCII, CCCXV, *sărbătoare ce se ține pentru a păzi vitele de lup, de urs* (58).
gai: cocoș ~ XXXV, *cocoș care, după credința poporului, cîntă sub cloșcă la trei zile* (58).
gălben'i CCXLIX, *a îngălbeni.*
gălben'iśior, *gălbui.*
gălbenoń, *gălbui.*
găletar 232, *cel care face găleți, lemnar.*
gărînă, *pășune pe un loc unde s'a tăiat pădurea.*
găurar', *lemnul cu mai multe găurele dela sulul dinainte al războiului, lopățică.*
găvan, *lingură mare.*
gazdă: ie mai ~, *e mai bogat.*
găzdășag CCCXLIX, *bună stare, avere.*
geană 291, *pare să însemne „deal".*
ǧeletușă CCLI, *dim.* găleată.
g'euọańe, *ghionoae* (41).
g'ęźęt, *deget* (34).
ghisăgiori 292, *dim.* desagi.
gîndac XLVI, *șoarece.*
g'int'e CCXXXIV, *dinte* (34).
gîrgălọț XXIII, gîrgăloz 286, gîrgălod, *mărul lui Adam, gîtlej* (54).
g'isaźi CCXVII = d'isaźi (34).
gl'iọangă CCCXLIII, *goangă.*
gọangă cu foc, *licurici.*
golumb, *porumb (pasăre;* 56*).*
golumbięșt'e CXCIV, *ca porumbii.*
gomăni 294, *a vorbi încet, tăinuit* (346).
gomot'i (a să; Hobiceni-Uricani) CCCXL = gomăni.

gongolău, *cărăbuș.*
gonțișoare 274, *pietricele.*
gost 276, *oaspe* (56).
gostîie CCXVII, *ospătare.*
govie 241, *pregătirile ce se fac pentru plecarea miresei dela casa părintească.*
govire 241=govie (346).
grăbi: nu grăbireți 274, *imper. pers. a 2-a pl.*
gramn'ic XX, XXXII, *grabnic* (40).
grangur'e (43).
Greconiță 240, 241, *Grecoaică.*
greumînt, *ceva greu, ce apasă, greutate:* sîmt un ~ la piept.
gr'euruș, gr'eulus, gr'eruș, gr'eluș, *greier* (41).
grindźina CXCI, *a face să cadă grindină.*
grof CCCI, *conte, nobil în general, boier.*
grohon'i, *a grohăi.*
gropan *(pl.*-an'e) CLII, *groapă mare.*
grozn'ic XVII, *groaznic, grozav (de mare).*
grumaz, *forma întrebuințată de obicei în loc de* gît.
grumițaș 253, *gropar* (346).
grumul'eu CLXIX, grumud'eu *(pl.*-ęie), *ridicătură de pămînt, movilă* (54).
gruń, *deal.*
gruńeț *(pl.*-ețĭ) CLXXXVII, *delușor, movilă.*
grunz: ~ d'e caș, *bucată de caș.*
Gugan'i CCCLVI, *epitet pe care-l dau cei de pe Jii locuitorilor din părțile Hațegului.*
gugăn'iie: pe ~ CCCLVI, *ca* Gugan'i.
gurzui, *vîrful opincei.*
gușă 241, 264, *gît.*
gușui, *a sugruma.*
guturar' XXXIII, *guturai.*

hăĉiugă, *fag scorburos și stufos.*
hădăr'eg: ~ mic, ~ mar'e, *lemnele îmblăciului.*
haida, ha, hoa (Meria), *strigătul ciobanilor cînd îndeamnă oile să meargă mai departe.*
hăl, *cel;* ha, *cea.*
hăla, *acela;* haia, *aceea* (41).
hală, *fiară; se zice și despre animale fantastice* (56).
hălălalt, *celălalt;* halaltă, haialaltă, *cealaltă.*
hălăunit 234, *buimac.*
hămeșag, *înșelăciune, vicleșug* (60).
hămeșăgos, *înșelător, viclean.*
hărag XLIV, *bățul cu care ciobanii măsură laptele.*
hărămbașă CCXVII, harîmbașă CCCXVII, hărămbaș 294, *căpitan de hoți.*
hărămbășie 294, *meseria de căpitan de hoți.*
hărănźel CXXXIV, 260, *dim.* harîng.
hárîng, hárîngă CLXIV, *clopot* (60).

hăst(a), *acest(a);* hastă, hasta, *această, aceasta* (41).
hăun'i XXXVIII, 293, *a urla ca lupii.*
haznă CCCXLIX, *folos.*
hei, *loc, pămînt ce se ţine de o casă* (60).
hibă, *cusur, păcat* (60).
hin'isît, *slab la faţă.*
hint'eu, hîntśeu CXXXII, *trăsură.*
hir'ean CXCVIII, *hrean.*
hîrgan (Lunca-Cernei), *vas de lemn, cam de o jumătate de litru, pentru lapte.*
ho, *hăis.*
hod'in'i, *a odihni.*
hohar *(pl.*-ră; Băieşti), *loc rău, pietros.*
hoher' XCIII, *hingher.*
hoi CXIX, CCXVIII, *interjecţie.*
holă (Meria), *vultur de miei.*
holbură, *volbură, vîrtej* (31).
hori CCXXXII, 242, 258, *a cînta.*
hotăraş, *ce stă alături de alt ceva, mărginaş:* ~ cu d'ealu.
hotărîş=hotăraş.
hubă 293, *înţeles necunoscut.*
hudă, *gaură.*
hud'iam, *mai bine, mai deosebit, mai de samă:* petr'eśem mai ~ (60).
hudiaş=hud'iam.
hud'iţă, *dim.* hudă.
hudubă, *colibă, bordei* (58).
huitui (a să; Meria), *a aluneca.*
huldău CCXXXII, *cuvîntul l-am auzit numai în acest text şi mi-a fost explicat prin „lup".*
huligańe (Hobiceni-Uricani) =ul'igańe.
hulpe (31).
hultan, *vultur* (31).
humbar, *ladă mai mare pentru grîne, pentru provisiuni* (27).
hurieş CXXVI, *uriaş.*
húsar CCXX, *husar.*

iapă, *coşul, hornul (de nuiele) dela* căloń.
iarba-vîntului XXXIII, 234, 282, *agrostis spica.*
ibomn'ică CCXVII (40).
icui 258, *a pune icuri (penc de despicat) într'un lemn.*
ie, *da* (56).
ielele CXIII, *interjecţie.*
ierbişoară CCCXLVII, *dim.* iarbă.
ieşcă LXVIII, iescăle 268, *iesle* (28, 42, 44).
ieşt'e, *aşchie* (20).
iie, *partea între şold şi subsuară (la om şi la animale).*
im, *murdărie* (53).
îmbălegat 295, *plin de baligă.*
îmbărburat: topor ~ CII, CCCXXXIX, *topor cu „barbur", cu un colţ prelungit în partea de jos a tăişului.*
îmbeta CCXXXI, a *îmbăta.*
îmbiu, *din belşug:* mîncau carn'e ~ (60).
îmbucura (a să), *a se bucura.*

îmbun'i CCXXXIII, *a îmbuna* (48).
imos, *murdar* (53).
imoșa 252, *a murdări.*
împătratră CLXXVIII, *pusă în patru (ață).*
împrăura 269, 275, 286, împroora CCLI, *a vărsa apă peste ceva, a uda* (53).
împrimeza, *a despărți cu un zid, cu un gard, cu un* primez.
împriporat 289, *forma e greșită; poate trebue îndreptat* împriponat *„pus în pripon".*
împropodi 238, 243, *a îmbrobodi.*
împuia XIX, 259, *a săpa, a sculpta în lemn.*
împupit CCCXLIII, 282, *îmbobocit.*
încărigat 290, *pus în lanțuri, în cătuși.*
încău (Meria), *încolo* (53).
încelui VII, *a înșela* (60).
încet: vreme încęață, *vreme liniștită.*
încred'inţa 234, 299 = credința.
încredințare 235=credință.
încreștina (a se) 273, *a se face creștin, a se boteza.*
încunun'i (a să) XXXIX, *a se face cunună.*
îndura (a să) CCCXLI, *a se înduioșa.*
iñe, *ie.*
înfăla (a se) 267, 268, *a se face mîndru, a se îngîmfa.*
înfășățăl CXCI, 267, *dim.* înfășat.
înflăcăra LXVII, *a se înălța în flacări.*
înflora 251, *a împodobi cu flori.*
înfricat, *cuprins de frică:* eram ~.
înfrunzî: înfrundże CVIII, CCLXXIV, CCCXVI (48).
îngrăd'ina XXII, *a trece un fir de ață, de lînă, dela o margine la alta, a face o împletitură.*
îngr'eoña, *a îngreuia* (25).
îngreuna (a să) CLVIII, CCCXIV, 298.
îngrupa XII, XIII, XLV, CI, CCXVII, *a îngropa.*
înhărbelată CXVI, *mi s'a explicat prin „încălțată rău".*
înk'ă (Meria), *încolo* (56).
înlăcrat[1] XLII, *închis în ladă.*
înlăcrat[2], *cu crengile crescute în lături.*
înluntru XXX, LXVIII, *înlăuntru.*
înroibat, *de coloarea roibei, roșu.*
însumeți (a se), *a pătrunde, a se înfige în ceva:* în carne grasă nu te însumeți 281.
înśepen'ie, *început.*
înśet'inat: brad ~ XIX, LXXXV, CCCXIX, CCCXLVI, 158, *brad cu cetină.*
înțăpa: nu 'nțăpar'eți LXXIV, *imper. pers. a 2-a pl.*
înt'eja 232, înt'ija, *a încuia:*

nu-i înt'eiată casa: 248, *a închide* (27, 36).
înt'erțîu=tărțîu.
întrarmat: murgul ~ 295.
întreot'ia (a să), *a cădea bolnav; despre vite se zice în special cînd capătă boala de singerat.*
înveriga CXCIV, *a pune în verigi, în lanțuri.*
înviere 231, *naștere.*
învîrt'itoar'e, *vîrtej de apă.*
învolba (a se) 274, *a se înălța, a-și lua sborul.*
înźer'ęle LXXVIII, *dim. fem.* înger.
înźer'eșt'e CXCIV, *îngerește* (24).
iosag CCXCI, *avere* (60).
iotśe CCIII, *uite (resultat din* ia+uitśe).
izîtură LXVI, *iezitură* (26).
izvon 267, *zvon, sgomot.*
izvor'el XIX, *dim.* izvor.

junit: june ~ 283.

k'ęfe, *perie* (60).
k'eục (Meria), *cauc, căuș* (22).
k'icĕră, *deal:* „un d'eal mai mare, nu tomna munt'e“ (Merișor; 58).
k'imători CCXXXI, *cei ce chiamă oaspeții la nuntă.*
k'iskin'eu *(pl.*-ęie) CXCVIII, 240, 245, 246, 258, 260, cîscîn'eu CLXXIX, *cîrpă, broboadă* (60).

lăbiță CCXVII, *dim.* labă.
lăcrămięl'e CLXXVI, 252, *dim.* lacrămă.
ladă 246, *sicriu.*
laj: căiță laie 276, *căciulă neagră; cf.* 7.
lajbăr, *haina pe care o poartă țăranii peste cămașe, peste pieptar, mintean.*
lăjbăruc, *dim.* lajbăr.
lăjtar, *răcitoare în care se scurge, se adună, țuica din cazan* (61).
lăt'iţar', l'et'iţar' 276, *colan de mărgele pe care-l poartă fetele la gît; cf.* 9.
lăturoń XCII, *răritură ce rămîne în urzeală cînd se rupe vre-un fir.*
laută, *vioară.*
lăutaș 236, 243, *lăutar.*
l'eagănă CXCI, *leagăn.*
l'egăn'ior CXCI, 267, *dim.* leagăn.
l'emn XXXVIII, LII, CLIII, 280, 282, 283, *arbore.*
l'enos, l'en'ios, *leneș.*
l'eod'ęan XXXIII, *plantă:* „să faśę pă apă cu floar'e albă“.
ler 265, *melodia după care se cîntă o colindă.*
lerui (a să), *a se cînta o colindă după melodia ei:* „așa să l'erue“.
l'ęsnă CL, *eftin.*
l'esn'i (a să), *a se eftini.*
l'ibră XLVIII, CXXVII, *piesă de zece creițari.*
l'imba oii, *pătlagină.*
l'imbovi (a să) CCXXXI, *a petrece.*

l'ingurar', *scîndură în formă ovală cu mai multe găuri și acățată în părete pentru a pune lingurile în ea (lingurile se trec prin găuri).*
lîniță 294, *dim.* lînă.
l'ipiń *(pl.*-ińe), „pită cu brînză ori alt șeva pă d'esupra".
lipovan 289, *înțeles necunoscut; se poate să stea în legătură cu sîrb.* lipov *„de lemn de tei".*
l'ipsă, *în expr. ca:* am o ~ cu ieł, *am nevoie de el, am treabă cu el.*
l'istav (Ciula-mare), *limpede, curat, în expr.:* vorbește ~.
litovă 288, *duh necurat.*
litovan 289, *înțeles necunoscut.*
loda CLXXI, *a lăuda.*
lohoane 232, 233, 285, *duhuri necurate.*
lopăt'iță (Lunca-Cernei), *omoplat.*
lotru 296, *hoț.*
lua: lorăsără LXXVIII, *se luară* (50).
Luĉin CCCII, CCCXV, *sărbătoare populară, la 18 octomvre (Sf. Luca), ce se ține pentru a păzi vitele de lup* (346).
lumin'ele XXXVI, LXX, 268, *dim.* lumină.
lunat'ic XVIII, *născut în aceeași lună cu altul; cf.* 15.
luncele 268, *dim.* luncă.
lunk'iță CCXV, *dim.* luncă.
luntra CCXXXI, *a intra (se aude numai în versuri;* 28).
lupiește CCXXXI, 293, *ca lupul.*
lupoańe CIII, *lupoaică.*
luśefer'ei CXCI, *dim.* luceafăr.

Macovei L, *sărbătoare populară (la 1 august); se mai zice și* Ziua-ursului.
mădúhă, *măduvă* (19, 26).
măgúră CCLXXI.
mai XXI, LXXXIV, *ficat.*
măi, *mai* (23).
maierană CXCVII, *măghiran.*
măierișt'e, *loc îngrădit în care se pune ce se strînge de pe cîmp, se țin carele, uneltele, etc.*
maistor, *meșter* (346).
mălăoń *(pl.*-oańe), *pîne din făină de secară și de porumb.*
mălinior 266, 275, *dim.* mălin.
mama-pădurei, *lathraea squamaria.*
mamă źurată XVIII, *v.* tată źurat.
mămuie, *momîie.*
mănunt (41).
mănușă: ~ d'e cîn'epă, *mănunchi de cînepă.*
mărășjun'e C, *mărăcine* (52).
marcaleș 302, *sărbătoare, petrecere a nemeșilar, un fel de „nedeie".*
marhă CCXC, mară XLVII, XLIX, CLVII, *vită* (38).
mărjo LXVI, *mare, mă.*

marţ CCIX, *mart.*
Mărţaje CCXXXIV, *nume de vacă.*
Marţi-seara 285, *duh necurat ce se crede că se arată în chip de femeie în noaptea de marţi spre miercuri, Marţole.*
mărţîşor (Lunca-Cernei) = marţ.
mărturisî, *cu înţeles special în descîntece:* t'e mărturisăsc XX, vă mărturisesc 281.
mărźęlat CCXVII, *împodobit cu mărgele.*
măsaį *(pl.-*ie*)* 247, 260, 276, *faţă de masă.*
măsălar', *porumb cu boaba lungăreaţă (dintele-calului).*
măsălar'e, *măsălariţă.*
mascur'e (43).
măşînă, *tren.*
măstacăn, măstacăn'e, măstaşin'e (22, 23, 43, 44, 45).
măsură: o fos d'e măsură la copilu mįău XVIII, *a fost deopotrivă, de aceeaşi vîrstă, cu copilul meu.*
măśįoacă, *măciucă* (52).
mătcă, *bătul, la vîrf cu o scîndurică rotundă cu mai multe găurele, cu care se bate untul* (59).
mazăre, *fasole;* ~rătundă, *mazăre.*
măzăroń, *măzăriche.*
meltui (a să) CCXVII, *după explicaţia celui dela care e cules textul ar însemna „a se mărturisi".*
meluţă CII, CCCXXXIX, *dim.* mia.
menažă CCXIX, *întreţinere, hrană.*
męndźel, *menghenea.*
menunat LXXXIX, 270, *minunat* (23).
menun'e, *minune* (25).
męr'e, *a merge.*
mer'eų CCCXIV, *încet.*
mert'eşug XXVII, *meşteşug.*
meş, *cercul ce se face în fiecare an în trunchiul unui arbore.*
meşelnic 239, *înţeles necunoscut.*
met'el'eų LXV, *prost.*
mįală, *mia* (44).
micutśel CXCI, CCCXLVIII, 267, *mititel* (41).
mįenuna (a să) CXXX, *a se minuna.*
mįez: ~de iarnă 251, îm mńez d'e nǫapt'e CCCXLIX.
mijloci: mijlocul ţi-oi mijloci 282.
mîlc, „boală d'e oi şî d'e capre; nu mai ar'e lapt'e, urbęşt'e, să umflă la piśįoar'e".
mîlśi, *a căpăta boala* mîlc.
milźoc XIX, XL, LXVII, LXX, CLXXIX, CLXXX, CLXXXVII, *mijloc* (43).
milźośin XXXI, *mijlociu (ca vîrstă).*
mînături 283, *farmece.*
mîndruţă CXVII, CCXXIV, CCXXX, CCXXXVII, CCXLIII, CCXCVII, CCC, *dim.* mîndră.
mîn'ecar'=laibăr *(cu mîneci).*

mintśil'ęan (Ciula-mare), „om mai cumintśe, mai ştudźenţ".
mioară CCLVII, CCCVI, 293.
mioriţă CXCVI, CCXXXII.
mir LXIX, *mire* (43).
mir'el 270, 271, 275, *dim.* mir.
mirlă, *mierlă* (20).
miroasă CCLXXXI, *mirosuri, parfumuri.*
mîrzare CCCVI, *oaie cu lapte.*
mîrzî, *a zăcea, a sta abătut (despre vitele bolnave;* 56).
mişălos, *mişel.*
mîşînă *grămadă, mulţime:* ~ d'e goanźe, d'e peşt'i.
míştotă, *lipsă de bucate, de legume* (37, 56).
mistr'eţ, „să zîśe d'e acarśe-i d'e milźoc: cucuruzu ie mistr'eţ, cîn nu ie baş bun, cîn ie d'e milźoc; meră mistr'eţă, n'iś mari, n'iś miśi; vr'eme mistr'eaţă, n'iś bună, n'iś rea; pînză mistr'eaţă, n'iś rară, n'iś d'easă".
mistriţoń, *amestecat:* cucuruzu ie ~; *v.* mistr'eţ.
mit'ică, *mîncare din făină de porumb fiartă cu smîntînă.*
mlęaturi, *lucruri fără preţ, mărunţişuri, hîrburi.*
mńioriceă CCCXXXIX, CCCXL, dim. *mioară.*
mńişculă CCCXX, *moşmoală.*
mo (Meria), *mă.*
moacă, *sglăvoc (peşte: cotus gobio).*
moacre: śir'eşă ~, *cireşe negre şi mari.*
modúr, *sur închis (despre oi;* 346).
moimă 234, *maimuţă.*
molătśi (a să; Băuţari), *a se moleşi.*
mol'itv, mol'in, *molivd.*
momîrlan, *om prost; epitet pe care-l dau cei de pe Jii celor din părţile de sus ale Ţării Haţegului.*
moroc, *morcov.*
Moroń LXXII, Muroni 280, *Moroi.*
mortăśină, *ca adj.:* scroafă ~ LXIV.
motcă, *legătură de lînă, scul* (59).
motîntan 263, *înţeles necunoscut.*
możer', *piuliţă* (59).
mucoar'e, *mucegai* (53).
mugur'e CLVI (43).
mujcă CCCXLIX, *mamă.*
murg: ~ d'e sară LXXVIII; pă murgu sării.
murguţ CXVII, 290, 292, *dim.* murg.
muşchia 289, *a face muşchi, a se acoperi cu muşchi.*
musk'iţă CCXXVII, *dim.* muscă.
muştra CC, *a mustra (influenţat de „muştrului").*

nădăi (a să) CCXVII, 289, *a se aştepta la ceva, a bănui* (346).
năhuj, *năuc, nerod.*
nămaje CCXVII, *vită* (53).
nana CXXI, *se zice cînd vor-*

bești despre o femeie sau te adresezi ei; se întrebuințează și de frații și surorile mai mici cînd se adresează surorilor mai mari.

nap (Lunca-Cernei, Meria, Livezeni), *cartof.*

năroc I, LXXXIII, XCVIII, CCXVIII, CCLXI, CCLXXXVII, CCCXIII, *noroc* (27).

năród XL, *nerod* (25).

năroi 250, 251, *noroi* (27).

năsăd'i (a să) XXXII, *a se ,închega* (56).

năstav, *tare, strașnic:* „bat'e∼, bat'e pogan".

naș't'e XVI, LXVIII, CCCXIII, 269, *a se naște (ca reflexiv e foarte rar întrebuințat).*

natu, *în expr.:* tot∼ XLIV, 238, *fiecare, toți* (53).

năvarn'ic XVII, *foarte mare, foarte puternic.*

n'ęam LIV, *fel.*

n'ęao, *zăpadă.*

n'eca, *a sugruma, a omorî aproape (se zice despre urs sau lup cînd năvălește la vite;* 61*).*

neciupelit 240, *nejumulit.*

n'ed'ęie LII, 275, *sărbătoare ce se ține în sat cu prilejul hramului bisericei; cf.* 13 (56).

n'egroń, *cam negru.*

neguriță CCCLVIII, *dim.* negură.

negustoare 240, *negustorească.*

n'emeșoańe, *soția unui nemeș.*

n'ęmn'eș (42).

N'emțoańe, *Nemțoaică.*

n'espovedat LXXVIII, *nespovedit.*

netare 271, *slab, plăpînd.*

ni CCXXXI, *nici.*

n'ią cî (Meria), *se zice cînd vrei să alungi cînele.*

n'ią țî (Meria), *strigătul ciobanilor cînd opresc oile.*

n'icąuri CLXII, *nicăeri* (26).

n'imișug XL, 302, *rangul de nemeș.*

n'iśę VIII, XIX, LXXXVII, CXVII, CXIX, CCXXIV, *nici.*

norocire slabă 244, *ceas rău.*

nost, *nostru;* nąastă, *noastră.*

notarăș VIII, *notar.*

nożîță, *gaura dela opinci prin care se trece cureaua.*

o CCCXLIII, 254, *au (sau);* LXXXV, CCXXXI, CCLXXXIX, CCCXLI, 248, 249, *au, oare (interogativ;* 25).

ǫacăș, *oacheș.*

ǫară, *pasări* (53).

ǫastă CLXXXVIII, *oaste* (43).

obiśer' LI, CCLI, *obicei.*

oblan'ic, *colacul făcut dintr'o bucată de pînză, dintr'o cîrpă, sucită, pe care-l pun femeile pe cap pentru a duce ulciorul, coșul.*

oborî 258, *a doborî.*

obr'ęžę, *loc șes, întindere de pămînt ce rămîne după retragerea unui rîu* (56).

ocă, *oca (se mai întrebuințează între țărani la măsuratul lînei, brînzei).*

ocol CCLII, 241, 242, 275, *curte.*
ocoş, *cuminte, înţelept* (60).
oglăvii, *curelele dela îmblăciu* (56).
ogradă, *livadă de pruni.*
oi VII, CXXVIII, 297, *vai.*
ol 297, *ăl, cel (cu* ă *trecut la* o *prin fonetică sintactică:* prînzu ol mare).
olele CCXVII, *interjecţie.*
omęt'e (d'e n'ęao), *grămadă de zăpadă, troian.*
omnă XXXI, *groapă cu apă* (40).
omorî (Densuş), *a bate, a schilăvi* (61).
on XXXI, XXXIV, XLI, LXXXV, CII, CXCIV, CXCVIII, CCXVII, CCXVIII, CCCXXXIX, *un.*
opac, *nepriceput, nerod, prost* (56).
optobăr LI, *octomvre.*
opr'eg, *se zice în general despre cătrinţa dindărăt, dar opregul propriu zis e făcut din fire roşii şi groase ce cad ca nişte ciucuri, şi acesta nu se mai poartă decît prin cîteva sate din apropiere de Bănat; cf.* 8.
ore XVIII, XIX, XXV, CXXXVI, CCXC, *ori* (26).
oşta CXXIII, *a ofta (e mai des întrebuinţat ca reflexiv;* 40).
ot'int'ęauă, *ghinţură (gentiana cruciata).*
oţîrucă VIII, *dim.* oţîră.
oţîruşcă=oţîrucă.
ot'iuţ LXXXI, *dim.* ochi.
otśeluşă (Meria)=otśeşę.
otśeşę CII, *ocheşea.*

păcuin, *paşnic, blînd.*
păcurar', *păstor, cioban (aşa se zice prin cele mai multe locuri; prin părţile de jos ale Jiului se aude şi* ĉioban; 62).
păducei: aruncă din cercei — ca moara din păducei 264, *pare să însemne o parte a moarei, dar „păducei" nu e cunoscut cu acest înţeles.*
păhuie=ţuhoańe.
păidaş 259, 261, *grup de cîte patru inşi care merg la colindat.*
pălămar', *ştreang gros.*
palós CCXXXI, *paloş.*
păltśin'ior CXCI, 267, *dim.* paltin.
pamet 244, *minte.*
pănăta (a să), *a se tîngui, a se jeli* (53).
pánžin'e XXXII, *păianjen* (22).
pănžin'i XXXII, *a se face ca păianjenul.*
păpăradă, *jumări de ouă.*
păr XXII, *lînă.*
părăuţ IV, *dim.* părău.
pareşă: męră~, *mere albeverzui.*
părsăty 240, *scris astfel în manuscrisul lui Reteganul; cuvîntul nu mi-e cunoscut de aiurea; în margine Reteganul îl explică prin „podrum, sicrini".*
părţăla, *a parcela.*
părţęa, *părticică, bucată.*

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

păruș 268, *dim.* par.
paș CXXXIX, *pas* (44).
păsăr'ța CXVII, CLXXXII, CCXXXIII, *dim.* pasăre.
păsăruică CXVII, *dim.* pasăre.
Păscuță CII, CCXVIII, CCCXXXIX, *dim.* Paști.
păstă, *peste.*
pășt'icari, *cei care duc de Paști la biserică prescuri, etc.*
păstrav, *burete alb, cu pete roșii, ce crește pe fagi.*
pășunariț (Lunca-Cernei), *proprietar de oi care încredințează altuia oile pentru pășunat.*
pășușoń XLVIII, *posesor, proprietar.*
păt'ilat XIX, *pînză subțire de bumbac* (60).
pătrun'ică, *potîrniche.*
pătul d'e fîn, *patru furci legate între ele prin pari* (somin'i) *peste care se pun alți pari* (cosor'ei) *și peste aceștia se așează claia de fîn; v. pl.* XIII.
pța CC, CCCXLV, pę XXIX, *prea* (40).
pțană CCLXIII, CCLXXXI, *buchet la pălărie.*
pedestraș 270.
ped'estru, *pe lîngă înțelesul obișnuit se întrebuințează și cu acela de „nevoiaș, amărît“* (om ~) *și alte ori se aplică la cineva care are vre-un defect fisic:* ~ d'e otși, „orb d'e un otși“; ~ d'e mînă, ~ d'e pișior, *fără o mînă, fără un picior.*
peon'ier' CCXX, *pionier.*
pe picior 276, *un fel de joc.*
perdzător' CCXVII, *care aduce pierdere, primejdios.*
péșin'e 261, *mușchi de porc* (60).
petr'ęșę: să petr'ec codru CCXVII, *să trec prin codru.*
petri: i-oi petri ca petrile XXXIV.
picui, *vîrf de munte, pisc; la Densuș l-am auzit și cu înțelesul de „piatră din care se face cutea“* (54).
picur'ęle XXXVI, LXX, *dim.* pic.
pielm, *făina albă ce se presară pe pîne.*
pînză d'e groasă, *pînză de cînepă.*
pîrlău CCXCVII, *trunchi găurit și fără fund în care se opăresc rufele* (60).
pirotă 277, *trudă, osteneală.*
piroti (a se) 240, *a se trudi, a se osteni.*
pîrșęt'e (Hobiceni-Uricani), *guzgan.*
pisc, *două dealuri ce se întîlnesc, formînd un unghi ascuțit între ele* (Merișor); *parte a carului, furca în care se fixează proțapul.*
pitula, *a ascunde, a tăinui:* pitól, pitól'i, pitoálă.
pizărăi LXXVI, 260, *băieți (pînă la șapte ani) care în ajunul Crăciunului merg să ureze din casă în casă și li se dau nuci, mere.*

Căpcea

Căpcea

Țest

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

plan CCII, *bucată de pămînt, moșie (propriu zis pămînt dat după planurile de comasare).*
plănuț, *dim.* plan.
plasă 253, *fel (de mîncare) ce se servește la masă.*
pl'eașă, *împletitură de nuiele, bucată desfăcută dintr'un gard.*
plecătoar'e, *vacă cu lapte și fără viței.*
plegn'it, *fără voie, abătut (se zice despre o vită obosită ori bolnavă;* 56).
plemn'i CCCXL, *a izbi un lucru de altul, a face să se ciocnească; a bate din palme.*
pleț'er, *părul împletit, ca o coadă groasă, și adus de o parte și de alta a capului; cf.* 9 (56).
pliută, *plută, plop.*
ploapă LIV, *strugure cu boaba mare, rară și albicioasă.*
ploatăn LV, *sobă, mașină de bucătărie.*
ploia CLXXX, CCLXXVI, *a ploua.*
ploscă, *căpiță mai mare de fîn (cam doi* porcul'eți; 59).
poame, *fructe uscate.*
pocitor 280, pocitoare 280, *duh rău ce pocește pe cineva.*
pod'ină (Lunca-Cernei), *șale.*
podrum, *pivniță* (56).
pogăcele 239, 240, *dim.* pogace.
pogán, *ca adj.: mare de statură:* om ∼; *ca adv.: cu putere mare, strașnic:* mer'e ∼, bat'e ∼ (60).
poienioară 295, *dim.* poiană.
poivan CXLV, *funia cu care se leagă calul de pripon.*
polomidă (27).
pomeană: așă s'o pomen'it d'im pomeană (Meria), *așa s'a pomenit din moși strămoși.*
pomn'i CXCI, *a pocni* (40).
pomoroáze, *poame.*
ponă CCLXXVIII, *pînă* (27).
pond'ială XCII, *podea, dușumea* (42).
popt'i XVIII, *a pofti* (41).
porcul'eț'e, *căpiță mai mare de fîn.*
pordosît CCXXI, *pardosit* (27).
poroabă, *porumbrea* (40).
porob (Densuș), „brad cu șet'ina mar'e și vînătă, să faśe întră faźi".
porobár', *tufa ce face porumbrele.*
porcotos, *lacom la mîncare.*
postaie, *păstaie* (27).
postavă, *albie mai mare* (56).
postăviță, *lădița în care curge făina la moară.*
potopi CCXXXI, 288, *a da peirei, a nimici.*
povestă (43).
povîrn'i: o povîrn'it pa șept'esprăzéśe án'i (Meria), *a pornit pe șaptesprezece ani.*
povoi 303, *puhoi.*
poznar' CCXVII, *buzunar.*

prădoń, *risipitor.*
prăşt'ilă XII, *şindilă.*
praŭ, *praf* (38).
precurat CXCIV, *preacurat* (26).
prɐer CCIX, pr'ɐier, prier, *april* (19).
prémîndă LXX: „e ca şî cum aş fi la dumn'ɐata slugă şî aş căpăta bucat'e pă lună".
prepel'ɐag *(pl.*-eźi*), par cu crengi în care se pun oalele sau pe care se așează fînul, măzărichea, pentru ca să se usuce.*
preveşt'i (a să), *a se usca, a se gălbeji;* preveşt'it, *uscat, slab, gălbejit* (53).
previnde 296, *der. din* vinde.
priboi CXCIX, *deal tinos* (56).
pribun CLI, prebun LIII, *tribun (în revoluția dela 1848).*
pricoiță 234, 241, *țol, scoarță* (59).
pridăd'i CCXVII, prid'id'i CCCXIV, *a birui.*
primavara CCCXIII, primovara CCXXXVI, *pl.* primăvări CCXXXIV (26).
primez, *zid ce desparte două încăperi, gard; se zice și despre un loc de pădure așezat între două poieni:* „dacă ie iś o poiană şî una d'incolo şî întră ie'l'e o pădur'e, la pădur'e îi zîśe primez" (53).
primură CXXXII, primbură CCXXIII, 245, 249, 261, *panglică* (42).
prîndz păcurăr'esc (Meria), *prînzul ciobanilor (pe la ora 1).*
prîndz stărpăr'esc (Meria), *prînzul sterparilor (pe la ora 11).*
prinsoar'e CCXXXI, *închisoare.*
prînzî: prînd'e CXCIV, 269.
prînzor LXXXVII, *gustare de dimineață (pe la 9).*
privită, *fierul ce îmbracă partea de jos a leucei* (346).
probălui 290, *a încerca.*
Probožen'ie, *Schimbarea la față.*
probožî CCXXXI, *a înfrunta, a dojeni.*
procator CI, *avocat* (60).
progad'e 251, 252, *cimitir.*
propoadă 238, 240, 242, 243, *broboadă.*
proptă CI, *proptea, sprijin.*
prota CLXXXVII, *protopop.*
prumuța LXVII, *împrumuta (în poesie;* îm- *a fost suprimat din causa lui* om *care precede).*
prundur'ɐl'e VII, *dim.* prund.
puiag, *podul grajdului.*
puiuț CCXXXI, *dim.* pui.
pumnaş *(pl.*-aşi*), șuviță de pînză ce se pune la mînecă, jos, ca să o strîngă împrejurul mînei; cf.* 7.
pup XX, *mălai copt în cenușe, turtă;* pupi, *pruncle ce se usucă în pom:* „prun'ele s'or făcut pupi d'e ploaie"; pupuri, *desemuri rotunde în broderie* (60).
puşca XIII, XLIV, CCCXLVII, *a împuşca.*

pușcări 292, 293, *a da cu pușca după cineva.*
pustîń: pustîńi în lume XIX, *singuri pe lume;* pustîńu dże min'e (Meria), *nenorocitul de mine!*
pustînătat'e CCCL, *pustietate.*
pustîńi (a să): s'o pustîńit în hă lume CLVIII, *s'a dus pe lumea cealaltă, s'a prăpădit.*
puțîn'el CCXVIII, 289, *puțintel.*
putrigań, *putregai.*
puțului CCXXI, *a curăți.*

ră CCXI, rę CCCXLIII, *rea* (26).
ráboș, *răboj.*
răcăn'el, *brotac.*
raf, *șina dela roată* (347).
răgută CLXX, CXCVIII, *recrut.*
raịnă XXXI, *cratiță.*
rămas: mare ~ îmi făcea 290, *pare să aibă un înțeles apropiat de acela de „rămășag".*
rămîn'ța: am rămas d'e bărbat, *am rămas fără bărbat, văduvă;* rumîn'ța CXXXI, CCV (27).
rao CXCII, raụa LXXVIII, *rouă* (26).
răpșiun'ị CCIX, *septemvre.*
răpúri, *bețicuțe ce ies pe buze.*
rariță XXXV, CXLVII, *constelație.*
răscoașę XXXII, CXLIX, CXCII, 281, *der. din* coace *(în descîntece).*
răscol, roscol XLIV, *strunga în care se face măsuratul laptelui cînd se pornesc oile la munte* (56).
răspas, *partea urzelei din fața țelor pe unde se trece suveica* (43, 53).
răspunge 281, *der. din* (îm)punge *(în descîntec).*
răstău XIII, *resteu* (21).
răstînd'i XXXIV, 274, răstîndia 272, *a răstigni* (43).
răsucă, *unealtă de lemn, ca un fus mai mare avînd jos un cîrlig de care se leagăața, lîna, pentru a fi răsucită.*
răsucătoar'e=răsucă.
răura 275, *a uda.*
răvoarer CCCXIV, *revolver.*
răzbuna CLXXXV, *a aduce vreme bună, a înseni na.*
răzușă, *răzuș (daltă cu care se scobește în lemn).*
rebel'ije XV, *revoluție.*
rîmnitor 280, rîmnitoare 280, *cel care rîmnește la cineva, în spec. duh rău care deoachie.*
ríńe, *rîie.*
rînt'eza, *a necheza.*
rînză CXCIII, *stomac (termenul obișnuit pentru a exprima această noțiune):* mă doar'e la rînză.
rîp, *murdărie pe corp, pe mîni.*
rîpos, *murdar pe corp, pe mîni.*
rît 299, *luncă, livadă.*
rîtui 262, *a împinge cu rîtul.*
roịbă: în ~, *de coloarea roibei, roșu.*

roĭbat CLXXIII=înroĭbat.
romăn'íță, *mușchel.*
roșiat 295, *înroșit.*
roștśeĭ *(pl.-ęie)* CCXXXI, 289, *gratie de fier la fereastră* (347).
rotat: chischineu ~ 246, 258, *cîrpă, broboadă cu desenuri rotunde.*
rotśilată: masă ~ CCXXXI, *masă rotundă.*
rovinos 246, 258, *ùmed, mlăștinos.*
rúd'iță XXII, *lînă de brodat* (56).
rug 232, 244, 247, 298, *rubus caesius.*
ruguț 268, *dim.* rug.
Rumînă, *Romîncă.*
rumînat'ic (Sub-Cetate), *amestecat cu Romîni (despre Țigani).*
rupe, rumpe; s'o fos rupînd XIII, *se rupea;* rupsă fat'a blăstăma VII, rupsă d'ę-a cînta CCXVII, *începu a...* (40).
Rusale CXCV, CCVIII, CCXVIII, 251.
rusuroń, *pîne ce se face din aluatul ras de pe albie* (27).
ružmal'in XLVI, *rosmarinus officinalis.*

săc: mi-s săc (Meria), *mi-i foame.*
săcătśiu, *slab, uscat (numai despre oameni).*
săcuĭ, *dim.* sac.
săd'i: d'e cîn s'o săd'it satu LII.
săin, *sur.*
sălău CCXXXI, *oaspe* (60).
sălcină: apă ~ 272, *apă sălcie.*
sălie 238, *voalul cu care se îmbrobodește mireasa;* 246, *giulgi.*
sălśę CXXIII, *dim.* salcie.
sămăt'ișă, *brînză de vacă.*
sămna (a să) LII, *a se arăta, a se indica.*
șăncăl'iĭe, *poveste, glumă, minciună.*
sănun'e (Meria), sănună, *locul unde se pune sarea pentru oi* (44, 53).
sarsam, *unealtă* (347).
sărșin'er', *par cu crengi împlîntat în pămînt și în care ciobanii acață vase, haine; v. pl. XIII.*
sățuit LXVIII, *îndestulat, sătul.*
scaldă CCLXXXIII, *baie.*
scămn'eș, *dim.* scamn, *scîndura dela război pe care stă țesătoarea.*
scamnu-cucului, *ciuboțica cucului (primula officinalis).*
scapăt, *coborîș de deal.*
scaun'e CCXXXI, scamn XLIV, (40, 44).
sclipit, XXIV, *strălucitor.*
scoabă (Hobiceni-Uricani), *fînaț într'o pădure așezat pe o coastă.*
scorobeț'e, *larvă de insectă ascunsă pe sub pietre și pe care cei ce pescuesc o pun în undiță* (346).

scria, *a scrie* (48).
scump, *sgîrcit.*
scumpin CCIV, *rhus cotinus.*
scupia, *a scuipa* (26, 51).
scur'e CCXXXI, *a scurge.*
scutar' CCCXVIII, *ciobanul însărcinat cu ținerea socotelilor la stînă.*
scutșeșel CXCI, 267, *dim.* scutec.
secui 282, *a face să sece, a usca.*
sęmen'ic CCXXVIII, simin'ic CXLI, CCLXXXIV, *helichrysum arenarium.*
sęși, sęcîuri, *finaț pe un loc unde s'a tăiat pădurea* (56).
seu CCXXXI, *său.*
şezău 271, *jeț.*
sfinți, *a asfinți, a apune;* sfint'e soar'ele XXV; *se zice și despre stele* CXLVII.
sfîrtar CCCXLVI, *sfert.*
sfrędźel CXLVII, *constelație.*
sîcriń, *ladă mai mică.*
şîlboc CLXXX, *sentinelă.*
Sîm-Medru XLIX, LI, CCCXV, 254, *Sf. Dumitru.*
Sîm-Micori XLIX, LI, 254, *Sf. Nicolae* (40).
sîmșea XLIV, *cuțitaș.*
Sîmți CCLII, *Sfinții Mucenici.*
sîngurá CXVIII, *dim. fem.* singur.
Sîn-Źiorz CLXII, CCXVIII, CCLI, CCCXIII, CCCXXXIX, 286, *Sf. Gheorghe.*
sîștan'ie CXLVIII, *sfeștanie.*
slăină LXIV, *slănină* (37).
slugări, *a sluji la cineva;* ięl mă slugăr'ęșt'e.
socoată, *socoteală.*
soceri mici 242, *părinții miresei.*
socriie CCXVII, *cei doi socri.*
şod CCCLVI, *ciudat.*
sodom 274, *nimicire, pustiire, prăpăd.*
sodomi 274, *a da pierzărei, a nimici.*
Şoiman'e XXVIII, *Ielc.*
şolomonar 283, *vrăjitor care se crede că are puterea să schimbe vremea, să aducă ploaie, grindină.*
şolomonăresc 284, *de șolomonar.*
solovîrv CCIII, *sovîrv (origanum vulgare).*
somen(ă), somin(ă), *pl.*-en'i, -in'i, *parii ce se pun orizontal in cele patru furci dela pătulul de fîn și pe care se așează* cosor'ei (56).
somna: puțin somn să-mi somnez 295.
sor, *soră* (44).
soră źurată XVIII, 254, *v.* tată źurat.
soroacă, *citație la judecată.*
sorurele 258, *dim.* soră.
sorośi LXXIII, CXCIII, *a soroci, cu înțeles special în descîntece, însemnînd „a spune, a meni ce trebue să se întîmple cu cineva, cu ceva“.*
soțiie XCIII, 246, *tovărășic.*
sovoiș, *magiun* (60).
sovulca CCXXVII, suvulca CCXXXI, *a sufleca.*
şozęn'ie, *lucru ciudat.*

sparźę: ~ fînu, *a împrăștia finul ca să se usuce;* a să ~ LIII, CLXXXVIII, *a se risipi.*

spene 233, 239, 240, 241, 242, *coș, în spec. coș în care duc femeile de mîncare la cîmp.*

spinăros (Densuș), *spinos.*

spin'e LIX, XCVI, CCCLX (43).

spin'e muscăn'esc LVI, *holeră (xanthium spinosum).*

spoveda LXXVIII, *a spovèdi* (48).

sprinčeană CCLXVII, CCCIX, CCCXLII, spriśeană XLIII (25).

spurc XX, LXXIV, *nume ce se dă la diferite boale (reumatism, tifos).*

spurcatu hăl mare, *se zice despre urs;* spurcatu hăl mic, *despre lup (poporul evită de multe ori să rostească numele ursului ori lupului și recurge la asemenea epitete).*

stag IX, *steag* (23).

stao, *stea* (26).

staoa șiobanului CXLVII.

stărăźin'ită (Lunca-Cernei)= sturuită.

stărp (21).

staų XXXIX, staur, *staul* (39).

stavă LXVIII, *herghelie.*

stăžęr (24), *stejar.*

șteaot 241, *pare să însemne „vorbă multă, sgomot".*

steguț 256, *dim.* steag.

steń *(pl.*-uri) CXCIV, 283, *stei, stîncă.*

steregoańe, *steregoaie (veratrum album, v. nigrum).*

stîlpări 286, *ramuri verzi.*

șt'imbări, *a schimba, a muta.*

șt'ircă, *bățul cu care se mestecă urda.*

stîrmină, *loc stîncos* (56).

stîrminos, *stîncos.*

stîrpi (a să) LIV, *a pieri.*

șt'iubei, *lemn, trunchi scobit, ghizd, ce se pune la un izvor.*

stobor CII, *loc îngrădit pentru oi.*

stoln'ic XLIX, LII, 276, „colac mai mar'e pă car'e să pun d'e-i mai miśi".

străcătoar'e LXXVII, CXLVI, *pînza prin care se strecoară cașul.*

strădźiată CXLVI, străd'iață LXXVII, CLXIII, stred'iață, *laptele închegat și nescurs încă de zăr.*

straiță CXIX, 283, *traistă.*

strălucos: goangă strălucoasă (Lunca-Cernei), *licurici.*

stramă, stręme, *lînă colorată pentru țesut, brodat* (53).

strămior, *miel de doi ani;* strămioară, *mielușea de doi ani.*

străpezî, stărpezî, *a strepezi.*

străvătui, *ied care a împlinit un an.*

Stret'en'ie XVIII, CCLII, *Întîmpinarea Domnului.*

stretinior: cerb ~ 266, *înțeles necunoscut.*

strigoanie 280, *strigoaică.*

strin CCCXIX, *strein* (26).

strînsură LXXXVII, *ce se strînge de pe cîmp, provisie de bucate.*
strugur'ei, *coacăză.*
strungiță CCXV, CCCXIX, *dim.* strungă.
struț 286, *buchet.*
ștud'ent, *priceput, învățat:* om ~; ie mai ~.
stur, *țurțur de funingine închegată* (53).
sturî (a să; Băuțari), *a se prăpădi, a muri.*
sturuită: casă ~ (Lunca-Cernei), „casă veț'e, d'e abia poț d'esfașe paiele d'i pă ia".
șubă CCLXXI, *suman.*
șúhan XXXI, *niciodată* (60).
suhet: ~ de brădet 274, *semnificația nu e clară.*
sumuța, *a asmuța.*
supărar'e (Hațeg), *epilepsie.*
surań, *cam sur.*
surupa 303, *surpa.*
susi, *cojocar* (347).

șeapsă 242, 276, șeaptă XXII, *învelitoare mică de pînză și brodată pe margini pe care o poartă peste conci femeile măritate; cf.* 8 *și v. pl.* XVI (56).
șecău *(pl.*-ăje*)* LXXI, *chipiu, chivără* (60).
șelaima (Densuș), *înșelăciune.*
șep, *umflătură, nod, la crengile de brad.*
șepoń, *ceapă mare, cu sămînță.*
șepuros CCXIV, *noduros (despre brad).*
șer'in'(e), *pl.* -in'e, -in'i XII, *boltă* (57).
șermălău, *indispoziție, amețeală.*
șerșelat CCXVII, *împodobit cu cercei.*
șimpăvi XXIV, *a ciumpăvi, a umbla rău, a șchiopăta (despre cal).*
șimpoń, *cimpoi* (35).
șingătău, *clopoțel ce se pune la gîtul vitelor* (60).
șin'i, *spetezele ce se pun în natră ca s'o țină întinsă, fuștei, vergele.*
șinstă CCXXXI, *cinste* (43).
șioacă 297, *înălțime, deal* (59).
șioar'eși, *tureatcă de lînă, dela glesne pînă spre genunchi, pe care o poartă femeile; cf.* 8.
șiócot CCXXXI, 256, *ciucure.*
șiohoată 236=d'ivăr; *se zice și despre cineva care vorbește mereu:* o ~ d'e om (347).
șiohotos, *rău de gură.*
șiol (Meria), *strigătul ciobanilor pentru a chema cînele.*
șiomoc, *mai multe fire puse la un loc, smoc:* ~ d'e grîu; ~ d'e iarbă.
șionaie (Lunca-Cernei, Meria), *se zice de o vacă slabă, nu de soi.*
șionvică, *cucuvaie.*
șipcă, *dantelă* (60).
Șiricu-păsărilor LVII, *sărbă-*

toare populară, cînd se lasă post de Paști (346).

șirișer' CCVIII, CCIX, *iunie.*

șiug, șiug (Meria), *se zice cînd chemi mielul să sugă la oaie.*

șiuhă, *sperietoare de pasări.*

șiupel'i, *a jumuli.*

șiurcă, *țurcă (joc de copii).*

șivan, *lingură mare, cu coada lungă, cu care se iau prunele din cadă.*

șivit, *albastru indigo* (57).

șizmuță CCXVII, *dim.* cizmă.

tăl'ian, *numai în expr.:* m-i tăl'ian (Răchitova), *mi se pare ciudat, mă mir̆ă.*

tăl'ien'eșt'e CCXXI, *itulienește.*

tălpășag 303, *gloabă, amendă.*

tămîńe XXXIII, XLIV, *tămîie.*

țanc XLIV, *lemnul cu care ciobanii măsură laptele.*

tănier 237, *taler, farfurie* (35).

tăpșan, *locul dela* căloń *unde se face focul.*

țărîle CCXX, *pl. lui* țară.

tărśât (Meria), *tărcat.*

tărțîu, t'erțîu, *de doi pe trei ani (despre miei).*

tășîlă, *traistă de piele.*

țăst *(pl.* -stă, -sturi*), un fel de capac mare, de tuci, sub care se coace pînea, mălaiul; acățat de un lanț, se pune deasupra focului și după ce s'a înfierbîntat bine se curăță vatra de jeratec și se pune aluatul; peste aluat se așează țăstul, care se acopere cu jeratec; v. pl. XV* (53).

țăstoasă: bubă ~ CXCII *(în descîntec).*

tată zurat XVIII, *„tată" pe care copiii și-l aleg dintr'o altă familie cînd tatăl lor adevărat a murit; alegerea aceasta se face pentru ca, după credința poporului, să nu moară copiii rămași; cf.* 15.

tát'ină, *symphytum officinale.*

tău *(pl.*-aie*)* LXXXIV, CCLXXIII, CCCLIX, 245, 284, 285, *lac, helești.*

t'earfă, *opincă stricată.*

t'ecărău *(pl.*-aie*), bucată de lemn ce se pune într'o funie pentru a o suci și a o strînge mai tare, ceatlău; se zice, figurat, despre cineva mic și îndesat* (60).

t'ecări, t'ecărui 292, *a strînge cu un t'ecărău, a cetlui; se întrebuințează, ca reflexiv, și cu înțelesul de „a se încorda, a-și pune toată puterea": mă t'ecăruii și-l izbii* (60).

țelui 237, 295, *a ținti cu pușca.*

t'eot'i CCLXXIX, *a chioti.*

țepen XVI, *țeapăn* (23).

t'erc, *joc ce se face în seara lăsatului de post la Paști; flăcăi și fete se duc la marginea satului, unde aprind un foc și joacă*

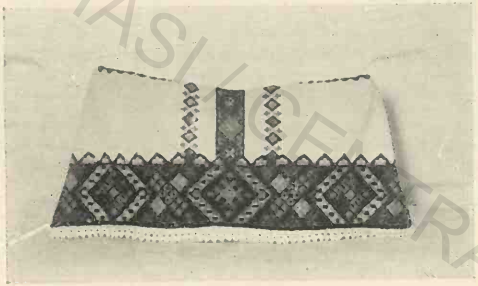

Ceapsă (partea dinainte)

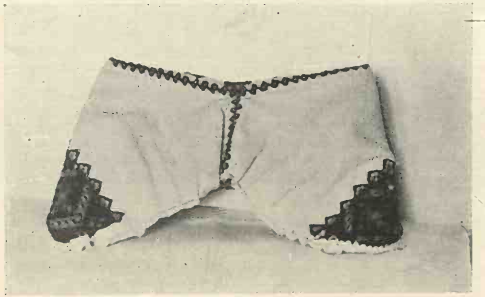

Ceapsă (partea dindărăt)

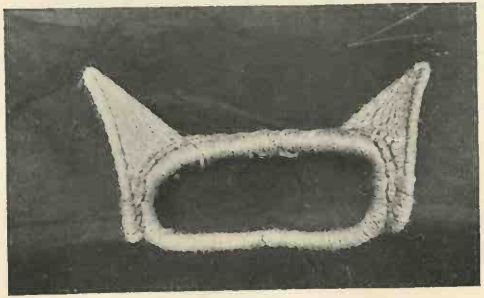

Conciul, coarnele pe care se pune ceapsa

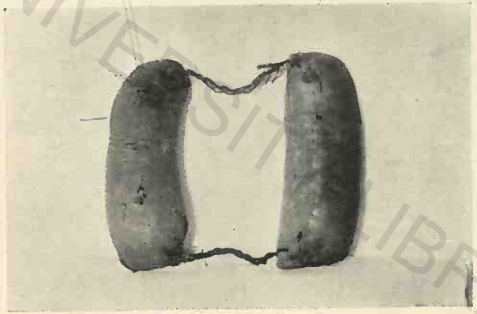

«Dăloži»

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

împrejurul lui pînă se stinge.

t'erfarĭ LXIX, *invitații miresei la nuntă; numele le vine dela* t'ęarfă, *fiindu-le dat în înțeles de dispreț, pejorativ, deoarece sînt ospătați mai la urmă, după invitații mirelui (comp.* dîrzarĭ).

teu CCXXXI, *pl.* teĭ CCCXL, *tău;* tęa CXV, CCII, CCCLII, 297, tę XIX, CXXXII, *pl.* tăl'e VII, CXXII, CCXCVII, *ta* (47).

t'iar: pin ~ săn'in XXXIX, 270, *prin cerul limpede, prin cerul senin* (chiar *apare păstrat aici cu înțelesul vechi;* 61).

t'ică 242, *chică, înseamnă însă în special coada cum o poartă fetele; cf.* 9.

țîclău, *pițigoi.*

țîcura, *a ciupi, a pișca (despre purecĭ); se zice și:* mă țîcură la foal'e, *simt arsuri la stomac.*

t'ęemător' LXIX, *cel care chiamă, invită, oaspeții la nuntă.*

t'îfraș XLII, *mîndru, țanțoș* (347).

țîgar'e, *țigaie (oaie).*

țîi, țîgi (Meria), *strigătul pentru a asmuți cînele.*

t'ilăvi, *a schilăvi.*

tîlni, *a întîlni* (52).

t'imíță CCCXLVI, *temniță.*

tîmp, *pl.* t'impi VIII, *timp* (21).

tîmpla (a să) XVIII, XXIX, CCCXIV, *a se întîmpla* (52).

t'ind'eu *(pl.*-ęie*)* 247, 276, *prosop* (60).

tinerea 275, *tinerică.*

tins 269, *întins.*

t'iot'itură, *strigătură (la joc).*

țîpa XXXI, XXXII, XLIV, LXXXVIII, CCLI, 285, *a arunca;* țîpaĭ ok'iĭ CCLXIV, *aruncai privirea.*

țîpiș, *coastă repede de deal.*

t'iper' CXCV, *piper* (29, 31).

tîrguręle CCCXXXIX, *dim.* tîrg.

t'irĭ . . . t'irĭ, *ori . . . ori.*

t'isăl'iță d'e tărîță, *borș.*

t'ist XII, 303, *ofițer.*

t'it'i, *a împodobi, a face frumos* (57).

țîun'i CCLXXVIII, *a țiui.*

țog LII, *arbore, semn pus la poartă; orice lemn, orice semn, ce se pune undeva pentru a arăta ceva, pentru a opri trecerea pe acolo, etc.*

toi 299, *sgomot.*

țol CCLXII, *mai obișnuit pl.* țoale LXXI, CCXXVII, CCXXX, *haină.*

țol'iță LXXXVII, *dim.* țol.

toloboń CLXI (Meria), *ciorap făcut din pănură.*

tolșer' *(pl.*-r'e*)*, *pîlnie* (60).

tolt'eu *(pl.*-ęie*)*, *coșarcă* (347).

tomna CXCV, CCXXXI, CCLXXXIV, *tocmai.*

tomnași XXXI=tomna.

tomn'i CCCXVIII, *a tocmi;* XLVI, *a se înțelege asupra cuiva cu privire la căsătorie.*

torişt'e, *locul unde stau oile, vacile, zăcătoare, țarc* (59).
trăgăna: vînt trăgănă CXCI, 267, *vîntul bate încet.*
trăi: Dumn'ezău să t'e trăiască.
trămn'i 292, 293, *a tresări, de frică ori de somn* (40, 57).
trămurîci, *ac cu gămălie fixată pe o sîrmă în spirală și aceasta o face să tremure; cf.* 9.
trandafir'el CLXXXIII, *dim.* trandafir.
trăsoar'e (Știei): trăsoar'ea loculuĭ, *direcția în care merge, se trage un loc.*
trăzî LXXXI, *a trezi* (24, 41).
tri(i), *trei* (27).
troc, *albie mică și rotundă.*
troian, „izlaz, loc un'e să poat'e păşuna; zîşem la copiĭ: meri pă troian cu vit'ele“ *(nu se întrebuințează cu înțelesul obișnuit de „grămadă, morman“).*
tropoi LXVIII, *a tropăi* (27).
tropoit 276, *tropăit.*
tropoti 279=tropoi.
țuca 264, *a săruta.*
tucă (Meria), *formă scurtată din* tătucă: mă∼.
țuhoańe, *căpiță mai mare de fin (cam cinci, șase* ploște*); două* țuhoańe *fac o* clańe.
țuhuș, *o jumătate de* țuhoańe.
tul'ipan CXCVI, *lalea.*
tuna VII, XXXI, LXVIII, CXLI, CLI, CXCV, 274, 299, *a intra, a pătrunde;* XIX, LXXXV, CCXCII, 267, 268, *a porni dintr'un loc așezat sus, a coborî;* CCCXLVI, 265, 301 *(transitiv), a coborî;* a să ∼ CII, *a se coborî.*
turt'el, „brad mic cu șet'ina spinăroasă“.
țuruiș, *izvor.*
țuțula, *a legăna, a da în dulap, în scrînciob* (60).
țuțuluș, *dulap, scrînciob* (60).
țuțuruș, *izvor.*

tșetoar'e CLXXIX, *cheotoare.*
tșipărat CLXXVIII, *pipărat.*

ud'i CCXVII, CCXVIII, CCXXXI, CCXXXII, 292, *a rămînea.*
ugód, *obicei:* or luat∼, *au luat obiceiul* (350).
uiagă XLI, 238, 253, *sticlă (butelie);* CCLV, 257, *sticlă ce se pune la geamuri, etc.* (60).
uita: s'or fost uitînd CLXXXIX, *se uitau.*
uiuiu CXXI, CCLXII, CCCV, *interjecție.*
ul'ei, ul'eu, *coșniță de albine* (57).
ul'igańe, *uliu, vultur de miei.*
uloi, oloi XXXIII, *ulei.*
uloi-d'e-l'emn, *untdelemn.*
ultoańe, oltoańe, *altoi.*
ului (Meria), *a împărți.*
uluită (Meria), *împărțeală:* haĭ să faşem uluita.
umbriță CCXCIV, CCXCIX, 266, *dim.* umbră.

umbruț: codrul'e umbruțul'e LX.
umflășioasă, *care se umflă:* bubă ~ XX.
una, *întruna, mereu:* apă șer'ța ~.
un'e, *unde* (40).
un'ęală CCXCVIII, *înțelegere, învoire.*
un'iorța CLXVII, CCLXXVII, *uneori.*
urbi, *a orbi.*
urbęt'e XLVI, „șarpe mic, cu coada groasă, roșu-gălbenoń“ (25).
urdźina CCXXVII, *a merge mereu într'un loc.*
ur'et'iușj, *bureți-galbeni (cantharellus cibarius).*
uríc: ședd'e ~, *stau de mult acolo, de cînd s'au pomenit.*
urišjun'e CXL, *ură.*
urloni 240, 292, *burlan.*
ursășt'i: prun'e ~, *prune rotunde, roșietece, ce se coc tîrziu.*
ursoańe LIX, *ursoaică; coșul, hornul (de nuiele) dela* căloń.
Ursoni 232, *Ursitoare.*
urzăluță, *fir de bumbac pentru țesut; pînză de bumbac.*
uscăt'iu, *uscătiv.*
usnă, *gura oalei.*
ușor 292, *ușcior.*
uspăšjońi, *invitații mirelui la nuntă.*
uspăț LXIX, 235, 236, 238, 240, 242, 243, *ospățul dela nuntă și în general nunta.*
uspăta (a să) 236, să úspătă LXIX, 275, să se úspete 235, *a se ospăta.*
ustăn'i (a să) XLII, *a se osteni* (24, 25).
uță, cîș, cîș, cîș (Meria), *strigătul ciobanilor cînd chiamă oile la muls.*
uț'eâ, șiucă, șiu, beiț, beiț (Meria), *strigătul ciobanilor cînd chiamă oile la muls ori la pășune.*
užog, *prăjină la capul căreia se leagă niște sdrențe și cu ea se curăță cenușa din cuptor înainte de a se pune aluatul.*
užui CCLXXX, CCXCIII, CCCXLIV, *a vîjîi.*

văcsî, *a văpsi.*
văjagă, vojagă, *piuă pentru țesături de lînă* (27, 60).
val, *necaz, supărare:* am să am șeva ~.
v(ă)răbęt'e, *vrabie* (28).
văraua CCCXLVIII, *n'am putut afla ce înseamnă.*
vătav, *ciobanul mai mare peste ceilalți ciobani.*
vatră: de ~ 290; în ~ LXXXV, CCCXIV, CCCXLVIII, 294; pă ~ CIII, *pe pămînt, la pămînt, jos.*
vătrań 291, 292, *vătrai; lanțul crucei la car, întinzătoare, lambă* (35).
vătuj, *ied care n'a împlinit încă un an:* „ied să zíšę

d'e primăvara pînă tọamna, tọamna i̯e vătui̯ şî dacă tr'ęśę d'i̯-un an i̯e ţap".
vęa XXXI, *vrea (ca auxiliar;* 40).
vęac CL, CCVIII, *timp rău, ploios* (61).
Ved'eni̯e XLIX, LI, *Vovidenie (21 noemvre).*
ved'era (a să): să ved'er'ęază XXVIII, *se luminează.*
verc *(pl.*-uri̯*)* CL, CCVII, *instalaţie industrială în general şi în special pentru tăiat lemne, pentru facerea cărbunilor:* lucră la vercuri̯ (61).
vęrză, *buruieni ce se dau la vite.*
vęstă XCV, vi̯ęstă CCXXXI, *veste* (43).
veştezît CCCXLIII, *veştejit* (41).
vet'i XIX, *a se învechi.*
vîlśi̯or XIX, *dim.* vîrf (41).
Vîlve XXVIII.
vindeca: frîu 'n cap s'o vindecat 289, *frîul a lăsat urme în cap.*
vind'ic, *oaspe* (60).
vin'eśi̯or, vin'iśi̯or, *vînăt mai închis* (27).
vînturi 234, *a vrăji (vorbind despre Vîntoase).*
Vînturiţe 234, *Vîntoase.*
viorint[1], *violet, albastru.*
viorint[2]: batśe vîntu ~ CCXXVIII, *bate vîntul viforînd* (viorint *e aici derivat din* vihor, vifor).
viorinţ, *necopt, acrişor (despre mere, struguri, etc.).*
vipără (24).
vîrfui: vîrful ţi-oi vîrfui 282 *(în descîntec).*
vîrşor XXXVI, 246, 268, *dim.* vîrf.
vîrv CXXIV, CCIII, CCLXIX, CCCXLVI, *pl.* vîrşi̯ XXXIX, LXX, CCCXL, 279, *vîrf* (41, 45).
vîrzob, *hîrzob, cerc de nuia avînd dela o margine la alta o împletitură de curele şi pe care vînătorii îl pun sub opincă pentru ca să nu se cufunde piciorul în zăpadă* (31).
vişcól, *viscol.*
vişîn: i̯e ~, *e roşu, roşcat.*
viźuli̯e CCCXXXVI, *vijelie.*
vlastă XXVIII, *putere, vlagă* (57).
vlaşt'i̯ LXXXIV: vi̯ermi̯ miśi̯ şî supţîri̯, întră 'm plămîn'i̯ *(la vite).*
voi̯n'iśel XCIV, *dim.* voinic.
vopoń, hopoń, *ploaie mare.*
vost, *vostru;* vọastă, *voastră.*
vran'iţă, *poartă* (57).
vredn'iśęşt'e CCXVII, *cu vrednicie, cu putere.*
vrîstă CCXCI, *buchet la pălărie.*

zăcătọar'e, „und'e stau̯ vaśile la căldură".
zăcon 234, zocon, *obicei, datină:* aşa-i̯ zăconu (27, 57).
zadră, *zadă* (42).
zăgăręa: căiţă cu ~ (Hobiceni-Uricani), *căciulă albă cu margine neagră; se*

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

purta pînă acum vre-o douăzeci de ani (61).

zale CLXIX, *verigi; sg.* zală (44).

zăuita 241, *a uita;* a să ~, *a-și uita* (52).

zavelcă, *fustă de lînă în diferite colori pe care o poartă femeile tinere; cf.* 8.

zăvreluișĭ XIX, *dim.* zăbrea.

zbișęle CXCI, *dim.* zbișĭ.

zbișĭ CIII, CXCI, 280, 294, *bici.*

zdruși, *a sdrobi* (346).

zęstră CCII, *zestre* (43).

zgod'i (a să) XVIII, XLIX, *a se întîmpla, în spec. a se întîmpla să întîlnești pe cineva, să vie cineva* (57).

zîbiri (a să), *a-și eși din minți, a se zăpăci.*

zîlat'ic XVIII, *născut în aceeași zi cu altul (într'o luni, într'o marți, etc.); cf.* 15.

zîșęĭ CCIII, *pf. lui* zice.

Zîua-Dọamn'iĭ L, CCCXIII, *Sf. Măria (15 august).*

Zîua-lupului XLIX, *sărbătoare populară ce se ține la Sf. Andrei (30 noemvre), pentru a păzi vitele de lup.*

Zîua-ursului CCCXV, *sărbătoare populară ce se ține la 1 august pentru a păzi vitele de urs.*

zmeurar' CXLII, CCLXXXIV, 298.

zmicăruie 233, *fărmitură.*

zmicura 284, *a sfărîma;* ~ cucuruzu, *a desface, a desghioca porumbul* (53).

zmînșęle CCI, *smicele* (42).

zmọat'ic, *bucată:* „dacă faș oțîră d'e caș mai puțîn, apăĭ i zîș: ia, un zmọat'ic"; zmọatăc d'e in'el'e XIX, *mai multe inele puse, înșirate, la un loc* (57).

zob 295, *ovăs* (347).

zobi 296, *o da ovăs la cai* (347).

zogon'i, *a goni* (57).

žăg 294, *jeratec* (57).

žăgui, *a arde, a ustura:* mă žăgue pă gît, pă piept (57).

žăl'er', *cel care nu are pămîntul, casa lui, și trebue să stea la alt cineva, muncind pentru întreținere* (60).

žăndar' XXIX, CXCVIII, *jandarm.*

žașcău CLV, *pungă* (347).

žîgăriță *(pl.), măruntaie de animale* (57).

žîl'ip, *scocul moarei* (60).

žîp, *jep (pinus pumilio).*

žọagăr, *ferăstrău (în munte).*

žọardă CCI, *nuia.*

žọavină XIII, CLXXXIX, *fiară sălbatecă* (9, 22).

žen'iță CIV, *dim.* geană.

žęžęra CCCXXII, *a degera* (41).

žęžęt LXXIV, CLXXIX, žęžt XXXI, žęșt CCCXLII, *deget* (40).

žînapăn, *jneapăn* (28).

žinžiie, „să zîșę la un d'eal mic dacă ie după ięl o groapă".

žiolži XXII, XLVI, *pînză.*

Źoị-marị LXVI, Źoị-mare CXII.
źug, *bucata de lemn dela sulul dinainte al războiului, prin care intră găurarul, amnar.*
źuncuţ CXCVII, *dim.* junc.
źundźia : nu źundźiar'eţi LXXIV, *imper. pers. a 2-a pl.*
źun'elaş XCIV, 256, *dim.* june.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

INDICE DE NUME

Carol CCXCVIII.
Cozmá d'e amin XXI, *Cosma [şi] Damian (in descintec).*
Dąjan *(haiduc)* CXCVI, CCXLI, 298.
Daśi CLXXXVII, CLXXXVIII.
Franţ Ioşef CCXX, Franţisc Ioşîf CCXCVIII
Greśi CXIII.
Hiristos XXXII, LII, LXVII, LXXVIII, 241, 250, 269, *Christos* (28).
Kenicreţ CC, *Königgrätz.*
Lumînarį CCCI, *locuitori din Loman (comitatul Sibiului).*
Mirśę CLXXVII.
Muscan LVI, *Muscal, Rus.*
Padova CCXXI.
Pălmănova CCXXI, *Palmanova.*
Pojenar' CCCIII, CCCXVIII, *locuitor din Poiana (lingă Sibiu).*
Prajz CCXX, *Prusian.*
Tăl'jan CCXXI, *Italian.*
Ţiligrad CCXXXI.
Trăjan CLXXXVIII; Drumu lu Trăjan CXC.
Trăvizu CCXXI, *Treviso.*
Viflaim LXXI, *Bethleem.*
Virona CCXXI, *Verona.*
Vlaįcu II.

BCU IAŞI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

INDICE DE LUCRURI

Astronomie populară XXXV, CXLVII.

Balade CXCV, CCXVII, CCXXXI, 287.

Basme XXXI, LIX, CCXXXII.

Colinde XXXIV, XXXVI, XXXIX, XLI, XLII, XLVI, LXVII, LXVIII, LXX, LXXVIII, CII, CLXVII, CXCI, CXCIV, CCXVIII, CCXCII, CCXCIII, CCCXXXIX, CCCXL, CCCXLIV, 265.

Credinţe şi superstiţii XVIII, XXIII, XXV, XXVI, XXVIII, XXXV, XXXVII, XXXVIII, XLVI, LVIII, CCLII, 279.

Datine: la naştere 231 — la nuntă LXIX, 234 — la îmmormîntare XVIII, XIX, LXXXV, LXXXVI, CLXIV, 243 — la secerat XLV; cf. 14.

Descîntece XX, XXI, XXXII, LXXII, LXXIII, LXXIV, CXLIX, CXCII, CXCIII, 279.

Medicină populară XXXIII, LXXXIV.

Păstorit XLIV, XLVII, XLVIII, LXXVII, LXXXIV, CXI, CXXVII, CXLVI, CXLVIII, CLXII, CLXIII, CLXXVII, CCLXXVII, CCCI, CCCXIII, CCCXIV, CCCXVIII, CCCXIX, CCCLV.

Războiul dela 1866 CCXX.

Revoluţia din 1848 LIII, CLI.

Sărbători: Arhand'el XLIX, LI, 254. — Armind'en LII. — Crăciun LXXI, LXXVI, 259. — Fil'íp (14 noemvre) CCCXV. — Găd'in'eţ CCCII, CCCXV. — Şermăn CCCII. — Gligor'e (17 noemvre) CCCXV. — Gurija (15 noemvre) CCCXV. — Luĉin (18 oct.) CCCII, CCCXV. — Macovei (1 august) L. — N'ed'ęie LII, 275; cf. 13. — Sf. Andrei XXXVIII, XLIX. — Sf. Gheorghe CCLI. — Sîm-Medru XLIX, LI, CCCXV, 254. — Sîm-Micorj XLIX, LI, 254. — Sîmţi CCLII. — Sîn-Toader 286. — Sînziene 286. — Stret'en'iie CCLII. — Şiricu păsărilor LVII. — Ved'eniie (Vovidenie) XLIX, LI. — Vinerea-mare XLIX, LI. — Ziua-lupului XLIX. — Ziua-ursului L, CCCXV; cf. 14. — Źoj-marj LXVI, CXII.

Şcoala CLX.

Strigarea peste sat LXVI, CXII; cf. 14.

Tradiţii şi legende: Biserica din Densuş XII, XVII. — Casa-Sfîntului dela Silvaş XIII. — Ce-

BCU Cluj / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

tatea dela Răchitova CXXX.— Meria CLVII, CLVIII. — Grădiște CLXXXVII, CLXXXIX.—Băiești CCL. — Cîmpul-lui-Neag CCCL, CCCLI, CCCLII. — Petros, Barul-mare, Ponor 302.—Custurile Rătezatului 303. — Fîntîna Ganei 304.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

ÎNDREPTĂRI ȘI ADAUSURI

Pag. 19, printre formele accentuate pe penultimă de relevat și *măgúră*.

Pag. 22, rîndul 4 de jos, *tọtă* apare și în textele CXI, CXIII.

Pag. 27, un alt cas de asimilarea *ă—o>o—o* este *roscol* XLIV; pentru trecerea lui *ă* la *o* după o labială de amintit și *primovara* CCXXXVI.

Pag. 28, rîndul 10 de jos, în loc de: CCCLXXXIX, să se cetească: CCCLIX.

Pag. 43, trecerea lui *v* la *b* în *bihorel (bihori)* e datorită poate influenței lui *Bihor,* înțelegîndu-se „vînt care bate din părțile Bihorului“ (numele de rîuri se derivă adeseori dela nume de localități: comp. *Murășanul, Sibianul,* nume ce se dau în Transilvania la vînturi ce bat din spre Mureș, Sibiu).

Pag. 44, rîndul 9 de jos, să se cetească: *br'ęazdă.*

Pag. 55, la formele de origine slavă de adăugat: *cîrșie*< sîrb. *krš* (bulg. *krŭšŭ*); *d'ivăr*<sîrb. *djever, diver; drăpăli*< sîrb. *drapati, drapljem; dripi*<sîrb. *drpiti; gomăni,* comp. rus. *gomonitĭ* „a face sgomot“, pol. *gomonić się* „a se certa“ *(gomoti* pare să fie resultat din *gomăni + sgomot); govire (govie)* < vbulg. *govĕti,* sîrb. *govjeti* (înțelesul deși îndepărtat de cel slavic „a prăsnui, a sărbători“, etc. se poate totuși explica din acesta din urmă; cf. Berneker, *Slav. etym. Wörterb.* 338); *grumițaș,* der. din sîrb. *grobnica* „groapă“ *(grumițaș* e resultat din **grumnițaș* cu trecerea lui *-bn-* la *-mn* și reducerea acestui grup consonantic la *m;* cf. 40); *Lućin*<sîrb. *Lučin (dan)* „Sf. Luca“ (18 oct.); *maįstor* < sîrb. *majstor; modur* < sîrb. *modar* „albastru“; *nădăi (a să)* < vbulg. *nadějati sę* „a nădăjdui“ ; *privită,* der. din sîrb. *priviti* „a lega, a prinde“; *Șiricu (păsărilor),* comp. rus. *čirikatĭ* „a ciripi“; *ugod*<vbulg. *ugodŭ; zdruși,* comp. slov. *dročiti* „a lovi, a strivi, a sfărîma“; rus. *dručitĭ* „a apăsa, a chinui“; cf. Berneker, *l. c.,* 229. Tot de origine slavă sînt de sigur: *bun'eică,* comp. sîrb. *bun, bunika* „măsălariță“; cf. Berneker, *l. c.,* 48; *dîrză,* înrudit cu vbulg. *dĭrati,* sîrb. *derati* (vsîrb. *drti*) „a rupe, a despica“; cf. Berneker, *l. c.,* 185, 186, 257; *scorobęț'e,* din tema **korbo-:* rus. *korobŭ* „coș, cutie“; sîrb. slov. *krabulja* „larvă, învelișul unei larve“; vceh. *(š)kraboška*

„larvă"; cf. Berneker, *l. c.*, 568 *(scorobęt'e* presupune o formă mai veche **scorobeţ* şi din pluralul acesteia, *scorobeţi*, s'a refăcut sing. *scorobęt'e;* comp. *călăr'ęt'e, porcul'ęt'e, vărăbęt'e).* Forma *budińi* presintă asemănare cu sîrb. *budimka, budimlija* „un fel de mere" *(<Buda),* aşa că nu poate fi isolată de acestea.

Pag. 57, rîndul 13 de jos, trebue cetit: *cozaśę.*

Pag. 60, de adăugat la înprumuturile din ungureşte: *aldaş <áldás; berc<berek; bugărie<bagaria; felehart<felhérc; raf < ráf* (J. Szinnyei, *Magyar Tájszótár,* II, 241; în ungureşte cuvîntul e de altfel de origine germană, *Reif,* dial. *Raf,* şi se poate ca şi forma romînească să fie împrumutată direct din limba germană); *roşt'ei < rostély; sarsam < szerszám; suśi < szücs; śiohoată,* comp. *csahos* „care vorbeşte mereu"; *ţifraş < cifrás; tolt'eu < töltö; žaşcău < zacskó.*

Din sîrbeşte sau din ungureşte sînt împrumutate: *căput<* sîrb. *kaput (kapot),* ung. *kaput; zob<*sîrb. *zob,* ung. *zab (zobi* corespunde însă sîrb. *zobati).*

Pag. 67, cu privire la *RUNCUS în toponimie, v. şi W. Götzinger, *Die romanischen Ortsnamen des Kantons St. Gallen,* St. Gallen, 1891, 42; *Annalas della Società reto-romantscha,* XXVI, 159; H. Jaccard, *Essai de toponymie,* Lausanne, 1906, 392.

Pag. 112, rîndul 12 de jos, să se cetească: *o avut.*

Pag. 128, rîndul 5, să se cetească: 35, în loc de 27.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

CUPRINSUL

PREFAȚĂ V

INTRODUCERE:

ȚARA HAȚEGULUI: ȚINUTUL ȘI LOCUITORII; ÎNSEMNĂTATEA LUI PENTRU ETNOGRAFIE ȘI FOLKLOR 3

GRAIUL:

Fonetică 19

Morfologie 43

Lexic 52

TEXTE:

Fărcădinul-de-sus 91

Găuricea 92

Silvașul-de-jos 92

Tuștea 93

Densuș 94

Știei 141

Ciula-mare 142

Boița 145

Vălioara 145

Răchitova 146

Lunca-Cernei-de-jos 152

Lunca-Cernei-de-sus 153

Meria 154

Totești 157

Cîrnești 158

Sîm-Petru 158

Clopotiva 159

Grădiște 162

Poieni 171

Bucova 173

BCU IAȘI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

Băuţarul-de-jos 173
Băuţarul-de-sus 183
Sălaşul-de-sus 191
Nucşoara 192
Sub-Cetate 193
Băieşti 194
Galaţ 195
Pui 196
Federi 200
Uric 201
Ohaba-Ponor 203
Livadia-de-coastă 205
Merişor 206
Băniţa 208
Petrila 209
Livezeni 212
Iscroni 216
Coroieştii-de-Jii 216
Vîlcan 217
Lupeni 218
Hobiceni-Uricani 218
Cîmpul-lui-Neag 224
APENDICE:
Material folkloric din manuscrisele lui I. P. Reteganul . . 231
GLOSAR 307
INDICE DE NUME 343
INDICE DE LUCRURI 344
ÎNDREPTĂRI ŞI ADAUSURI 346

Univers... I. Cuza Ia...
Bibliote... ...
Cota veche Georg.
Preţul 5 lei.

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

PLANȘE

I. Țărani din DENSUȘ 8
II. Țărancă din DENSUȘ 24
III. Țărani din ȘTEI și GRĂDIȘTE 40
IV. Țărani din MERIA 56
V. Țărani din URIC 72
VI. Nemeș din BĂIEȘTI 104
VII. Țărani din NUCȘOARA și COROIEȘTII-DE-JII; Ciobani din LIVEZENI 120
VIII. Țărani din PETROS și BĂUȚARI 136
IX. Țărancă din ISCRONI 152
X. Ciobani din PETRILA 168
XI. Țărani din HOBICENI-URICANI 184
XII. Țărancă din CÎMPUL-LUI-NEAG 200
XIII. Strungă (dela MERIA); Pătul de fîn 308
XIV. Căloni 312
XV. Căpcele; Țest 328
XVI. Ceapsă; Conci; „Dăloźi“ 336

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY

FAC. STIINTE IASI
LAB. DE GEOGRAFIE

BCU IASI / CENTRAL UNIVERSITY LIBRARY